

מהדורה מיוחדת
גמרא רש"י תוס'
רא"ש ור"ן
מחולק חנים
ליזכיו הרבים

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

-חדש-
מבחני לדעת
גם בעמדות
נדרים פלוס

גליון 84 | מסכת סוכה | אב אלול ה'תשפ"א

גליון מיוחד על כל מסכת סוכה

סיכום גמרא רש"י תוס' רא"ש ור"ן 1-22
מאמר "מגיעים לסוכות עם מסכת סוכה"..... 3
סיכום מסכת סוכה לפי סדר העניינים..... 22-25
מבחני לדעת על מסכת סוכה..... 25-28

סדר הסוגיות במסכת סוכה

פרק ראשון במסכת סוכה עוסק בכשרות הסוכה והסיכון, גובהה וגודלה, דין סוכה עגולה, דין מחיצות הסוכה כגון מספר הדפנות וכללי הכשר הדפנות ע"י גוד אסיק וכדומה, וכן דין הסכך האם צריך לעשות את הסכך לשם חג או לשם צל, מה כשר לסיכו יהיה עשוי, ושלא יהיה חתמה מרובה מצילתה, ושלא יהיה תחת אילן או בית או סוכה אחרת או קיריו אחר, כמה מקרים פסולים משום תעשה ולא מן העשוי, שימוש בתקרה ביתו לסוכה, מתי אהל שנמצא בתוך סוכה מחשיב את מי שבתוכו שאינו נמצא בסוכה, פסולים דרבנן בסכך כגון גזירת חבילות או גזירת תקרה, ומה הדין כשיש בסכך מקום ללא סיכון או עם סכך פסול.

פרק שני ממשיך לעסוק בדיני הסוכה והסיכון ומבאר גם את דיני הישיבה בסוכה, דין הישן תחת המיטה בסוכה, עשיית סוכה ע"ג עגלה או ספינה או אילן או בחמה, שימוש בבהמה לדופן סוכה, דופן שאינה יכולה לעמוד ברוח, אח"כ הגמרא עוסקת בדיני הישיבה בסוכה, מי פטור מסוכה מדין עוסק במצוה או מדין מצטער או הולכי דרכים, דין אכילת עראי חוץ לסוכה, מצות האכילה בסוכה, דין "לכם" בסוכה, מי חייב בסוכה, מה צריך לעשות בסוכה ומה אפשר לעשות מחוץ לסוכה, ומה אסור לעשות בסוכה מפני בכורה.

פרק שלישי עוסק בדיני ד' מינים, מהו כל מין ומנעל, כמה צריך לקחת מכל מין, אגידת המינים, שיעורם, אלו דברים פסולים בדי' מינים כגון פסול גזול או פסולי הדר או חסר ולקחה תמה וכדומה, דיני הנענועים, אכילה לפני נטילת לולב, קדושת שבועית באתרוג וכלכל וכיצד ניתן לקנותם בשביעית מעם הארץ, כאלו מינים נטלים לולב מדאורייתא ומדרבנן, עוד מבוארים דיני וצורת אמירת ההלל.

פרק רביעי עוסק במצוות הנוהגות בחג הסוכות שהם נטילת לולב, מצות ערבה (להקיא בה את המזבח, ומבוארים פרטי מצוה זו), אמירת ההלל, ישיבה בסוכה, שמחה (-אכילת בשר שלמים), ניסוך המים (ומבוארים פרטי מצוה זו), שמחת בית השואבה, האם מצוות אלו נהוגות בכל המינים של סוכות ובשמיני עצרת או לא, ומה הדין בשבת. ודיני שמיני עצרת.

פרק חמישי עוסק בסדר שמחת בית השואבה במקדש, אלו תקיעות היו תוקעים במקדש בשאית המים לניסוך המים ושאר ימות השנה, וסדר הקרבת קרבנות החג, וחולקת לחם הפנים בחג ובכל השנה.

סוכה:

סוכה שגובהה למעלה מכ' אמה

פרק ראשון במסכת סוכה עוסק בכשרות הסוכה, והיינו בדיני הדפנות והסכך של הסוכה. הדין הראשון שנתבאר בגמרא הוא שיעור גובה הסוכה, שנחלקו חכמים ורבי יהודה האם הסוכה צריכה להיות ע"כ אמה או גם יותר, ולהלן יובאו כמה דעות בשית חכמים שסוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה, והנ"מ בין הטעמים, וכן יובאו מדוע המשנה נקטה שסוכה הגבוהה מכ' אמה פסולה, ואילו במחלוקת חכמים ורבי יהודה לגבי מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' אמה המשנה נקטתה שסוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה ימנעט.

ב. ת"ק פוסל סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה, ורבי יהודה מכשיר, ובברייתא איתא שר"י מכשיר עד ארבעים וחמישים אמה, וה"ה יותר, וארבעים וחמישים היינו כדאמרי אינשי, ולכן הגמי לא שואלת השתא חמישים כשרה ארבעים מיבעיא, (וכן י"ל גבי מפני ד' זה' קופות, ובמשנה אשתו בלא כתובה, וביניקת תינוק, משא"כ באלמנה ששהתה, ובלוקחים מן הרועים, ובסנדל המוסק, ובגדה המוקשת, דלא אמרינן דה"ה אפי' יותר), ואין לומר דלא פריך הכי משום דלא זו אף זו קטני, דלגבי גדה המוקשת פריך אפי' דאיכא למימר לא זו אף זו. תוס' ב: ד"ה עד.

הגמ' שואלת למה במתני' דהכא לגבי סוכה גבוהה מכ' תני לשון פסולה, ואילו במבוי שהוא גבוה למעלה מכ' תני ימנעט. דין מבוי הוא שאם המבוי סתום מול צדדים והוצד הרביעי פתוח לרה"ר, ובני החצרות עוברים דרך המבוי לרה"ר, הרי מדאורייתא המבוי הוא רה"י לבני החצרות ומותר לטלטל שם, ומדרבנן אסור להוציא מן החצרות למבוי מפני שהמבוי הוא רשות מיוחדת לכל

החצרות זה דומה לרה"ר, ואין מותר הטלטול במבוי א"כ ישתתפו בני כל החצרות בפת או ביין, ויניחו אותם באחת החצרות, ובצד שהמבוי פתוח לרה"ר צריך להניח שם לחי זקוק, או קורה מכותל לכותל, ואם קורה זו גבוהה מכ' אמה צריך להניחה נמוך יותר.

תירוץ א'- סוכה דאורייתא ומבוי דרבנן. רש"י מבאר שדין כ' אמה בסוכה נאמר בהלכה למשה מסיני לפני שנשנית המשנה, וממילא שנה התנא שהיא פסולה, והיינו שלא נעשתה כפי שנאמר בהלמ"מ, אבל מבוי שא"צ לקורה אלא מדרבנן, א"כ המשנה היא המקור הראשון לדין זה, ולהכי תני ימנעט. והתוס' (ד"ה דאורייתא) מבארים שלשון ימנעט שיין לטעות ולחשוב שזה רק לכתחילה אבל בדיעבד כשר, וממילא בדאורייתא יותר יש לחוש שלא יטעו ויבואו לידי איסור דאורייתא, ובדרבנן תני ימנעט מפני שהוא לישנא מעליא. ובאופן אחר ביאור התוס' שלשון ימנעט זה מתאים לחומרא דרבנן, ולשון פסול מתאים לדאורייתא, וכתבו דהא דתני נר תנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה כסוכה וכמבוי, ההם תני בנר תנוכה פסולה אפי' שזה דרבנן, אגב סוכה שהיא דאורייתא, אי נמי לשון ימנעט משמע שיוויון את הנר אף אחר הדלקתו ללמטה מכ', וזה פסול למיד' הדלקת עושה מצוה, ואף למיד' הנחה עושה מצוה חיישין שהרואה יאמר שהדליק לצורכו.

תירוץ ב'- סוכה שהלכותיה מרובות ואם היה כתב ימנעט היה צריך להאריך ובכל דין לכתוב נוסח אחר, כגון סוכה שאינה גבוהה י' טפחים גביה, להכי תני פסולה, דלעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, ומבוי שהלכותיו במשנה זו מועטות, תני ימנעט.

ולא פריך מזה דתני גבי הדס פסול וגם תקנה (אם היו ענביו מרובות מעליו פסול ואם ימנעט כשר), כיון שהמקרה לא דומה לסוכה כלל. ועוד דהתם הו"א שאין לו תקנתא כיון שגדל בפסול, קמ"ל. (תוד"ה סוכה).

מקור וטעם הפסול, והנ"מ בין הטעמים-

לרבה ילפינן מ"למען ידעו דורותיכם כי בסוכות" שצריך שהאדם יעשה את הסוכה באופן שידע שהוא יושב בסוכה, וסוכה הגבוהה מכ' לא שלטה עינא בסכך וסוכה היינו הסכך, כשמה. (ואפי' שלפשוטו של מקרא הכונה שיוזכר את עניי הכבוד, מ"מ דרשין ליה לדרשה). וכתבו התוס' (ד"ה אחר) שמה שרבה עצמו פוסל ללישנא קמא בעירובין היא שמקצת הסכך לטטה מכ', אפי' דשלטא ביה עינא, הטעם הוא שמה ינטל אותו חלק של הסכך, ואף לריבנא מדאורייתא כשרה.

ומה שאמרו רבי יאשיה שאם הדפנות מגיעות לסכך כשרה לכ"ע למעלה מכ', (וס"ל שאין נ"מ בגודל הסוכה לענין הפסול בלמעלה מכ', ועיין בתוד"ה ה"ה בגיטת ר"ח, וביאור המזמין שדה, עיי"ש), אתיא כרבה, דכשהדפנות מגיעות לסכך שלטא בה עינא, דאם הטעם משום עריא או צל, אין סיבה להכשיר כשהדפנות מגיעות לסכך, וכתבו התוס' (ד"ה וכו') שרק בסכך שהוא רחב שלטא עינא כשהדפנות מגיעות לסכך, אבל נר תנוכה וקורת מבוי שהם קטנים, פסולים למעלה מכ' אף כשהדפנות מגיעות אליהם.

לרבי יזרא ילפינן מדכתיב "וסוכה תהיה לצל" שצריך לשבת בצל הסוכה, וביותר מכ' קים להו לרבנן שהאדם יושב בצל הדפנות ולא בצל הסוכה, דצל הדפנות מגיע זה לזה וא"צ סכך. ואמנם בעשרתות קרניים הסוכה כשרה אף בענמק בין ההרים אין החמה זורחת, דדל עשירות קרנים מהכא איכא צל סוכה.

חדש מבית מבחני "לדעת" וארגון "נוצרי לשון"
מבחני חפץ חיים ואהבת חסד שבועיים עם הגרלות
לפי סדר הלימוד היומי
לפרטים ולעשיית המבחן 0737-289669

ניתן להשיג את גליונות תמצית (דף היומי, משנה ברורה, ספרי מוסר, חפץ חיים ואהבת חסד) ואת מבחני "לדעת" (דף היומי, חפץ חיים, ואהבת חסד) בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ, או במייל A0527692282@gmail.com

ניתן לשמוע את נקודות ההפצה בטלפון 0737-289669 שלושה 4. כמו כן ניתן להתעדכן על תאריך הגעת הגליונות לנקודות ההפצה בטלפון הנ"ל.

ניתן לרכוש את 4 חלקי תמצית הש"ס על כל הש"ס בטלפון 0537125663. לפרטים 052-7692282.

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

בפרשת מטות נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך. משה רבינו לא עזב את עם ישראל לפני שמיגר את העם שבעצת בלעם - אלקיהם של אלו שונא זימה הוא (סנהדרין קו). - בא להטיל קטטה בין כנס"י לקוב"ה, ואשר רק ע"י קנאת פנחס זכו ל'ולא כיליתי את בני ישראל בקנאתי'.

עצתו של בלעם נבעה מכך שכאשר 'לא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים' - מיד 'יורא את ישראל שוכן לשבטיו' ואמר 'ראויים הללו שתשרה עליהם שכירה' (ב"ב ס), ומתוך כך נתנבא 'מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל', והבין מתוך כך את קוטב המלחמה, כי לא יוכל להם כל עוד ראויים הללו שתשרה עליהם שכירה.

ובברכות (ו): כל המשמח חתן וכלה רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים. וביאור הדבר שעיקר החורבן הוא החורבן הפנימי (יעוי' נפה"ח ש"א פ"ד), והיינו סילוק השכינה כדאח"ל עשר מסעות נסעה שכירה (ר"ה לא).

א"כ בנין בית נאמן בישראל שהשכינה שורה בו - איש ואשה זכו שכירה ביניהם (סוטה יז). - הרי הוא בחינה של בנין ירושלים, ובאשר אין שכירה שורה אלא מתוך שמחה (שבת ל:) מובן שהמשמח ח"כ כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים.

ומתוך כך למדנו גודל מעלת המסייע בבניית בתים נאמים בישראל. ואכן נוקטים הפוסקים כולם שההצטרפות לגמ"ח עזר נישואין יכולה להיעשות לכתחילה מכספי מעשר. לא מביעא להמהר"ם ומהרש"ל (הובאו בש"ך יו"ד רמט ג) שמעשר מותר לכל מצוה, אלא אפי' להמהר"ל (בהגה שם ס"א) שדוקא לעניים, מסתמא רוב הוגות המסתייעים בגמח"ס מעין אלו הרי הם בגדר עניים בני תורה.

זאת מלבד מה שעצם זה שעי' ההצטרפות זוכים החברים בהלוואה עבור בניהם הרי שהיא מצוה מצד הסיוע הניתן לנישואי הילדים כמבואר בש"ך (שם) בשם מהר"מ מורטנבורג שמותר לפזר ממעשר לפרנסת בניו הגדולים.

וכאן המקום להזכיר שהמפקיד לגמ"ח מעין זה מכספי מעשר, במידה וחלק מהמפקדון או כולו חוזר אל המפקיד, ודאי צריך לשם לב לנהוג בכספי ההחזר ככל הלכות כספי מעשר.

והנה יש לעיין האם ישנה אפשרות שההורים יוכלו לתת את התחייבותם ב'תנאים' מכספי מעשר, שאמנם היא מצוה כנ"ל, אך מאחר וק"ל (פסחים עא. ועוד) כל דבר שבחובה לא בא אלא מן החולין, ואין לו לאדם לשלם חובותיו ממעשר, א"כ לכאורה הכ"כ מאחר וכבר התחייבו אינם יכולים לקיים התחייבותם מכספי מעשר.

יש רבנים המורים להתכוון בשעת ההתחייבות שהיא על דעת לתת ממעשר, אך צ"ע אם כהאי גוונא חלה התחייבות, דלכאורה הוי 'קנין אתן' שנחלקו אם חל (ח"מ סי' רמה), ובפרט כאן שאחרי שמפריש א"י שלו, ואין לו אלא טוה"נ.

המשך בעמוד הבא

לקבלת שטר זכרון דברים המהדר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

דיני גוד אסיק וחוקיה במחיצות הסוכה

נעץ ד' קונדסין בגג וסיכך על גבם- רבי יעקב מכשיר וחכמים פוסלים. לרב הונא נחלקו בשפת הגג, אי אמרינן גוד אסיק מחיצתא שהרי מחיצות הבית נמצאים מתחת בין הקונדסים, וחשיב מחיצות ניכרות כיון שבתוך הבית הם ניכרות. תוד"ה אבל), אבל באמצע הגג או בקרקע פסולה לכיו"ע. והגמ" מוכיחה שהמחלוקת היא באמצע הגג, ודלא כרב הונא. ולרב נחמן נחלקו באמצע הגג היכא שהקונדסים רחבים טפה, ודס"ל לרבי יעקב שיש עליהם שם מחיצות, וכדלילה, והגמ" מסתפקת לדבריו אם נחלקו גם בשפת הגג, או שבשפת הגג כשרה לכונ"ע דאמרינן גוד אסיק. תיקן. וכתבו הרא"ש והר"ן שלהלכה פסול בין באמצע הגג בין בשפת הגג, ודלא כרב שרירא גאון והרמב"ם שמכשירים בשפת הגג.

נעץ ד' קונדסין בארץ וסיכך על גבם- לרבי יעקב אם כשיחקקו ויחלקו שירבע את הקונדסים העגולים, ואח"כ יחלקם שיהיה בהם ב' דפנות, יהיה בהם טפח לכאן וטפח לכאן כשרה כדיומד המועיל לפסי בריאות בעירובין, וכאן מספיק טפח וא"צ אמה כמו בעירובין. ולחכמים אין הסוכה כשרה עד שיהיו ב' מחיצות כהלכתם לאורך כל הסוכה, ושלישית אפי" טפח.

המציצה סוכה שאינה גבוהה י"ט פסולה

סוכה שאינה גבוהה י' טפחים פסולה, ולעיל (ד.) נתבאר שבפחות מי' טפחים היא דירה סרוחה. ולהלן יבואר האם יש ליתפא מהפסוקים לשיעור גובה י' טפחים בסוכה (ודבר זה תלוי בגובה הארון או בגובה הכרובים שהיו במשכן), או שדין זה הוא הלכה למשה מסיני.

ה' הגמ' רוצה לבאר שהמקור של שיעור י' טפחים בסוכה (וכן שיעור י"ט לענין רשויות בשבת. תוד"ה עשרה) הוא מהארון דכתיב ביה **"ואמה וחצי קומתו"**, וכפורת גבהה טפח (וכדלחלקן), הרי כאן י"ט, וכתוב **"ונועדתי לך שם ודיברתי איתך מעל הכפורת"**, ומעולם לא ירדה שכינה למטה מוי', (ולא עלו משה ואליהו למורום, אלא רק עד למטה מוי'), ושי"מ דלמעלה מוי' זה רשות אחרת.

הגמ' דוחה את הילפותא מהארון, דא"כ יהיה השיעור כולל הסכך ולא בחלל הסוכה.

הגמ' לומדת משיעור הכרובים דכתיב בהו **"פורשי כנפיים למעלה סוככים בכנפיהם וכו' "** ושיעור הכרובים י' טפחים, דילפינן מבית המקדש שעשה שלמה, שכמו ששם שישה הכרובים הוא י' אמה שזו שיש מהגובה הכללי שהוא ל' אמה ושם הי' הכרובים עומדים על הארץ, כך גם במשכן שגובהו י' אמה שזה ס' טפחים, הכרובים הגיעו לגובה כ' טפחים, וכתב י' **"סוככים בכנפיהם על הכפורת"** נמצא שסוככים היינו בגובה י', והכנפים היו פרושות מעל הראש דכתיב **"למעלה"**, ולא מעל הראש דהא לא כתיב למעלה למעלה.

הגמ' אומרת שלר"מ דאמות בנין וכלים הם בינוניות והיינו ו' טפחים (ולא של ה' טפחים כמו אמת היסוד והסוכב והקרנות ושל ריבוע מזבח הפנימי, ויש אמה גדולה יותר בחצי אצבע), נ"חא, אבל לר"י דס"ל שאמת בנין ו' טפחים ושל כלים חמשה, א"כ גובה הארון עם הכפורת היה שמונה חוצי, וא"כ הכרובים היו י"א חוצי. ולדבריו צ"ל ששיעור י"ט של מחיצה לא כולל הסכך, הוא הלכה למשה מסיני.

מנין שהכפורת גבהה טפח- כפורת נתנה תורה שיעור אורכה ורחבה, ולא שיעור קומתה, ולומדים שיעור קומתה מפחות שבכלים, והיינו המסגרת דכתיב בה **"מסגרת טפח"**. ולא ילפינן מכלים גופיהו, דתפשת מרובה לתפשת תפשת מועט תפשת. ואין לומדים מצ"ץ שהוא רחב ב' אצבעות, או מהוה ששיעורו משהו, מפני שלומדים מכלי ולא מוכהשך כלל, והיינו כמד" שהמסגרת היתה למטה. ולמ"ד שהמסגרת היתה למעלה גם היא הכשר כלי, ולפ"י לומדים מהמסגרת ולא מהציץ או הזר, מפני שבהם לא נתנה תורה מידה כלל. ולרב הונא **"פני" הכפורת היינו טפח**, דילפינן גו"ש מ"פני" הכרובים, דגמירי שלא היו פחותים מטפח, ד"כרוב" היינו כתינוק (דבבבל תינוק נקרא רביא), והא דכתיב **"פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם"** היינו שאחד היה קטן ואחד היה גדול.

ציץ דומה כמין טס של זהב, ומוקף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו בב' שורות, **"ה מלמעלה וקדש ל' מלמטה"**, (-ל) בתחילת השיטה התחתונה ושם בסוף שיטה עליונה. תוד"ה קדש). ור"א ברבי יוסי מעיד שראוה ברומי והיה כתוב עליו **קדש לד'** בשיטה אחת. שיטת ריב"א (תוד"ה ואל) שהציץ היה מונח בראש ולא במצו, ולכן מה שבראש הכה"ג נקרא מצנפת, מפני שבגלל הציץ או יותר קטן מהמגעות של כהן הדייט. והתוס' כתבו שאפ"ל שהציץ היה על המצח ממש.

תפשת מרובה לא תפשת- רש"י מבאר שמי שתופס את המרובה הוא נראה כשקרן, דשמא עליו לתפוס את המועט, ומשל הוא. ובתוס' מביאים י"מ שיש לתפוס את המועט מפני שלמרובה אין סוף, וכתבו שכאן א"א לפרש כך, וכן בהא דיליף שעצרת יש לה תשלומין כל שבעה כפסח, ולא יליף מסוכות. והביאו מהתורת כהנים שר"ע אומר שלומדים מהמועט מפני שהוא בכלל המרובה, והלמוד מהמרובה צריך ראיה, וריב"ז לומד ממונה העולם שלומדים מדבר שיש לו סוף, ורב נחמיה לומד שכיון שדרך המקראות לפרש ממילא יש ללמוד את המועט. וכאן ובתשלומין כולם צריכים לטעמו של ר"ע.

אע"פ שה' זה שם גמור, מ"מ אם מזכיר י"ה אינו נחשב הוגה שם באותיותיו, כיון שאינו מזכירים לשם שם שלה. וי"א שאינו נחשב הוגה שם באותיותיו אלא בשם של מ"ב אותיות. ומ"מ זהוהרים בכל השמות. תוד"ה ר"ד.

מסגרת השלחן- יש מחלוקת במנחות אם מסגרת השלחן היתה מלמטה או מלמעלה, ושיטת רש"י ותוס' שאם היתה למטה היא לא היתה מחוברת בשלחן, אלא דף השלחן היה מונח עליה, דאל"כ גם למ"ד זה הווי הכשר כלל, וכתבו התוס' (ד"ה למסגרת) שלפי זה למ"ד שהיתה למטה דף של נחתומין מקבל טומאה מדאורייתא, והגמ" מב"ב שאומרת שזה דרבנן היא כמד"ד שהיתה למעלה, והגמ" במנחות שמסתפקת למ"ד שהיתה למעלה, הספק הוא אם מקבלת טומאה מדאורייתא, או שהגמ" בב"ב חזורת בה, או שהספק במנחות הוא משום שדף משמש גם אדם וגם משמשי נוספים, ולומדים מדכתיב **"מכל כלי עץ"** שזה מקבל טומאה, והספק הוא אם זה דרשה גמורה או אסמכתא בעלמא, ודף של נחתומין הוא ודאי דרבנן כיון שאינו משמש אדם ומשמשי אדם, ומ"מ רק דף של נחתום שהוא רחב וראוי להניח עליו או לטומא דרבנן, ומ"מ מהאי טעמא איכא טומאה מהו השיעור המינימלי לדנים אלו, וכן יש דינים בענין חציצה בטבילה ובכללי חצירות שאינם כתובים בתורה, ואמר רב חייא בר אשי בשם רב שדינים אלו נאמרו למשה בסיני, וכדלחלק.

שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני

נאמרו בתורה איסורים שונים כגון איסורי אכילה ודיני טומאה, והתורה לא אמרה מהו השיעור המינימלי לדנים אלו, וכן יש דינים בענין חציצה בטבילה ובכללי חצירות שאינם כתובים בתורה, ואמר רב חייא בר אשי בשם רב שדינים אלו נאמרו למשה בסיני, וכדלחלק.

מסקנת הגמ' שמה שאמר רב חנין דהא דכתיב ארץ חיטה ושעורה וכו' כל הפסוק לשיעורים נאמרו (וכדלחלקן), אינו אלא אסמכתא. אמנם בפרק כיצד מברכין משמע שזה דאורייתא. תוד"ה אלא.

ו' חיטה- שאם נכנס לבית המנוגע לבוש בבגדיו, הוא טמא מיד והם טהורים עד שיששה נדי אכילת פרס –חצי ככר, מפת חיטים שזמן אכילתה פחות מפת שעורים, מ"סב שאינו טרוד ושווה בדברים אחרים, ואוכל בלפתן, דכתיב **"השוכב בבית יכנס את בגדיו והאוכל בבית יכנס את בגדיו"**, ומברכין שוכב בלא אוכל או בלא שוכב מדכתיב ב"פ **"יכנס בגדיו"**, וא"כ הא דכתיב **"השוכב עולם וכוכלב טעון ככוס נכנס אדם שהה כביד אכילה**, אבל גופו טמא מיד דכתיב **"והבא אל הבית וטמא"**, אבל אם נכנס עם בגדיו וטבעותיו ביזו, והוא והם טמאים מיד דגם הם בכלל **"והבא אל הבית וטמא"**.

שעורה - עצם כשעורה מן המת. מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באוהל עד שיהיה שדרה או גולגולת שלימה או רוב מנין איברי אדם.

גפן- רביעית יין לנזיר. רש"י בעירובין מבאר דהיינו ששיעור שתית היין בנזיר המחייבת מלקות הוא רביעית, והקשו התוס' (ד"ה גפן) ששאר השיעורים כאן הם שיעור לדבר אחר ולא לאותו דבר, ולכן כתבו שהעיקר כמו שפירש רש"י. כאן שזה שיעור לאכילת חרצנים עלים ולולבים של הגפן, שמשערים כמה מהם צריך לתת בכלי מלא יין כדי שישפך מהכלי רביעית, ומשערים בין שהוא עב ונגדש על שפת הכלי, וצריך לתת יותר כדי שיצא רביעית יין מאשר כדי שיצא רביעית מיים. עוד כתבו התוס' שהגמ" כאן סוברת כמשנה ראשונה שגם שיעורי אכילה בנזיר משערים ברביעית, אבל לר"ע גם איסורי שתיה משערים בכזית. ור"ת סובר שאכילה שיעורה בכזית לכונ"ע, וגרס בסוגין כזית יין לנזיר.

תאנה- כגורגרת להוצאת אכולים בשבת.

רימון- כלי בעלי בתים שניקבו שיעורם כרימונים, והיינו שאם ניקב נקב שאין רימון יוצא משם הכלי מקבל טומאה, כיון שבעה"ס הם על כליו ואם אינם ראויים לזיתים הוא משתמש בהם לרימונים, אמנם כלי שעומד להמכר טהור בנזקב כשהוא. וכתבו התוס' (ד"ה כל) שלכל זה חלץ כיון כלי חרס טהור כבמציא יד יזת א"כ"ה הוא שעוי לרימונים. עוד כתבו (ד"ה שיעורם) דתאנת בכלים שהכונה ל' רימונים אחוזהם היו בזה, ואין הכונה שיצא ג' יחד אלא בזה אחר זה, והנ"מ היא שכיון שהם אחוזהם זה בזה צריך נקב יותר גדול להוציאם, אם שהנ"מ בגודל הרימון, ששלשה הגדלים יחד הם רימונים בינונים, אבל אחד או שניים הם גדולים, וארבעה הם קטנים.

זית שמן- שרוב שיעוריה -מת ובגילה וחלב ודם ופיגול ונתור וטמא וגיד הנשה, כזיתים.

דבש –והיינו מיני מתיקה, ככותבת הגסה לאיסור אכילה ביוה"כ דכתיב ביה **"אשר לא תעשה"** ולא כתיב ביה אכילה.

חציצין- כתיב **"ורחץ את בשרו במים"**, וילפינן שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, ומדכתיב **"את"** ילפינן שגם בשער, הטפל (-הדבוק) לבשר, יש חציצה, (והיינו בנימא אחת קשורה ומקפיד עליה, אבל בשלש קשורות אינו חוצץ כיון דלא מיהדק שפיר ועיילי ביה מיא, ובשתיים ספק). ויש הלכה למשה מסיני שאין חציצה אלא ברובו המקפיד כגון אם רוב שעורו מטונף בטיט או קשור אחד אחד, אבל באינו מקפיד זה בטל לגוף כיון שאין סופו ליטלו ואינו חוצץ, וחכמים גזרו גם ברובו שאינו מקפיד או במיעוט המקפיד, צאזיה אטו רובו המקפיד, אבל במיעוט שאינו מקפיד לא גזרו, מפני שאפני צאזיה גזירה לגזירה. וכתבו התוס' (ד"ה דבר) שי"א שבגופו חוצץ אפי' מיעוט שאינו מקפיד, ואינו נכון. עוד כתבו שכיון שדין חציצה נלמד מההלכה למשה מסיני, קרא אתא לבית הסתרים.

ו' מחיצין- לר"י ילפינן מהלכה למשה סיני ששיעור מחיצת סוכה י' טפחים, ולר"מ (דס"ל שהאמה היא ו' טפחים, ולדבריו לומדים מחיצת סוכה מהארון והכרובים, וכנ"ל דף ה') ילפינן מהלכה דין גוד אחיות או אסיק כגון פי תקרה יורד וסותם, לבדו בפחות מג' טפחים, ודופן עקומה בפחות מדו"א.

דפנות הסוכה

אין צריך שיהיו לסוכה ד' מחיצות שלימות מד' הצדדים, אלא לרבנן צריך ב' דפנות ועוד טפח בצד השלישי, ולר"ש צריך ג' דפנות ועוד טפח בצד הרביעי. הגמרא מבארת כמה נחלקו ר"ש וחכמים, והיכן עומדים את הטפח הנוסף הנ"ל, וכן יבוארו דינים נוספים בהכשר מחיצות הסוכה כשהדפנות אינם שלימות.

מגיעים לסוכות עם מסכת סוכה

בסייעתא דשמיא בימים אלו מתחילים בלימוד הדף היומי מסכת סוכה, וסיום הלימוד הוא בב"ד אלול הבעל"ט, 3 שבועות לפני סוכות תשפ"ב הבעל"ט. ובמקביל לומדי הדף היומי מה בהלכה של סדר מבחני דרשו מתחילים ללמוד הלכות סוכה, והווי הדומנות מיוחלת להצטרף ללימוד הדף היומי יחד עם הלכות סוכה, ועי"ז להגיע לסוכות לאחר לימוד מסכת סוכה והלכות סוכה, וכן עי"ז לצלל את ימי בין הזמנים ללימוד רציני ואיכותי עם הספק וידיעת ההלכה למעשה.

בהקדמה למשנה ברורה איתא וז"ל והנה אף שלימוד התורה הוא שכל מה שהאדם לומד אפילו בקדשים וטוהרות הוא מקיים מצות עשה דתלמוד תורה, מ"מ עיקר לימוד האדם צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה". עכ"ל.

והנה בדרך כלל אצל רבים מהלומדים לימוד הש"ס אינו יחד עם לימוד ההלכות וקיומם למעשה, אלא האדם לומד בהבנה בעיון או בבקביאות אמנם הגמרא. וכן מקדיש זמן ללימוד ההלכה לידע המעשה אשר יעשה, ונמצא שעיקר לימוד האדם שהוא בחכמת התורה ועומק הבנתה אין לו שייכות להלכה למעשה.

והנה אמרו חז"ל (ויקרא רב ב') אלף נכנסים למקרא ואחד יוצא להוראה, ואפ"כ לכאורה נמצא שלהגיע להוראה אינו דבר השווה לכל נפש, אמנם ראשון שזו שאין כוונת חז"ל בזה אלא לענין ההוראה בשאלות חדשות והכרעת ההלכה למעשה לדמות מילתא למילתא וכו', אבל עצם הדבר לדעת כיצד יוצאת ההלכה מתוך הגמרא לפי סדר השתלשלות פסיקת ההלכה זהו דבר השווה לכל נפש.

התועלת שיש בלימוד כזה הוא גדול מאוד, הן לענין הלימוד עצמו, והן לענין קיום ההלכה, וכדלחלקן:

א' יותר קל לזכור את הסוגיה ובמיוחד את המסקנות שלה כשיש לדבר איזה שייכות למעשה.

ב' לימוד התורה מלבד החכמה האלוקית שבו עניינו הוא לדעת כיצד ד' מצווה לנוהג בכל מקרה, וגם כשלומידים הלכות שלא שייכות למעשה מאיזה סיבה הלימוד הוא מה רצון ד' לעשות כשיהיה כזה מקרה, וע"י לימוד עם ידיעה מה ולמה נפסק ההלכה כל הלימוד מקבל משמעות חזקה יותר שזה לא רק חכמה אלוקית אלא ידיעה מה צריך לעשות.

ג' אין להשוות בין המקיים את המצוות מוכח ידיעת ההלכה בלבד, לבין המקיימם מתוך ידיעת סדר הדברים, מה כתוב בגמרא, אם המקור הוא מהתורה או מהלכה למשה מסיני, ואם זה תקנה דרבנן למה תיקנו תקנה זו, ואם יש בזה מחלוקת או שזה דין מוסכם.

ד' הרבה פעמים מתעוררים שאלות למעשה שמי שאינו יודע את מקורות הדיון לא שם כל אליהם ויכול מבלי משים להכשל בהלכה. ומאידיך ידיעת כללי ההלכה ובירור פרטי ההלכה כשיש שאלה למעשה נוגתת לאדם חיווק גדול במעלת דקדוק ההלכה באופן כללי, ויודעים דברי החזון איש (אמונה ובטחון פרק ד') שדקדוק הדיון ושמירת ההלכה הם הדרך לתקון המידות, ומביא שם דוגמא לאדם שהשקיע הרבה בחיפוש אחריו, ואחרי הקניית התעורר אצלו ספק חדש והא צריך להלחם במידת העצלות ובמידת חמדת הממון וכו', וע"י ההתגברות הוא מתקן את מידותיו.

ה' מי שיש לו שייכות להוראה לימוד כזה יכול להיות בהם תועלת גדולה לקנין לעולם ה"ה"מ, ואף שענין ההוראה צריך לימוד יסודי בסוגיות ושימוש בחכמים וכו', מ"מ יש שלא מתנסה כלל בלימוד כזה שמי יכול לדעת את יש לו שייכות לזה או לא, ומי שיש לו נטיה טבעית ללימוד כזה יתכן שלימוד אחר יתן לו הרבה פחות סיפוק, כי הוא אינו לומד לפי טבעו, וכשהאדם לומד עם פחות סיפוק הלימוד הוא פחות הן בכמות הן באיכות.

סיכומי תמצית על מסכת סוכה יכול להיות בהם תועלת גדולה לקנין חזק במסכת סוכה, ע"י לימוד הסיכום לפני הלימוד כדי לקבל רושם ראשוני במה עוסקת הסוגיה, (ולפני כל סוגיה מובאת הקדמה קצרה כדי חומר רקע של הידיעות החשובות לפני לימוד הסוגיה), ואחרי הלימוד חזרה על הסיכום יכולה להועיל לסדר ולהבין את הדברים בצורה ברורה, ולקלוט את התיקף של הדברים, ולכוון בצורה טובה יותר את הלימוד.

כמו כן ערכנו סיכום מיוחד וקצר על מסכת סוכה לפי סדר העניינים, שגם סיכום זה יכול להועיל הן לפני הלימוד לסדר את העניינים של המסכת ולדעת מה הולכים ללמוד, והן אחרי הלימוד לחזרה קצרה ומהירה על הנלמד, ולחבר את הידיעות שפעמיים הם מפורשים בהרבה דפים לענין אחר, וקלוקט עי"ז את הקף הדברים בצורה ברורה.

במבחני לדעת השבועיים השתדלנו שהשאלות יהיו על עיקרי הסוגיות של מסכת סוכה, וחזרה שבועית עם מבחן יש בזה מחייב גדול ללימוד טוב של הסוגיות, ובדיקה טובה האם הלימוד באמת היה כמו שצריך.

סיכומי תמצית על מסכת סוכה מופיעים באופן חד פעמי בחוברת אחת על כל מסכת סוכה ובס' מהדורות שונות. א' תמצית הדף, ב'סיכום גמרא רש"י, ג' תמצית תוס' –סיכום גמרא רש"י ו'תוס'. ג' תמצית הש"ס גמרא רש"י ו'תוס' עם רא"ש ור"ן למעוניינים ללמוד יותר בעיון, וכן בהרבה מקרים כמדיע הרא"ש מתי ההלכה למעשה.

והנה כמה וכמה דברים במסכת סוכה במיוחד בשני הפרקים האחרונים נוגעים לדברים שהיו נהוגים בזמן בית המקדש, שם מצות ערבה שהיו מקיימים בה בית המזבח וב"ט –סיכום גמרא רש"י ו'תוס'. ג' תמצית הש"ס גמרא רש"י ו'תוס' עם רא"ש ור"ן למעוניינים ללמוד יותר בעיון, וכן בהרבה מקרים כמדיע הרא"ש מתי ההלכה למעשה.

והנה כמה וכמה דברים במסכת סוכה במיוחד בשני הפרקים האחרונים נוגעים לדברים שהיו נהוגים בזמן בית המקדש, שם מצות ערבה שהיו מקיימים בה בית המזבח וב"ט –סיכום גמרא רש"י ו'תוס'. ג' תמצית הש"ס גמרא רש"י ו'תוס' עם רא"ש ור"ן למעוניינים ללמוד יותר בעיון, וכן בהרבה מקרים כמדיע הרא"ש מתי ההלכה למעשה.

והנה כמה וכמה דברים במסכת סוכה במיוחד בשני הפרקים האחרונים נוגעים לדברים שהיו נהוגים בזמן בית המקדש, שם מצות ערבה שהיו מקיימים בה בית המזבח וב"ט –סיכום גמרא רש"י ו'תוס'. ג' תמצית הש"ס גמרא רש"י ו'תוס' עם רא"ש ור"ן למעוניינים ללמוד יותר בעיון, וכן בהרבה מקרים כמדיע הרא"ש מתי ההלכה למעשה.

העורך

כמה דפנות צריך בסוכה– לרבנן צריך שתי דפנות שלימות, והשלישית יכולה להיות אפי' טפח. ולר"ש צריך ג' שלימות, ורביעית אפי' טפח.

במה נחלקו-

אפשרות א'- לרבנן יש אם למסורת, וכיון דכתיב ב"פ "בסכת" "בסכת תשבנ" "ישבו בסכת", ופ"א "בסוכות הושבתי", הרי ד' דפנות, וחד איצטריך לגופיה, וההלכה מלמדת שהשלישית כשרה אפי' בטפח. ולר"ש יש אם למקרא, וקרינן ג"פ "בסוכות" הרי כאן ו', וחד קרא איצטריך לגופיה, וההלכה מלמדת שהרביעית כשרה אפי' בטפח. וכתבו התוס' (ד"ה ורבי) שלכו"ע דורשים מקרא ומסורת, והמחלוקת היא רק כשיש סתירה ביניהם. ועי"ש שהקטש סתירות בדעות התנאים.

אפשרות ב'- לכו"ע יש אם למקרא, ונחלקו אי סככה בעי קרא, או לא אלא נפקא ממשמעות הפסוק, דסוכה בלא סכך לא נקראת סוכה.

אפשרות ג'- לכו"ע יש אם למסורת, ונחלקו אם ההלכה באה לגרוע או להוסיף.

אפשרות ד'- לכו"ע ההלכה באה לגרוע, ונחלקו אם דורשין תחילות או לא. וכתבו התוס' (ד"ה בדורשין) שלפי זה לכו"ע סככה לא בעי קרא ומ"מ בעי קרא לגופיה למ"ד דאין דורשין תחילות, ודלא כרש"י סנהדרין ג:.

אפשרות ה'- ר"ש לומד מ"וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטטר", וסוכה בל ד' מחיצות אינה מחסה מורם. ובתוס' (ד"ה וסוכה) הביאו שבידשלמי לומדים מ"לצל יומם מחורב" הרי אחת, "למחסה ולמסתור" שתיים, "מזרם וממטטר" לר"ש שתיים ולרבנן אחת.

ז. היכן מעמידים את הטפח הנוסף– לרב וללוי מעמידו כנגד היוצא במקום שאחת המחיצות נגמרת, וכן מורין בבי מדרשא, ושאלו את רב למה אין להעמידו כנגד ראש תור –באלכסון, ורב שתק. וי"א שעושה טפח שוחק (ד-) אצבעות שאינם נוגעות זו בזו, שזה טפח ומשהו), ומעמידו פחות מגז"ט לדופן ועי' לבדו שי מחיצה ד"ט, שזה רוב דופן של ז"ט שהוא שיעור הכשר סוכה. וכתבו התוס' (ד"ה עשה) שאם ידע נצח במקום הטפח זה לא יועיל, מפני שלא הופיע אל התיור רוב של ז"ט, ועוד דקרא מבטל ביה אוריא. והר"ן כתב שאף שבטפח כל שהוא איכא רוב דופן דהוי טפי מגז"ט, מ"מ פחות מד"ט לא חשיב בשום דוכתא.

סוכה העשויה כמבוי – לרב יהודה מעמיד מחיצה טפח באיזה רוח שירצה, ולי"א הנ"ל יעשה מחיצה ד' ומשהו ויניחה פחות מג' לדופן כדי שע"י לבדו יהיה כאן ז"ט, והכא לא סגי בטפח שוחק, כיון שאין ב' הדפנות צמודות.

דעת רבא בענין **צורת הפתח בדופן השלישית** –י"א **ש**לרבא **צ**ריך לעשות צוה"פ ע"י הטפח, והיינו שחלק את הטפח לשתיים, ויניחם בב' הצדדים, ויתן קנה על גביהם, והצוה"פ נחשבת סתימה מעלייתא. (ואף שלענין טלטול בשבת אין שיעור לקנה של הפתח, מלבד צעריך שהקנה יהיה חזק בכדי להחזיק דלת לפחות של קשין, הכא גבי סוכה החמירו בדבעין מחיצות הניכרות. תודה ואינה. שכן קיבל רבא מרביתיו. רא"ש.) וי"א **ש**לרבא **צ**וה"פ **מ**ועילה **א**ף ללא מחיצה **ע**ל פתח, ולפ"ז הקנים לצוה"פ שיעורם כל שהוא. וי"א **ש**לרבא **צ**ריך לעשות **ג**ם מחיצה **ט**פח בפחות מגז"ט סמוך לדופן, **ו**גם **צ**וה"פ ע"י שנייה קנה כנגדו וקנה על גביו.ן. ופסק הר"ף לשיעוצ זז. וכתב הרא"ש שמסתבר דאיידי קנה, בסוכה ששתי דפנותיה סמוכות, אבל בסוכה העשויה כמבוי שעושה לה פס ד"ט מוסכרם שא"צ לעשות שם צוה"פ כיון שיש שם מחיצה ז"ט, וי"א שאף בזה צריך צוה"פ, כיון שאין המחיצות סמוכות, וכ"כ הר"ף והרמב"ם, וכן פסק הרא"ש, שכל חלל ח"ו שאם יש ג' מחיצות של ז"ט א"צ לעשות צוה"פ, דאין חייב לעשות צוה"פ בסוכה.

צוה"פ בסוכה– הר"ן מדייק מרש"י שצוה"פ מועילה רק בדופן השלישית ולא בשאר הדפנות, (דאל"כ לליק ולליב' אין שום קולא בשלישית אפי' טפח), ואף שלגבי שבת ע"י צוה"פ הוי כסותום, מ"מ לגבי סוכה מחמירים יותר, כדמצינו לעיל ד: בדעין בסוכה מחיצות הניכרות, וכתב הר"ן שלפי זה צריך להוחר שיהיו בסוכה ב' דפנות סמוכות בלא צוה"פ. עוד כתב הר"ן דהא דאיתא בעירובין שצוה"פ שעשאה מן הצד לא עשה כלום, וביאר הר"ף שעשאה לצוה"פ בצד הכותל, שזה לא מועיל כיון שאין גרעילת פתח חתך לא, והנידא, דצוה"פ נשכחתה אצל ב' רוחות וגם אין שם צוה"פ אמרינן הכי, אלא הכונה שם שעשה את המושקוף לא ממש מעל הקנים כבצדדים, שאז זה לא נחשב צוה"פ בשבת ובסוכה.

דיני מחיצה לענין שבת ולענין סוכה-

דופן סוכה כדופן שבת כגון לענין שמחיצה של שתי בלא ערב כשרה לסוכה כמו לשבת, ובלבד שלא יהיו הקנים רחוקים ג"ט זה מזה, דכיון שהם בתוך ג"ט הוי לבדו וחשיב כולו עומד, ומתני אפי' בקנה שאינו אלא עעובי אצבע ויש עומד מרובה על הפרוך. וכן מחיצה של ערב בלא שתי כשרה אם אין בין החבלים ג"ט. ואם העומד מרובה ויש מיעוט מקומות שיש שם מרחק ג"ט בין הקנים, כשר משום דהוי כפתוחים.

פרוץ מרובה על העומד כשר בסוכה, דסגי בשתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח, אפי' אם יש דפנות הראשונות פתחים שעל ידם הוי פרוץ מרובה, ובשבת פסול אם רוב הדפנות הם פתחים שאין בהם צוה"פ. וכתבו התוס' (ד"ה שהשבת) שמשמע כאן שאם הפרוץ והעומד שווים אסור בשבת, ודלא כרב פפא שמכשיר, וי"ג אחרת בגמ' ולדבריהם אין ראיא. וכתב הרא"ש בשם הרמב"ם וספר המצוות שאם יש פתח רחב מ"ו אמות ועי"ז הפרוץ מרובה על העומד, ערב אעפ"י שיש שם צוה"פ, אך כתב שבריש עירובין כתוב שצוה"פ מועילה אף ביותר מ"ו אמות.

עוד חילוקים בין סוכה לשבת – יש דברים כשרים בסוכה ופסולים במבוי, כגון דוקרינים, וכתב הקרבן נתנאל דהיינו קנים המפצלים למעלה, כגון שעצר איכא שזה פסול בסוכה וכשר במבוי והיינו היכא שהניח קנה על הפיצול מלמעלה), או שיש פתח רחב מ"ו אמות. ויש דברים כשרים במבוי ופסולים בסוכה, כגון חמתי המרובה מצילתה. ראש"ש (סי ח') בשם הירושלמי.

ב' מחיצות כהלכתן ושלישית טפח לרבא זה מתיר טלטול בשבת של סוכות את שבשבת גרילה צריך ג' מחיצות כדי לעשות את המקום לרה"י ולהתיר לעובדי מהוסכה לבית הסמוך לה, מיגו דהוי דופן לענין סוכה. וכתב הר"ן שאף דאיכאנא צעריך להניח את הטפח במרחק פחות מגז"ט, וא"כ זה מועיל גם בשבת, מ"מ יש נ"מ לענין פרוץ מרובה על העומד, או לענין לטלטל שלא כנגד הדופן השלישית, ומדרבנן ודאי בעי מיגו שהרי מדרבנן לא מספיק ג' מחיצות אלא צריך פס ד"ט בדופן הרביעית אם זה חצר, ובמבוי מוספיק לחי או קורה. והנה הר"ף לא הביא דין זה של רבא, וביאר הרא"ש הטעם משום שלהר"ף צריך צוה"פ, ומזילא לא כשר אף לענין שבת בלי מיגו, והר"ן מביא שיש מבארים שלהר"ף המיגו מועיל לא לחומרא, ולכן חליב מי שחורק לתור הסוכה, אבל לטלטל בתוכה אסור, וכתב הר"ן שזה אינו נראה, אך למעשה ראויו להחמיר.

סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר לסוכה לרבא בשבת של סוכות, מיגו דהוי דופן לענין שבת (למ"ד לחי משום מחיצה). לרש"י איידי במבוי מפולש שיש לחי בדופן השלישית, שזה כשר אפי' באין הלחי רחב טפח. והק' התוס' (ד"ה סיכך) שוק ר"י מתיר טלטול במבוי כזה ואין הלכה כמותו. והרא"ש כתב דקאי אליבא דדרי', ואף שאינו בכל שבת אסור לטלטל במבוי הפרוץ מרוח רביעית, מ"מ משום מצות סוכה התירו. אבל התוס' והר"ן ביארו שאיירי שיש למבוי ג' מחיצות שלימות, אלא שהסכך אינו מגיע לדופן השלישית של המבוי, וא"כ אין לסוכה אלא ב' מחיצות ולחי. וכתב הר"ן שהמיגו הוא שכיון שלמ"ד לחי משום מחיצה הלחי יכול להתיר מדאורייתא אף בלא מחיצה שלישית, מהני נמי לסוכה מדאורייתא, וכיון שמדרבנן צריך לחי אף כשיש ג' מחיצות, הוסיף לסוכה אף מדרבנן. עוד כתבו התוס' דאיידי דזוקא בלחי טפח, שהוא כשר כח מחי מדאורייתא, והמיגו הוא להתיר אף בלי שמעמידו במרחק פחות מגז"ט מהדופן וכני"ל, שזה דין דרבנן, דאילו לענין מדאורייתא ובאינו רחב טפח, כיון שמבוי מותר בטלטול מדאורייתא הלחי לא מתיר את הסוכה. וכתב הר"ן שאין לומר שהמיגו מועיל גם בחול, וכן אין לומר שהמיגו מועיל רק בדבר שאסור רק מדרבנן. והא דאמרינן מיגו ולא לחומרא, הביאור במה הוא צריך, שכיון שמתמיד יש שבת בסוכות, אין דרכה של תורה להצריך לשבת יותר מזה הצורך לחול, וממילא מצינו סוכה מועילות בשבת, וממילא שמענינן שאומרים מיגו להקל ולכן גם מחיצות שבת מועילות לסוכה.

ז. סיכך ע"ג פסי ביראות כשרה אע"פ שאין כאן שתי דפנות שלימות

שלימות אלא רק דימוימן בד' הרוחות אמה מוכאן ואמה מוכאן בכל צד, מיגו דהוי דופן לענין שבת להתיר למלא מחבור שהוא רה"י לתוך הדימוימן, וכתבו התוס' (ד"ה סיכך ע"ג) שאף שלא התירו אלא לבהמת עולי וגלים, מ"מ מדאורייתא שרי בכל ענין, ורבנן לא אסרו, משום מצות סוכה. וכתב הר"ן שכך סובר הר"ף שפסק דין זה להלכה, אך י"א שבזמננו שאין עולי וגלים אין מיגו, והרא"ש כתב שיש שמסתפקים אם מותר לטלטל אם אין שם בור, ורביא"ה מתיר בזה.

סוכה שחמורה מרובה מצילתה פסולה מפני שהמועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו. (ואין כוונתו שהמועט בטל לגמרי, שהרי כוונת המשנה לחמתי בלבטטה, אבל בסכך עצמו הסמוכין והמגולה שגורים, כמבואר לקמן כ"א:). וא"כ לא שייך ביטול. ר"ן.) **לר' יאשיה** אף חמה מחמת דפנות פוסלת, דכתיב **"וסכות על הארון את הפרוכת"** מבואר שאף פרוכת שהיא מחיצה נקראת סכך. ואין ללמוד מהא דדפנות נלמדים מדכתיב ג"פ בסוכות, דלא דרשינן אלא מיתירא. (תודה' מחיצה). ולרבנן דזוקא חמה מחמת סיכון פוסלת, וקרא אתא למימור שיכפוף את הפרוכת מעט.

התנאים הסוברים שסוכה דירת קבע בעינין

מצונו כמה מחלוקת בדיוני סוכה, והגמרא מנארת שדעות התנאים להלחן שורשים אחד, והוא צעריך שהסוכה תהיה "דירת קבע" והיינו שהתורה ראויה לשימוש קבוע ונצריא כביתו, וכתבו התוס' שאף שדעות אלו שונות, אלא מ"מ אין הדיינים להלחן תלזיים זה בזה.

רבי ססובר צעריך שהסוכה תהיה ד' על ד'.

ר' יאשיה **ססובר** שגם חמה שמגיעה מהדפנות פוסלת בחמיתה מרובה מצילתה.

ר"י **שמכשיר** סוכה גבוהה מכ' אמה.

ר"ש **שמכשיר** רק בג' כהלכתן ורביעית טפח, דכתיב "למחסה ולמסתור מורם".

ר"ג **שפוסל** סוכה בראש העגלה דמחזי כערא' כיון דנייר, או בראש הספינה שהיא גבוהה ויש שם רוח חזקה העוקרת את הסוכה, **(ור"ע מכשיר)**. שיטת ר"ת ור"ח שבראש העגלה לא פליגי, דבראש הספינה נחלקו אם סוכה שעומדת ברוח מצויה דיבשה ולא ברוח מצויה דים כשרה.

ב"ש **שפוסלים** ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בבית כיון שאינה ראויה לתשמיש.

ר"א **שפוסל** סוכה העשויה כמין צריך שהיא משופעת והגג זה הדפנות, ענין כוורת, או אם סמכה למותל באלכסון והגג והדפנות הם אחד, ואינה נאה לדירה.

אחרים הפוסלים סוכה העשויה כשובר (-עגולה), לפי שאין לה זוויות.

ולענין הלכה אף דכל כהאי גוונא שיטה היא ולית הלכתא כחד מינייהו, (א"א) מוכחא מילתא או שפסק תלמודא כחד מינייהו. ר"ן.) הכא הלכה שהעושה סוכתו כמין צריך פסולה, אך הטעם הוה משום ששיפועי אהלים לאו כאהלים דמו, ולא משום דדירת קבע בעינן, רצא"ש ור"ן. וכתב הר"ן ששיטת הרא"ש ששיפועי אהלים לאו כאהלים דמו, לא בגלל צעריך דירת קבע. והרמב"ן מוכיח כמה שמותר לנטות כילת חתנים בשבת, שזה לא נחשב אפי' אהל עראי, שהרי אפי' משמרת אסור בשבת בשבת. וכתב שזה אהל עראי אם יש טפח בשיעור, ואסור לנטותה בשבת, (ומ"מ אם אין בגגה או בגז"ה הסמוכים לגגה טפח, פטור אבל אסור), ואביי סובר שלמ"ד סוכה דירת קבע אף באהל משופע, ואגן קיימא לן ששבסוכה פסול אף למ"ד דירת עראי ענינא, משום דלא חשיב סכך, ולענין מי שיהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בבית, הר"ף פוסק כב"ש, וכתב דטעמם משום שמוא ימשך, והרא"ש כתב שאין הלכה כב"ש.

דין סוכה עגולה וחשבון גודל המרובה והעגול

שיטת רבי ששיעור גודל הסוכה הוא לפחות ד' אמות על ד' אמות. הגמרא מבארת לפי דבריו מה הגודל צעריכה להיות סוכה עגולה כדי שיהיה בה שיעור ד' אמות על ד' אמות, לפי כללי היחס בין המרובה לעגול, וכדמלאן.

ריו"ח מכשיר סוכה עגולה, אם יש בהקפה כדי לישב כ"ד בני אדם.

ת. הגמ' מבארת שריו"ח סובר כרבי צעריך סוכה ד' על ד', ואם יושבים כ"ד בני אדם בעיגול, ומודדים את העיגול לא כולל מקום ישיבתם, הרי כאן י"ח אמות. (דמקום ישיבת אדם היא אמה, ואם ההקף החיצוני הוא כ"ד נמצא האורך הוא ח' שזה שליש, ואם נוריד אמה בכל צד שריו"ח יושבים בשני צדדי העיגול נציע לאורך ו' אמות, וההקף שהוא פ' שלש הוא י"ח אמה), וסוכה שיש בה ד' על ד' שיעור העיגול שלה הוא שבע עשרה פחות חומש, (מפני שצריך שבתוך חלל העיגול נוכל להכניס ריבוע של ד' על ד' כולל הזוויות, ושיעורו חכמים שכל אמה מרובעת אלכסונה הוא אמה וב' חומשי אמה, וא"כ ד' אמות אלכסונה הוא חמש אמות וג' חומשי אמה, וההקפם הוא י"ז פחות חומש, דשיעור ההקף הוא פ' שלש משעור האלכסון, דכתיב בים שעשה שלמה "עשר באמה משפתו אל משפתו עגול סביב וקו שלושים אמה יסוב אותו"), ולחומרא לא דק, ואף שהוסיף כאן ו' חומשי אמה, מ"מ ברוחב העיגול לא הוסיף אלא שליש שזה ב' חומשי אמה, ופורתא לא דק.

ואין לומר שהחשבון הוא שעיגול של ד' על ד' הוא י"ב (שזה פי שלש מהרוחב), וכשמרבעים את השטח מסביב לעיגול צירכים להוסיף יותר רביע. מפני שלא מגיעים בחשבון זה אלא לט"ז אמות. ואין לומר ששלשה אנשים יושבים בשתי אמות, וא"כ ההקף החיצוני שלהם הוא ט"ז, וכדי שיהיה בחלל ריבוע של ד' על ד' צריך י"ז פחות חומש, ואין לומר דלא דק כיון שיש בזה קולא.

מנלן שמרובע הוא רבע יותר מהעיגול– רש"י מוכיח דבר זה ממה שאמה עגולה חוט שיש ג' אמות להקיפה, ואמה מרובעת צריך חוט של ד' אמות להקיפה. אבל התוס' (ד"ה כמה) הוכיחו שאין מביאים ראיה מחוט המקיף, מפני שבבעיני החוט של צריך להקיף זווית שחללם קטן, (שהרי חוט המקיף של עיגול ד' על ד' הוא שזה לטבלה מרובעת של ג' על ג', אעפ"י שהחלל של העיגול הוא י"ב אמה ושל הרביוע הוא ט"א אמה), אלא אפשר להוכיח שמרובע הוא רבע יותר מהעיגול ע"י שנמלא חלל עיגול ברצועות, ונחתוך כל רצועה באמצע, ונפשט את הרצועות, ואח"כ נחתוך שוב את הרצועות באמצע, ונניח את הרצועה הארוכה לצד הקצרה, ואת הרצועה הארוכה פחות לצד הרצועה השנייה מהקצרה. וכן אלהא, ויעי' גניע לחלל מרובע שיהיה שלשה רבעים מריבוע שאורכו ורוחבו כאורך ורוחב העיגול.

הא דאיתא בגמ' שכל אמה מרובעת אלכסונה הוא אמה וב' חומשי אמה, כתבו התוס' שזה לא מחושב בצמצום, שהרי ריבוע של עשר על עשר שנכניס בתוכו ריבוע באלכסון יהיה חללו חמושים שזה בדייק חצי ממאה, אמנם אם כל אלכסון של חמש אמות על חמש אמות (שזה חלל הרביוע הקטן) הוא ז', נמצא חללו מ"ט ולא נ': תוד"ה כל.

ת. רבנן דקיסרי מבארים שריו"ח התכוון להקף החיצוני של כ"ד בני אדם היושבים בעיגול, ואף ששיעור ש נמצאם בתוך ריבוע הוא רבע פחות מהריבוע, מ"מ ל"ו ריבוע שנמצא בתוך עיגול הוא חצי פחות מהעיגול דהיינו שהריבוע הוא שני שליש מהעיגול, וא"כ ריבוע שחוקף ט"ז עיגול שסביבו הוא כ"ד. אך דבר זה אינו נכון במציאות אלא אמה מרובעת אלכסונה הוא אמה וב' חומשי אמה. רש"י. והתוס' (ד"ה ריבועא) מבארים שדייני קיסרי קבלה היתה בידי שריבוע שבתוך העיגול הוא חצי מהעיגול, והבניו שזה הוקף על הרוחב והקף, וממילא יוצא שכל אמה בריבוע האלכסון הוא ב' אמות, והכוונה האמיתית של מה שקיבלו זה שאם עושים עיגול בתוך ריבוע, העיגול ממועט רבע משטח הריבוע (שהרי מרובע הוא רבע יותר מהעיגול, וכנ"ל), ואם עושים בתוך העיגול הזה ריבוע נמצא ריבוע ע"ד קטן בחצי מהריבוע הראשון.

כמה דינים בהכשר הסוכה

שתי סוכות של יוצרים שבפנימית מצניע קדורותיו ודר, ובחיצונה עושה מלאכתו ומוכר, **הפנימי צריא אינה סוכה**, דהא דקיימא לן בכית הלל שא"צ לעשות את הסוכה לשם ה, מ"מ בעינן שיהיה ניכר שהוא דר בה לשם סוכה, וכתב הר"ן שיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי, והיינו ולא מדבר העשוי לאוצר ולדירה, **וחייבת במזוזה** לעולם מפני שכל דירתו שם. והחיצונה כשרה לסוכה דכיון שכל השנה אינו דר בה איכא הימרא שהוא דר בה לשם סוכה, ופטורה ממזוזה לעולם, מפני שאינה דירה אלא מעבר, ואין לחייבה מדין בית שער שחייב במזוזה מדרבנן, (ומדאורייתא פטורה כיון שאינה "בית"). ויש מחיכים בפתוחה לבית ופוטרים בפתוחה לגינה. תודה' ותיחוי), **מפני** שגם הפנימית אינה **קבועה**. וכתבו התוס' (ו: ד"ה אחרים) שר"מ סובר דסוכה דירת קבע בעינן, וממילא כאן החיצונה חייבת במזוזה בסוכות.

סוכת גנב"ך (גויים שעשאוה לדור בה בימות החמה, נשים, בהמה, כותים דקסבו גידי אריות הם, והיינו שהמשיכו לעבוד את אלוהיהם, אבל אם חממת אריות התגיירו באמת הוו גרים. והמ"ד שהכותים גידי אמת קסבו שאח"כ ניתקנו. תודה' סוכת), **ורקב"ש** (רועים, בורגנים, קייצים, שומרי פירות שעשאוה לישב בה מפני השרב, והם ישראלים, ולא עשאוה לשם ה), **כשרה**, **ובלבד שתהיה מוסככת כהלכתה**, והיינו לשם צל ולא לצניעות בעלמא, דבעינן סוכה לשם צל מהשמש. והרא"ש כתב "להתלות תחתיה מחורב ומזמטר, וכתב שר"ת פ' שעשאה לצל ולא מעובה להגן מן המטר. והר"ן כתב דבעינן שעויה לצל ולא לאוצר ודירה. י"א שגנב"ך זה יותר חידוש לפוטרים משום דקביעי, וי"א שרקב"ש זה יותר חידוש לפוטרים משום שהם של בני חיובא.

ט. עשית הסוכה לשמה– סוכה שעשאה יותר מל' יום לפני החג, לבית שמאי פסולה דבעינן עשייה לשמה, דכתיב "חג

הסוכות תעשה לך", ולב"ה כשרה, וזאתא בירושלמי שצריך לחדש בה דבר, י"א טפח, וי"א על שהוא על פני כולה, (וכן נחלקו לגבי מצוה, וי"א שבמצוה פסול לכויע', דאם לא עשאה לשם פסח ודאי לא דקדק בעשייתה. תוד"ה סוכה, בשם הירושלמי). וכתב הרא"ש שצריך חידוש בגופה, כדעת בעל העיטור, ודלא כבה"ג שכתב שמשפיק שיכניס לה כסאות. וכתב (א. מדפי הרי"ף) שחידוש דבר הוא דין למצוהו מן המובחר. ו"לב"ה וליפני מרתם עושים סוכה בחולו

של מועד, וב"ש סברי אין עושים סוכה בחולו של מועד אם לא עשאה מתחילה, ואם עשה את הסוכה לשם חג, או בתוך ל' יום לסוכות, כשרה לכונ"ע, דכיון של יום לפני החג שואלים ודורשים בהלכות החג, בסתמא עשייתה לשמה. וכתבו התוס' (ד"ה ואם) שיש בזה ג' נ"מ גם לב"ה, שבכאה גזנא א"צ לחדש בה דבר.

עצי סוכה אסורים כל שבועה, דכתבי "חג הסוכות שבעת ימים לך", כשם שחל שם שמים על החגיגה לאסורם עד הקטרת אימורים שאז זכו בהם מושלחן גבוה, ו"חג" הוא מלשון חגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה. וכתבו התוס' (ד"ה מנין) שבזמן שהסוכה קיימת אסור מדאורייתא ליטול ממנה עצים, אבל כשרה שנפלה אין אסור לא מדרבנן. ולר"ת העצים של כדי הכשר סוכה אסורים מדאורייתא, ושאר העצים אסורים מדרבנן. וכתב הרא"ש שדווקא הסך נאסר, ולא הדפנות, ודלא כהרמב"ם שאסור גם בדפנות. והר"ן כתב שעצי הסוכה אסורים כל שבועה מהדאורייתא. ובשמיני עצרת אסורים משום מיגו דאתקצא, ונוי הסוכה אסורים כל שבועה משום בזוי מצוה, ובשמיני עצרת משום מיגו דאתקצא. ולקמן (ו. מדפי הרי"ף) הוסיף הר"ן שגם הדפנות נאסרות, ואם הוסיף דופן אחר שכבר הסוכה הסוכה לא נאסרה, אבל אם עשה מתחילה ד' דפנות כולם אסורות.

לשמה בציצית - ציצית שעשאה מן הקוצים חוטים שנקרעו בזמן אריגת הבגד ונשארה תלויים בו והם בולטים כקוצים, או מן הנימין חוטי התפירה שבגד הבגד, או מן הגרדין חוטי הטלית עצמם שנשארו מהאריגה, פסולה, דכתיב "גדילים תעשה לך" לשם חובן. ואם עשאה מן הסיסין, לרב כשרה כיון שנתלו בבגד לשמה, ולשמואל פסולה דבעינן גם טויה לשמה.

סוכה גזולה פסולה, דכתיב "וחג העשירי תעשה לך". וכן ציצית גזולה פסולה, דכתיב "ועשו להם". והקשה התוס' (ד"ה ההוא) למה צריך קרא למעט סוכה גזולה, תימנף ליה משום מצוה הבאה בעבירה, ות' שפסול מצוה הבאה בעבירה הוא מדרבנן, והביאו ששיטת ר"ת שזה דאורייתא, והקשה על דבריו.

סוכה שיש לה כסוי נוסף מלבד הסכך

כתיב "בסכת תשבו שבעת ימים", ודרשו חז"ל ממה שהתורה כתבה בסכת ככתיב חסר שצריך שיהיה רק סכך אחד על הסוכה. למעט סוכה שהיא תחת אבן או תחת סוכה אחת או תחת תקרת הבית. ולהלן יבוארו אופני הפסול וההכשר בסוכות אלו, והאם סדיו או נוי סוכה פוסלים את הסוכה.

ט: סוכה תחת האילן - אם האילן צילתו מרובה מחמתו הסוכה פסולה, **כאילו עשאה בתוך הבית**, דמחובר פסול לסימון דכתיב "באספק מגרן ומיקרב"ן ממה שאתה מאסף כגון פסולת גורן ויקב. ואם האילן חמתו מרובה מצילתו, **אם חבט** –השפיל את ענפי האילן ועירבם עם הסכך הכשר, ואין נראים בעין, **כשרה**, ומצטרפים ענפי האילן להשלים לצילתו מרובה מחמתו, משום ביטול ברוב, אבל בלא חבט פסול כיוון שהסכך הפסול מצטרף לסכך הכשר וכיון שאינו מעורב אינו בטל, ולא גוזרים אטו היכא דלא חבטן ששם אין ביטול כיון שאינם מעורבים, ומותר לעשות כן לכתחילה. וכן הא דתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיק על גבן והסיכון הכשר הוא הרוב, כשרה, היינו **בשחבטן** שאין הכל נחשב כשר, אבל בלא חבטן צריך צלתה מרובה מחמתה ללא מה שהחלה. וכתב רש"י דמשמעיו מהכא שפאשר לסכך על קני הגג, אע"פ שחם סמוכים זו לזה בפחות מג', כיון שחמתו מרובה מצילתו, והקשה הר"ן דהא קיימא לן לקמן ט"ז. שהמקרה סוכתו בשפודין ויש רווח ביניהם כמותן ומילאוו בסכך כשר כשרה הסוכה, ואע"פ רוב סכך כשר, ות' שדבר שעומד בעצמו אינו בטל, אבל דבר שנעתרע אם הוא מחצה ולא רוב הרי הוא בטל. עוד כתב שהביטול כאן אינו כביטול באיסורים, שהרי באיסורים אין ביטול אטו שהאיסור ניכר, אלא הלכה למשה מסיני דבפלגא סגי, וכאן כיון שנעתרע אם יש רוב מהני כמו בפלגא שלא נעתרע.

וכתבו התוס' (ד"ה הא) והרא"ש דחבטן שחבט מהני אפי' היכא שאין צילתה מרובה מחמתה אלא בצירוף הסכך הפסול, אבל אם גם בלי הסכך הפסול צילתה מרובה מחמתה, אלא אף בלא חבטן. וכן בסוכה ע"ג סוכה, אם העליונה חמתה מרובה מצילתה, התחתונה כשרה אפי' אם ללא העליונה חמתה מרובה מצילתה והעליונה נעלמה מכ' אמה. והרא"ש כתב בשם ריב"א, ו"כ הרי", שאם לא חבטן פסול אפי' אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה והאילן חמתו מרובה מצילתו, כיון שהצל הוא מן האילן, ואין ג' מ"א הסוכה קדימה או שהאילן קדם, (כדעת מוקצה המפרשים), אמנם אם ענפי האילן ציצילים רק כנגד האור שבין הסכך כשרים, או שאף אם ינטל כל הסכך שתחת האילן תשאור הסוכה צילתה מרובה, ולא יהיה במקום אחד ד"ט ללא סכך (או ג"ט בסוכה קטנה), כשרה.

סוכה על גבי סוכה-

סוכה תחת סוכה (וכן סוכה תחת אילן) פסולה, דכתיב "בסכת". ואפי' מ"ד יש אם למקרא מודה דלא לחינם נכתב המסורת. (תוד"ה בסכת). והיינו היכא ששתי הסוכות צילתן מרובה מחמתן, ובאופן זה הסוכה התחתונה פסולה, והעליונה כשרה אם הסכך שלה נמצא עד כ' אמה, ואם הסכך של העליונה גבוה יותר מנ' אמה מהגג של התחתונה שזה הקרקעית של העליונה, גם העליונה פסולה.

י. ואם העליונה חמתה מרובה מצילתה ולמטה מכ', והתחתונה צילתה מרובה מחמתה, התחתונה כשרה שאינה נחשבת סוכה תחת סוכה כיון שהעליונה חמתה מרובה מצילתה, ואין סכך העליונה פוסל משום סכך פסול כיון שהוא בתוך כ', והעליונה פסולה כיון שחמתה מרובה מצילתה, אבל אם העליונה למעלה מכ', דעת רש"י שזה פוסל אף בחמתה מרובה, כיון שסכך

למעלה מכ' הוא סכך פסול, וקמ"ל שלא גוזרים שזא יבואו לצרף סכך **פסול לסכך כשר**, והיינו להכשיר אף כשהסכך של העליונה למעלה מכ'. אבל שיטת התוס' (ש" ד"ה הא) והר"ן שאין העליונה פוסלת בלמעלה מכ', רק כשהתחתונה אין צילתה מרובה מחמתה אלא בצירוף העליונה, אבל בלא הכי אין העליונה פוסלת. ודעת ר"ת שסכך למעלה מכ' אינו סכך פסול, וזה גופא כוונת הגמ' בקמליה.

ואם התחתונה חמתה מרובה מצילתה דהוא כמאן דליתא, והעליונה צילתה מרובה מחמתה, והסכך של העליונה בתוך כ' לקרע, שתיהן כשרות ע"י סכך העליונה.

ההבדל בין סכך לסכך כדי להחשיבים לב' סוכות - לרב הונא טפח, כדמצינו לעינן טמונא שרק טפח מביא את הטמונא אם יש קורה ארוכה ויש טמונא תחת אחד מראשיה כל מה שתחת הקורה טמא אם היא רחבה טפח ויש שם חלל טפח, ודין זה הוא הלכה למשה מסיני, וחוצוץ מפני הטמונא אם יש כלי מעל הטמונא, ובפחות מטפח הוי טמונא רצוצה שהיא בוקעת ועולה. (והכא לא שייך למיזר חבוט רמי. תוד"ה אמור). ולרב חסדא ולרבה בר אבוה ד' טפחים, דלא מצינו מקום חשוב פחות מד"ט דלענין רה"י או כרמלית לענין שבת בעינן ד"ט, וכן לענין גובה מצינו שיעור ד"ט בחלון שבין ב' חצרות. תוד"ה שלא). ולשמואל השיעור לפסול הוא י' טפחים כשיעור הכשר הסוכה, דהא משום ב' סוכות פסלה קרא. וכתבו הרא"ש והר"ן שבעל העיטור ורמב"ם והר"ה פוסקים כרב חסדא ורבה בר רב הונא, דלמקנן משמעו שרק בניוי סוכה מתיר רב נחמן במופלגים י"ט. והרא"ש והר"ן עצמם פוסקים לשמואל, כינוי שהסך הסוגייה היא לשיטתו, וד"ל שיש לחלק בין סכך פסול שהוא פוסל בהפלת ד"ט, לבין סוכה תחת סוכה. וגם הרי"ף גזאת והרמב"ם פוסקים כשמואל.

ר"י אומר אם אין דיורים בעליונה התחתונה כשרה - אין נ"מ בדיורים בפועל, אלא כל שהיא ראויה לדיורים פסולה. ולשמואל ליכא לפרושי שנחלקו בפחות מ', שהרי לשיטתו אף לת"ק כשרה בפחות מ', וכן אם לא העליונה יכולה לקבל כרים וכסתות ולשין שם, אינה פוסלה, אלא נחלקו היכא שראויה לשכור כרים וכסתות ע"י הדחק, ורבנן סברי שכיון שיכולה לקבל ע"י הדחק יש שם סוכה על העליונה וממילא התחתונה פסולה, ולר"י כיון דליכא תשמישא להדיא אין עליה שם סוכה. וכתב הרא"ש שיר"י לטעמיה דס"ל דסוכה בעינן דירת קבע, ורבנן לטעמיהו דלא בעינן דירת קבע.

האם פריסת סדיו פוסלת את הסכך-

הפורס סדיו מעל הסכך כדי שלא יהיה שמש, או מתחת הסכך **כדי שלא ישרו עלים לסוכה**, פסולה, דכיון שהניחו כדי להגן, שוייה סכך, וסדיו פסול לסכך כיון שהוא מקבל מים וכו'. ושיטת התוס' (ד"ה פירס) שסדיו אינו פוסל אלא היכא שהסכך חמתו מרובה מצילתו ללא הסדיו, אבל אם הסכך צילתו מרובה מחמתו אין הסדיו פוסל, ור"ת מפרש כעין זו, שעי' הסדיו הסכך לא מתייבש, או שעליו לא נושרים, ונמצא שנחמתו הסדיו לא נעשה חמתו מרובה מצילתו. אבל לרש"י קשה, דמאי שנא מפורס סדיו לנאותה. והרא"ש הקשה לפי תוס' שד"ה לנאותה פסולת אם צילתה מרובה מצילתו, ולפירוש ר"ת ניהא. ויז"מ שהפסול הוא משום שיש כאן ב' סככים, ורש"י שואל דא"כ לרב חסדא אינו פסול אלא כשהם רחוקים ד"ט זה מזה, ובמופלגים פסול אף בסדיו ליפותה, וא"כ אין חילוק רב חסדא בין מפני החמה או נחמה לבין לנאותה.

הפורס סדיו כדי ליפות את הסוכה, הסכך כשר, כיון שאין על הסדיו שם סכך.

דין דברים הבאים לנוי הסוכה-

שימוש בהם - סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין וכו' אסור להסתפק מוהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג, ואם התנה עליהם ואמר איני בודל מהם כל בין השמשות, **הכל לפי תנאו**. וכתבו התוס' (ד"ה עד) שאף שאתרגו מותר ביו"ט אחרון, שאני אתרגו שאינו ראוי למצוה בבין השמשות, כיון שכבר צאו בו, שמיא"כ סוכה אם תודמן לו סעודה בבין השמשות, ויכלנה בסוכה, ואף שהאתרגו אסור בבין השמשות מטפס, אין לאסור בשמיני במיגו מחמת ספק יום שעבר, והח"י בשני יו"ט של גלויות. וכתבו התוס' שהמ"ד שאסור גם אתרגו, טעמו משום גזירה אחת, ודלא כרש"י בביצה שפירש הטעם משום מיגו דאתקצא. וכתב הר"ן ששיטת הרי"ף שאפי' בעצי סוכה יכול להשתמש ביו"ט או בחול המועד אם נפלה, אם התנה ואמר איני בודל מהם. וי"י שבסוכה עצמה לא מועיל תנאי כלל, ורק בניו מועיל תנאי. עוד כתב הר"ן שאין מועיל תנאי אלא באומר איני בודל מהם, שלא ביטלם כלל, אבל אם אמר לכשארצה אטול, כיון שהיה זמן שהיו מובטלים לסוכה לא מהני.

יז. נויי סוכה אין ממעטים משיעור סוכה, והיינו שאם הסכך הוא למעלה מכ', אין ממעטים את הסוכה להכשירה, כיון שאינם ממין סכך, וכן אינם פוסלים אם יורדים למטה מיי"ט. וכתבו התוס' (ד"ה נויי) דלא דמי להוצינן יורדים למטה מיי"ט דפוסלים משום דירה סרוחה, דשאני הכא דלנוי הם תשויים. ומן הצד ממועטים משיעור ד"ט.

נויי סוכה המרוחקים ד"ט מהסכך, לרב נחמן כשרה דהם בטלים לסוכה, ולרב חסדא ולרבה בר רב הונא פסולה משום דחשיבי אהל מפסיק. ומי"מ כשהיו בבית ריש גלותא ישבו בסוכה כזו, משום ששולחי מצוה פטורים מן הסוכה, והמצוה היא הקבלת פני רבו ברגל. וכתבו התוס' (ד"ה שלוחי) דאיירי שהיו מתבטלים מן המצוה אם היו מחזורים אחר סוכה אחת. וכתב הרא"ש דלהלכה פסולה, ודחידן ורביים הלכה כרביים, ויש פוסקים כדשרה, דס"ל שזה כשיטת שמואל לעיל בסוכה על גבי סוכה, והרא"ש דוחה ראייה זו.

שטיחת כתנות ע"ג סוכה - רב אשי אמר לעבדו שיוריד את הכתנות שטשט ע"ג הסוכה ליבשה לאחר שתתייבש, כדי שלא יאמרו שמסככים בדבר המקבל טמונא, אבל כשניכר שהיא רטובה א"צ להסירה, דכל דבר שהוא לצורך הבגד הוי כמו לנאותה ואינו אסור אלא מפני מראית עין. ר"ן, וי"א שאף לצורך הבגד אסור, ולא הותר רב אשי אלא שלא בשעת אכילה ושית. וכתב הר"ן שראוי להחמיר בזה.

דיני כילה נקליטין וקינפות

סוכה שיש בתוכה אהל עם קירוי אין על חלל האהל דין סוכה. ולהלן יבואר מה הדין כשמעל המיטה תלוי כיסוי, מתי הוא נחשב כאהל בפני עצמו ותוכו פסול לסוכה, ומתי אינו נחשב כאהל והנמצא בתוכו נחשב כנמצא בסוכה, והדבר תלוי אם יש בו גובה י' טפחים, ואם יש לו בו לפחות טפח שאינו מושפע, ואם זה קבוע או עראי, וכדלהלן.

כילה בסוכה - מותר לישן בסוכה בתוך כילה אף אם יש לה גג כיון שאינה קבועה בחזקה, ובלבד שלא תהיה גבוהה י"ט דפחות מיי"ט לא חשיב אהל, ובכילת התנאים שאין לה גג כשאר כילות אלא גגה מושפע, מותר אף בגבוהה י"ט. וכתבו התוס' (ד"ה ובלבד) שי"ל ששל"ף אסור בגבוהה י"ט, או י"ל שלשתי הלישנות מותר. והרא"ש סובר שלשתי הלישנות אינו אסור אלא בגבוהה י"ט ויש לה גג. וביא"ש ש"א פוסל אף באינה גבוהה י"ט.

נקליטין - מותר לפרוס סדיו ע"ג ב' נקליטי המיטה הנמצאים ב' צידי המיטה, ועליהם כלונסא, וטעם ההתר הוא משום שהסדיו מונח בצורה מושפעת ואין לו גג רחב טפח, ובלבד שלא יהיו הנקליטין גבוהים י"ט מהמיטה, שאז אסור אפי' אם אין לה גג כיון דקביעי, וכתבו התוס' (ד"ה ובלבד) שמן הדין ההתר הוא אפי' בגבוהה י"ט, דכיון שאין לה גג לא חשיב אהל, ורבנן אסרים בגבוהה י"ט, ובכילה לא גזרו כיון שאינה קבועה. וכן מותר לישן בסוכה תחת מיטה שאינה גבוהה י"ט. (ולר"י מותר בכילה אף ביש לה גג והיא גבוהה י"ט, ואין הלכה כדבריו. תוד"ה מותר. וכן מותר לישן תחת מיטה, דס"ל דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע). וכתב הר"ן שדעת הרי"ף והרמב"ם להתיר נקליטין אף בגבוהה י"ט, ואין דבריהם מחזירים.

קינפות - פירס סדיו ע"ג ד' הקינפות והיינו ע"ג ד' עמודים הנמצאים בד' צידי המיטה שיש עליהם כלונסאות, והרחיק את הסדיו מן הסכך, פסולת, אע"פ שאינם גבוהים י"ט, כיון דקביעי בחזקה, ואף שבנקליטין מותר באינם גבוהים י"ט, קינפות קביעי יותר מנקליטין, ואע"פ שלא פרס סדיו לסימון, וממילא אין לפסול משום מסכך בדבר המקבל טמונא, פסול משום שאהל מפסיק בינו לסוכה. ורש"י. והרא"ש פוסל בקינפות משום סוכה בתוך סוכה, אבל בנקליטין מותר משום דהוי כישן תחת הסדיו ומגביהו ע"י שתי ידיו. ולשמואל דס"ל אין סוכה תחת סוכה פסולה אלא כשהעליונה גבוהה י"ט, אע"ג דקביעי, ע"ג דלמיפסל סוכה בעי עשרה, אבל לשוויי אהל שלא ישן תחתיו א"צ עשרה.

האם כילה או בית נחשבים כיסוי לקריאת שמע - שמואל סובר שערום הישן בכילה מוציא ראשו וקורא ק"ש, ואין בזה משום יולא יראה בר ערות דבר", דכיון דלאו שמייה אהל הרי הוא כמוציא ראשו מחוץ לחלקו. (ולא חייש שמואל לליבו רואה את הערוה. תוד"ה מוציא). ואם הכילה גבוהה י' לא מהני שיוציא ראשו, דהוי כעומד ערום בבית שאינו יכול להוציא ראשו חוץ לחלון ולקרות ק"ש, ואמנם בבית אפי' פחות מ' לא מהני שיוציא ראשו כיון דקביע.

דין סיכון בדבר שיגידולו מן הארץ והוא תלוש ואינו מקבל טמונא

מדאורייתא ישנם ג' תנאים ממה צריך לעשות את הסכ: א' שיהיה דבר שיגידולו מן הארץ. ב' שאותו הדבר יהיה תלוש ולא מחובר. ג' שלא יהיה ראוי לקבל טמונא (למעט כלים וכדומה). ולהלן יבואר מקור דינים אלו, ופרטי הדינים.

י"א. אין מסככים אלא בדבר שיגידולו מן הארץ, והוא תלוש, דכתיב "באספק מגרן ומיקרב"ן בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר, ואינו מקבל **טמונא**, אבל דבר שאין גידולו מן הארץ, אע"פ שאינו מקבל טמונא כגון עורות המחוברים למאכא או כשיש לסימון. ואם צריך למבחוור לקרעה פסולה ואם התלוש הוא יותר מהמחובר כשרה משום ביטול ברוב, והיינו בחבטן. רא"ש. וכתב הר"ן ששיטת ר"ת שאם סיך בכשרות ואח"כ הניח דבר מחובר כשרה, והר"ן כתב שבכל גזונא פסולה, אא"כ חבטן ואיכא רוב סכך כשר.

האם אומרים פסיקתן זו היא עשייתת-

המסכך במחובר וקצצו, לרב יוסף שיטת רב שרק אם נענע קצת את הסכך שהיה מחובר **אחרי שקצצו**, והיינו שמגביה כל אחד לבדו ומניחה כשרה, וא"צ לסותרה כולה, אבל אם לא נענע פסולה משום "תעשה" ולא מן העשוי. וכתב הר"ן שא"צ לנענע לשם סוכה, אלא רק שלא יהיה מן העשוי. **ורב הונא** אמר שזו שיטת שמואל, אבל רב מכשיר אפי' אם לא נענע, דקציצתן זו היא עשייתן, ורק היכא שלא עשה שום מעשה בסכך, כגון החוטט בגדיש, פסולה. אמנם אם שלפינהו שלופי' והיינו שמקום הקציצה נמצא סמוך לאילן ואין הקציצה ניכרת, מוזהר רב שפסול. ולפי זה אין הפסול משום תעשה ולא מן העשוי, אלא אסמכתא בעלמא היא. אי נמי איירי שנפשט והוא מעורה בקליפה באופן שאינו יכול לחיות, דאף דחשיב תלוש מ"מ כיון שלא נקצץ לגמרי חסר בעשיה. ותו"ה דשליפניהו. עוד כתבו התוס' (ד"ה פסולים) שהאומרים והסוגיה כשמואל, ולגבי סוכה צריך לנענע. וכן פסק הרא"ש.

וני"מ במחלוקת זו גם לגבי עשית ציצית, וכגון היכא שתלה על הטלית חוט אחד שכפל אותו לארבע, וחזר וכפלו הרי כאן ח', ולא תחבך עד הציצית כשהם הגדולים קשישים, שלפי רב יכול לחתון את החוט והציצית כשרה דפסיקתה זו היא עשייתת, ולשמואל וללוי לא מהני שיחתון, ובברייתא מבואר כדעת שמואל. והא דאמר שמואל שאם הטיל חוטים לשתי קרנות בבת אחת ואח"כ פסק ראשי החוטים כשר, איירי בפסק ואח"כ קשר, וקמ"ל דא"צ שיהיה "כנף" אחד בשעת ה"פתילה" שפותלו ותולה אותו.

חיוב נשים בצניצית- מבואר בגמ' שרב עומרם חסידא היה עושה ציצית לאשתו. ובבאור רש"י ותוס' (ד"ה דרב) דס"ל שלילה זמן ציצית, ו"רואיתם אותו" ממעט כסות סומא, וממילא הוי מצות עשה שאין הזמן גרמא. ולכן נשים חייבות בציצית. וכתבו התוס' דהלכה כר"ש שנשים פטורות מציצית ודקרא מומעט כסות לילה.

י"א: תעשה ולא מן העשוי בלולב- עבר וליקט ענבי

ההדס ביו"ט שאם היו הענבים מרובים מהעלים פסול משום דהוי מנומר ואינו הדר, ואסור למעט ביו"ט משום מתקן מנא, ואם עבר על דברי תנמים וליקטן ביו"ט שמעון בר יהוצדק פוסל וכתנמים מכשירים. והגמ' רוצה לומר שלכונ"ע לולב צריך אגד לאגוד את ג' המינים יחד, וא"כ יש בו נשיה, ויש בלולב דין תעשה ולא מן העשוי דילפינן מסוכה בבנין אב, ונחלקו אי אמרינן בסוכה ובלולב קציצתן זו היא עשייתם, או לא. והגמ' אומרת שאפשר להעמיד שנחלקו אם לומדים לולב מסוכה, והא דלא נחלקו בליקטן מערב וי"ט, קמ"ל דאין דחיוי אצל מצות, אי נמי מערב וי"ט יכול לחזור ולאגוד, אי נמי כדי לומר שאיירי באגוד כבר. (תוד"ה והא). אבל לכונ"ע לא אומרים קציצתן זו היא עשייתן. או שחלקו אם לולב צריך אגד, כמו שנחלקו ת"ק ור"י מבוקן אחר, שהרי"י סולב שלולב שאינו אגוד פסול, דילפינן גז"ש לקיחה לקיחה מאגודת אזוב, ולרבנן כשר, ולא דורשים גז"ש ואין אדם דין גז"ש מעצמו, דשמו לא נכתב כדי לדרוש גז"ש, וממילא אי"א לפסולו משום תעשה ולא מן העשוי. ומ"מ אף לרבנן מצוה לאגודו משום זה אלי ואנוהו.

מקור דין סיכוך בדבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ-

לר"ל לומדים מדכתיב "ואד יעלה מן הארץ" ומבואר מזה שענן גידולו מן הארץ, וכיון שסוכה היא זכר לענני כבוד דכתיב "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" ומתרגמינן "ארי במטלות ענני", וכדעת ר"א שהכונה לענני כבוד, א"כ צריך לעשות סוכה מדבר שאינו אגוד מן הארץ כמו עננים, או מדרב שאינו מקבל טומאה, כמו ענני שאינם מקבלים טומאה, שהרי לא נאמר טומאה אלא בכלים ואוכלין ומשקין ואדם. **אמנם לדעת ר"ע דס"ל** שהיו סוכות **ממוש** שהיו עושים בשעת חנייתם להגנה מפני החמה, לייכא למילף מוהתם, דילי שהיו מסככים בכלים א בגדים או עורות.

לרב דימי לומדים מדכתיב "חג הסוכות תעשה לך", מקיש סוכה לחגיגה דבעינן דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, ובהמה היא גידולי קרקע לפי שינוות מן הקרקע, דאמרינן גבי מעשר דכתיב "בבקר ובצאנן" מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע, אבל דגים ומלח וכמהין ופטירות אינם גידולי קרקע, ולפי זה היה אפשר לסכך בעורות, וכן היה שהגמ' דוחה ליימוד זה ולומדת מ"מגרנן ומיקבין" אין לסכך בעורות, דלא חשיב גידולי פֶּן הארץ אלא דבר הצומח, כדמבואר שאין פועלים אוכלים אלא בדבר שיגידולו מן הארץ, וממעתים חולב ונמחץ ומנוגן, והתוס' (ד"ה גידולין) מחלקים שבמהם גידולו מן הארץ, אבל לא גידולי קרקע, כיון שאינה יוצאת ממש מהקרקע, וכן ביאר הרא"ש וכתב שלהלכה אין מסככים בעורות, וכתב הר"ן שאפי' עורות שאינם מקבלים טומאה כגון שמחוסרים מלאכה אין מסככים בהם. עוד כתבו התוס' (ד"ה מקיש) שהלימוד מחגיגה לאסור עצי סוכה אינו מופסד זה אלא מ"חג הסוכות שבעת ימים לד' ". והגמ' שואלת דא"כ נלמד שהסיכוך יהיה בבעלי חיים.

י"ב. רבין אמר בשם ריו"ח שלומדים מדכתיב "באספן מוגרנן ומיקבין", ואין הכונה גורן וייקב עצמם שהרי א"א לסכך בייקב והיינו בין, אלא הכונה פסולת גורן (-קשין) וייקב (-זמורות ואשכולות ריקנים). ורב ירמיה שואל שי"ל שהכונה ליין קרוש. ורב אשי אומר שלומדים מהמ' של מוגרנן ומיקבן שמסככים בפסולת שנוטלים מהם, ולא בהם עצמם. וס"ל ליריח' שעננים מן השמים הם באים, ואין זה גידולו מן הארץ, אבל לר"ל עננים באים מן הארץ. תוד"ה בפסולת, בשם הירושלמי.

לרב חסדא לומדים מדכתיב "צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס (שטוה) שאינו של שלש שלש עלים, (לסכך) ועלי תמרים ועלי עץ עבות (ללולב)". ולא הזכיר כאן אלא דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ.

סיכוך בחבילות

בחילות עצים וכדומה פסולות לסיכוך. אם הניחם שלא לצורך סיכוך אלא למטרה אחרת אין עליהם שם סכך כלל מדאורייתא. ואף אם הניחם לצורך סיכוך פסול מדרבנן שמוא יניחם ליבשם וימלך לסכך בהם. ולהלן (י"ב. וכן בדף י"ג א) יבוארו פרטי הדינים בהז.

י"ב. חבילי קש או עצים או זרדים אין מסככים בהם כשהם קשורים, (ואתא בירושלמי שאין חבילה פחותה מל"ה קנים. תוד"ה חבילי. דלא שייך לגזור אלא בחבילות שאדם ירגיל להביא מן השרדה. רא"ש. ואעפ"י שאגד שלשה שמיה אדה, התם איירי כשבכל אחד יש הרבה קנים). ואם הניחם כדי **ליבשם פסול משום תעשה ולא מן העשוי**, דכיון שלא הניחם לעל י"א שם סוכה חל עליו, ואפי' אם הניחם לשם סכך פסול משום גזירת אוצר והיינו שמוא יניחם כדי ליבשם וימלך לסכך בהם. ואפי' ר"י שמתיר לסכך בנסרים ולית ליה גזירת הקרה. מודה שאין לסכך בחבילות, כיון שהחשש כאן מצוי יותר. ר"ן. וריו"ח דייק מלשון המשנה "אין מסככים בהם" שכונת המשנה לגזירה ולא לפסול דאורייתא, מדלא קתני "אינה סוכה" כמו בגדשי דלהלן, וגבי דבר המקבל טומאה וגידולו מן הארץ קתני אין מסככים בהם, אעפ"י שיש מדאורייתא, דשאני התם לייכא למיטעי. תוד"ה אין.

אם התיר את החבילות כשר לסכך. בתוס' (י"ב: ד"ה אין) כתבו דהתרה מועילה כמו נענוע אפי' אם הניחם ליבשם. והר"ן כתב שהתרה מועילה כדי שלא יהיה גזירת חבילה, כיון שאין דרך ליבש חבילה פתוהה, וכן נענוע מהני.

עוד מדיני הסכך

החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה, משום תעשה ולא מן העשוי, אבל אם נענוע את הסיכוך, כשר, ואין כאן גזירת אוצר, שכיון שנענוע את הסכך אין לחוש שפעם אחרת יעשה סוכה פסולה, דאם תיקן את המעוות כ"ש שלא יעוּת. ומדקתני "אינה סוכה" דייק ריו"ח שזה פסול דאורייתא.

כל הפסולים ששינוי בסכך כשרים לדפנות, דדופן לא איקרי סוכה, דאף שלומדים דפנות מדכתיב ג"פ "בסוכות", מיייתורא וליפני ולא ממשמעותא.

י"ב: סיכוך בחיצים- חיצים והיינו הבית יד שמחברים אליו את החץ, זכרים שתוחבים אותם בבית קיבול של ראש החץ, כשרים לסיכוך, דפשטי כלי עץ אין מקבלים טומאה, (ואף שפשטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן, חיצים טהורים אפי' מדרבנן. תוד"ה בחיצים), אבל נקבות שראש החץ נכנס לתוך הנקב שלהם, פסולים, כיון שיש להם בית קיבול, אע"פ שהוא בית קיבול העשוי למלאות לעולם. והקשו התוס' (ד"ה נקבות) דכיון שהם עשויים למלאות, א"כ הוו גולמי כלי עץ שהן טהורים. עוד הקשו התוס' (ד"ה מהו) שהרי אדם זו הגהה, ואינו מדברי רש"י), ודבר המקבל טומאה אינו חוצץ מפני הטומאה, הכא איירי שלא הוכשרו לקבל טומאה, ולכן הם חוצצים מפני הטומאה. תוד"ה ירקות. עוד כתבו דאיירי בתלושין, אבל במחוברין אין מביאין טומאה ואין חוצצים, מפני שהם יכולים להתנענע ברוח). וכתב הר"ן דשמעינן מהא שכל דבר שעשוי להתייבש בתוך י' ימים עד שתהא חמתו מרובה מצילתו, אף מענשיו הוא פסול.

סיכוך וטומאה באוכל המחובר לפסולת

אוכל הרי הוא מקבל טומאה ואין מסככים בו. הגמרא מבארת מה הדין בענפים המחוברים לאוכל, מתי דינם כמו האוכל עצמו מפני שהם היד של האוכל, ומתי אין דינם כמו האוכל עצמו.

שיטת רבי אבא שהבוצר ענבים לגת כדי לדרוך אותם, אין להם דין י"ד והיינו שאם נטמא תעץ לא נטמא האוכל, כיון שאינו צריך ואינו רוצה את הבית אחיזה, אבל הקוצר לסכך יש להם דין יד, כיון דניחא ליה בהו כדי שלא יתפזר הסכך וילכו השיבולים לאיבוד. רש"י. וי"מ שהקש יתפזר אם השיבולים לא יכבדו עליו. תוד"ה דלא.

שיטת רב מנשיא בר גדא שבקוצר לסכך אין דין יד כיון שאוכל פסול לסכך, ואם האוכל היה מרובה על הפסולת היתה הסוכה פסולה, וכ"ש שבבוצר אין דין יד, משום דלא ניחא ליה, כיון שהם מוצצים מהיין.

ענפי תאנים ענבים שיבולים ותמרים שיש בהם פירות, לת"ק אם הפסולת מרובה על האוכל כשר לסיכוך. ולאחרים צריך שיהיה מרובה אף על היותו, דשיעור בית יד סמוך לאוכל גם הוא מקבל טומאה. הגמ' אומרת שמדברי ת"ק מוכח דלא כרבי אבא, וממילא דברי רבי אבא בהכרח כאחרים, אבל לרב מנשיא י"ל שלכו"ע בקוצר לסכך אין דין ידות, ואיירי בקצצן לאכילה ונמלך לסכך בהם, וטעמיהו דרבנן משום שכיון שנמלך בטלה מחשבתו הראשונה.

י"ד. הגמ' שואלת שהרי מחשבה אינה מבטלת את היעוד לאכילה, כדמצינו גבי קבלת טומאה שכלים יורדים לידי טומאה במחשבה שחושב שזה יהיה גמר מלאכתו, ואינם עולים מידי קבלת טומאה אלא בשינוי מעשה אף אם ירדו במחשבה. ודין זה אינו רק בכלים ולפי שהם חשובים, אלא גם באוכלין מצינו שאם בססן בגוון הם טהורות.

הגמ' מתרצת שלמ"ד שבססן היינו שהתיר איגודם, א"כ באוכלין מחשבה נמי מהני, דהתרת האגד אינה אלא כמחשבה דלא ניחא ליה בידות שלהם, ולמ"ד שבססן היינו שדשן ברגלי הבמהוה, א"כ מבואר שצריך מעשה כדי להפקיע מיעודם לאכילה, צ"ל דהכא נמי איירי שבססן. ולפי זה טעמא דאחרים דס"ל כרבי יוסי שאף לאחר שבססן נשארים בדינם הראשון, כיון שראויות להופכם בעת ע"י הידות, ובלי הידות היה קשה להופכם, והכא נמי הקשים ראויים לסייע בפירוק הסכך.

האם אוכל כשר לסיכוך- הקשו התוס' (ד"ה אם) שבסוגיין מבואר שאוכל פסול לסיכוך, ובחולין מבואר שבית שסיככו בזרעים וביטלם אין חורעים מקבלים טומאה. ות"י שדווקא לגבי בית בטלי, אבל בסוכה שעתידי לטותרה אחרי החל בטלי. אי נמי כיון בדשעת סיכוך לא ביטלם פסול משום תעשה ולא מן העשוי. אי נמי בחולין איירי שעשה שינוי מעשה.

תפילתם של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממידת אכזריות לרחמנות.

סיכוך בנסרים

מדאורייתא מותר לסכך גם בנסרים שהם רחבים מאד, כל זמן שהניחם לסיכוך, ובחולין מבואר שבית שסיככו בזרעים וביטלם אין חורעים מקבלים טומאה. בהם שמוא יבואו להכשיר את תקרת הבית לסיכוך. ולהלן יבואר מה שיעור רוחב הנסרים שחזו"ל פסלו לסיכוך.

איתא במתני' שלר"י מסככים בנסרים, ור"מ אוסר. ואם נתן על הסוכה נסר שהוא רחב ד' טפחים כשרה ובלבד שלא ישן תחתיו.

לרב נחלקו בנסרים רחבים ד' טפחים כדוך הנסרים שברוח התקרות, והמחלוקת היא אם גזורים שמוא יבואו להכשיר תקרה לסיכוך, או לא, ותקרה פסולה משום דסוכה אמר רחמנא. ולא ביתו של כל ימות השנה. אבל לכונ"ע אפשר לסכך בנסרים שאינם רחבים ד"ט, דכיון דלא דמי לתקרה אין סיבה לגזור. והא דתנא במתני' נתן עליה נסר שהוא רחב ד"ט כשרה ובלבד שלא ישן תחתיו, היינו לר"מ, ואיירי שהנסר הוא ליד הדופן, דאמרינן דופן עקומה, אבל לר"י יכול לישן תחתיו.

לשמואל נחלקו בנסרים שרחבים ג' ואינם רחבים ד', דנפקי מתורת לבוד אבל אין בהם שיעור מוקום, ור"מ אוסר משום דחייש למיעוט שעושים מהם תקרה, אבל ברחבים ד' לכו"ע אין לסכך בהם, ובפחות מג' לכו"ע מסככים בהם, דקנים בעלמא נינהו. והר"ן מבאר שטעם גזירת תקרה הוא משום שאין דרך לעשות סוכה אלא בעראי, ולא בנסרים הרחבים ד"ט, (ואפי' לר"י דדירת קבע בעינן אין דרך לסכך אלא בדבר קל), וברחבים ג' ולא ד' נחלקו אם דרך לסכך בהם או לא. ובנסר רחב ד"ט אף לר"י לא יישן תחתיו, (חיינו שנשנתנו בעידי הסוכה, באמצעה הרי הוא פוסל את הסוכה, וכוונתו באמצע לא צידי לומר דופן עקומה.) י"ז:). וכתב הר"ן דלא אתא לאשמועינן הכא דינא דדופן עקומה, אלא החידוש הוא שגזרינן גזירת תקרה אפי' אם לא כל הסוכה מלאה נסרים, ולכן אסור לישן תחתיו.

י"ד: איתא בברייתא ששני סדינים מצטרפים לשיעור הפוסל, והיינו ד"ט באמצע הסוכה, (ולהסבירים להלן י"ז שאף באמצע שיעורו בד' אמות, הכא מצטרפים לד' אמות. תודה"א), אבל שני נסרים אין מצטרפים, ור"י היא דס"ל שאפי' אם כולה מנסרים כשרה. ולר"מ אף נסרים מצטרפים, לשמואל איירי בנסרים שיש בהם ג' ואין בהם ד', ומצטרפים לשיעור ד"ט לפסול את הסוכה. ולרב פחות מד"ט הוי סכך כשר ואין מצטרף לפסול, וכוונתו ר"מ שמצטרפים לד' אמות הפוסלות בצד הסוכה, (ולל"ב לקמן י"ז): שלרב אף באמצע אין הפוסל אלא בד' אמות, איירי אף באמצע), ולר"י כשרה כיון שאפי' אם כולה מוסככת בהם כשרה.

תנאי כוותיה דרב ותניא כוותיה דשמואל.

ומזהו ר"מ שאם יש בין נסר לנסר כמלוא נסר, שמינח סכך כשר ביניהם וכשרה, ואיתא לקמן י"ח. (למ"ד שסכך פסול באמצע פוסל בד"ט) דאיירי בסוכה שאורכה ח' אמות בדיוק, שנותן נסר ופסל מכל צד עד האמצע, ויוצא שבאמצע יש ח' טפחים של סכך כשר, שיש בזה שיעור הכשר סוכה, ואין הנסרים פסולים אף ביש בהם ד"ט, משום דאמרין דופן עקומה עד הפסלים שבאמצע, ולא יישן תחת הנסרים. והם "שלי"ם אם הנסרים הם ד"ט כדשר באופן הג"ל, רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה ומזהו) שאם הנסרים פחותים מד"ט, כל הסוכה כשרה אפי' תחת הנסרים, (אם יש באמצע שיעור הכשר סוכה. רש"י י"ח). ואפי' לר"מ כיון שאין ב' נסרים יחד, אא"כ אין בין נסר לנסר כמלוא נסר, דפסול כיון שאין מחצה סכך. ואם הנסרים רחבים ד"ט ויש בין נסר לנסר כמלוא נסר, לרב כשר תחת הפסל ולא תחת הנסר, ולשמואל איירי כששני הפסלים באמצע, ואין ד' אמות עד הדופן, ואז מותר לשבת רק תחת הפסלים, וזה מותר אפי' אם כל הצד מנוסח בנסרים.

נסרים שהפכם על צידיהם והם רחבים ד"ט ואין בעובייה ג"ט, לרב חסדא ורבה בר רב הונא כשרה כיון שהפסול הוא משום גזירת תקרה, ואין עושים כך תקרה. ואמר להם רב הונא שפסולה, דכיון שיש שם פסול עליהם הוי כשיפודין של מתכת שפסולים בכל ענין. וכתבו התוס' (ד"ה הפך) שגם המחלוקת היא רק אלאבא דר"מ, אבל לר"י כשרה אף בלא הפך, ולשמואל המחלוקת היא אף לר"י.

וכתבו התוס' דהלכה כשמואל. וכו"כ הרא"ש בשם כמה ראשונים. ולענין הפכם על צידיהם, פסק הרא"ש שפסולה.

נתן נסר שהוא רחב ד' אע"פ שלא הכניסו לתוכה אלא ג' פסולה. לרב הונא היינו בהפכם על צידיהם. ולחולקים היינו שהניחו בדופן פתח הסוכה והוא נוטה לחוץ טפח, דפסול משום שפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה, וכיון שהסכך היה כשר היה זה חלק מהסוכה, ומיילא כיון שזה נסר רחב ד"ט הוא פוסל את הארבע (איירי בפנה שאין שם דופן, וליכא למימר דופן עקומה.

סוכה שאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנה, או שנפרצה סמוך לקרקע שיכול להזדקב בה גדי בבת אחת בהדיא וברווה, דהיינו ג' טפחים, פסולה.

תקרה שאין עליה מעזיבה

תקרת הבית העשויה מגידולי קרקע ואין עליה מעזיבה (רצפת טיט), כדי להכשירה לסיכון צריך שתהיה מונחת שם לשם סכך ולא לשם תקרה, וכן צריך שלא יהיה בנסרים שיעור גזירת תקרה כפי שנתבאר בסוגיה הקודמת, וכדלהלן.

ט"ו לרב דס"ל שהמחלוקת לגבי סיכון בנסרים הוא בנסרים שיש בהם רוחב ד"ט, והמחלוקת היא אם גוזרים גזירת תקרה, א"כ כוונת מתני' דהכא שרבי יהודה טען לר"מ שכבר נחלקו ב"ש וב"ה בזה לגבי תקרה שאין עליה מעזיבה (רצפת טיט), שלב"ה מפקפקו סותר ומנוענע את כלום, או נוטל אחת מבינתיים ונתון במקומה כסך כשר, משום "תעשה" ולא מן העשול, וכמו שסכך שנעשה בפסול פסול, כך גם דבר שנעשה לבית ולא לסוכה פסול, אבל לא גוזרים גזירת תקרה, ולב"ש אע"פ שמפקפק אינו כשר אלא אם נטל אחת מבינתיים שזה מעשה מעליא, וגם משום גזירת תקרה, וא"כ נמצא שר"מ סובר כב"ש. וענה ר"מ כדו"ע סברי לגזירת תקרה, ומימיאל אף לב"ה נוטל אחת מבינתיים ואין מועיל שיפקפק.

ואין לומר שהמחלוקת בנסרים היא משום גזירת כלים, ואיירי בנסרים משופים –חלקים וראויים לתשמיש, ואף שאינם מקבלים טומאה שהרי הם פשוטי כלי עץ, מי"מ גזרו אטו כלים המקבלים טומאה. שהרי רב יהודה אמר בשם רב שהמסכך בחיצים זכרים כשרה, ולא גזר לפסול שזא יסכך בחיצים נקיבות.

ולשמואל דס"ל שהמחלוקת לגבי סיכון בנסרים הוא בנסרים שאין בהם ד"ט, אבל ביש בהם ד' פסולה לכו"ע, המחלוקת

בתקרה שאין שיהי מעזיבה היא בבטולי תקרה, והיינו שסתם תקרה פסולה בנסרים שיש בהם ד"ט, גזירה שמו ישב תחת קורות ביתו, אבל היכא שזה כבר היה תקרה ובא לבטל את התקרה ולעשותה לשם סוכה, לר"י נחלקו **אם היא בטילה ע"י פקפוק** כיון שמוכיח בזה שהוא בקי ב"תעשה" ולא מן העשוי, **או רק ע"י שיטול אחת מבינתיים** משום גזירה, ור"מ סובר שלכו"ע נוטל אחת מבינתיים משום גזירה. (וברשי"ל בנותנ' כתב לשמואל דס"ל (י"ז) שסכך פסול באמצע הסוכה פוסל בד' טפחים, איירי שיש באמצע ח' טפחים עם סכך כשר, ואין בסוכה יותר מח' אמות דאמרין דופן עקומה, שהרי שמואל סובר שסכך פסול פוסל בד"ט. או דס"ל כרב שסכך פסול אף באמצע אינו פוסל אלא בד' אמות. ועיין פני יהושע).

ופסק הרא"ש כב"ה שמופקפק או נוטל אחת מבינתיים. והביא שהרי"ף כתב דטעמא דב"ה משום תעשה ולא מן העשוי, והקשה הר"ה שהרי הלכה כשמואל, ולשמואל טעמם משום ביטולי תקרה, ותו' הרמב"ן שגזירת תקרה היינו שיש פסול של תעשה ולא מן העשוי, והמחלוקת היא מה יעשה כדי לבטל את התקרה. והר"ן כתב שהרי"ף סובר דאיירי בנסרים הכשרים לסיכון, אלא שכוין שיהיה כבר תקרה יש בהם גזירת תקרה מלבד פסול תעשה ולא מן העשוי, והמחלוקת היא האם פקפוק מובטל גם את החסרון של גזירת תקרה או לא.

סיכון כשיש שפודין או ארוכות המיטה

איתא בבתנאי המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המיטה, אם יש רווח ביניהם כמותן כשרה. ולהלן יבואר מה הכונה רווח ביניהם כמותן, ומתי ארוכות המיטה מקבלים טומאה והם פסולים לסיכון.

שפודין וארוכות המיטה פסולים לסיכון, וכפי שיבואר להלן. ואם הניח שפודין וארוכות ותנן גם סכך כשר, במתנאי איתא שאם יש רווח ביניהם כמותן, כשרה. לרב פפא שמתיר פרוץ כעומד במחיצות שבת (כאופן שיש ג' בין המחיצות, דלא אמרינן לבדו) ניחא. ולרב הונא בריה דרבי יהושע שאוסר בפרוץ כעומד, מנבאר רב הונא דאיירי שהרווח יותר מהעומד, ו"כמותן" היינו כדי שיהיה הסכך נכנס ויוצא, ולא בצמצום. ולרבא איירי אף במצמצם, ואם היה השפודים שתי נותן את הסכך ערב ואם היה ערב נותנם שתי, שאם הכרח הסכך הכשר נמצא גם מעל הסכך הפסול דאל"כ הוא פסול, וא"כ הכשר הוא יותר מהפסול ומבטלו. רש"י. והתוס' (ד"ה פרוץ וד"ה והא) הביאו גירסת ר"ח ור"ת והא אין אפשר לצמצם, וביארו שהשאלה היא"ל לצמצם שלא יהיה משהו ר"ח ור"ת והא אין אפשר לצמצם, ומיילא הסכך הכשר מרובה, (ואינו מצד ביטול, כיון שכל חסר ונמצא הפסול מרובה, וקשה אף למד' פרוץ כעומד מותר, ותו' הגמ' דאיירי במעדיף על העשודים, ומיילא הסכך הכשר מרובה, (ואינו מצד ביטול, כיון שכל אחד ניכר לעצמו). ולרבא כיון שנותנם שתי ערב א"כ כל הרווח נתמלא בסכך כשר, או דווקא שתי ערב כשר כיון שזואי יעדיף.

אם אפשר לצמצם- כתבו התוס' (ד"ה פרוץ) שהלכה כריה"ג שאפשר לצמצם, אמנם אין הלכה כמותו אלא בידי אדם ולא בידי שמים. ויש מקומות שזהם כמו בידי שמים (כפיו שניהם כאחת, אחיות). אמנם בשבוי כל חורס א"א לצמצם שיהיו שני החלקים שוים כיון שיש בו גומות. ובמקום שיש ספק אם זה מחצה או פחות או יותר, ואם היא איסורא אלא במחצה על מחצה, אם זה דאורייתא (עלה ערובה בנמצא בין ב' עריות) צריך למדוד (אך התוס' תקשו במקרה זה), ואם זה דרבנן (לחי המושך ד' אמות מבבוי ש ח' אמות) א"צ למדוד.

ט"ז. מתי ארוכות המיטה מקבלים טומאה ופסולים לסיכון-

במתנאי' מבואר שארוכות המיטה פסולים לסיכון.

לרבי אמי בר טביומי דס"ל שבלאי כלים והיינו מטלניות שאין בהם ג' על ג', שאינם ראויות לא לעניים ולא לעשירים, פסולים לסיכון אע"ג דהשתא אינם כלי ואינם מקבלים טומאה, כיון דמכלי קאתו, (ואף אם חיובם כלי, בטלה דענו אבל לא אדם, אא"כ מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו. תוד"ה דלא), איירי בארוכות המיטה סתם שגם הם נעכשו אינם מקבלים טומאה, כיון שאינם ראויים לכלום, ומ"מ פסולים לסיכון. וכן מבואר בברייתא שאין לסכך בשיירי מחצלת של שיפה או גמי אע"פ שכבר אין בהם שיעור קבלת טומאה.

אמנם ממתני' ליכא ראיא לדבריו, ד"ל דאיירי בארוכה ושתי כרעים, או בקצרה -הקריש שנמצא לרוחב המיטה, ושתי כרעים, וכדמצינו שחכמים סוברים שמיטה מקבלת טומאה או נטהרת אף כשהיא מחולקת לחלקים, והיינו בארוכה כתי כרעים או בקצרה ושתי כרעים, דחזיא לסומכם לכותל, ולתת עצים מהכרעים לכותל, ולתת על העצים כהלים, ולשבת עליהם, והיא ראויה למשכב, ומטמא מדרס. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה ומטהרת) שמשמע שפשוטי כלי עץ כגון מיטה שהיא ראויה למדרס, טמאים, ויש להם טהרה במקוה. ומה שאמרו שמפץ אין לו טהרה, היינו בשל שיפא או גמי.

וכתבו התוס' (ד"ה בארוכה) שסוגיין כרבי נחמיה, ודווקא כשכל המיטה קיימת וכוילה של אדם אחד, ומקבלת טומאה כיון דעתיה לחזור ולטהרה, אבל בנאבדה מקצתה או בשל ב' בני אדם אינה מקבלת טומאה. ולרבנן ארוכה ושתי כרעים בכל גזנא אינה מקבלת טומאה.

ולר"א אין מיטה נטמאת וכן אינה מטהרת אלא כשהיא שלימה, ואם נתפרקה וחזר וחיברה, ממתינ' גלים משמע שחזרת לטומאתה שנטמאה. ובתוספתא משמע שהגזון הוא לענין חיבור לטומאה במיטה שנשברה ואתח מוכרעה מחוברת, ש"לר"א יהי חיבור לטומאה וכן יכול להטביל כל כך, ולרבנן אם נטמא הכרע לא נטמאה הקורה, אין להטבילה כך משום חציצה.

בדין סיכון במחצלת קנים עיין י"ט:).

החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה, ואם היה שם כבר חלל טפח במשך ז' טפחים, כשרה, כיון שמתחילה היה שם סכך על הגג, וכשהגביה את החלל לגובה י"ט לא תיקן אלא את הדפנות שאין בהם פסול "תעשה" ולא מן העשוי. והתוס' (ד"ה אבל) מסתפקים אם טפח היינו לז"א כסוכה ע"ג סוכה היינו טפח, או שזה גם למ"ד ששם השיעור הוא ד"ט, שהרי למ"ד שסוכה ע"ג סוכה היינו י"ט, אבל לא שייך חוטט, שהרי יש כבר י"ט. וכתב אבי העזרי בשם רבתינו שיש הט"ס שהיה בה טפח, אלא ביה"ט שהיה שם גובה טפח, אבל אם

הרחיב יותר זה פסול, ואם הגדיל את הסוכה ביותר מד' אמות משה צדדיים הכל פסול, דסכך פסול מן הצד פוסל בד' אמות. רא"ש. וכמה הר"ן שאם חטט גם למעלה, י"א שפסול משום תעשה ולא מן העשוי, וי"א שכשר משום שהכל סכך אחד.

דין דפנות שאינם בכל גובה הסוכה

אף סוכה שהיא גבוהה אין צריך שהדפנות יגיעו עד הסכך, אלא מספיק שהסכך יהיה ב'י הטפחים התחתונים, ורבי יוסי מנשיז דפנות י' טפחים אף אם אינם סמוכים לקרקע. ולהלן יבוארו פרטי וטעמי דינים אלו, וכן יבוארו כמה מדיני מחיצות לענין התר טטטול בשבת.

עד היכן צריכים הדפנות להגיע למעלה ולמטה-

א"צ שיגיעו הדפנות עד הסכך, אלא מספיק שיהיו בגובה י"ט.

ואם הדפנות מתחילות רק בגובה ג"ט מהקרקע שיכול לעבור שם גדי בוקיפה, לת"ק הסוכה פסולה, ורבי יוסי מנשיז אם הדפנות הם בגובה י"ט, והרא"ש מביא שנהלקו הראשונים כמו מי ההלכה.

הגמ' מבארת שנהלקו אם מחיצה תלויה מתרת או לא. ואינו תלוי בפלוגתא דלהלן גבי מחיצה תלויה בבור שבין ב' חצרות, דר"י לא מתיר במחיצה תלויה אלא בעירובי חצרות, שחיובם מדרבנן, דמאורייתא אין איסור הוצאה אלא מרה"י לרה"י, ולא בסוכה שזה מאדאורייתא. ומאיך רבי יוסי לא מתיר מחיצה תלויה אלא לגבי סוכה שזה מצות עשה, ולא לגבי שבת שזה איסור סקילה במלאכות מאורייתא, ומיילא מחמירים גם בדינים דרבנן שיש בשבת.

ט"ז: מילוי מים מבזר שבין ב' חצרות- בור שנמצא בין ב' חצרות, והמחיצה שבין החצרות עוברת מעל הבזר, ואין בניהם פתח כדי לערב יחד, אסור להם למלא ממנו בשבת מפני שהוא לוקח מהמים שבחצר השניה, אלא"כ יש מחיצה בגובה ב' יתן דהקלו חכמים במים שתועיל מחיצה תלויה, וצריך שתהיה המחיצה בתוך חלל הבזר, דבעינן מחיצה שנעשית במיוחד עבור זה, וזה מועיל בין אם היא מלמעלה רחוק מן המים, בין אם היא מלמטה סמוך למים. לרשב"ג אלו דברי ב"ש אבל לב"ה צריך להניח המחיצה סמוך למים, (ובתודה"ה בית שמיא הביאו שבעל הספרים השיטת הפוכה). ור"י מתיר אף בכותל שעל שפת הבזר.

מעשה בציפורי ששכחו להביא ס"ת מערב שבת, והביאוהו בשבת ע"י שמצאו סדינים פרוסים ע"ג העמודים שלא עשו עירובי חצרות או שיתופי מבואות בין הבית לבית הכנסת, והסדינים חילקו את בית הכנסת ובית הז משאור החצרות. והם היו גבוהים מן הארץ. **אבל אין לומר שהביאום בשבת** שהרי יש איסור הוצאה. אמנם אין איסור לפרוס סדינים, דמחיצה בלא גג אינה אהל. רש"י. אולם דעת ר"ת (תודה"ה פירסו) שמחיצה המותר לטטול או שהיא מנשיזה סוכה וכדו', אסור לעשותה בשבת גם אם לא גג. והמתיר תוספת אהל, מתיר אף באהל שלמעלה ולא רק במחיצה). ואפ"ל שהיה זה על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי ולא על פי רבי יוסי.

הכשר גובה הדפנות משום לבזד- מחצלת ארבעה ומשהו לכל אורך הדופן, מתרת בסוכה גבוהה י"ט מצומצמים, ע"י שמניחה באמצע גובה הסוכה, פחות מג' למעלה ופחות מג' למטה, וקמ"ל דאמרין **תרי לבזד**. ואין להתיר בני עתה של יותר מטפח, אם יש ביניהם פחות מג"ט דלא התירו חכמים אלא בשיירה. וכתבו מה"ר שאם הסוכה גבוהה י"א טפחים צריך מחצלת ה' ומשהו, וכן עד גובה י"ג צריך מחצלת גדולה יותר שיהיה לבזד לסכך, אבל ביותר מ"ט טפחים א"צ מחצלת יותר מד"ט ומשהו, כיון שכבר יש שם מחיצה יו"ט. ולרבי יוסי דס"ל שא"צ שהדפנות יגיעו פחות מג"ט סמוך לקרקע, א"כ מחצלת יותר מד"ט שמיניה אותה בתוך ג"ט לסכך כשרה. כך פירשו רש"י ותוס' (ד"ה כ"י). והתוס' הביאו בשם רש"י שמניחה בפחות מג"ט לקרקע.

הכשר רוחב הדפנות משום לבזד- המניח פס ד' ומשהו גבוהה י"ט לרוחב הדפנות, זה מתיר משום דופן, ע"י שמניחו פחות מג' לדופן השניה, וקמ"ל ששיעור סוכה קטנה שבעה טפחים. לרש"י איירי שיש בסוכה ב' דפנות שלימות, ומניח את הפס סמוך לדופן השניה. ובתנאי (ד"ה בפחות) כתבו יבנו שיהלכה מספיק לסוכה ב' דפנות שלימות, א"כ אם יש דופן שלימה, ובדופן שלייה הניח את הפס ד' ומשהו סמוך לדופן השלימה, הסוכה כשרה. ואין לומר שיעשה ב' פסים שיש בכל אחד יותר מחצי טפח, ונותן פס אחד בתוך ג"ט לדופן ואז השני בתוך ג"ט לפס הראשון. דזה לא מהני, משום דכל מחיצה שאינה של שתי ועל ערב אינה מחיצה. והרש"ן מפרש שבמודב בסוכה העשויה כמבוי, (דאל"כ מועיל פס של טפח שחוק עם צורת הפתח), ואם המרחק בין המחיצות הוא ז"ט אין מועיל שישים באמצע פס של טפח ומשהו שיהיה לבזד לב' הדפנות, כיון שאין שיעור בעומד.

דין סכך שאינו מעל כל חלל הסוכה

סכך שאינו מקרה את כל חלל הסוכה, אלא יש מקום שיש בו סכך פסול או אור, יש בזה שיעורים שונים מתי הדבר פוסל את כל הסוכה, ומתי רק תחתיו פסול לסוכה, ומתי אף תחתיו כשר לסוכה, וכדלהלן. עוד יבואר להלן מתי שני דברים שונים מצטרפים לשיעור אחד, ומתי אינם מצטרפים.

י"ז. שיעור האויר הפוסל בסוכה- אם חלק מחלל הסוכה אינו מקורה כלל, הרי שיעור הפסול הוא ג"ט בין באמצע בין בצד. אמנם גם בפחות מזה אין ישינם תחתיו. ר"ן.

שיעור הסכך פסול הפוסל בצידי הסוכה- אם צידי הסוכה מקורים בקירוי שאינו כשר לסיכון, כגון שנפתח הבית באמצעו וסיכך במקום שנפתח ושאר תקרת הבית פסולה משום תעשה ולא מן

העשיר, או שסייך בחצר המוקפת אכסדרא מג' רוחותיה ואין לאכסדרא מחיצה מפולט מחיצות הבתיים, או שסיככו בצידוי הסוכה בסכך פסול, אינו פוסל אלא בדי' אמות, וקמ"ל בדפחות מד' אמות כשר אין באכסדרא שהדפנות לא נעשו עובר האכסדרא, וגם היכא שסיככו בסכך ממין פסול). ובפחות מד' אמות כשר משום דאמרין דופן עקומה. רש"י מוכיח מנאך שדופן עקומה הכונה שדינים את הקרוי לדופן, דאם הכונה שדינים שהדופן מגיעה עד הסכך הכשר, למה באויר לא אומרים דופן עקומה.

שיעור הסכך הפסול הפוסל באמצע הסוכה - סכך פסול שהוא רחוק ד' אמות מהדפנות, לרבנן דבי רב פוסל בד' טפחים, ולרבה אינו פוסל אלא בד' אמות. ובסורא (י"ז) אמרי שלשמואל פוסל בד' טפחים שזה מקום חשוב לחלץ בין המקומות המסוככים, וממילא אין דפנות אצל אחד מחזעולות לצד השני, ולרב פוסל בד' אמות.

ופסקו הר"ף והרא"ש שסכך פסול באמצע הסוכה פוסל בד"ט, והר"ן מביא שיש חולקים, והר"ן עצמו מסתפק בזה. ולענין לישן תחת סכך פסול, דעת הגר"ה שבפחות מד"ט ישנים תחתיו, ולראב"ד דווקא בפחות מג"ט ישנים תחתיו.

הכשר שאר הסוכה כשיש בה סכך פסול או אויר - כתבו התוס' (ד"ה אויר) שאם הסכך פסול מתחיל בדופן האמצעית ונגמר בפתח, זה פוסל את כל הסוכה, מפני שלכל חלק אין ג' דפנות, אבל אם הסכך פסול מתחיל בדופן הצדדיית ונגמר בדופן שכנגדה, החלק הפנימי כשר לפי שיש ג' דפנות. והוסף הרא"ש שאם המרחק בין הדופן האמצעית לחלק החיצוני של הסכך הכשר פחות מד' אמות, כשר משום דופן עקומה, ומז"מ החלק הפנימי לא נפסל בגלל זה. ואם הסכך פסול או האויר אין מוגיע לצדדים, אם יש ממנו שדופן האמצעי פסול כשר, וכתב הכל כשר, דפסל היוצא מן הסוכה כשר אפי' בלי דפנות, ואפשר (ולשון הרא"ש ונראה) שאפי' אין כדי אף הכשר סוכה עד הדופן האמצעית כשר, מפני שמצדדים את הצד השני כיון שהם מחובר צדדים. עוד כתבו התוס' (ד"ה אילו) **שאם יש ב' מקומות של ב' טפחים סכך פסול**, וביניהם פחות מג"ט אויר, ילה"ם אם הם מצטרפים לפסול, אמנם היכא שאין בשניהם יחד ד"ט, ודאי אין האויר משלים לשיעור, דלא אמרין לבד להחמיר.

צירוף ב' דברים לשיעור

ב' דברים שאין שיעורם שווה אין מצטרפים לשיעור, ולכן **אויר וסכך פסול** אין מצטרפים לשיעור, וכגון שהניח סכך פסול פחות מהשיעור הפוסל (ד"ט או ד' אמות, וכנ"ל) סמוך לדופן, ואח"כ הניח פחות מג"ט אויר, אין מצטרפים לכשיעור, אף שאם היה ממלא את החלל בסכך פסול זה היה פוסל. ורבה סובר שרק לשיעור ד' אמות אין מצרפים אויר, מפני ששיעורים שאינם שווים אין מצטרפים, ולדבריו שיעור ד' אמות בסכך פסול אינו משום דופן עקומה, אלא זה שיעור המכלה למשה סמיני, ולא אילו היה לשיעור ד"ט היו צריכים לצרף אויר, מפני שד"ט משום הפלגה שהיה אין בבתי"מ מקור לשיעור זה אלא זה מסביר ובהכרח הטעם משום שד"ט נחשבים מקום לעצמו שהמלך בין המקומות, ואין י"מ מה גורם להפלגה. ואף שבסוכה קטנה ששיעורה מצומצם גם סכך פסול וגם אויר פוסלים בג"ט כיון שאז לא אומרים לבד, אין זה נחשב ששיעורם שוה, מפני שהפסול הוא מחמת סחרון בשיעור הסוכה.

י"ז: צירוף לענין טומאה - מה שמצינו לענין טומאה, שאף שבגד מקבל טומאה בג"ט על ג"ט והיינו לטומאת מדרס, דבעינן שיהיה ראוי לשיבה, אבל טומאות מת שיעורו הוא ג' אצבעות, דלא בעינן אלא שיהיה ראוי לענינים. ובשעורים דלחלץ אין חילוק בין טומאת מדרס לטומאת מת. (ותנ"ה הבגד). ושק שיעורו ד"ט על ד"ט, ועורו שיעורו ה"ט על ה"ט, ומפץ שיעורו ו"ט על ו"ט. ובגד ושק, או שק ועור, או עור ומפץ, מצטרפים להשלים לשיעור הגדול מבניהם, אע"פ שאין שיעורם שווה, כיון ששיעורם שוה לטומאת מושב, כדתנן שהמקצע מכולם טפח על טפח טמא, מפני שזה ראוי לטלאי במרדעת שעל גבי חמור. (י"מ שעשה מאחד מהם טלאי למרדעת החמור, וי"מ שעשה מכולם יחד). וכתבו התוס' (ד"ה כדתן) דה"ש שיעורם שוה שאם עשה טלאי למשע שיעורם שלשה, ואם לאחריז שיעורם בכל שיעור, והנה דעת רש"י שבגד ועור וכדו' ששיעורם מופלג זה מזה אין מצטרפים, מפני שאין עובייהם קרוב זה לזה. ובתוס' (סוף ד"ה ותני) מובאר שכולם מצטרפים.

דברי הגמ', עד י"ח. אמר אביי, הובאא לעיל דף י"ד.

י"ח. מיעוט אויר ג' בסוכה

בסוכה גדולה יכול למעטו בין בקנים ובין בשפודים, ובסוכה קטנה ממעט בקנים דאמרין לבדו ואין כאן אויר, אלא בשפודים שג"ט הם שיעור שחשוב בפני עצמו ואינם מצטרפים להשלים לשיעור סוכה.

וכל זה כשהוארין בצידי הסוכה, אבל אם האויר באמצע הסוכה, נחלקו רב אחא ורבינא **אם אומרים לבדו באמצע** כמו בצד, או שאין לבדו באמצע, והיינו בתקרה, אבל בדפנות יש לבדו באמצע, וקורה דלחלץ חשיב למעלה, בין למ"ד קורה משום הכיורא בין למ"ד קורה משום מחיצה). וסוכה שצילתה מרובה מחמתה ואינה מעובה כמין בית כשרה דווקא היכא שאין אויר מחלץ על פני כולה. וסכך פסול באמצע הסוכה פחות מד"ט אין הכשור משום לבדו, שהיה עד ד"ט זה כשר. (ותנ"ה אף). וכתב הרא"ש שלהלכה אומרים לבדו באמצע. והר"ן תרץ דטעם המ"ד שאין לבדו באמצע הוא, דאמרין מחיצין הלכה למשע מסיני י"מ לגד וללבדו ולדופן עקומה, וא"כ לבדו נאמר רק לגבי הדפנות, ואידך ס"ל דלא שניא.

בית שיש שם מת ובית אורבה, כל הבית טמא חוץ ממה שמתחת הארובה, ואם הטומאה מתחת הארובה כל מה שבבית טהור מפני שאין אהל על הטומאה, בין ביש בה פותח טפח בין באין בה פותח טפח, ואמנם יש דינים שיש בהם י"מ אם יש פותח טפח או לא. הגמ' מוכיחה מזה שלא אומרים לבדו באמצע ולכן הלכים שכנגד הארובה טהורים, ולמאן דס"ל שאומרים לבדו באמצע,

י"ל דשאני הלכות טומאה שזה הלכה למשה מסיני שאין אומרים בהם לבדו באמצע, ואין ולמודים מהלמ"מ למקומות נוספים.

לבד בקורת מבוי - מבוי שהקורה שלו לא מגיעה עד הכותל השני, או שקורה אחת יוצאת מכותל זה וקורה אחרת יוצאת מכותל אחר ואינם מחוברות, אם המורחק הוא פחות מג"ט א"צ להביא קורה אחרת. הגמ' אמורת שבוז לבדו"ע אומרים לבדו באמצע, דמורבנן הוא והם אמרו והם אמרו.

אברומא מין דגים קטנים יש מקום שאסורים מפני שיש שם שרצים שאינם ניכרים וממילא א"א להפרישם, ויש מקומות שמוותרים כי אין באותם מקומות שרצים. כדמצינו שאביי הוהיר צחנתא מנהר שנקרא בב, ואין הטעם מפני שהמים וזרמים ודגים טמאים שאין להם שדרה אינם יכולים להיות שם, או שהמים מלוחים ודגים טמאים כיון שאין להם קשקשים אינם מתקיימים שם, שהיה במציאות דגים טמאים מתקיימים במקומות כאלו, אלא הטעם מפני שאין בנהר בב דגים טמאים, דאין הטיט שלו מגדל דג טמא. אמנם האידנא שנשפכים לשם נהרות איתן וגמזא, אסורים, מפני שיתכן שהוא מאותם נהרות.

פי תקרה יורד וסותם

אחד מהחידושים בדפנות (מלבד לבדו וגוד אסיק וכו') הוא דין פי תקרה יורד וסותם, והיינו שרואים כאילו הקו של עובי קורות התקרה יורד למטה ויש לזה דין מחיצה. ולהלן יבואר מאין נאמר דין זה.

י"ח: פי תקרה בחצר המוקפת אכסדרה - סיכך ע"ג אכסדרא (לא על גבה ממש אלא בסמוך לה ר"ף). ויש בתקרת האכסדרא ד' אמות ממחיצות הבית המקיפות אותה דלא אמרין דופן עקומה. **אם יש לאכסדרא פצימין** – עמודים כמין חלונות, וביניהם פחות מג' טפחים, כשרה משום לבדו. ואם אין לה פצימין, לאביי כשרה דאמרין פי תקרה יורד וסותם אפי' מכל הצדדים, ופי תקרה היינו עובי קורות האכסדרא שבצד הסוכה, ולרבה פסולה, דלא אמרין פי תקרה יורד וסותם. ע"כ שיטת רש"י.

אבל התוס' (ד"ה סיכך) ביארו דאיידי בסוכה שיש לה ב' דפנות כמין גאם (סמוכות זה לזה כגון מדרח ודורם), ושלישית סיכך ע"ג האכסדרה (כ"כ הרא"ש בשם ר"י, וביאר המהרש"א דהיינו התוס', אבל המהרש"ל סובר שלתוס' האכסדרה עצמה יש לה ב' דפנות והוא בא לעשות סוכה במקום האכסדרה, וכונתו הרא"ש לר"י אלפסי (לא ב' לתוס'). ונתקלו אביי ורבא אם מחמת פי תקרה נחשב שיש כאן דופן שלישית או לא. וכתב הרא"ש דטעמא דרבא שלא אומרים פי תקרה משום שהתקרה נעשית לחלל שבפנים ולא לאויר שבחוץ.

אחת הר"ן שלרש"י רבא סובר שלא אומרים פי תקרה אפי' אם חסר לסוכה רק דופן וכתב הר"ף מפרש שאף לאביי אין אומרים פי תקרה אלא ביש לה ב' דפנות, ויש לה פצימין דכשרה אין הכונה שהפצימין מקיפים את הסוכה ויש ביניהם פחות מג"ט, אלא שיש בדופן השלישית חלק מכל דג, ובוז לכר"ע אומרים פי תקרה, וכשאין פצימין בדופן השלישית נאמר אביי ורבא, (ומ"מ בסתם סוכה של ב' דפנות לא אומרים פי תקרה, דבסכך שהוא עראי אין אומרים פי תקרה).

פי תקרה בסוכה העשויה כמבוי - אביי מודה בסוכה המסוככת בנסרים עבים שאין ברחבם ד' טפחים, שאין בה דופן אמצעי, שאין אומרים פי תקרה יורד וסותם. דהוי כמבוי מפולש כיון שאויר פתוח בשני צדדים זה מול זה, והוי כמבוי מפולש שעשוי למעבר רבים. וכתבו התוס' דכונתו אביי לדעת רבנן שבבונה עליה ע"ג שיש בתיה לא אמרין פי תקרה משום דהוי כמבוי המפולש. ואפי' י"י שמכשיר שם זה רק כמבוי שמדאורייתא גמי מב' מחיצות, אבל בסוכה שצריך מחיצה שלישית מדאורייתא לא עזר פי תקרה. עוד כתבו התוס' שבעירובין צ"ג מבואר שלאביי סיכך ע"ג אכסדרא כשר אף בלא פצימין משום פי תקרה, ולרש"י שאני התם שהיא מפולשת לאכסדרה ולכן כשרה, אבל מנא שהיא מפולשת לחצר גרע, (אמנם זו סברא מנוונה), וכתבו התוס' דצ"ל שמדובר שם דווקא בשתי דפנות סמוכות כמין גאם.

פי תקרה באכסדרה שבבקעה - אכסדרא בבקעה שאין לה דפנות, לרב מותר לטלטל בה, דאמרין פי תקרה יורד וסותם. ולשמואל אסור לטלטל בה, דלא אמרין פי תקרה יורד וסותם. והביאו התוס' (ד"ה אכסדרה) שרש"י בעירובין צ: מבאר ששמואל חולק על פי תקרה רק כשאין מחיצות כלל, והלכתי נקט בקעה שאין שם בתי"ם וחצורות, אבל כשיש אפי' מחיצה אחת מודה שמואל, אבל שיש ר"ת ור"ח ששמואל סובר שאומרים פי תקרה רק כשיש ג' מחיצות שלמות, ורב סובר שגם בב' מחיצות אומרים פי תקרה, אם המחיצות סמוכות כמין גאם, ונקט בקעה משום שזה מקום האסור בטלטול, ואי נמי מפני שבסתם חצר יש ג' מחיצות, ורב מכשיר גם בב' מחיצות.

פי תקרה בתקרה שאינה עשויה לתוך החלל שאנו רוצים להקיף - הגמ' אמרת שאביי מודה שלפי שמואל גם באכסדרה שאין לה פצימין לא אין אמרין פי תקרה יורד וסותם, ואביי סובר כרב. אבל רבא פוסל גם לפי רב, דבבקעה המחיצות נעשו לצורך תוכה של האכסדרה, ולכן זה נחשב מחיצה לענין לטלטל בתוכה, אבל בסוכה שהמחיצות נעשו לאכסדרא וולאי לסוכה, לא אמרין פי תקרה יורד וסותם להחשיב שיש לתוך הסוכה מחיצות, דאף שבמחיצות נמורות אין י"מ אם נעשו לתוכם או לא. אבל גוד אחית לא אגמרה רחמנא למשה מסיני אלא במחיצה העשויה לתוכה, אמנם לבדו אמרין אף באינה עשויה לתוכה, דלבוד הוי כמחיצה סתומה.

י"ט. אם התקרה שווה לסכך ואין חוד קורות התקרה נראה בחלל

הסוכה, מודה אביי דלא אמרין פי תקרה יורד וסותם. **ללישנא בתרא** אם אין לאכסדרה פצימין לכו"ע פסולה, ולא אמרין פי תקרה יורד וסותם כיון שהתקרה עשויה לאכסדרה ולא לאויר שבחוץ לאכסדרה. וביש לה פצימין, אביי מכשיר משום לבדו, ורבא פוסל דס"ל שלא נאמרה ההלכה של לבדו אלא כשזה נעשה לחלל הסוכה ולא לחוצה לה.

והלכתא כלישנא קמא וכרבא, דפי תקרה אומרים רק בתקרה הנעשית לחלל, אבל לבדו אומרים גם כשלא נעשה לחלל.

הכשר הדופן השלישית של הסוכה בטפח שנראה רק מבחוץ - רב אשי סיכך באכסדרא שאין לה פצימין ולא היו לה אלא ב' דפנות, מפני שהיה שם טפח שהיה נראה מבפנים ושווה מבחוץ מפני שלעומדים בחוץ זה לא היה נראה כהתחלת דופן שלישית אלא כעובי הדופן השניה, או נראה מבחוץ שהטפח הוא מהדופן השניה כלפי חוץ הסוכה ולעומדים מבחוץ זה נראה כהתחלת הדופן השלישית של הסוכה, ושווה מבפנים שלעומדים בפנים אותו טפח לא היה נראה, דכמו שלגבי מבוי היו לחי, כך מהני לגבי סוכה. והק' התוס' (ד"ה אחוי) דכיון שאין הדופן ניכרת מבפנים אין כאן דופן שלישית, (ורק לענין מבוי שיש ג' מחיצות וא"צ לחי אלא לחי"כ מהני משום דאיכא הכר כל דהו לעומדים בחוץ. רא"ש). ואין לומר דמהני משום מהני דהוי דופן שבת, דאיך יהי לזמות החול, ועוד דלא אמרין מינו אלא בדרבנן, והכא בעינן דופן שלישית מדאורייתא. ות' הרא"ש שמדובר שעשה צורת הפתח בדופן השלישית, דמדאורייתא איכא דופן, ולא בעי טפח שחוק אלא מדרבנן, ובדרבנן מהני מצינו. אי נמי רבא מודה שמדאורייתא אומרים פי תקרה אף במחיצות שאינם נשיות לחלל הסוכה.

פסל היוצא מן הסוכה

מבואר בברייתא שפסל (סכך, ונקרא כך משום שהוא עשוי מפסולת גורן ויקב) היוצא מן הסוכה דינו כסוכה. הגמרא מבארת בכמה אופנים מה כונת הברייתא, ואם הכונה להכשיר סכך היוצא מחוץ לסוכה, או כשאין בו הכשר סוכה.

איתא בברייתא דפסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה.

לעולא איירי שהסכך שבסוכה ממשיך לאחורי הסוכה, ויש שם ג' דפנות זו' טפחים וצילתה מרובה מחמתה, וקמ"ל דלא אמרין שהדופן האמצעית לא נעשה אלא לתוכו, וגם הדפנות שבצדדים נעשו בתחילה לשם הסוכה הפנימית. ורש"י. והתוס' (ד"ה לבראי) כתבו שכבר שמעינן ממתני' דאכסדרה שא"צ לעשות את הדופן לצורך חלל הסוכה, אלא החידוש הוא שאף שהסכך נעשה לבפנים וא"כ פסול כיון שלא נעשה לצל, קמ"ל.

לרבה יוסף איירי שהסכך יוצא בפתח הסוכה ורק אחת מהדפנות ממשיכה לצד הסכך, והו"א דכיון שיש רק דופן אחת דנים אותה בפני עצמה ואין שם ז"ט להכשר סוכה, קמ"ל שזה חלק מהסוכה והוי כשתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח. ורש"י. והרא"ש מבואר שכיון שהיה יכול לעשות את הדופן השלישית רק ז' טפחים ומ"מ עשאה ארוכה, הו"א שזה מגלה שהוא רוצה סוכה עם ג' דפנות, וא"כ המקום שאין דפנות מג' צדדים אינו מכלל הסוכה, קמ"ל.

לריו"ח באה הברייתא להכשיר סוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה, ומיעוטה חמתה מרובה מצילתה, והו"א דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, קמ"ל דאוליין בתר כלל הסוכה, וכשר אפי' מה שתחת החמתה מרובה מצילתה. אמנם בסוכה גדולה שיש שם ז"ט שם בחמתה מרובה מצילתה, צ"ע אם זה כשר. ר"ן.

לרב אושעיא באה הברייתא להכשיר סכך פסול פחות מג' בסוכה ששיעורה ז', ואע"פ שאפי' אויר שהוא חמור מסכך פסול אינו פוסל בפחות מג', מ"מ קמ"ל שאפשר לישן תחת הסכך הפסול, אף שתחת האויר אין ישנים היכא שהאיר הוא לכל אורך הסוכה. רא"ש. והר"ן כתב דאיידי היכא שראשו או רובו תחת האויר. **דאע"פ שמצטרף אינו כשר**, כדאשכחן במקום שטיט הנרוק (-שראוי להריק מכלי אל כלי, כגון שהוא רק). **מצטרף להשלים למ' סאה**, וממ"מ אין **טובליים** בו והיינו במקום שכולו טיט הנרוק. ע"כ לשיטת רש"י. וא"כ (ד"ה לא) ביארו שאויר מצטרף וישנים תחתיו, דהוי ללבדו, אבל סכך פסול אין ישנים תחתיו אא"כ גם בלעדיי יש שיעור סוכה, ולכן הו"א שבסוכה קטנה אין סכך פסול מצטרף להכשיר את הסוכה, קמ"ל. עוד כתבו התוס' (ד"ה טיט) שטיט הנרוק אפי' בשעה שיש גם מים אין מטבילים בו. ושיעור טיט הנרוק מבואר בזבחים דהיינו כשהפרה שוחה ושוותה ממנו, ובמקוואות פ"א אינא פלומתא מהו שיעור זה.

וכתב הרא"ש שההלכה ככל האוקימתות גז"ל. ומסקנת הדברים שסכך פסול בסוכה גדולה עד ז"ט כשרה וישנים תחתיו, ובצד עד ז"א כשרה ועד ד"ט ישנים תחתיו. ואויר פסול בג"ט בין בגדולה בין בקטנה בין באמצע בין מן הצד, ובפחות מג"ט כשרה, אמנם אם האויר מהלך לאורך כל הסוכה אין ישנים תחתיו.

י"ט: דופן וסכך באלכסון

העושה סוכתו כמין צרף בשיפוע, שהגג והדפנות הם דבר אחד, או שהשעין את הסכך על הכותל, לתנא דמתני' (רבי נתן) ו"א פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשיים מפני ששיפועי אהלים ככאלהים דמו, ולתנא דברייתא ו"א מכשיר, וחכמים פוסלים. רב יוסף נהג כרבנן דברייתא, וישן כחל תנינים בסוכה דלפי שאין לה גג של טפח יש, לא חשיב אהלי תחתיו, וכן פסק הר"ף. וכתבו התוס' (ד"ה העושה) שאין להכשיר אלא כשיש בסוכה חלל של ז"ט על ז"ט טובוה י"ט, ואפשר שבכאיה גונאף אין אחת השיפוע כשיהי כפסל היוצא מן הסוכה לרבה ורב יוסף.

ואם הגביהה מן הקרקע טפח או שהרחיקה מן הכותל טפח, כשרה לכו"ע, מפני שבאופנים אלו ניכר שיש דופן ויש סכך. וכתב רש"י שאע"פ שאין כלום באוין טפח כשר, דאמרין לבדו. והתוס' (ד"ה שאם) כתבו דאיידי שעשה שם כניו, וכתבו שבידועויהו שמועט קצת כפירוש רש"י.

סיכוך וקבלת טומאה במחצלאות

כפי שנתבאר לעיל (י"א) אף דבר שגידולו מן הארץ, אם הוא מקבל טומאה אין מסככים בו, ועל כן מחצלת קנים העשויה לשיכיה, אף שקנים גידולם מן הארץ אין מסככים בה. ולהלן יבואר מה הדין במחצלת העשויה בסתמא או לסיכוך.

שיטת שם מחצלת קנים גדולה סתמה לסיכוך מפני שהיא קשה ואינה נוחה למשכב וכשרה, ואינה מקבלת טומאה, דכל היוצא מן העץ אינו

מיטמא טומאת אוהלים אלא פשתן. (תוד"ה לסיכון). אמנם אם עשאה לשכיבה בה, יחוד לכלי, והיא מקבלת טומאה, ואין מסככים בה. ומחצלת קטנה, לת"ק תתמה לשכיבה, ולר"א אף קטנה תתמה לסיכון, ומסככים בה ואינה מקבלת טומאה.

בִּי אֲבִי מַקְשָׁה מלשון המשנה "אחת גדולה ואחת קטנה" דרגילות לשנות את הפשוט בהתחלה. רש"י. והביא ש"ג בגמ' איפכא, ודחה דבריהם. והתוס' (ד"ה אחת) דדווקא כשהתנה השני בה להוסיף את התנא הראשון רגילות לשנות את הפשוט בהתחלה, אבל בסתמא לפעמים נוקטים את המחדש בהתחלה. וכן הקשה אב"י דאיתא בברייתא שנחלקו במחצלת גדולה.

שיטת רב פפא שמחצלת קטנה לכו"ע סתמה לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככים בה, ובגדולה לת"ק סתמה לסיכון, ולר"א סתמה לשכיבה, ופסק הרא"ש כת"ק.

מחצלת של שיפה ושל גמי שהם רכים, גדולה כשרה לסיכון בין בקלועה שהיא עבה ואינה חלקה, בין בארוגה שהיא חלקה, וקטנה פסולה מפני שהיא מיועדת לשכיבה.

מחצצלת של קנים ושל חילת שהם קשים, קלועה מסככים בה אפי' אם היא קטנה, דכיון שהיא עבה ואינה חלקה והעץ קשה אינה נוחה לשכיבה, אבל אורוגה ולסככים בה מפני שאין רגילים לאורגה ולא לשכיבה כדי שתהיה חלקה ונוחה. ומכ"מ יוסי ורבי דאסא אף אורוגה מסככים בה, אמנם במחצלת שיש לה שפה שעשויה לתת עד גבה פירות מודה רבי דוסא שאין מסככים בה, ומה שרבי דוסא מטמא להלן מחצלאות, היינו במחצלת שיש לה שפה.

טומאת חוצלות

לרבי דוסא חוצלות אין בהם אלא טומאת מות וה"ה שאר טומאות, אלא שרק בטומאת מות נעשו אב הטומאה, (ובעדויות איתא דאיידי ביש להם בית קיבול, ואף שפשוטי כלי עץ שהם רחבים מקבלים טומאה מדרבנן, כאן היכא שאין להם בית קיבול הם עשויות לסיכון. תוד"ה תנן). ואינם מקבלות טומאת מדרס כיון שאין טומאת מדרס אלא בדבר המיוחד לשכיבה, ולחכמים טמאים טומאת מדרס כיון שהם עשויות לשכיבה, ונעשות אב הטומאה, וכ"ש טומאת מות, דכל הטומא במדרס, נטמא גם בטומאות מות, ובשאר טומאות כגון נוגע בשרץ ונבילה, ופשוטי כלי עץ שאין להם בית קיבול אינם מקבלים טומאה אא"כ הם עשויים לשכיבה.

מהם חוצלות - לרב אבדימי בר המדורי חוצלות היינו מרזובלי שהם מזובלי –תרכילי שהרועה עשוי להניח תחת ראשו לשכב עליו. ולר"ל הכונה למחצלאות ממש, וס"ל שמחצלאות של אושא שהם מיוחדות לשכיבה ולא לדבר אחר טמאות לכו"ע אף בטומאת מדרס, ושל טבריה שהם קשות ואין שוכבים עליהם כלל, טהורות לכו"ע, ונחלקו בשאר מקומות שאין יושבים עליהם ומייחדים אותם לשיבה אלא לפעמים. ומכאן מוכיח הרא"ש שמי שקונה מחצלת לצורך מסוים, לא הולכים אחרי מחשבתו למה קנאה, אלא אחרי מנהג המקום. ודלא כהר"ד כתב שהולכים אחרי כוונת הקניה.

כשנשתכחה תורה מישראל (-אין הכונה שכולה נשתכחה, אלא נשתכחו כמה הלכות), עלה עזרא ויסדה, וחזרה ונשתכחה ועלה הלל הבבלי ויסדה, דמיום שגלה יבניה עם החרש והמסגר היתה ישיבה מצויה בבבל, (והלל למד משמיעה ואבטליון. תוד"ה עלה). חזרה ונשתכחה עלה רבי חייא ובניו ויסדוה.

ז: חוצלות של שעם או של גמי או של שק או של ספירא, לרבי דוסא מקבלים טומאת מות ולא מדרס כיון שאינם מיוחדים לשיבה, ולחכמים מקבלים אף טומאת מדרס. למ"ד שחוצלות היינו מרזובלי, של שעם וגמי ראויות לכלי של פירות גדולים שאינם יוצאים אף שיש בהם נקבים קטנים, ושל שק וספירא ראוים לעשות מהם שק לקטניות ופירות קטנים. ולמ"ד שחוצלות היינו מחצלאות, של שק וספירא ראויות לזילון ולנפה, ושל שעם וגמי ראויות לנזייתא, לרש"י הכונה לכסות גופת סיכר, והק' התוס' ששעם וגמי מקבלים טומאה מתורת כלי עץ, וכלי עץ העשוי לחיות אינו מקבל טומאה, ובהכרח הם עשויות לקבל איזה דבר.

בודיא שאין לה שפה מסככים בה, דבסתמא היא עשויה לסיכון ואינה כלי לתשמיש. וכתבו התוס' (ד"ה מסככים) שבודיא שיש לה שפה היא עשויה לקבל תמרים, וא"כ היא מקבלת טומאה מדרבנן כדף של נחתומין, ואין מסככים בה, והכא איירי באין לה שפה.

הישן:

מה נחשב אהל לסוכה ולטומאה

אדם הנמצא בסוכה תחת דבר נפרד מוהסך כגון מיטה, תלוי הדין אם אותו דבר נחשב כאהל בפני עצמו או לא, והדבר תלוי בדיני אהל שנאמרו לגבי חציצה מפני הטומאה, וכדלהלן.

הישן תחת המיטה בסוכה

אם המיטה אינה גבוהה י' טפחים, יצא יד"ח לכו"ע. ואם המיטה גבוהה י"ט, לת"ק לא יצא יד"ח, מפני שאהל מפסיק בינו לסוכה. והרא"ש כתב שכיון שיש בוה שיעור סוכה נעשית כסוכה בתוך סוכה. והר"ף כתב שמיטה גבוהה י"ט פסולה משום דהוי כסוכה תחת סוכה. והקשה הרז"ה שהרי כאן הוא

יושב באהל פסול לסוכה ולא בסוכה תחת סוכה. ותי"ח הרמב"ם שבכרח אין הטעם ממש אהל, שהרי אהל לענין שבת וטומאה שיעורו טפח, וכאן טפח שטר, אלא שאם התורה פוסלת סוכה תחת סוכה, ה"ה שאהל תחת סוכה פסול. והק' הר"ן דא"כ קניפות שהם פחות מי"ט יפסלו כיוון דקבעי והם עשויות לגבם ולא לתוכם, דאז אינו נכון. ולכן מביאר הר"ן שהפסול הוא משום אהל מפסיק, ובפחות מי"ט כשר מפני שאינו קבוע או שהאהל עשוי לגבו ולא לתוכו. ולר"י יצא יד"ח, ולהלן כ"א: 'בואר טעמו של ר"י.

ר"ש אומר שר"ג ראה את טבי עבדו ישן תחת המיטה, ואמר להם בבדיחותא שטבי הוא ת"ח וידוע שעבד פטור מסוכה, (שהרי אשה פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא, ועבד חייב במצוות כאשה), ולכן הוא ישן תחת המיטה, וכיון שאפי' שיחת ת"ח צריכה לימוד - צריך לשומעה כדי לתת עולה ליבו, (דכתיב "ועלوهו לא יבול" עלוהו היינו דבר קל שבו), אנו לומדים מזבדריו שעבדים פטורים מן הסוכה, דהוא' לחייב אותם משום תשבו ענין מדרוה. (תוד"ה מדרוה). וכן לומדים מדבריו שהישן תחת המיטה בסוכה לא יצא יד"ח, ובתוס' (ד"ה הישן) מסתפקים אם שיעור י"ט הוא לכו"ע, מפני שמיטה שהיא אהל עראי אינה חשובה אהל בפחות מי"ט, או שהו תלוי במחלקות אם שיעור סוכה תחת סוכה הוא י"ט או ד"ט או טפח.

קיום מצוה ע"י מי שאינו מחויב בה - התוס' (ד"ה ראיתם) מביאים מהירושלמי ששואל למה מיוח מיחו בטבי שלא ישן בסוכה, ולא מיוח בו שלא יניח תפילין, ומשני שלא מיוח בו שלא ישן בסוכה, והוא ישן תחת המיטה מפני שלא היה מקום בסוכה. וכתב הר"ן שלהוא"כ בירושלמי מיוח בידו כדי שלא יברך, אי נמי כדי שלא יעשה מצוות עשה שיש איסור לעשותם שלא במקום מצווה, כגון סמיכה שהיא סומך בגל כחו ומשתמש בקדשים למ"ד שאין רשות לנשים לסמוך, וכן בתקיעת שופר איכא שבות דרבנן, וכן בהגות תפילין איכא זלזול בקדושתן. אמנם להלכה מותר לנשים לעשות אפי' מצוה שיש איסור לעשותה שלא במקום מצווה, שאע"פ שאין חיובית יש להן שחר, וממילא יכולות לברך אשר קדשנו במצוותיו וציוונו.

אוהל שאינו עשוי בידי אדם בכונה - חור שחרורו מים או שרצים, או שהארץ מליחה ונתבקעה מאילה, וכן חלל בין אבני הכותל ובין הקורות, לת"ק כולם נחשבים אהל לענין טומאה, ולר"י כל אוהל שאינו עשוי בידי אדם בכונה לעשותו אהל, אינו אוהל לטומאה, דיליף אהל אהל ממשכן, (ולרבנן אהלים טובי כתיבא רבבות בידי שמים), אמנם אם שיעורו כמלוא אגרוף הוא אוהל אף לר"י, כדתנן שר"י מודה בשקיפין ובנקיקי הסלעים. וכדלהלן.

כ"א. הבאת המים לפרה אדומה בטהרה-

דרך הזהירות מפני הטומאה - חצרות היו בנויות בירושלים ע"ג הסלע, ותחתיהם חלל מפני קבר התהום והיינו שהיה ספק שמוא יש שם קבר ואין חלל טפח והטומאה בוקעת ועולה, ומביאים נשים מעוברות וילודות שם ומגדלות בניהם שם עד גיל שבעה או שמונה שלא יראו קרי (והקפידו בטומאה היציאה מוגפם, ובטומאת מות דבעי הזהא, אבל היו טמאים בטומאת נדה ויולדת. וכן לא הקפידו אלא על המילוי, אבל בשעת קידוש או הזהא הא בעינן איש גדול. תוד"ה ומביאין), והיו מביאים שוורים ועל גביהם דלתות והתנינוקות היו יושבים ע"ג הדלתות וכוסות של אבן יורדים, והשוורים היו יורדים למעין האבן במים, וחזרו ועלו ע"ג יורדים למים וממלאים את כוסות האבן במים, וחזרו ועלו ע"ג הדלתות. וטעם תקנה זו היא שהצדיקים אמרו שפרה נעשית קר אחרי הערב שמש, ולכן היו מטמאים את הכתן השוורף אלא הפרה ומטבילים אותו מיד להוציא מליכם של צדוקים, ומשום כך החמירו בפרה כדי שלא יזלזלו בה, והיו עושים כ"ל, וכן תיקנו שיעשוה בכלי גללים או אבנים או אדמה שאינם מקבלים טומאה, והקח השוורף היה פורש י' זימים שלא היו נוגעים בו, ומזים עליו כל שבעה. וכתבו התוס' (ד"ה והתניקות) שהתניקות היו צריכים טבילה, ולענין הזהא נחלקו ר"ע וריה"ג.

לרבי יוסי לא היו יורדים למים אלא משלשלים ממקומם, מפני קבר התהום. לרש"י ת"ק סובר ששלשול לא מועיל אלא צריך למלא בידיים, אבל התוס' (ד"ה ירדו) כתבו ששלשול כשר לכו"ע, והמחלוקת היא אם בההוא פורתא שיוורדים חוששים לקבר התהום או לא.

לר"י לא היו יושבים ע"ג דלתות אלא ע"ג שוורים שכריים רחבה. ואע"ג דשוורים לא היו אוהל בידי אדם, מ"מ בשיעור כמלוא אגרוף מודה ר"י דהוי אוהל, דשיעור זה מצוינו שהוא חשוב לגבי חלון למאור שאינו עשוי בידי אדם, שבשיעור זה הוא מוציא את הטומאה, והוא גדול כראש אדם. והסיבה שלא היו מביאים דלתות, לאב"י מפני שא"צ לדלתות, ולרבא כדי שלא יציץ התנינוק ויטמא בקבר התהום, דבדלתות דעתו גסה עליו, ותניא כוותיה דרבא.

כ"א: למה לר"י מותר לישן תחת המיטה בסוכה-

ללישנא קמא מיטה לא היו אוהל אף לר"י, דשוורים עשויים לאוהל והיינו אהל על בני מעיים שלהם, כדכתיב "עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני" אלאמא סכך קרי ליה, (ולחכי אף למ"ד אהל זרק לא שמיא אהל, הוי אהל. תוד"ה ועל. אמנם ר"י שסובר שלא היו מביאים דלתות שמוא יציצאו ראשם, אהל זרקו שמיא אהל. תוד"ה שדעתו), משא"כ מיטה עשויה לגבה ולא להאהיל.

לרבי אלעזר שוורים היו אהל משום שהשוורים מוגנים על הרועים מפני החמה והגשמים, והגמ' שואלת שגם מיטה מוגינה על מנעלים שמתחתיה, אבל שאר דברים נגאו הוא לת"ח להניחם תחת מיטתו, מפני שהוא מורגל בגל ביתו לשם. וכתבו התוס' (ד"ה ועל) שבדריי קשה למ"ד אהל זרקו לאו שמיא אהל.

וללישנא בתרא אף מיטה היו אוהל, ומ"מ ר"י לטעמיה דבעינן דירת קבע לסוכה, וממילא לא אתי אוהל עראי ומבטל אוהל קבע. (ור"ש ג"כ סובר דבעינן דירת קבע לסוכה כדאמרינן : דלכן ס"ל שצריך ד' דפנות בסוכה, ומ"מ ס"ל שאהל עראי מבטל אוהל קבע ולכן הישן תחת המיטה בסוכה לא יצא יד"ח).

דיני הסיכון

להלן יבוארו כמה מדיני הסיכון. א' האם הסכך יכול להיות מיטלטל. ב' האם ניתן להעמיד את הסכך הדבר המקבל טומאה. ג' האם סכך שיש בו הרבה רוחים חשד. ד' מתי סכך שיש בו התפשי גובה כשר (מדון חבוט רמי, ואגב זה נתבאר דיוני חבוט רמי לענין טומאה, ולענן טלטול במבוי שהכשר הקורה שלו הוא ע"י חבוט רמי). ה' מה הדין בסוכה שצילתה שוה לחמתה, או מעובה כגון בית.

המסכך על גבי כרעי המיטה - לת"ק כשרה, ולר"י אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. ונחלקו רבי זירא ורבי אבא בר ממל אם טעמא דר"י משום שאין לה קבע מפני שהיא מיטלטלת ע"י המיטה, ור"י לטעמיה דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן, וכתבו התוס' (ד"ה שאין) ש"ל שר"י פוסל גם סוכה שביראש העגלה. ומה שר"ג מודה שסוכה שבראש הספינה כשרה אם היא יכולה לעמוד ברוח אינה מצויה דיבשה, שאי ספינה שכיון שזה הדרך חשיב קבע. או שטעמא מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה, דאף שדבר המקבל טומאה זה פסול רק בסכך עצמו, מ"מ כיון שהמעמיד הוא עיקרו של סכך חשיב כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה.

ונ"מ אם סיכך ע"ג ד' עמודי ברזל, שלטעם הראשון כשרה מפני שיש לה קבע, ולטעם השני פסולה מפני שהעמידה בדבר המקבל טומאה. ולא סיכך ע"ג המיטה אלא סמך את הסכך על המיטה אלא ע"ג יתדות, ומג' צידי הסוכה יש מיטות שהם הדפנות של הסוכה, כשרה לכו"ע, דיש לסכך קבע, ולא העמידה בדבר המקבל טומאה. וכתבו התוס' (שם) שכולם מודים לטעם דבעינן דירת קבע, וממילא המניח את הסכך ע"ג כלי מחזיקים מ"י סאה בלח שחם כרויים ביבש, פסולה כיון שאין לה קבע, אע"פ שאינה מקבלת טומאה. וכן כתבו בירושלמי שאשטע שאין לה קבע היינו שאין י"ט מהמיטה לגג, ומ"מ בהניח הסכך ע"ג יתדות כשרה מפני שדבר שאינו מחובר אינו מנועט מגובה הסוכה.

וכתב הר"ן ששלי"ף הלכה כר"י שאין מעמידים את הסכך בדבר המקבל טומאה. ומה שנהגו לסכך ע"ג כתלים אף שאין גידולם מן הארץ, וטעמא משום שאין מוצי לטכך בזה, ועוד דכ"ע ידעו שזה בית דירה ופסול לסוכה. ומידת חסידות לעשות בכתלים דפנות של קנים להכירא שאינו סומך על הכתלים. והרז"ה פסק כדברי חכמים.

כ"ב. סוכה המדובללת-

במתנ"י מבואר שסוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. לרב מדובללת היינו עניייה שיש בסכך הרבה רוחותים אבל אין ג' טפחים אויח, ואמר התנא שאם צילתה מרובה מחמתה כשרה. ולשמואל מדובללת היינו מבולבלת שהקנים אינם בקו אחד, אלא קנה עולה וקנה יורד ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה, ומ"מ כל זמן שאם היו הקנים בקו שוה היה הצל מרובה מהחמה כשרה.

לאב"י אין הסוכה כשרה אלא כשאין הפרש הגובה בין הקנים ג' טפחים דהוי כסכך אחד. וכתבו התוס' (ד"ה קנה) שמשמע מרש"י הנ"ל שביטור מג"ז הפסול הוא משום חמתה מרובה מצילתה, אך זה אינו נכון, שכיוון שכשהחמה בראש כל אדם הוי צילתה מרובה מחמתה, כשרה, אלא טעם הפסול משום שהסככים אינם מצטרפים. והר"ן הביא שיי"א שאם מחמת ריחוק הקנים חמתה מרובה מצילתה, פסולה.

ולרבא אם הקנים רחבים טפח שאז יש עליהם שם אהל, כשרה אפי' יש ביניהם ג"ט, דאמרינן חבוט רמי והיינו שמוריים את הסכך למטה, כעין גוג אסיק, כמו שמצינו בדין אוהל המת וכדלהלן. וכתב הר"ן שגם הסכך העליון צריך להיות טפח וגם הרווחים צריכים להיות טפח, אבל אם אחד מהם פחות מטפח לא אמרינן חבוט רמי. וכתב הרא"ש שנראה שהלכה כשמואל, וי"ל שרב עצמו ג"כ לא חולק על שמואל, וכן פסקו כמה ראשונים, ומהר"ף משמע שאין הלכה כשמואל, ואין דבריו נראים.

מתי אומרים חבול רמי לענין צורות אהל - בית ועליה שאין תקררת מלאה בנסרים, אם קורות הבית והעליה נמצאים זו מעל זו מעל זו, אין כאן תקרה שלימה וכל קורה נחשבת בפני עצמה להאהיל על הטומאה שתחתיה, והטומאה שמעל הקורה אינה יורדת לתחת הקורה. אבל אם קורות העליה נמצאים מעל הרווחים שבין קורות הבית, וקורות הבית יש בהם רוחב טפח, וכן יש רוחב טפח ברווחים שביניהם, הוי כתקרה אחת משום דאמרינן חבוט רמי, (והיינו כשיש ביניהם ג"ט ויותר דאלי"כ אי"צ להגיע לחבוט רמי), ואם יש טומאה תחתיהם כל מה שתחת הקורות סמא, ואם אין ביניהם רוחב טפח ונמצא שאין בעליותו רוחב טפח, כל קורה מן התחתונת נחשבת אהל בפני עצמה להביא את הטומאה לשטח שתחת הקורה, ואין דבריו נראים. וכתב רש"י שלא גורסים ואם אין בהם רוחב טפח, מפני שקורה שאין בה שיעור טפח אין בה שיעור להביא טומאה וכן אינה חוצצת מפני הטומאה אלא הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת.

כ"ב: לבוד וחבוט רמי בקורת מבוי-

מבוי שבאים להכשירו לטלטול בשבת ע"י קורה, ואין כאן קורה שלימה הראויה לקורה, הדין כדלהלן:

א' אם מכל צד של הכותל יוצאת קורה, ושתי הקורות מגיעות פחות מג"ט זה לזה, כשירה משום דאמרינן לבוד, ולרשב"ג עד ד"ט כשרה דס"ל שלבוד אומרים בפחות מד"ט.

ב' שתי קורות סמוכות שכל אחת בפני עצמה אינה מקבלת אריח והיינו שאין בה רוחב טפח כדי לקבל אריח שרוחבו טפח וחצי, אם שתיהם יחד רחבות טפח כדי לקבל אריח לרחבו כשרה, ואם לאו פסולה. ולרשב"ג אם א"א להושיב עליהם אריח לרחבו, מרחיקין זו מזו ודי שיקבלו אריח לארכו שזה ג' טפחים, ובלבד שיהיו חזקות בכדי לקבל כובדו ואורכו של אריח ג"ט.

ג' אס יש ב' קורות אחת למעלה ואחת למטה, ואין ברוחבם טפח, ומתסרפות יחד להכשר מבוי אם אין העליונה למעלה מכ' אמה והתחתונה למטה מי"ט. הגמ' מבארת שהכונה לשני מקרים שונים, שאם שניהם למעלה צריך שהעליונה לא תהיה למעלה מכ' אמה, ואם שניהם למטה שלא תהיה התחתונה למטה מי"ט, אבל בשני המקרים צריך שהיה מרחק ג"ט בין הקורות, דלא אמרינן חבוט רמי בפחות מרוחב טפח, ורבנן סבורים שבכל גזונא פסול, וטעמם משום שבפועל א"א להניח עליהם אריה. תוד"ה הא.

ד' קורה הגבוהה מהמבוי ואינה מגיעה עד מעל כותלי המבוי, והיא תלויה ע"ג יתדות עקומות, אם אין בגובהם ובעקמיותםם ג"ט כשרה, אבל ביותר מג"ט פסולה. ואע"ג דאמרינן חבוט רמי אף ביותר מג"ט, מ"מ צריך שהקורה תהיה ע"ג המבוי ולא מחוצה לו, דאף למד' קורה משום מחיצה בעינן קצת הכר, וכדמצינו שאם הניחה סמוך למותל פסולה. תוד"ה אבל.

צילתה כחמתה – סוכה שבדקו למטה ומצאו שצילתה כחמתה, כשרה, מפני שודאי למעלה צילתה מרובה מחמתה, אבל אם צילתה כחמתה בסך פסולה. לרש"י כונת הגמ' שאם הסך שוה לאויר בהכרח הצל למטה יהיה פחות מהחמה ופסולה, ואם הצל שלמטה שוה לחמה, בהכרח הסך מרובה על האויר וכשרה. ור"ת (תודה"א כאן) סובר שאם הסך שוה לאויר כשרה, דלחלכל פרוץ עקומד כשר, אמנם כל זה כשמדודים בסךן עצמו, אבל מי שעומד למטה ונראה לו שהסךן שוה לאויר פסולה, מפני שבאמת האויר רחב יותר. והרא"ש והר"ן כתבו דפרוץ כעומד זה דווקא בסךן פסול וכשר, אבל בסךן אוויר ניתנה הלכה שיהא הצל מרובה. ושיטת בעל העיטור שאם הסךן שוה לאויר ולמטה יש ירב צל כשרה, אבל למטה הצל שוה ולמעלה האויר מרובה מהסךן פסולה. והק' הר"ן שלפי תוס' יוצא שסוכה שהיא גבוהה הרבה, אע"פ שנראה שצילתה מרובה מחמתה, הוי חמתה מרובה מצילתה.

המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה, ואם אין כוכבי' ההורי חמה נראים מתוכה ב"ש פוסלים דאין זו דומה לסוכה, וב"ה מכשירים, וכתבו הרא"ש והר"ן בשם הירושלמי שגם לב"ה צריך לכתחילה שיהיו כוכבי חמה נראים מתוכה.

אלו מקומות ראויים לסוכה

הגמרא מבארת דיני הכשר סוכה מיטלטלת, או סוכה שנעשתה במקומות שאסור לעלות לשם ביו"ט, או שהסוכה נופלת על ידי הרוח.

ראש העגלה – העושה סוכתו בראש העגלה כשרה, אע"פ שהיא מיטלטלת ואינה קבועה, ועולין לה ביו"ט. שיטת התוס' (ד"ה דנתיא) שר"ג פוסל סוכה בראש העגלה כמו בראש הספינה, ודלא כר"ת ז: שפירש שבראש העגלה ר"ג מכשיר.

ראש האילן – העושה קרקעית סוכתו ע"ג האילן, כשרה לחולו' של מועד, ואין עולין לה ביו"ט דאסור חכמים לעלות או להשתמש באילן שטא יתלוש, ואם עבר ועלה ביו"ט יצא יד"ה. שתיים באילן ואחת בידי אדם או שתיים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט, אבל ג' בידי אדם ואחת באילן כשרה ועולין לה ביו"ט. לרש"י גם הסיפא של שתיים באילן וכו' איידי בסוכה הבנויה ע"ג האילן, ובשתיים בידי אדם ואחת באילן חשיב מןשתיים באילן שכן שאם ינטל האילן תפול קרקעית הסוכה. ולתוס' (ד"ה שתיים) איידי שהענין משמש לדפנות, והסכך מונח על האילן, והחשש שהוא שטא יניח חפציו על הסכך ונמצא משתמש באילן.

כ"ג. ראש הספינה – אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה פסולה דלא חשיבא אפי' דירת עראי, ואם יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דיבשה כשרה אפי' למד' דסוכה דירת קבע בעינן, ואם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ולא ברוח מצויה דים, ר"ג פוסל דדירת קבע בעינן, ור"ע מכשיר דדירת עראי בעינן.

ע"ג גמל – העושה סוכתו ע"ג גמל, ר"י פוסל דבעינן סוכה הראויה לז'. וכיון שהחכים אסרו לעלות לה ביו"ט נמצא שאינה ראויה ליו"ט, ור"מ מכשיר שהרי מדאורייתא ראויה היא לז'. לרש"י איידי שהניח קרקעית הסוכה ע"ג גמלים. והתוס' (ד"ה על) הקשו דאי"כ היא פסולה לר"י משום דסוכה דירת קבע בעינן, ולכן פ' שהסכך עומד ע"ג יתדות של הקרקע, וכן קרקעית הדפנות הסוכה עומדים ע"ג גמל. עוד כתבו התוס' (ד"ה סוכה) שסוכה שהיא לבשנה זה סיבה לפסול גם סוכה ע"ג אילן. והר"ן מביא מחלוקת אם הלכה כר"מ או כר"י.

עשאה לבהמה דופן לסוכה

נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אם בהמה כשרה להיות דופן לסוכה. והגמרא מבארת כבמה אופנים מה הטעם של רבי מאיר לפסול, ולאיה עוד דברים בהמה פסולה.

ר"י מכשיר בהמה לדופן סוכה (היכא שלא סמך הסכך ע"ג הבהמה, דאל"כ הוי כסומן סוכתו בכרעי המיטה שר"י פוסל. תודה"ו ורבי). ור"מ פוסל דבר שיש בו רוח חיים לסוכה, וללחי, ולפסי ביראות (להתיר למלא מבזר בריה"ר שהוא עמוק י"ט, ומפני בהמות עולי גבלים התירו בד' דיומדין בד' הפניות), ולגולל (לרש"י גולל היינו כסוי ארונו של מת, והיינו שמה שלומדים מוע'ל פני ההייה"ר שכתסי ארון המת מטמא במועד ובמשא ובאהל, אינו שייך בבעלי חיים. ולתוס' ד"ה ולא) גולל היינו אבן גדולה שמנמיחם על הקבר מלמעלה ותחתיה יש חלל. עוד כתבו התוס' שהגולל אינו מטמא אלא כשהמת קבר, וגם אין מקום לטמאה לצאת, וכן מה שבוטל מהגולל אין לקבר טהור, ואם הוא מנחיל על הגולל במקום כנגד המציאות, בזה איכא נ"מ בטומאת הגולל, אבל כנגד הקבר טמא משום שהקבר חתום. עוד כתבו שדופק היינו שתי האבנים שבצדדים שעליהם מונה הגולל), ולריה"ג דבר שיש בו רוח חיים כשר אף לגיטי נשים, (וטעמא דריה"ג ורבנן לענין גט יבואר להלן כ"ד).

למה ר"מ פוסל בהמה לדופן סוכה-

לאב"י ר"מ חושש שזמא הבהמה תמות ותפול ואין כאן דופן. ולרבי זירא ר"מ חושש שזמא תברח. בפ"ל קשור כשר לכו"ע מפני שאינו יכול לברוח, ואף אם ימות יהיה בנבלתו י'. ובפ"ל שאינו קשור פסול לכו"ע, משום שאב"י מודה שיש לחוש שזמא תברח. ונחלקו אב"י ור"ז בבהמה קשורה, דליכא למיחש שזמא תברח, דלאב"י חיישינן שזמא תמות, ולר"ז אין לחוש שזמא תמות דאין שכיה שתמות. אמנם צריך לשים בין רגליה הוצא ודפנא כדי שלא יהיה שם רווח. וכן צריך לקושרה למעלה, דאל"כ יש לחוש שזמא תרבוץ, ומ"מ חיישינן שזמא תמות, ותתכווץ מעט, ואם תהיה פחות מגו' לסכך וגובהה יהיה ז"ט לא יהיה לבזד ולא ישים לב כיון שזה לא יניכר.

הגמ' שואלת (כ"ד.) שאם מדאורייתא דבר שיש בו רוח חיים כשר למחיצה, אי"כ למה ר"מ סובר שאין טומאת גולל בדבר שיש בו רוח חיים והרי זה דין לקולא. (ור"י מטמא).

ולכן מבאר רב אחא בר יעקב דטעמא דר"מ משום דס"ל שמחיצה העומדת ברוח אינה מחיצה כיון שהיא עומדת ע"י דבר שאין בו ממש, וי"א שמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה ורוח חיים אינו בידי אדם לנפחו, ונ"מ במחיצה שהעמידה בנוז תפוח, דחשיב עומדת ברוח, אבל עשויה בידי אדם.

חשש שזמא...

הגמרא מבארת מתי דבר מסוים נאסר וכדומה, אף שלפי המצב כרגע אין סוכה לאסור, אבל יש לחשוש שיתחדש מצב שהוא סיבה לאסור.

כ"ג. אכילת תרומה באשת כהן – בת ישראל שנישאת לכהן והלך בעלה למדה", או שנתן גט לאשתו ע"מ שיחולו שעה אחת קודם מיתתו כדי שלא תיזקק לחליצה אם ימות פתאום, לאב"י ר"מ סובר שאסור לה לאכול תרומה שזמא ימות, ור"י סובר שמותר דלא חיישינן שזמא ימות.

כ"ד. הפרשת תרומה מכח ברירה-

שיטת ר"מ שהלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש שכיין הם תרומה, ועשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני, ומיחל ושותה מיד דסמכינן אברירה, שמה שיפריש כשיבוא לביתו יזכיר שזה המעשר והתרומו.

הגמ' מבארת שאף שר"מ חושש למיתה, מ"מ בתרומה כיון שיכול למסור את הנוד לשומר, לא חיישינן לבקיעת הנוד.

ר"י ורבי יוסי ור"ש אוסרים להפריש תרומה מכח ברירה. הגמ' מבארת שכיון שר"י לא חייש למיתה, אי"כ ה"ה דלא חייש לבקיעת הנוד, ומ"מ לא חלה ההפרשה דלית ליה ברירה, והא דאמר שזמא יבקע היינו לדברי ר"מ. ומה שמצינו שלר"י מתקנים לכה"ג אשה אחרת ליוה"כ שזמא תמות אשתו וכתוב 'ונכפר בעדו ובעד ביתו' ביתו זו אשתו, מעלה עשו בכפרה.

מדברי רש"י ותוס' בענין לוקח יין מבין הכותים – א' דין הנלקח מן הכותים כטבל ודאי ולא כדמאי ב'. לרש"י איירי קודם שגזרו על הכותים שיהיה דינם כגויים. והתוס' (ד"ה דנתיא) כתבו שאף למד' גזרי אריות הם י"ל שכשגזרו על יין נכרים לא גזרו על של כותים, כיון שהם פרושים מעז' ויתר משאר נכרים ומחזיקים בתורה שבכתב, אמנם אח"כ גזרו גם על גויים. עוד כתבו התוס' (ד"ה שני) שאף שהכותים נזהרים במה שכתבו בתורה, מ"מ כשנשבעו למכור אינם זהירים לעשר. ג' רש"י כתב דאיירי בליל שבת, או שאין לו כלים טהורים להפריש לתוכם, ובתוס' כתבו דאיירי ערב שבת בין השמשות, ולכ"ז שר"י בבק"ט וכו'. וביארו חת"ם שאף שאסור לעשר בטבל דאין בבין השמשות, מ"מ לקרות שם סוחר, ולקחור חול גמ זה אסור, ואמירת מעשר שני בצפזנו וכו' היא כהפרשה ואסורה בטבל ודאי ומותרת רק כדמאי, ובשבת אסור אף קריאת שם, ומ"מ אם עבר ותיקנו מתוקן. ואם הוא ביום שיש יוש שהות ביום להפריש, יאמר שהמעשר שני יהיה בצפזנו או בדדומו ויחללו וישתה. ד' הא דקדתי ומיחל ושותה מיד, לרש"י הכונה שבהחל על מועד, ולתוס' הכונה שמתחלה לשתות, דאי"א לחלל בלי קביעות מקום בצפזנו או בדדומו. ה' כתבו התוס' דהא דקדתי עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני, אינו מדוקדק, כיון שכבר הפריש שני לוגין לתרומה וגזירה.

מדברי התוס' בענין ברירה – א' אף למד' שיש ברירה כשאומר בפירוש שהוא תולה את המעשה בדבר עתידי (כגון שני לוגין שאני עתיד להפריש) זה לא מכריח שיהיה ברירה בדבר שלא תלה בפירוש (כגון האחים שחלקו, שניים שלקחו חבית ובמהם בשותפות לענין תחומין). ב' סברא נוספת כתבו התוס' שהיכא שהתנה על שני הצדדים (אם ירדו אם לא ירדו) יותר שייך ברירה מהיכא שהתנה על צד אחד, וכן אין היכא שמתנה על דבר שיחול שעה אחת לפני מיתתו שרק אחרי שעה יתברר הדבר, לבין איכא שבנשעת החלות יזכר הדבר. ג' ר"מ לא חושש לשמא ימות אפי' חזר מרובה כמו שאינו חושש שזמא ימות בזמן מועט, אמנם ר"י חושש לבקיעת הנוד בזמן מועט, ואינו חושש שזמא ימות בזמן מועט, דאי"כ אשת כהן שבעלה יצא מפלח ביתה לא תאכל בתרומה. ד' טעמא דר"י אינו משום דחיישינן לבקיעת הנוד, אלא משום דלית ליה ברירה. והי"א אין להקשות לר"י שנמצא שאין מביא ביכורים אלא מי שהוא וכל אבותיו היו בנים יחידים, דאי אין ברירה האחים שחלקו לקוחות הם ומחזיריהם לו לזה ביבול, ור"י סובר הרי שקנין פירות קנין הגוף, גבי דין יום או יומיים. ה"ל שרק לענין יום יום או יומיים דבעינן כספו ושיהיה חתו יזו סובר ר"י דבעינן קנין הגוף. ה' שיטת רבי יוסי' שהאומר מעשר שיש לי בביתי יחא מחולל על סעף שעלה בדין מן הכיס לא חלל, ומצדיק בנותן גט מריוס אם מתי לכי מיית הוי גיטא, וי"ל דבסעף יתכן שלא יתברר הדבר לעולם ולכן אין ברירה, וכן בסוגיין ס"ל שאין ברירה, משא"כ בגט שודאי יחיה או ימות.

כ"ד: דיני גירושין-

לריה"ג אין כותבין גט על בעלי חיים, דהנה כתיב "וכתב לה" דמשמעו שאפשר לכתוב על כל דבר, אמנם מדכתיב "ספר" לומדים דבעינן דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, דדרשינן כלל ופרט

וכלבי ר"דנותן בידה" חזר וכו' וכו'. (תוד"ה תלמוד). ולגבי מעשר שני לומדים מבוקר וציאן שצריך פרי מפני גידולו, קרקע, ולגבי סכך לומדים מחוגה שצריך דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, דבכל מקום למדו חכמים כפי הדבר הראוי לאותו ענין. (תודה"ה מה).

ומ"ספר כריתות" לומד ריה"ג שדווקא ספר כורתה ולא כסף שיתן לה ויאמר הרי זה מגורשת בו, ולא לומדים מהקש הויה ליציאה שמתגרשת בכסף.

ומדלא כתיב כרת אלא כריתות לומד ריה"ג שהאומר הרי זה גיטך ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות מפני שכל ימיה היא מנועה בגללו מללכת (דאף יוצאי חלציו של אביו קרויים בית אביו. תודה"ה על), ואם התנה לל' יום הרי זה כריתות מיד, כיון שלפ"י ל' יום הוא בא לידי הפרדה.

ורבנן מכשירים גט על בעלי חיים, דלא כתיב בספר אלא ספר, ולספירת דברים הוא דאתא, ומ"וכתב" לומדים רבנן שאינה מתגרשת בכסף, ולאב"י מסבירא אינה מתגרשת בכסף, דאימזר סניגור נעשה קטיגור, ולומדים ומ"וכתב" שאינה מתגרשת בחליצה. (ובריש קידושין דילין מספר כריתות היינו לריה"ג, ודרך הש"ס להביא את הדרישה הפשוטת לכאורה. תודה"ה בכתביה). ומ"ספר כריתות" לומדים רבנן שבע"מ שלא תלך לבית אביה לעולם אינה מגורשת, וכרת כריתות לא משמעו להו.

מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה, וממילא אילן המתנועע ברוח פסול לשמש כדפנות הסוכה, וכן אינו נדון משום דיומז, ואין לטלטל תחת אילן אף אם הוא מיסך על הארץ, וקמה קצורה ששיבולות מקיפות אותה אין דנים את כולה לז"א. אמות. אמנם אילן שענפיו קשים, וענפים הקשורים בהוצא ודפנא ואינם נעים ברוח, הוו מחיצה לכל הדינים הנ"ל. והחידוש להכשירו לסוכה הוא שלא חוששים שישתמש באילן. והוא כשר לדיומז אם עוביו אמה לכל צד, וכן גדר אמה על אמה כשרה כיון שאפשר לחלקה לב' מחציות אמה, מחיצה לכל צד. ומחיצה של שיבולות אינה מועילה ליותר מכות סאתים, כיון שלא נעשית לדירה, אבל בבית סאתים או פחות, כולה נחשבת למקום שביתה, ומונה את האלפים אמה מחוצה לה. ומ"מ באילן המיסך על הארץ אין מטלטלין בו אם הוא יותר מבית סאתים ולא אמרינן דחשיב מוקף לדירה, מפני שתשמשו לאויר, והיינו שהדירה עשויה רק לצורך שמירת השדות שסביבה. וכתבו התוס' (ד"ה והא) דהא דאיתא בעירובין ט"ו. דאיירי בנעט האילן מתחילה לכך, למ"ד מחיצה העומדת מאחילה לא שמה מחיצה, היינו היכא שהאילן הקשה הוא הרוב, אבל אם הרוב הוצא ודפנא א"צ נטעו מתחילה לכך. ומסקנה דהתם דכו"ע מודו שמחיצה העומדת מאחילה שמה מחיצה. עוד כתבו התוס' (ד"ה קמה) שקשה קצורה שאגד את השיבולים המקיפים אותה בהוצא ודפנא, מ"מ אין יכול לטלטל בכולה, דלא חשיב מוקף לדירה כיון שאינו מקורה.

מי פטור מסוכה או מק"ש או משאר מצוות

הגמרא מבארת מתי יש פטור ממצוה מחמת: א' עוסק במצוה אחרת. ב' טרד. ג' אבילות. ד' הפטור המיוחד שנאמר בסוכה של מצטער וכדומה משום דבעינן "תשכח" כעין תדורו.

כ"ה. העוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכן העוסק במצוה פטור מק"ש, ושולחו' מצוה והיינו ההולכים לעשות מצוה כגון ללמוד תורה פטורים מן הסוכה, דכתיב "בשבתך בביתך" בשבת דידך אתה חייב, הא דמצוה פטור. ולהלן כ"ו. איתא שכותבי סת"ם ותגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים כמוכרי תכלת פטורים מק"ש תפילה ותפליין ומכל המצוות, משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ורש"י כתב שההולכים לעשות מצוה פטורים אפי' בשעת תחייתו, וכתבו התוס' (ד"ה שלוחו) והרא"ש דאיירי באופן שאם יעסקו בסוכה יתבטלו מן המצוה, אבל אם יכלוים לקיים שניהם חייבים. אבל הר"ן כתב שאפי' יכלוים לקיים שניהם פטורים, ומי שיש לו אבידה בביתו אינו פטור אלא בשעה שהוא עוסק בה, אע"פ שאפשר לתלת דקדק ולחזרו עוד, דכל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצוות אחרות אע"פ שהוא יכול, אמנם היכא שא"צ לטרוח כלל כדי לקיים שניהם ודאי יצא ידי שניהם, ומהיות טוב אל יקרא רע.

מי שהוא טרוד בטרדה של מצוה פטור מק"ש, דכתיב "ובלכתך בדרך" בלכת דידך אתה חייב, הא דמצוה פטור. ולכן חתן הכונס את הבתולה שהוא טרוד טרדה דמצוה פטור מק"ש, ואינו חייב להסיר דעתו ממהשבת המצוה לצורך מצוה אחרת, אבל הכונס את האלמנה שאינו טרוד חייב, וכן מי שהוא טרוד בטרדה דרשות כגון שטבעה שפיתונו בים, חייב בק"ש. וכתבו התוס' (ד"ה ובלכתך) שיש גריסה שלומדים חתן מ"שבטתך בביתך" עוסק במצוה מ"ובלכתך בדרך", וגבירסה זו נראה.

כ"ה: מקור נוסף לפטור עוסק במצוה-

כתיב "יהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח **ביום ההוא**". והנה ר"ה ג' האו מיהו טמאים משום שנשאו את ארונו של יוסף, ולר"ע אין חלל מישאל ואצלפס שסעקו בקבורת נדב ואביהוא (ולמ"ד שנשרפו משום צ"ל ששתלעה נשארה קימת. תודה"ה מישאל), אמנם רבי יצחק חולק שהרי אלו יכלו להטהר קודם הפסח, שהרי נדב ואביהוא מתו בא' ניסן ובב' ניסן שרק אלעזר את הפרה כדי שישו על טמאי מתים ויוכלו לעשות פסח בטהרה, ונשארו ארונו של יוסף הרי כבר חנו בחר סיני ברח"ט (רש"י בגיטין ט). כתב שפרשטש טמאים שנאמרו בא' ניסן היינו ויהי אנשים, אבל התוס' (ד"ה שחל) כתבו שהכונה לפירשת שר' ונבילה וכו'), ולכן מבאר רבי יצחק שהם עסקו במות מצוה (אין הכונה דווקא מות מצוה, אלא קרובים שמצוה עליהם להתעסק בקבורתם), וחל יום ז' שלהם בערב פסח וס"ל שאפי' שבערב יהיו טהורים אין מזים עליהם ביום. ומבואר מדבריו שמותר להטמא במות מצוה אע"פ שימנע מעשית הפסח.

הגמג' אומרת שא"א ללמוד מכאן דין עוסק במצוה כשכבר הגיעה המצוה לידו, מפני ששם נטמאו לפני שחל החיוב, והיינו לפני הצות, (והקשו התוס' ד"ה משום שלרבא מותר להטמא אף אחר הצות לפני זריקת הדם), וכן ליכא למילף פסח משאר מצוות, כיון שפסח יש בו כרת.

חייב אבל במצוות - אבל חייב בכל המצוות, וחייב אף בסוכה ובק"ש, ולא חשיב מצטער מחמת שהוא רוצה להתבודד ולשבת במקום צער ואפילה כדי להיות טורח בצערו, דאיבעי ליה ליתובי דעתיה שאע"פ שהוא חייב לנהוג אבילות של טעור רחיצה וסיכה להראות כבוד מתן, אינו חייב להצטער, משא"כ בצערא דממילא חמה צינה או סירחון דפטור מן הסוכה. אמנם אבל פטור מתפילין דאמר רחמנא ליחזקאל "פארך חבוש עליך" מכלל דכו"ע פטורים, משום שכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל. רש"י. וביאור התוס' (ד"ה שהרי) שכונת רש"י שמטעם זה לא לומדים לפטור אותו גם משאר מצוות. ודווקא ביום הראשון פטור, דכתיב "ואחריתו כיום מור" הראשון דין עיקר המרידות. וכתב הר"ן שבמק"כ כ"א. איתא שאכל בב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין, אמנם הראשונים מובאים שרק מקצת היום השני אסור, ואינו מחזור.

חייב חתן ושושבינים ובני החופה-

סוכה - חתן ושושבינים ובני החופה פטורים מן הסוכה, כיון שצריכים לשמוח, ואינם יכולים לשמוח בסוכה מפני שאין שמחה אלא בחתום' ואין שמחה אלא במקום אף עודה. ומה שאין יכולים לעשות החופה בסוכה- לאב"י הטעם משום יחוד שמא ירד החתן מן הגג ששם היתה הסוכה בדרך כלל וייתייחד אחר עם הכלה, ולרבא הטעם משום צער חתן שיש בסוכה ג' דפנות והוא בוש לשחק עם כלתו שם, ונ"מ בסוכה העשויה במקום שמצויים רבים, שאין בו חשש יחוד, אבל יש בו צער לחתן. רבי זירא אכל בסוכה ושמה בחופה ושמה יותר כיון שהיו לו שתי מצוות, וצ"ל שנשא ערב הרגל, דברגל עצמו אסור לישא אשה.

ק"ש תפילה ותפילין - חתן ושושבינים ובני החופה פטורים מן התפילה דבעיא כוונה, ומן התפילין משום דשכיחא שכרות וקלות ראש, וחייבים בק"ש שיעקר מצות כוונתה רק זה כפסוק הראשון ויכולים ליישב דעתם שניה קלה, (אמנם החתן עצמו אינו יכול ליישב דעתו אפי' בפסוק ראשון. תוד"ה חתן והרא"ש), ולרבי שילא רק החתן עצמו פטור מק"ש, ומ"מ מתפילה ותפילין מודה שאף השושבינים פטורים, משום דשכיחי שמחה וקלות ראש, ומסוכה פטורים משום שלא לא ישמחו עם החתן שיעטרו. והכלה כרב שילא שחתן פטור מק"ש. רא"ש. וכתב רש"י שתנאים אלו חולקים על הדין שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. והר"ן כתב דס"ל להאי תנא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכן פטורים מתפילה ותפילין, ובק"ש חייבים כיון דליכא טירחא כלל וזה לא מחסר מהשמחה.

יחין מברכים ברכת חתנים- התוס' (ד"ה אין), מוכיחים מהגמ' שאין אומרים שהשמחה במעונו אלא בחופה, והיינו במקום ששם עיקר ישיבת החתן והכלה, אבל אם הם הולכים לאכול בבית אחר באקראי אין אומרים שהשמחה במעונו. וכתב הרא"ש שנוהגים באשכנז לעשות אפריון למושב החתן והכלה והוא נקרא חופה. עוד כתב הרא"ש ד"ל שאם הולך לבית אחר הוא וחבירו חזרו לחופתו יכול לברך שם ברכת חתנים, וי"א שאם הם מפורדים בכמה בתים אין מברכים אלא בבית שהחופה שם, ונראה שהשמש מצרפם, וי"א שבכל גוונא מצטרפים, וכן עמא דבר.

מי פטור מסוכה-

כ"ו. הולכי דרכים ביום לצורך הרשות פטורים מן הסוכה ביום ולא בלילה, ד'בסוכות תשבו' היינו כעין ישיבת ביתו, ואין אדם נמנע מלצאת מביתו כגון לצורך סחורה, (ובלילה היינו כשהם לנים בישוב. תוד"ה וחייבין). ואם הולכים בלילה פטורים רק בלילה, ואם הולכים ביום ובלילה פטורים ביום ובלילה. וההולכים לדבר מצוה פטורים בין ביום ובין בלילה אף אם הם הולכים רק ביום, משום שהם טרודים במחשבת המצוה ובתקוניה.

שומרי העיר פטורים מן הסוכה בזמן שמירתם. ומה שאינם חייבים לעשות סוכה במקום שמירתם, לאב"י הטעם משום דכתיב "תשבו" כעין תדורו והוא אינו יכול להביא מטה ומצעע וכל תשמישי מפני הטורח, ולרבא אין לפוטרו משום כעין תדורו, שהרי כל השנה הוא דר כך (ר"ן). אלא הטעם משום "שפירצא קוראה לגנב". ונ"מ בשומר ערימת פירות שיכול לשומרה בסוכה.

חולים ומשמשיהם פטורים מן הסוכה, ואפי' חולה שאין בו סכנה, ואפי' חש בעיניו או בראשו.

המצטער בסוכה, כגון שיש שם יתושים או ריח רע או חמה או צינה או שיש ריח רע בדברים שסיכך בהם, פטור מן הסוכה, דכתיב "תשבו" כעין תדורו ואין אדם רד במקום שמצטער, אמנם משמשי' המצטער חייבים בסוכה, וכתב הרא"ש שצריך לעשות את הסוכה בדבר שאינו מצטער בו, ורק באכסניא פטור כשעשאוה במקום צערא.

דין אכילת ושינת עראי מחוץ לסוכה ובתפילין

אסור לאכול או לישן מחוץ לסוכה, כיון שדברים אלו חייבים לעשותם בסוכה, וכן אסור לישן עם תפילין שמא יפית. הגמרא מנארת מה הדין באכילת ושינת עראי מחוץ לסוכה, או שינת עראי עם תפילין, האם גם זה נאסר או לא.

אכילת עראי - מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, לרב יוסף שיעור אכילת עראי זה ב' או ג' ביצים, ולאב"י מותר כשיעור טעמיה לפני שהולך לביהמ"ד, מפצעה קוראה לגנב". אבל ב' או ג'

ביצים אסור. רש"י תוס' לא גרסו ביצים, וביאר רש"י שהכונה שיתן פעמיים או שלש לתוך פיו, וכתבו התוס' (ד"ה תרות) שנתניה לתוך פיו היינו כביצה.

עוד כתבו התוס' שפירות מותר לאכול מחוץ לסוכה, דקבע דידהו נקראי דפת. וכ"כ הרא"ש, והביא שרינו מאיר היה מחמיר בה באכילת קבע, ושותית יין עראי היא, ורבינו פרץ כתב שבשר וגבינה ושאר דברים חוץ מפירות בעו סוכה, והרא"ש סובר שאין ראיה להצריך סוכה לבשר וגבינה, וגם אין דרך לקבוע עליהם סעודה ולא חשיב מעראי דפת.

שינת עראי - אין ישנים שינת עראי מחוץ לסוכה. לרב אשי טעם האיסור הוא שמא ירדם וישן שינת קבע, ובראשו בין ברכיו מותר, ולרבא אין חוששים שמא ירדם, וטעם האיסור הוא שאין קבע לשינה ואם מספיק לה שניה מעטה זוהי שינתו.

שינה בתפילין-

שינת קבע אסורה שמא יפית, ושינית עראי מותרת, לרב אשי דחיישינן שמא ירדם איירי במינה ראשו בין ברכיו, אבל ע"י שומר אסור, דערביך ערבא צריך, ולרב יוסף בריה דרב עילאי מותר ע"י שומר. המחזיק תפילין בידו אסור אפי' בשינת עראי, ואם פרס עליהם סודרא והניחם אצל מראשותיו מותר אף שינת קבע דלא ניתנה תורה למלאכי השרת. שיעור שינת עראי היא כדי הילוך מאה אמה. וכתב הר"ן בשם כמה ראשונים שלמעשה אין ישנים בתפילין אפי' שינת עראי,

הישן בתפילין ורואה קרי צריך לסלקו בעוד הקרי עליו, ולכן אווזו ברצועה ולא בקציצה דפוס מושבן וריבוען, ומסירים, ואם שכח ושימש מיטתו אינו אווזו גם ברצועה, עד שיטול ידיו ויטלם.

כ"ז: הנכנס לישן ביום לרבי נתן יכול להשאיר התפילין עליו מפני שאין דרך לישן ביום שינת קבע או לשמש, אבל בלילה חולץ אפי' לעראי דילמא מיליך וישן קבע, ולרבי יוסי הילדים שנשותיהם עממה לעולם חולצים שמא יבואו לידי הרגל דבר.

מפני ביטול תורה אסור לישן ביום יותר משישים נשימות, שהיא שינת הסוס, (וכן היו ישנים דוד ורב ורבי ורבה בר נחמני).

אכילה מחוץ לסוכה - אע"פ שמותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, מ"מ אם אדם רוצה להחמיר על עצמו ולא לאכול מחוץ לסוכה אכילת עראי רשאי, ואין בזה משום ויהורא ולא חשיב הדייט. ר"ן. וכן נהגו ריו"ח בן זכאי ור"ג. ורבי צדוק אכל מחוץ לסוכה פחות מכביצה עט מפה בלא נטילה אלא ביוך אחריי, וקמ"ל שאם רצה ת"ח להחמיר על עצמו רשאי, ולא הוי כמי שאינו מקדקד במצוות. ר"ן. אמנם מודה רבי צדוק שברכה ראשונה חייבים אף בפחות מכביצה, דאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה. והאוכל כביצה צריך ברכה ונטילה ולא מהני מפה דחיישינן דילמא נגע. תוד"ה אה.

כמה דינים בהלכות ברכות - א' הלכה כר"מ שיש ברהמ"ז בכזית, ודלא כר"י דילוף מ"ואכלת ושבעת" דבעינן אכילה שיש בה כדי שביעה דהיינו כביצה. ב' בירושלמי משמע שבבירה אף פחות מזכזית טעונה ברכה לפניה ולאחריה, והתוס' דנים אם הבבלי חולק על הירושלמי או לא, וכתבו שהרוצה לצאת מידי ספק יאכל כזית אפי' בדבר שהוא בריה. ג' מבואר בירושלמי שבוכרת המוציא מברכים על פחות ממעשה מלוי, אמנם מעשה קדירה וכוונא דירמעו ופת הבאה בכניסין שלא קבע עליה סעודה ופת אורו ודוחן שאין מברכים אחריהם ג' ברכות, אין מברכים עליהם המוציא. ד' ברכה בלתי האכילה אינה דאורייתא. ה' התוס' דנים אם מברכים על הגפן אם שרת כפית, אע"פ שלגבי יו"כ לא הוי שיעור חשוב פחות ממלוא לגומי, או שרק בכביצה מברכים על הגפן. (תוד"ה ולא).

מחלוקות ר"א וחכמים בדיני ישיבת סוכה

כתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל יושבו בסוכות", עוד כתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", ונחלקו רבי אליעזר וחכמים בכמה דינים בחיוב האכילה בסוכה ובדיני עשית הסוכה, כפי שלמדו מהפסוקים הנ"ל.

כ"ז. מצות אכילה בסוכה - לר"א חייב אדם לאכול בסוכה י"ד סעודות, אחת ביום ואחת בלילה, דבעינן "תשבו" כעין תדורו. ובירושלמי יליף תשבו תשבו מ"ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה", דבעינן אהא לילות בימים כמו תשבו. (תוד"ה תשבו). ואף כי שרגלי אכילת סעודה אחת ביום, צריך להוסיף. ולרבנן אינו חייב לאכול אלא בלילה הראשון, דילפינן ט"ו ט"ו מ"חג המצות, ובחג המצות כתיב "בערב תאכלו מצות", ובשאר הימים אינו חייב לאכול מצה דכתיב "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת", עצרת יצאה מן הכלל ללמוד שכמו שבעצרת אינו חייב לאכול כן גם בשאר הימים, אבל בשאר הימים והלילות אינו חייב לאכול בסוכה, דאף בדירה אל בעי לא אכיל. וחזרו בו ר"א מדרביו. לרש"י ר"א סובר שאצ"ל לאכול י"ד סעודות אלא יכול להתענות, ולתוס' (ד"ה חזר) ר"א סובר שצריך לאכול י"ד סעודות, אבל אצ"ל לאוכלם דווקא בסוכה.

כתבו התוס' (ד"ה תשבו) שבירושלמי דנים ללמוד מחג המצות גם שיכנס לסוכה כביצה עראי, ובכת המצות קמ"ל קרא שיאכל מצה ראויה למצוה ולא מצה מעשרה, חייב לאכול בסוכה, ורק אם הוא רוצה לאכול חייב לאכול בסוכה, ממילא אם שחכ ולא הוזכר יו"ט בברכת המזון אינו חוזר אלא בליל י"ז ראשון של פסח וסוכות. וגם לרבי יהושע דס"ל דבעינן תציץ לכם באכילה ושתייה, אפשר לקיימו במיני תרגימא.

אבל הר"ן כתב שצריך לאכול פת ביז"ט ביום ובלילה, אלא שמדיון הו"ט יכול לאכול כביצה עראי, ובכת המצות קמ"ל קרא שיאכל מצה ראויה למצוה ולא מצה מעשרה, ויפליין לליל ט"ו תשרי שיאכל שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה, וי"א שלומדים שיאכל כזית, וכיון שהכתוב קבעו חובה הוי אכילת קבע וצריך לאוכלו בסוכה אע"פ שבשאר ימים כזית הוי אכילת עראי, וי"א שלומדים שיאכל בסוכה אע"פ שירדו גשמים.

השלמת סעודת יו"ט ראשון - עוד אמר ר"א שמי שלא אכל בליל יו"ט ראשון, יכול להשלים סעודה זו בליל יו"ט אחרון –שמיני עצרת, ע"י שאחר סילוק השלחן יוסיף ויאכל מיני תרגימא –לרש"י היינו

כגון פירות ויכסין וקפלוטות ומבושלות, וכ"ש שאם חוזר ואוכל פת ובשר מהני, ולתוס' (ד"ה במיני) אין השלמה מועילה בדבר שאצ"ל לאוכלו בסוכה, אלא מיני תרגימא היינו כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתים בהם את הפת, (אמנם אין ללמוד מכאן שזה מועיל להשלמת סעודת שבת), אבל מה שאוכל ריפתא לא מהני, כיון שזו סעודת היום. ואין להשלים ולאכול בסוכה, משום בל תוסיף. ולרבנן אין לדבר תשלומין.

כ"ז: סוכה אחת כל ז'- לר"א צריך להיות לאכול ולישן בסוכה אחת כל ימי חג הסוכות, ואם עבר לסוכה אחרת ביטל מצוהה של ראשונה למפרע, דכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" עשה סוכה הראויה לשבעה. ולחכמים א"צ להיות בסוכה אחת, וכוונת הפסוק שיעשה סוכה בחג. ומודה ר"א שאם נפלה הסוכה שחוזר ובונה אותה, ואין אומרים שזו שבנה סוכה אחרת היא, אלא זו סוכת תשלומין לראשונה. וכתבו התוס' (ד"ה מהו) שיש גורסים "כיון דבדידה קעביד" ומשמע שצריך לבנותה באותם עצים.

לר"א אין עושים סוכה בחולו של מועד [אף] למי שלא ישב בסוכה ביז"ט ראשון, ולרבנן עושים. גר שנתגייר וקטן שהגדיל מודה ר"א שעושים להם סוכה בחולו של מועד.

דין "לכם בסוכה" - אין אדם יוצא יד"ה ביז"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו, דכתיב "ולקחתם לכם" משלכם ולא גזול או שאול. לר"א הוא הדין שאין אדם יוצא יד"ה בסוכתו של חבירו, דכתיב "חג הסוכות תעשה לך", ולרבנן יוצא בסוכה שאולה, דכתיב "כל האזרח בישראל עשה בסוכות" מלמד שכל ישראל ראויים לשבת בסוכה אחת בזה אחר זה, ולא יהיה בה שו"פ לכל אחד, רש"י. והתוס' (ד"ה כל) כתבו שילך"ן מנעט שותפין, ומ"מ א"צ שתהיה סוכה נפרדת לכל אחד מבני הבית, דשמוא מרביב "תשבו" כעין תדורו דמהני. וכן אבתוהו ממעטיס מ"לכם" שיהיה כולו שלו ולא מקצתו, וכטקוניהם כל הקהלה בשותפות דעתם להקנות ע"מ להחזיר. ומ"לך"ן ממעטיס סוכה גזולה, והיינו שגול עצים וסיכך בהם, אבל הוציא בחבירו מסוכתו וישוב בה כשרה מדאורייתא משום דקרקע אינה נגזלת ואף אין בה משום מצוה הבאה בעבירה. ר"ן.

היה ר"א אומר משבח אני את העצלנים שאין יוצאים מבתיהם ברגל ומקיימים "ושמחת אתה וביתך", והיה משבחם אע"פ שהיו מתעכבים בגלל העצלות ולא בגלל הרגל. והא דאמר רבי יצחק שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, דכתיב "מדוע את חולתך אליי, לא חודש ולא שבת", היינו כשהולך וחוזר באותו היום.

ר"א אמר שאין שבט שלא העמיד שופטים ונביאים, ויהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים שאול ודוד על פי שמואל.

ר"א לא רצה להתיר **לכסות הסוכה בסדין** מפני החמה מפני שלא אמר דבר שלא שמע מרבו ולכן יצא מן הסוכה, ולא היה זה בסוכות שהרי לשיטתו אין יוצאים מסוכה לסוכה, ולא ברגל אחר שהרי שיבח את אלו שאין יוצאים מביתם ברגל, אלא בשבת, ואף שר"א אוסר לפקוק את החלון בפפק שאינו קשור ותלוי, דאסור להוסיף על אוהל עראי בשבת (וחכמים מתירים, ואם הוא קשור ותלוי מותר לכו"ע דכיון שהוא מתוקן לכך לא חשיב בונה או מוסיף), אין אסור אלא כשמבטלו שם וכאן לא ביטלו את הסדין.

כ"ח. אמרו עליו על ריו"ח בן זכאי שמימיו לא שח שיחת חולין, ולא הלך ד' אמות בלי תורה ותפילין, ולא קדמו אדם לבית המדרש, ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הררר במבואות המטונפות, ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, ולא פתח אחר את דלתו לתלמידיו אלא הוא עצמו, ולא אמר דבר שלא שמע מפיו רבו מעולם, ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש חוץ מערב פסח מפני עשית הפסח ומפני התינוקות שלא ישנו, וערב יוה"כ שצריך לאכול מבעוד יום, **וכן היה ר"א תלמידו נוהג**. וריב"ז היה הקטן מתלמידיו הלל הזקן, שהיו להלל פ' תלמידים, ל' מהם ראויים להשראת השכינה כמשה רבינו, ול' מהם ראויים להעמיד חמה כיהושע, וכ' בינוניים, וגדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, שבשעה שהיה יושב ועוסק בתורה כל עוף שהיה פורח עליו מיד נשרף, וריב"ז היה הקטן שבכולם, ולא הניח מקרא משנה ש"ס ובריייתוהו, וגמרא מה שדקדקו ופירשו התנאים האחרונים בדברי הראשונים, הלכות למשה מסיני, אגדות, דקדוקי תורה ודרשות מרבייו אותיות בתורה, דקדוקי סופרים גזירות חכמים, ק"ו וגז"ש, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושדים ודקלים, משלות כובסים ושועלים, דבר גדול והיינו מעשה מורכבה, ודבר קטן והיינו הוויות דאב"י ורבא. וכ"ש לשאר התלמידים שהיו גדולים יותר.

מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלים מדרבנן שטא ימשך אחר שלחנו. ר"ן. וב"ה מכשירים. ונחלקו הראשונים כמו מי החלכה.

מי חייב בסוכה

נשים ועבדים פטורים מן הסוכה, דהו"א לחייבם משום דכתיב "תשבו" כעין תדורו, או דנליף ט"ו ט"ו מחג המצות ושם חייבות אע"פ שהזמן גרמא דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, קמ"ל.

גרים חייבים בסוכה, דילפינן מה' ד"אזרח" לרבותם.

נשים חייבות בעינוי ביוה"כ, דכתיב "איש או אשה" השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה, ועינוי יהי"כ זו מצות לא תעשה וזכר. וחייבות אף בתוספת עינוי, אע"פ שאין בזה עונש ואזהרה. וכתבו התוס' (ד"ה השוה) דדווקא היכא דכתיב בלשון זכר אמרינן השוה הכתוב אשה לאיש, אבל היכא דכתיב "איש" ממועטים אשה.

כ"ח: חיוב קטן בסוכה- קטן פטור מן הסוכה, קטן שאינו צריך לאמו חיוב בסוכה, מדין חינוך מדרבנן, והיינו כל שנפנה ואין אמו מקנחתו, וי"א כל שנעזר ואינו קורא אמוא אמוא, אבל אם קורא אמוא, חייב. ושמאי מחמיר בקטן, ומעשה וילדה כלתו ופוחית את המעזיבה וסיך על המיטה בשביל הקטן.

דיני הישיבה בסוכה

כתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים" ודרשו חז"ל שבימי הסוכות ישב האדם בסוכתו כפי שהיה וישב בביתו, ויש בזה נ"מ לכמה דינים, בין לענין מה צריך האדם לעשות בסוכה כפי שהיה עושה בביתו, ובין לענין כבוד הסוכה, ובין לענין מתי האדם פטור מן הסוכה מחמת ששייבה בסוכה במצב כזה אינה כפי שהיה דר בביתו, וכדלהלן.

מצות ישיבה בסוכה- כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, דכתיב "תשבו" ענין תדורו, והיינו שמעלה לסוכה כלים ומצעות נאים, ואוכל ושותה ומטייל בסוכה.

לימוד תורה- למיגרס בסוכה, לעינוי מחוץ לסוכה אם ירצה, מפני שמצטער פטור מן הסוכה. והר"ן כתב ש"א איפכא, שלענין אי קבע וצריך סוכה, ויש להחמיר כשענה, אמנם היכא דמיטריד פטור משום מצטער.

כ"ט. כבוד הסוכה- כלי שתיה א"צ להוציא מהסוכה לפי שאינם מאוסים, אבל את כלי האוכל צריך להוציא אחרי האכילה. רש"י. וי"מ כגון קערות של לישה שדרך לשים אותם בחדר נפרד. (תוד"ה מנא). וכן כד חרס ודלי עץ. נר חרס אין להכניסו אלא לסוכה גדולה יותר מ"ט על ז"ט. (אף בשעה שהוא משתמש לאורו, שמא תשרף סוכתו. תוד"ה ואמרי').

ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרה המקפה של גריסים שהיא ממהרת להתקלקל במעט גשם, רב יוסף שהיה איסטניס יצא מן הסוכה כבר כשנפלו קיסמים מחמת הרוח. אם ירד לביתו ופסקו הגשמים, אין מטריחים אותו לעלות לסוכה עד שיגמור את הסעודה, וכתב הר"ן שלפני שתסרה המקפה לא יצא מפני שנראה כמבטט בסוכתו ויוצא, אבל אם לא התחיל לאכול, יכול לאכול מחוץ לסוכה כל שהוא מצטער, ואם פסקו הגשמים יכול לגמור סעודתו, אך כתב שאינו סומך למעשה יכל סברתו כיון שאין לה ראייה. ואם היה ישן וירדו גשמים, אין מטריחים אותו לעלות עד שיעור ויעלה עמוד השחר, וגריסת הגאונים עד שיאזר מעיטלה עמוד השחר, והיינו שא"צ לזכות לאור יום, וכתב הר"ן שיש להסתפק היכא שלא ינער אם מטריחים אותו לעלות, אמנם אם תקפתו שינה ודאי פטור משום מצטער.

ירידת גשמים בסוכות משולה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו רבו קיתון על פניו, ואמר לו אי אפשרי ששימושך.

מאורעות רעות וסביתם

כפי שנתבאר לעיל ירידת גשמים בסוכות היא סימן רע, הגמרא מביאה עוד דברים שהם סימן רע, וכן מבארת איזה דברים גורמים לליקוי מאורות, או להפסד נכסי בעלי בתים.

סימני ליקוי מאורות- בברייתא איתא שבזמן שהחמה לוקה זה סימן רע לכל העולם כולו, מפני שהקב"ה מראה שאינו רוצה להאיר. ור"מ אומר שליקוי מאורות זה סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שישראל גלילים ללקות. ובברייתא אחרת איתא שליקוי חמה זה סימן רע לעכו"ם שמונים לחמה, וכשהלבנה לוקה זה סימן רע לשונאיהם של ישראל, מפני שישראל מונים ללבנה, ואם היא לוקה במזרח זה סימן רע ליושבים במזרח, ואם לוקה במערב זה סימן רע ליושבים במערב, ואם לקתה באמצע הרקיע זה סימן רע לכל העולם. אם החמה דומה לדם זה סימן שתבוא חרב, ואם דומה לשק שזה דומה לשחור זה סימן שיבוא רעב, ואם לזה ולזה זה סימן לזה ולזה. אם החמה לקתה בכניסתה זה סימן שהפורענות שווה לבוא, ואם ביציאתה זה סימן שהפורענות ממזרת לבוא, וי"א איפכא. וכל אומה שלוקה אלוהיה לוקה עמה. ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום אין להם להתיירא מכל הסימנים האלו.

בשביל ד' דברים החמה לוקה על אב"ד שמת ולא נספד כהלכה, על נערה המאורסה שזעקה בעיר ואין מושיע לה, על משכב זכור, ועל שני אחים שנשפך דמם יחד.

המאורות –ירח ומוכבים לוקים בשביל כותבי פלסתר, ומעידוי עדות שקר, ומגדלי בהמה דקה בא"י ש"א לשמרו מלרעות בשדות זרים, וקוצצי אילנות טובים. ונכסי בעלי בתים נמסרים למלכות מפני מושה שטרות פרועים כדי לחזור ולגבות בהם, ומלוי בריבית לישראל, ועל בעלי בתים שיכולים למחות ואינם מוחים, ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינם נותנים.

כ"ט: בשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים יורדים לטמיון על כובשי (זוחים בלך ושוה) ועושקי (אינם משלמים כלל) שכר שכיר, ופורקי עול מעל צוואריהן ונותנים על חבריהן, ועל גסות הרוח שמתגאים ומשתררים על חבריהם בגלל עושרם, וגסות הרוח כנגד כולם.

לולב הגזול:

הקדמה- כתיב "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר (אתרוג) כפות תמרים (לולב) ענף עץ עבות (הדסים) וערבי נחל, ושמתםם לפני ד' אלוקים שבעת ימים".

בפרק זה יבוארו דיני ד' מינים, מזה כל מין ומנעל, כמה צריך לקחת מכל מין, אגירת המינים, ושיעורם. עוד מובאר שיש כמה דברים הפוסלים בד' מינים: א' גזול פסול ביום הראשון (וה"ה שאול) דכתיב "לכם", ובשאר הימים דלא בעינן לכם יש מחלוקת אם פסול מדין מצוה הבאה בעבירה. ב' פסולי הדר הגלמרים בכל המינים מדכתיב בארתו "פרי עץ הדר", פסול חסר, דכתיב "ולקחתם לכם" שתאה לקחה תמה. עוד מצינו דברים הפוסלים במינים מסוימים, כגון אתרוג שלא נגמר גידולו, או לולב שאין ראש עלה אחד מגיע לשורש של חבריו, או הדס שענביו מרובות מעליו.

איזה פסולים פוסלים ד' מינים בכל הימים- כתבו התוס' (ד"ה בעינן) שכיון שחייב לולב בגבולין בשאר הימים הוא מדרבנן זכר למקדש, לכן לענין הדר תינקו שיאה הדר, וכן לענין הא דילפינן מ"ולקחתם" דבעינן לקיחה תמה, שארבעה מינים שבלולב מעכבים זה את זה, וכן ילפינן מהתם שצריך לקיחה לכל אחד מדלא כתיב "ולקחת", זו דין בכל הימים כיון שזה דינים בעיקר הלקיחה, אבל לענין חסר ושואל לא תיקנו לפסול בשאר הימים, ובגזול איכא פלוגתא לקמן. והרא"ש כתב שאין צורך בין היום הראשון לשאר הימים אלא לענין חסר, והר"ן כתב שחסר כשר בשאר הימים, כיון שמתקיים הדר בשאר האתרוג, אבל יבש פסול כיון שניטל כל הדורו, והתורה לא פירטה מזה הדר ומסרו הכתוב להכמיים. ודעת הרמב"ן שמה שצריך הדר בשאר ימים היינו במקדש, אבל לא בגבולין, ומ"מ כתב הר"ן שגזול פוסל אף בשאר ימים. ולענין יבש בשאר ימים הראב"ד פוסל והרמב"ן מכשיר. ולענין יו"ט שני של גליות כתבו הרא"ש והר"ן שדינו כיו"ט ראשון, כיון שזה ספק, והר"ן מביא י"א שכיון ההשתא ידידינן בקביעה דירחא ואין נהוגים יו"ט שני אלא משום מנהג אבותינו, אין הפוסלים נהוגים ביו"ט שני.

דיני לולב

לולב היינו ענף של עץ התמרים (ע-ץ דקל). וכתב הטור (תרמ"ה) דרך הלולב כשיוצא מן הדיק צריך כולו עץ אחד כחץ, ולאחר שגזל מעט נפתח מעט וכל מה שדווקקי לגדל נפתחים עץ ויזר. עכ"ל. ולהלן יבואר באיזה אופן הלולב כשר, וכן פסולי לולב שהם א' יבש. ב' גזול. ג' נקטם ראשו. ד' נפרצו עליו. ה' של אשירה ושל עיר הניחתה. ו' כהיננק (ראש מפוצל). ז' ראשו כפוף. ח' סליק בתו וצא (שיש לו עלים רק בצד אחד). ט' עקום. י' חרות (שדרתו קשה כרחיית דקל). י"א ניטלה התינומ. י"ב ראשו של עלה אינו מגיע לשורש העלה הבא.

פסול יבש-

יבש פסול בכל הימים של סוכות, משום דבעינן הדר וליכא. רש"י כתב דטעם הפסול משום דבעינן מצוה מהודרת דכתיב "ואגזרוה", אבל התוס' (ד"ה לולב) כתבו דאיתקש לולב לאתרוג דכתיב ביה הדר, אבל "ואגזרוה" אינו לעיכובא. והר"ן מביא מהירושלמי שישב פסול משום "לא המתים יחללו קה".

שיעור יבש- כתבו התוס' שישב היינו נפרץ בצפיזון, ואינו תלוי ב"ב חודש. והרא"ש מביא שבעת הדר"א יבשע היינו כשיצאו מכלל כמושים ועברה מהם הלחלוחית. והראב"ד והר"ן כתבו שאם עבר מראה כל הירקות והלבינו פניהם הוי יבש, (והדס שעליו ירוקים אבל הם נפרכים ביד אינם כיבישים, מפני שאם יכניסו אותם למים יחזרו לכמות שהיו במשומשם ובמראיהם). ולענין יבשות העלים כתב הראב"ד שאינו פסול, ובלבד שתאה התינומת העלינה לחה, והרא"ש והר"ן כתבו שאם יבשו רוב העלים פסול, והר"ן מביא ש"א שצריך שתתייבש גם רוב השדרה, ואינו מחזור, ומקרה הפוך שהשדרה יבשה ולא העלים זה לא מצוי.

נקטם ראשו פסול משום שאינו הדר. וכתבו התוס' (ד"ה נקטם) דאיירי שנקטמו רוב העלים העליונים, או י"ל דאיירי בשני העלים האמצעיים, ומ"מ איתא לענין ל"ב. שניטלה התינומת פסול דהוי' גזיטלה הינו הדר פסי מנקטם, או בנקטט פסול רק בנקטמנו שתינו, וניטלה פסול אפי' באתת מוק. והראב"ד מסתפק אם נקטם ראשו היינו בעלים העליונים, אע"פ שלא נחסר מן השדרה כלום, או שראשו היינו שחסר מהשדרה, (וכן בהדס רומה), ומביא ירושלמי שמבואר שם שהוכנה לראש השדרה. והר"ן כתב שיש לפסול בנקטם ראשו בכל שהוא, דעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג.

נפרצו עליו, (והיינו דעביד כי חופיא שמכבידים בו את הבית. ל"ב.) פסול. לרש"י היינו שנחתנו וחזירם ע"י אגודה, ופסול שאינן שזני הדר. וכתב הר"ן דהיינו שנחתנו רוב העלים, אבל במיעוטם כשר אא"כ השדרה לא מכוסה העלים. ולתוס' (ד"ה נפרצו) איירי במחבורים אלא שחלק כל עלה לשניים. וכתב הרא"ש דאיירי בנפרצו רוב העלים, והר"ן מוסיף שנפרץ רוב כל עלה ועלה.

נפרדו עליו לכאן ולכאן כענפי אלה הם מחוברים, כשר, ולר"י צריך לאוגזו מלמעלה כדי שהעלים יעלו למעלה עם השדרה, (דכתיב "כפות תמרים" אם היה פרוד יכפתנו ל"ב).

דיני גזילה בלולב ובסוכה ובקנינים

לולב או שאר מינים פסולים ביום הראשון אם הם גזולים דבעינן "לכם", וה"ה בשאול, ובשאר הימים לא בעינן לכם, והגמרא דנה אם פסול מדין מצוה הבאה בעבירה. וכן מובארת הגמרא מה יעשה מי שקונה ד' מינים מנכרי, שני חלוש שהוא גזול את המחבורים אלא שחלק כל עלה לשניים. וכתב באופן שכבר יהיה קנוי לו לגמרי ולא יהיה בו פסול גזול. עוד יבואר פסול סוכה גזולה, מתי הישיבה בסוכה נחשבת גזילה ולא יצא ידי חובה, ומתי יוצא ידי חובה, וכדלהלן.

ל. פסול גזול או שאול ללולב-

לולב שאול פסול ביו"ט ראשון, דכתיב "לכם", ובשאר הימים כשר. לולב הגזול פסול ביו"ט ראשון דכתיב "לכם". ובשאר הימים- לריו"ח בשם רשב"י ולרב אמי פסול משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, ולרב יצחק בר נחמני בשם שמואל אין פסול גזול אלא ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני יוצא בגזול כמו שיוצא בשאול, דס"ל שבשאר ימי סוכות אין לפסול לולב הגזול משום מצוה הבאה בעבירה כיון שחייבו מדרבנן. (תוד"ה מותר). וכתבו הרא"ש והר"ן שדעת רוב האדוונים שהלכה כרשב"י גזול פסול בכל הימים, והר"ה פסק כשמואל.

מקור פסול מצוה הבאה בעבירה- כתיב "והבאתם גזול את הפסח ואת החולה" מה פסח לית ליה תקנתא שהרי זה מום קבוע, אף גזול לית ליה תקנתא ביאוש דאף שקנאו אינו קרב למחבו. וה"ה בשאר מצוות כדאשכחן שהגזול סאה חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ. תוד"ה משום. וכיון דקני ביאוש בהכרח הפסול הוא משום מצוה הבאה בעבירה, (ולפני יאוש פסול דכתיב "אדם כי יקריב מכם"). וכתבו התוס' (ד"ה כז) בדאמת לפני יאוש פסול משום שאינו יכול להקדישו כיון שאינו ברשותו, וכתבי' "איש כי יקדיש את ביתו" דבעינן שיהיה ברשותו כביתו, וכוונת הגמ' דאי לא כתיב "ביתו" ילפינן מ'ממכם'). ועוד **כתיב "כי אני ד' אורב משפט שונא גזל בעולה"** ואף שהכל שלי ממני ילמדו וכן יעשו, משל למלך שהיה עובר על בית המכס וכו'.

וכתבו התוס' (ד"ה משום) שאין לפסול לולב של אשירה ושל עיר הנדחת משום מצוה הבאה בעבירה, כיון של מחמת גזול נעשית המצוה. והר"ן כתב שהיכא שלא קנאו עדיין או שהמצוה מסייעת בקנין פסול, אבל היכא שקנאו לגמרי לפני קיום המצוה כשר.

האם יאוש קונה- כתבו התוס' (ד"ה הא) שריו"ח סובר שיאוש כדי לא קני, ולכן גנב שטבח או מכר אפי' לאחר יאוש חייב ד' וז', ולא אמרינן ששלו הוא טובא או מוכר, אבל יאוש ושניו השם קונה, והקדש חשיב שניו השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש. והנה אי יאוש כדי קני, כיון שקנה לפני ההקדש לא חשיב מצוה הבאה בעבירה, אבל אי יאוש כדי לא קני ולא קנה אלא ע"י ההקדש, חשיב מצוה הבאה בעבירה.

ל: קנית הדס מנכרים- לרב הונא הקונה הדס מנכרים לא יגזו אותו בעצמו אלא יגזו הנכרי, מפני שסתם עכו"ם גזלני קרקע הם, ושמא גזלו קרקע זו מישראל, וקרקע אינה נגזלת, וממילא התולש הוא הגזול, וכשהנכרי גזז יש כאן יאוש, וכשמוכר יש שינוי רשות וקנאו ישראל, דס"ל שיאוש פסול לא קונה אלא כשיש גם שינוי רשות, או שיאוש לבד קונה ומ"מ אם יחזרו בעצמם לבד לקנות מצוה הבאה בעבירה, (ואף שיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, הכא כיון שנתייאשו כבר הבעלים אלא שאין יאוש בקרקע, לא חשיב יאוש שלא מדעת. תוד"ה כז). ודין זה הוא כשהישראל קונה לעצמו, אבל הקונה כדי למכור לאחרים יכול לגזו בעצמו שהרי יש שינוי רשות במה שמוכר לאחרים.

ואין כאן קנין בשינוי מעשה במה שאגד ג' המינים יחד, (ולא יהיה בזה משום מצוה הבאה בעבירה, כיון שקנאוה קודם קיום המצוה. תוד"ה הא). דס"ל שלולב א"צ אגד, וזמ"ל צריך אגד איני שינוי דשינוי החוזר לברייתו הוא, דאף דקני מדרבנן, מ"מ אין למדאורייתא לא קני אינו יוצא יד"ח, ואין כאן תקנת חשבים, כיון שקל להחיר את האגודה. ולא חשיב שינוי מעשה בקציצה, כיון שלא נשתנה שמו בכך. ואף דפסקיה לחיותא, גרע ממכשטא דלא הדר. (תוד"ה שינוי).

ואין כאן קנין בשינוי השם, דמעיקרא הושענא מיקרי. וכתבו התוס' (ד"ה וליקניוה) שאיירי הכא למ"ד ששינוי השם החוזר לברייתו קונה. אי נמי שינוי השם עם שינוי מעשה קונה לכירע' אף בשינוי החוזר, (ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש מדרבנן משום תקנת השבים. ושינוי השם החוזר בלא יאוש אינו קונה כלל, מלבד אם נבאו בקרקע כגון מריש, שקנאו משום תקנת השבים. ושינוי מעשה או שינוי השם שינוי חוזר, קונה מדאורייתא אף בלא יאוש).

קרקע אינה נגזלת אפי' ביאוש, דלעולם היא בחזקת בעליה. רש"י. ותוס' (ד"ה וקרקע). אמנם כתבו התוס' שאם נשתקם שם הבעלים קני, ואפי' עומד וצווח שאינו מתייאש, נעשה כצווח על פסיתנו שטבעה בים.

ל"א. סוכה גזולה ושאוּלה-

לרבנן אדם יוצא יד"ח בסוכה שאולה, ולר"א לא יצא. והמוציא את הבעלים מהסוכה הבניה בקרקע של הנגול (וכל המחזיר לקרקע הרי הוא כקרקע), ויושב בה במקומו, או הבונה סוכה ברה"ח, שזה גזל הרבים, לרבנן יצא יד"ח, דקרקע אינה נגזלת וכן כשאולה. ולר"א לא יצא יד"ח, דאם קרקע נגזלת הויא סוכה גזולה, ואם קרקע אינה נגזלת (דפלוגתא היא בהגזול, ורבנן ת"ל סוברים שקרקע אינה נגזלת, ור"א סובר שקרקע נגזלת, אמנם גם אם היה סובר שאינה נגזלת, מ"מ) הוי כשאולה שלשיתנו אין יוצא בה יד"ח. ואם גזל עצים וסיךך בהם, יצא יד"ח, כיון שקנאם בשינוי מעשה ושינוי השם, ועוד שינוי משום תקנת השבים א"צ להחזיר את העצים עצמם אלא את דמיהם. והמוציא חבירו מסוכתו שבראש הענלה או הספינה לא יצא יד"ח, דכתיב "לך" להוציא את הגזולה, וצריך להחזירה ממת שהיא ולא דמים. רש"י. (ואפי' לפני יאוש חשובה גזולה ולא שאולה מפני שמטלטלין הנגזלים לא נחשבים ברשות הבעלים. תוד"ה וקרקע). והתוס' (ד"ה אבל) כתבו ש"ל"ל" אפסר למעט לו עצים וסיךך בהם, שמדאורייתא לא קני כיון שזה שינוי החוזר לברייתו, וקרא מיתוקם לדאורייתא. ואף דרבנן איכא לאוקמי בבונה סוכה בקרקע חבירו שלא מדעתו, וחבירו הוציאו מסוכתו וישב בה.

תקנת השבים- כשם שתיקנו חכמים שהגזול לבנה וקבעה בבנין שא"צ להחזירה אלא יתן דמיה, כך קורה גזולה שקבעה בסוכתו א"צ להחזירה אלא יתן דמיה, ולא אמרינן שיתנו סוכתו משום שאין זה הפסד מרובה, דמצוה משוי לה כל ז' כננין קבע. ודווקא בתוך ז' ימי חג הסוכות אבל אח"כ יחזיר את הקורה, אא"כ חיברה בטיט שדינה כדין לבינה שקבעה בבנין.

לולב היבש לרבנן פסול ור"י מכשיר. רבא מבאר שנחלקו אם מקישים לולב לאתרוג להצריכו הדר, אבל אתרוג היבש פסול אף לר"י, ולדבריו מה שבנפרדו צריך לאוגדו מלמעלה משום דכתיב "כפות", ומה שצריך לאוגדו במינו, אינו משום הדר שהרי יכול לאוגדו בסיב הגדל סביבת הדקל ונכר סביבו, ובקליפת הדקל, אע"פ שאין מריאנם דומה למראה הלולב, אלא משום דס"ל שלולב צריך אגד וממלא כל מה שנאגד עם הלולב הוא בכלל המצוה, ואם יאגוד במין אחר יהיו לו ה' מינים ועיבו בבל תוסיף. והגמ' מביאה ברייתא שר"א מכשיר גם אתרוג ישן, ודלא כרבא. ומעשה בבני כרכים שהיו מורשים לולביהם לבני בניהם, לר"י משום דיבש כשר, לחכמים אין שעת הדחק ראיא, ורק כמוש כשר. והראש"ש (סי' י"ד) מביא שהראב"ד אומר שאין להביא אתרוג יבש, דכל היכא דקתני פסול היינו אפי' דיעבד ובמקום הדחק, אלא שנטושים אותו כדי שלא תשתכח תורת אתרוג, ואם יש לו לולב ואין לו אתרוג, מצוה ליטול בלא ברכה כדי שלא תשתכח תורת לולב. והרא"ש סובר שרבנן מודים שבמקום הדחק מברכים על יבש, דכל הפסולים מסרם להתוב להכניסם, והם אמרו ששלא בשעת הדחק לא יצא יד"ה, ובשעת הדחק כשרים ומברכים עליהם.

רש"י כתב שאין לדרוש י"ג מידות אא"כ קיבל כן מרובו, ורק ק"י יכול ללמוד מעצמו. והתוס' (ד"ה ור"י) כתבו שאפי' סמוכים אפשר לדרוש, ורק גז"ש אין אדם דן מעצמו. ומה שנחלקו ר"י ורבנן אם מקישים לולב לאתרוג להצריכו הדר, בסברא פליגי, דיש דברים שאין להקישם לאותו דבר, ושמוא קסבר שהדו שיין רק באתרוג.

ל"א: ד' מינים אין פוחתין מהם ואין מוסיפים עליהם, ועל כן אם לא מצא אתרוג לא יביא פרי אחר, ואין לומר שיביא פרי אחר כדי שלא תשתכח תורת אתרוג, דאיכא מלישח דאיתי למיסרך, אבל אתרוג פסול שרי, כמו שפצינו לגבי לולב. (תודה"ה).

וכן לא יאגוד במין אחר, וקמ"ל דלא אמרינן דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. וכתבו התוס' (ד"ה הואיל) שרבנן שלולב א"צ אגד אינו עובר על כל תוסיף טשאגוד במין אחר, כיון שאינו נטלו בדרך גדילתו, אבל לר"י שלולב צריך אגד, והאגד אינו דרך גדילתו, ממילא באגדו במין אחר עובר על כל תוסיף, אבל הנטל מין אחר מחוץ לאגד בדרך גדילתו, עובר בבל תוסיף לר"י וכ"ש לרבנן.

הגמ' מביאה ראיא שלר"י אין דין הדר אף באתרוג מהא דאיתא בברייתא **דאתרוג הישן כשר לר"י**. ולפי זה פסול ירוק ככרתי (התוס') דנים אם הכונה לירוק או לנחול. ובחולין משמע שירוק הוא וזמנה לחלמן של ביצה. עוד כתבו התוס' שאתרוג שאח"כ יהיה כמראה שאר אתרוגים כשר אף כשהוא ירוק, וכן שודאי כבר נמנה שרי. **אתרוג קטן (לר"י) כאגוד ולר"י כביצה)** הם שמושם שתרפרי אינו נמור. (והא שנחלקו ר"ע ורבנן למעט ל"ו באתרוג הבוסר, שם ר"ע פוסל אפי' בגדול היכא שסופו ליגדל הרבה יותר, משום שאינו הדר או משום שאינו ראוי לזריעה, אבל כאן הפסול משום שלא נגמר הפרי אע"פ שאין סופו ליגדל יותר. וכן "ל שרבנן שפוסלים בבוסר מכשירים כאן. תודה"ה שיעור). והא דלר"י שיעור אתרוג הגדול כדי שיאחוז שניים בידו אחת שאז כשרוצה להופכם יוכל להחזיק את הלולב במקום אתרוג אחד, הטעם משום שצריך ליטול את הלולב בימין ואת האתרוג בשמאל כיון שלולב יש ג' מצוות באתרוגו אחת, ושמוא יחליף ויצטרך להפוך, ויפול האתרוג ויפסל. והא דכתיב "הדר" היינו שדר באילן משנה לשנה.

המשך דיני לולב

לולב של אשירה פסול, והיינו באשירה דמשה -מה שהיה בשעת כיבוש ש"א, שעליהם נאמר "ואשירהם ותרשפון באש", ד"יוקן דלשריפה קאי **כתות'** מיכתת שיעוריה, אבל סתם לולב של ע"ז, שכיבדו בו את הקרקע לפני הע"ז, או שדרך עבודתו להעניבו לפניה או לזרוק בה, לא יטול משום דמאס לגביו, ואם נולד כשר, דאע"פ שאסור בתנאו, מצוות לאו להנות ניתנו, ואינם אלא עבודת עבד לרבו. וביאור הראשונים שחילוקי הדברים הם כדלהלן: אשירה של גוי לאחר ביטול (ותבייה שלא ע"מ לקנות)- לר"ת יצא בדיעבד, אבל לכתחילה לא כיון דמאס למצוה, והר"ן אף כשרה לכתחילה, דכיון דשרי להדיטו לא מאיס לגביו. ואם ביטל ל"א ביום תביל בוסף א"ז יש דיחוי אצל מצוות. ואם לא ביטלה הנכחי- ביום הראשון פסול משום דבעינן "לכם", ובשאר הימים י"א שיעצ' בדיעבד, דכיון שיכולה לבוא לידי ביטול לא מיכתת שיעורה, (וכן תקיעה בשופר של ע"ז או חליצה במנעל של ע"ז מועילים בידיבד), ולר"ת לא יצא בדיעבד. ובאשירה דישראל שהדין שאין מועיל בה ביטול, לפי ביאור א' בתוס' לא יצא יד"ה, ולפי ביאור ג' בתוס' יצא יד"ה בדיעבד ביום שלא נטעו ונתחלה לכן, ואפי' ביו"ט ראשון דבעינן "לכם" יצא. ואשירה דמשה, שאו של ישראל נטעו ונתחלה לכן לא יצא יד"ה אף בדיעבד. והר"ן מביא מהראב"ד שמשמשיש ע"ז של גוי היכא שהע"ז עצמה ביד הגוי יוצא יד"ה אף ביו"ט ראשון, כיון שאם הגוי יבטל את הע"ז יתבטלו גם המשמשים, והר"ן דן לומר שהיכא שאין המשמשים ביד הגוי לא יהי' שיבטל את הע"ז.

לולב של עיר הנידחת פסול, דכתותי מיכתת שיעוריה.

ל"ב. כמה פסולי לולב - לולב שנסדקו ראשי העלים שלו או השדירה כשר, אבל אי עביד כהימנך שראשו מתפצל לכאן ולכאן כאילו יש לו ב' שדראות פסול. ולולב כפוף שראשו כפוף כאדם גיבן, או קוץ' שיש בשדרתו קוצים, והערוך פירש שיש בו קמטים. פסול. וכן לולב דסליק בחד הוצא שיש לו עלים רק מצד אחד, וי"מ שאין עליו כפולים, פסול, וכתב הר"ן שנחלקו הראשונים אם פסול רק ביום הראשון או בכל הימים. **לולב עקום כמגול**, אם העקמיותו היא לפניו פסול, ואם לאחוריו כשר, ואם לצדדים מחלוקת ועבידינן לחומרא. רא"ש. חרות ששדרתו קשה ונעשה כחירות דקל פסול, ודומה לחרות שרק התחיל להתקשות כשר.

ניטלה התיומא והיינו שני העלים האמצעיים העליונים שהם מדובקים כתאומים פסול, נחלקה התיומא עד העלים שלמטה מהם מחלוקת, וכתב הרא"ש שדווקא אם התיומא היתה מחוברת ונחלקה פסול. והר"ן מביא שיש במתירים אפי' בחלקיה מיעוטה של תיומא, וכתב שהיא חלמיץ בזה. וי"מ שהכונה שהעלים שהם גדלים שניים שניים ומחוברים בגבם נחלקו, שאז אם נפרדו רוב העלים ורוב כל עלה ועלה פסול, וכתב הר"ן שלפי זה אפי' אם נסדק כל העלה האמצעי כשר.

כפות תמרים - לא יקח חרותא, שהרי א"א לכופתו. ולא יקח אופתא חתיכת גזע שאין בה ענפים, משום ד"כפת" משמע ששייך שיהיה פרוד ואופתא כפות לעולם. ולא יקח כופרא כעין חרותא אלא שהוא כן שנה או שנתיים שלא נתעבה העץ ויכולים לכופתו, משום דכתיב "דרכיה דרכי נועם" ואלו משרשתי הידיים, (ולרבא הטעם משום דכתיב "והאמת והשולם אהבו". תודה"ה דרכיה). ולא יקח ב' כפות תמרים ענפי דקל שתלויים בהם תמרים דכתיב כפת חסר, וכף תמרים אחת שמה כף ולא כפת.

ציני הר הברזל כשרות אע"פ שהעלים קטנים ואינם עולים עם ארכה של שדרה, והיינו כשראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, והם ב' תמרות בגיא בן הינום שעששן עולה מביניהם וזו היא פתחה של גיהנום.

ל"ב: שיעור לולב - במתני' איתא ששיעור לולב ג' טפחים ועוד טפח כדי לנענע בו דבעינן נענוע מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטללים רעים. לשמואל שיעור הדס וערבה ג' טפחים, ושל הלולב ד' כדי שיהיה מסוההדס טפה, ולריו"ח השדרה של הלולב צריכה לצאת מההדס טפח וכן הלכה. ולענין שיעור שטח, לר"י לוקחים אמה של ה' טפחים בינונים ומחלקים אותה לששה חלקים, ג' מהם הוא שיעור ההדס, וד' הוא שיעור הלולב. ונחלקו הראשונים אם שיעור הטפה הרביעי הוא ג' קטן, או שהוא טפח שלם. ומה שאמר שמואל ששיעור הדס ג' טפחים, לר"ט זה יוצא ב' ומוחצה, ושמואל לא דקדק בדבריו אלא החמיר מעט. (ואין לומר שכונות ר"ט שצריך הדס של ה' טפחים, שהרי הדס של ג"ט אין אנו מוצאים שיהיה עבות כראוי ולא הדס שטוח, כ"ש שאין הכונה לאמה של ה"ט). וכתב הרא"ש שהלכה כר"ט, וריו"ח לא חולק על דברי ר"ט, ותמה למה הר"ף השמיט דברי ר"ט.

דיני הדס

"ענף עץ עבות" היינו ענף שיש לו עלים המכסים את הענף, שזה ג' עלים בכל קו. הגמרא מבארת מנלן שהכונה להדס. וכן וביאור בגמרא פסולי הדס: א' נשרו העלים וכבר אינו עבות. ב' גזול. ג' יבש. ד' של אשירה ושל עיר הנידחת, ה' נקטם ראשו (ואם עלתה בו תמרה כשר, והגמרא דנה בזה אם כשהוא נדחה מחטתו הינו מחטתו שיהיה כשר, או תמרה לאו כשר. ונעט ענביו ביו"ט). ה' וזו ענביו מרובות מעליה.

עבות - הא דכתיב "ענף עץ עבות" הכונה לענף שעליו מכסים את עצו, והיינו הדס שעליו עשויים כקליעה והם שוכבים ומכסים את העץ. ואין הכונה לזית כיון שאינו עבות והיינו שאין העלים מכסים זה את זה. ואין הכונה לדולבא שעליו עשויים כקליעה, (לרש"י היינו ערמון, ולתוס' ערמון אין עליו עשויים כקליעה), כיון שאין העלים מכסים את העץ. ואין הכונה להירדוף- לאביי כיון דכתיב "דרכיה דרכי נועם" והירדוף הוא חד ופוצע את הידיים, ולרבא כתיב "והאמת והשולם אהבו", לרש"י כיון שהוא סם המות אינו אמת ושולם, ולתוס' (ד"ה האמת) אינו סם המות, אלא אינו אמת ושולם לפי שהוא פוצע את הידיים. ובברייתא איתא שהכונה להדס שהוא עץ הקלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת, ולרבא"י הכונה להדס מפני שהוא עץ שטעם עצו ופריו שווה.

עבות היינו שיש ג' עלים בכל קו, לרש"י צריך שג' עלים יצאו מתוך אותו עוקץ, ולתוס' (ד"ה תלתא) זו חומרא גדולה, אלא צריך שהיו סמוכים ודבוקים אצל פ"פ של אחד בעוקץ נפרד. והרא"ש כתב שאם הם סמוכים בעיגול אחד שאין אחד נמוך מאחרי שבו כשר. **לרבא כהנא אפי' יתר וחז כשר וכן נהג רב אחא בריה דרבא, ולאמימר היו הדס שטוח**. וכתב הרא"ש שבשם הראב"ד שלמצוה צריך שכל שיעור ההדס יהיה עבות, ולעיקובא בעינן רוב, דלא גרע מנשרו. וי"א שהעבות בראשו מעטכ ולא נהירא.

נשרו רוב עליו- אם עבותת קיימת, והיינו שהיו ז' עלים בכל קו ונפלו ד', כשר. והנה במתני' איתא שנפרצו עליו פסול, ורש"י מפרש דהיינו נשרו, והרא"ש מביא שבעל העיטור מפרש שנפרצו היינו שנסדקו לשניים ושלש, וכ"כ הר"ן, והרא"ש עצמו מבאר שהכונה שנשרו רוב העלים ולא נשאר רוב העבות. וכתב הר"ן ש"א שאם יש ג' עלים בכל שורה, ונשר אפי' עלה אחד, פסול, אבל דעת הרא"ה שאם נשארו ב' עלים בכל שורה כשר, וכתב הר"ן שאין ראוי להקל בכך.

הדס גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה, ופסול כל שבעה. ר"ן.

ל"ג. אם מצראה שגדל במיצרי השדה והוא משובח מפני שיש לו מקום לגדלו, וי"מ מצרי. אע"פ שיש לו שם לוי כשר, ד"ענף עץ עבות" אמר רחמנא, מכל מקום. והק' התוס' (ד"ה ואימא) שהרי בתורה לא כתוב הדס, ומה הור"א לפסול משום שם לוי.

יבש- יבשו רוב עליו ונשארו בראשו ג' בדי עלים לחים כשר, אבל אם הראש יבש והאמצע לח פסול משום שאינו הדר. והרא"ש מפרש שנשארו ג' קנים שיש בהם ג' עלים, ואם העלה העליון שביניהם לח כשר, כי הוא נראה יותר ובו חלק הדר, והביא מהראב"ד שדאיתם עלץ צריכים להיות לחים ולא כמושים, וכתב הרא"ש שאינו יודע מנין לראב"ד דין זה, שהרי כמוש דינו כלא לכל דבר. והר"ן כתב שראוי לחוש לדברי הראב"ד, עוד כתב הר"ן שכשם שאם ראשו לח זה מכשיר את ההדס, כך אם ראשו יבש זה פוסל את ההדס.

של אשירה ושל עיר הנידחת פסול.

נקטם ראשו פסול, ואם עלתה בו תמרה בערב יו"ט כשר. וכתב הרא"ש שמקלמן ל"ד: מבואר שהלכה כר"ט שקטום כשר להדס. והר"ן כתב שבנקטם ראשו פסול לכ"ע, והמחלוקת לקמן היא בנקטמו הענפים שיוצאים בצדיי ההדס.

הדס שענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעטם לפני יו"ט כשר, וביו"ט עצמו אסור למעט משום שבות דדומה למתקן כלי ומכשירו.

דיחוי במצוות

קרנן שנדחה אחר חשיטה אינו חוזר להכשרו, אלא הוא נדחה לגמרי. ורב ירמיה מסתפק האם דין זה נאמר גם במצוות, או שזה דין דווקא בקרבנות. ונ"מ לענין הדס שהיו ענביו מרובות מעליו ומיעטם, או בנקטם ראש ההדס ועלה בו תמרה, וכן לגבי כיסוי הדס אם נתכסה וחזר ונתגלה. והגמרא אומרת שיש חילוק בין דבר שכבר היה ראוי למצוה ונדחה (נראה ונדחה), לבין דבר שמעיקרא לא היה ראוי (דיחוי מעיקרא), וכדלהלן.

דיחוי בקרבנות - כתבו התוס' (ד"ה נקטם) שאף שבקרבנות אף דיחוי מעיקרא היו דיחוי, ולכן מופריש נקיבה לפסחו זה פסול לשלמים, מ"מ לגבי שאר מצוות יש בזה ספק וכדלהלן. והיכא שבידו לתקן, מצינו שאם קיבל כהן כשר ונתן לפסול יחיור לכשר ולא היו דיחוי, וטאיף המפריש קרבן והמיר דת היו דיחוי אף שבידו לחזור, וכן קדשים שנשחטו ואח"כ נפגם המזבח היו דיחוי אע"פ שבידו לתקן. וצריך לחלק בין הדברים.

דיחוי במצוות - הגמ' מסתפקת אם יש דיחוי בשאר מצוות כמו בקרבנות שאם הקרבן נדחה אחר שחיתתו אינו חוזר להכשרו, או לא. והגמ' (ע"ב) פושטת שדיחוי מעיקרא לא היו דיחוי, מהא דמבואר במתני' שאם ליקט את ענבי ההדס ביו"ט כשר, אבל דבר שנראה ונדחה וחזר ונראה, הגמ' נאשרת בספק אי יש דיחוי, דזה חמוז יותר מדיחוי מעיקרא, ובדיחוי מעיקרא י"ל שאין דיחוי כיון שכשראיתו למצוה היו כקרבן שהוקדש עכשיו, משא"כ כנראה ונדחה.

דיחוי בכסוי הדם- המכסה את הדם ונתגלה, פטור מלכסות. ואם הרוח כסתה את הדם פטור מלכסות, אך אם חזר ונתגלה חייב לכסות, וילה"ס הטעם משום דפשיטא לן שאין דיחוי אצל מצוות, או שזה ספק, ומספק חייב לכסות.

דיחוי בנקטם ראש ההדס - נקטם ראש ההדס מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט משנאגד, זה תלוי בספק אם יש דיחוי אצל מצוות.

דיחוי בהיו ענביו מרובות מעליו

הדס שהיו ענביו מרובים מעליו ומיעטן לפני יו"ט, כשר, ואם עבר ומיעט את הענבים ביו"ט, ואם לולב צריך אגד ה"ה בערב יו"ט אחרי שנאגד, לר"א בר צדוק פסול, והכמים מכשירים. הגמ' רוצה לומר שלכו"ע לולב א"צ אגד, ואף אי לולב צריך אגד לא ילפינן לולב מסוכה לפסול תעשה ולא מן העשוי, וא"כ בהכרח המחלוקת היא אם יש דיחוי אצל מצוות. והגמ' דוחה ש"ל שלכו"ע אי דיחוי אצל מצוות, ונחלקו אם לומדיהם לולב מסוכה בבנין אב. (ולפי זה המחלוקת היא גם בליקטן בתהר. תודה"ה והכא), או שנחלקו במחלוקת ר"י ורבנן אם לולב צריך אגד, משום דילפינן "ולקחתם לכם ביום הראשון" מ"ולקחתם אגודת אזוב", או שלולב א"צ אגד. ומ"מ אף לרבנן מצוה לאוגדו משום "זה קלי ואנוהו".

ל"ג: אם מיעט את הענבים אחרי אגידת הלולב כשר, ואף אי דיחוי מעיקרא היו דיחוי, י"ל דאגד הזמנה בעלמא הוא ולא חשיב אפי' דיחוי מעיקרא כל שלא היה אם קידש היום ועודנו בפסולו, אבל קודם שהגיע זמן המצוה לאו דיחוי הוא. אמנם כתבו התוס' (ד"ה לעולם) שלמ"ד לולב צריך אגד, פסול משום תעשה ולא מן העשוי.

ר"א ברבי שמעון מתיר למעט את הענבים ביו"ט, והיינו כשמלקטם לאכילה ואינו מתכוון לתיקון מנא, וסבר כאביו ר"ש דדבר שאין מתכוון מותר, ואף דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות, שכיון שא"א שלא תמות היו כמתכוון, איירי שיש לו הושענא אחריתו, וממילא אין כאן תיקון כלי. ורש"י. והתוס' (ד"ה מודה) כתבו דהוי מלאכה שאין צריכה לגופה, דבעלמא פטור אבל אסור, והכא שרי משום מצוה.

הותר אגדו ביו"ט יכול לעונבו, אבל לקשור אסור, דקשר של קיימא הוא אחת מאבות מלאכות, והכא הוי קשר של קיימא. דאין בכוונתו להתירו לעולם, ולר"י עניבה כקשירה ואסור לעונבו, ולא מהני אגידה כירק דבעינן קשירה מעלייתא, לתנא דבריתא עניבה כקשירה כר"י, אבל ס"ל שא"צ קשירה מעלייתא אלא עונבו כחאודה של ירק, ושמענין מהכא שצריך לאגוד את הלולב בקשירה גמורה, שהרי אף לרבנן שלולב א"א אגד, מ"מ מצוה לאוגדו משום "זה קלי ואנוהו". וכתב הרא"ש הדלכה כרבנן. וכתב הר"ף דהתשא דקיימא לן לולב א"צ אגד, יכול לאוגדו ביו"ט, וביאר הר"ן שכיון שיוצא יד"ה אף בלי אגד לא הוי מלאכה.

חידור מצוה בד' **מיינים** - הר"ף מביא כאן את דברי הגמ' ב"ק שהידור מצוה צריך להוסיף שליש יותר ממימי המצוה שאינה מהוררת, ובמערבא אמרי עד כאן משלו כמאן ואילן משל הקב"ה, וביאר הר"ן דמשל הקב"ה היינו לזו עליו ואני פורע. עוד כתב הר"ן ששמבוא מדברי הגמ' שלם שאפי' למצוה עוברת א"צ להוציא אפי' שליש ממונו, ומכאן הדבר כתב מהראב"ד שלא יבוא לידי עניו ויפיל עצמו על הציבור, אמנם במצוה לא תעשה מחויב לתת את כל ממונו כדי שלא לעבור עליה, ואף במצות עשה כל אחד חייב להוציא עליה כפי הממוון שיש לו.

מתי ענבים פוסלים בהדס - היו ענביו מרובות מעליו פסול, אף אם הענבים נמצאים בכמה מקומות, משום דהוי מנומור. ענבים שחורים פוסלים מפני שאינו הדר, ומתחילה הם ירוקים ואח"כ הם משחירים, וכן ענבים אדומים פוסלים, כדמצינו שדם שחור הוא אדום שלקח, וא"כ ענבים אדומים עתידים להשחיר ולכן הם פסולים, אבל בענבים ירוקים כשר.

דיני ערבה

"ערבי נחל" היינו ענף מעץ הערבה, שהעלה שלה משוך (צ-ד וארוך) כנחל, והקנה שלה אדום, ופיה (צידי העלה) חלק. ולהלן יביאר מה כשר לערבה ומה פסול.

פסולי ערבה – גזולה דכתיב "לכם", יבשה, של אשרה ושל עיר הנידחת דכיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה, נקטם ראשה, נפרצו עליה וכתב הרא"ש שנפרצו דהכא הכונה נשרו אף לתוס' שמופרש בלולב בענין אחר. אבל כמושה, ושנשרו מקצת עליה, כשרה. וכמוש כשר אף בשאר מינים. ר"ן.

ערבי נחל – איתא בברייתא ש"ערבי נחל" היינו ערבות הגדלות על הנחל, דבר אחר שיהיה עלה שלה מושך ננחל. ובברייתא אחרת לומדים מדכתיב "ערבי" בלשון רבים, שגם ערבות של בעל הגדלות בשדה שלא על הנחל ואינו צריך השקיה, ושל הרים, כשרות, אמנם לכתחילה מצוה בערבי נחל ממש. הרא"ש כתב דלכא' כיון דדורשים ערבי שצריך שתי ערבות, לא נתרבה של בעל ושל הרים, ולא ראה לרבותיו שנוהרים בזה, וצ"ל דהוכנה למין הגדל על הנחל וא"צ גדילה על הנחל ממש. והר"ן כתב שמורים מ"ערבי" גם שתי ערבות וגם של בעל ושל הרים. וצפצפה פסולה כיון שהיא גדילה בין ההרים וכתבי בתומה ביהזקאל "קח על מים רבים צפצפה ש .מו", אמר הקב"ה אני אמרתי שיהיו ישראל לפני כעץ ערבה שאחוז במים רבים והם שמו עצמם צפצצפה שבהרים.

ל"ד. ערבה קנה שלה אדום, ועלה שלה מושך, ופיה חודש של עלים חלק. וצפצפה קנה שלה לבן, ועלה שלה עגול, ופיה דומה למגול. ואם פיה דומה למסר פסולה, וחילפא גילא אע"פ שפיה דומה למגל כשרה, ואין חסרון במה שיש לה שם לווי, ד"ערבי נחל" כתיב. אבל מקום.

לאבא שאול "ערבי" לא בא להכשיר של בעל אלא בא ללמד שיש מצות ערבה בלולב ויש מצות ערבה במקדש להקיף את המזבח. ולרבנן מצות ערבה במקדש היא הלכה למשה מסיני, (וכן נסוך המים תמיזי של שחר בימי התג, ועשר נטיעות הדנה אסור להרוש בערב מביעית ל' יום לפני ראש השנה כדי להוסיף מחול על הקודש, לר"ע יליפני דין זה מה'בשריש נקבצא תבשות' ולרבי ישמעאל זו הללנו, וחכמים עשו סייג ללורה ואסרי בשדה הלבן מפסח ובשדה האילן באילנות זקנים מעצרת, ושדה אילן היינו ג' אילנות בבית סאה, שזו מותר להרוש עד עצרת, ובפחות מג' אילנות מותר להרוש כשמוקן להם לפי חשבון המורחק כשיש ג' בבית סאה, ובנטיעות צעירות מותר להרוש עד ר"ה אם יש ' נטיעות בבית סאה כדי שלא יבשו, ואם אינם מפורזות או שיש פחות מ' נטיעות, מותר להרוש לפי חשבון המורחק כשיש ' מפורזות).

דברים שנתחלף שמם אחרי החורבן, והנ"מ בזה-

חלפתא וערבתא, ונ"מ שרק חלפתא כשר ללולב.

שיפורא וחוצוצרתא פשוטה ואינו של אל, ונ"מ שרק חוצוצרתא כשרה לשופר.

פתורתא ופתורא שלחן קטן וגדול, ונ"מ במוקח וממכר.

בי כסי והובלילא, ונ"מ שמחט שומצאת בבי כסי אפי' בצד אחד פסולה מפני שזמנו קד, דאילו במה שהיה נקרא בי כסי אינו טריפה אלא כשהנבק מפולש, כיון שהוא עבה כב' דפנות. רש"י. והתוס' (ד"ה בית הכוסות) כתבו שאם ניקב חצי העובי כשרה, והכא כיון שניקב עור אחד שלם הו"א דהוי טריפה קמ"ל.

בבל ובורסין, ונ"מ לגיטיי שארין, שחובל א"צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם, משום דבאינם לשמה ומצויים לקיים, וכעת מבורסין אין צריך לומר ומובל צריך לומר. וכתבו התוס' (ד"ה נפקא) שאין לומר נ"מ לענין כתיבת שם העיר, שהרי בבל הוא שם המדינה, ואין כותבים שם המדינה בגט.

דיני ד' מינים

ל"ד: מנין הד' מינים – לשיטת רבי ישמעאל יטול ג' הדסים, דכתיב "ענף, עץ, עבות." וב' ערבות, דכתיב "ערבי". ולולב אחד, דכתיב "כפת". ואתרוג אחד, דכתיב "פרי", ומ"עץ הדר" דרשין לקמן שטעם עצו ופריו שוה. (תת"ה ענף). וחזר בו רבי ישמעאל וסובר שדי בהדס אחד. ולר"ע יטול אחד מכל מין.

בל תוסיף בד' מינים – כתבו התוס' (ד"ה ערבי) שאין בל תוסיף אם מוסיף על כמות הד' מינים, אפי' למ"ד לולב צריך אגד, ורק אם הוסיף מין אחר עובר בכל תוסף. והרא"ש מביא שהרמב"ם כתב שבהדס אפשר להוסיף מושוים נוי מצוה, אבל בשאר המינים אם הוסיף או גרע פסול. וחכמי פריצנא קושטו עליו וחזר בו והכשיר הכל. ואם בל להוסיף הדס שווה, בה"פ פוסל, וד' טרגוניא סובר שדעריך להוסיף הדס עבות, ואם אין לו עבות יכול להוסיף הדס שווה. והר"ן כתב שאין חילוק בין הוסיף מנה' מינים לבין הוסיף הדס שווה, אלא החילוק הוא שאם ההוספה היא לנאותו כשר, ולכן יכול להוסיף הדסים וערבות ולא לולב ואתרוג.

הדסים קטומים – לרבי ישמעאל יטול הדס אחד שאינו קטום, ולר"ט יכול ליטול שלשתם קטומים בדע ביע הד בחדס. רש"י. והרא"ש מביא שהר"ד מפרש דהדס קטום כשר אף שבשאר המינים קטימה פוסלת, משום שנעניף חופית את עצו או קטיטו יניכרת כ"כ, והראב"ד ובעל המאור מחלקים בין נקטם דראשו לנקטם דהכא ופירושם חרוק מן הדעת. אבל הר"ן מסכים לביאר זה, ומבאר שנקטם היינו שדרך ענפי ההדס יוצאים מוחצדים ענפים קטנים, ועי"ז העלים אינם תלתא בחד קינא, וכשנקטם אותם נקראים הבדים קטומים. ובהו נחלקו במתני' אי היו הדו או לא, אבל בנקטם דראשו פסול לכ"ע. לשמואל הלכה כר"ט, ולכן אמר שמואל לסוחרים שאם לא ימכרו את ההדסים בשוויים ידרוש לרבים שהלכה כר"ט, ואף דס"ל כר"ט לא דרש כמותו, משום הידור מצוה. תוד"ה ולדרוש.

אין אוגדים את האתרוג יחד עם שאר המינים, דהא לא כתיב "וכפת תמורים" אלא "כפת תמורים".

ארבעת המינים מעכבים זה את זה, דכתיב "ולקחתם" שתהא לקיחה תמה, ומהאי טעמא פוסלים אתרוג חסר, אמנם אתרוג חסר כשר בשאר הימים אף שד' מינים מעכבים א"ז בשאר הימים. (תוד"ה שתהא). עוד כתבו התוס'

שדעת בה"ג שאם נטל את המינים בזה אחר זה כשר, ודבר תימה הוא, ורק אם נטלים יחד ולא חוברים באגד כשר לחכמים לפסול ל"ה. והר"ן כתב בשם הרמב"ן ש' שאפי' אם אין לו כעת את כל הד' מינים, ונטל חלקם ואח"כ השלים יצא, אלא שאין ראו לברך אא"כ יודע שיוכל להשלים.

כתב הרא"ש שסמטכר שמגיבא את הלולב בתחילה, מפני שמוזכרים אותו בברכה.

דיני אתרוג

"פרי עץ הדר" היינו אתרוג. ולהלן יבואר מנלן שהכונה באתרוג, וכן 'בוארו פסולי אתרוג, ויש דין מיוחד באתרוג שצריך שהוא יריה הוא לאכילה, ולכן אתרוג ערלה או של תרומה טמאה פסול), ויש מחלוקת אם צריך שיהיה באתרוג גם דין ממון או לא (ו"מ במעשר שני בירושלים). עוד מבארת הגמרא שאר פסולי אתרוג, כגון פסולי חסר או פסולי הדר.

אתרוג הגזול, והיבש שאין בו לחלוותי. פסול.

הירוק ככרתו ר"מ מכשיר ור"י פוסל. (עין ל"א:).

ל"ה. פרי עץ הדר– היינו אתרוג, ד"פרי עץ" היינו שטעם עצו ופריו שוה, ואין הכונה לפלפלין (וכדמצינו שיש ערלה בפלפלין דכתיב "עץ מאכל" עץ שטעם עצו ופריו שוה, דלא תימא כיון שהעץ אינו גבוה מן הארץ אין בו ערלה. רש"י. והתוס' (ד"ה ללמדך) הקשו שיש כמה עצים כאלו שיש בהם ערלה, אלא החידוש הוא שיש בו ערלה אע"פ שסופו להתייבש והיינו ראו לאכילה. וללמדן שאין ארץ ישראל סתירה כלום), שלא התורה אומרה לקחת "פרי" אחד, ובפלפלין לא מינכרא לקיחת פרי אחד כיון שהם קטנים. לרבי דורשים "הדר" מלשון הדיר, שכמו שבדיר עד שבאים קטנים עדיין גדולים קיימים, כך צריך להיות הפרי שכשחוטטים פירות שנה זו עדיין פירות שנה שעברה קיימים, והיינו אתרוג. ולרבי אבהו "הדר" היינו שדר באילנו משנה לשנה והיינו אתרוג. ולבן עזאי קרינן אידור שזה מים ביוונית, ואתרוג גדל על מים.

אתרוג ערלה ואשירה ושל עיר הנידחת פסול, דכיון דלשריפה קאי **כתותי מיכתת שיעוריה**, וכתבו התוס' (ד"ה לפי) שבולב של אשירה רק ביר"ט ש צריך להגיע לטעם זה, דביר"ט ראשון פסול משום שאין בו דין ממון, ובגבר שאינו ראוי לאכילה לכו"ע בענין שיהיה בו דין ממון. (א.ה.) ממה שלא הקשו 'התוס' מאתרוג מבואר לכא' שלא גרסו קטע זה בגמ' כאן גבי אתרוג. וע"ע בתוס' ל. ד"ה משום). וברא"ש מביא שיש גורסים שהפסול הוא משום מצוה העבירה, וס"ל שלא שייך כתותי מיכתת שיעוריה באתרוג, דאין לו שיעור, ושיעור כאגוז או כביצה הוא משום שבפחות לא נגמר הפרי. ובשם ר"י הביא הרא"ש ש'א"ל לפסול כאן משום מצוה הבאה בעבירה, כיון שלא יוצא יד"ח מחומת העבירה עצמה, אלא הפסול הוא מחומת כתותי מיכתת שיעוריה, דבעינן שיהא מינכר לקיחתה, כדאמרין גבי פלפלין.

אתרוג ערלה או מעשר שני – אתרוג שו ערלה פסול. לרבי חייא בר אבין הטעם לפי שאין בו התר אכילה ו"לכם" היינו הראוי לכם בכל דרכי הנאותו, ולרב אסי לפי שאין בו התר אכילה ודין ממוון שאינו ש"פ ואינו שלכם. ונ"מ במעשר שני בירושלים שיש בו התר אכילה, לר"מ שהוא ממון גבוה ואינו יכול לקדש בו אשה, (וכן במעשר שני בגבולין שלכו"ע הוא ממון גבוה. תוד"ה לפי), שלרב אסי אין יוצאים בו יד"ח, ולתת"א דמתני', ושמכשיר רבנן דס"ל שהוא ממון הדיוט, לא יטול (ו"א מפני שמכשירה לקבל טומאה, ו"א מפני שמפסידה, וכדלהלן לגבי תרומה טהורה. ל"ה:), ואם נטל יצא יד"ח מפני שיש בו התר אכילה, ולמ"ד שצריך דין ממוון יצא רק לרבנן. וכתבו התוס' (שם) שבערלה פסול משום דכתותי מיכתת שיעוריה, וא"צ לטעמיים הני"ל אלא במעשר שני. וכן לר"מ עיסה של מעשר שני אינה חייבת בחלה, דכתיב "ראשית עריסותיכם", ומצה של מעשר שני אין יוצאים בה יד"ח בפסח, דילפינן לחם לחם מחלה, ולרבנן יוצאים בה יד"ח מצה וחיבת בחלה.

ל"ה: אתרוג של תרומה טמאה פסול, דאע"פ שיכול להסיקו תחת תבשילו דכתיב "תתן לו" ולא לאורו, מכלל דבת אורו היא, אין בו התר אכילה.

אתרוג של תרומה טהורה לא יטול, ו"א מפני שמכשירו לקבל טומאה, שהרי שורים את האגודה במים בשבת כדי שלא יבששו, וכשנוגעים באתרוג עם המים (שהמים מאגדות הלולב נוספים על האתרוג. תוד"ה מפני) הוכשר לקבל טומאה, ואסור לגרוס טומאה לתרומה דכתיב "שמרת יתרומתי", וי"א מפני **שמפסידו** שקליפתה החיצונה נפסדת במשמוש הידים ואסור להפסיד את התרומה, ונ"מ אם קרא עליו שם תרומה חוץ מקליפתה החיצונה, שאין אסור להפסידו. וכן נ"מ היכא שכבר הוכשר לקבל טומאה. שם. **ואם נטל כשר לפי שיש בו התר אכילה** לכן או לישראל שלקחה מנכן יכול להאכילו לבן בתו כהן, (אבל פדיון אין לתרומה), וכן יש בו דין ממוון שהרי הכהן יכול לקדש בו אשה, וכן ישראל שנתן לו הכהן את התרומה יכול לקדש אשה, ומוכרה לכתנים והדמים שלו.

אתרוג של דמאי ב"ה מכשירים דכתיב "לכם" כיון דאי בעי מפיק נכסיה והוי עני וחזי ליה, דרוב עמי הארץ מעשרים ואינו אלא חומרא בעלמא וגבי עניים ואכסניא (חיל המלך שמונותיהם על בני המדינה) לא העמידו בדריהם. וכתבו התוס' (ד"ה דאי) ש'א"צ לטעם זה, דעצם מה שזה מותר לעני מספיק שהוא יצא בו, כמו תרומה לישראל. וב"ש פוסלים דסברי שאין מאכילים את העניים ואת האכסניא דמאי, ופסול כיון דלית ביה התר אכילה. (משמעותו רש"י ד"ה מאי.) והתוס' כתבו (ד"ה תריא) דמבואר הכא שבטבל לכ"ע לא יוצא יד"ח, אך כתבו שהטעם הוא משום דהוי אתרוג דשתתפין, (אבל במצה מטעם שותפין אם היה אוכל כמה יחיתים ויש משול כזית היה יוצא, וילפינן מקרא ש' יוצא). וכתב הר"ן שרוב ביום הראשון אין יוצאים בטבל, או בדמאי לב"ש, משום דהוי כשל שותפין ולא חשיב "לכם". אבל דעת הרמב"ן שטבל נחשב "לכם" כיון שיכול להפריש עליו ממקום אחר, ודא פסול דהיינו תרומה טמאה של דמאי.

עלתה חזוית כמין אבעובעות דקות על רובו פסול, על מיעוטו כשר, ואם עלתה חזוית בשניים ושלשה מקומות אף במיעוטו פסול דהוי כמנומר, ובוטחמו המוקם שמתחיל השיפוע בראש האתרוג, משהו נמי פסול מפני ששם או ניכר יותר. (ומשעמי בירושלמי שזה פסול רק ביר"ט ראשון. תוד"ה עלתה). וכתב הרא"ש שחזוית פוסלת רק אם היא ניכרת במשמוש היד שזה גבוה משאר האתרוג. עוד כתב הרא"ש שלשית הבבלי חזוית פוסלת אף בשאר ימים משום הדר. עוד כתב הרא"ש בשם הראב"ד שרובו היינו שזה מפורז ברוב המינים אע"פ ש שהיננו עצמו הוא מיעוט, וכ"כ הר"ן, והרא"ש עצמו נוטה לומר שבב' וג' מקומות אף במיעוטו פסול. עוד כתב הרא"ש שלש"י רק המקום העבה באתרוג נקרא חוטמו, ולא כל השיפוע, ולר"ף ולר"ה השיפוע נקרא חוטם, וכן עמא דבר משעמיובי וגבוה עד הפיטמא פסול בחזוית כל דהו וכן ביבש ונשאר פסולי הדר, ויבש היינו שאינו מוציא ליהא. וכתב הר"ן בשם הראב"ד שדמנומר פוסל רק כמנומר במונים הפוסלים באתרוג. כמו לול וכשי צריך ככרות, אבל בגוונים שאילו היה כך עוד הלאתרוג היה כשר גם באתרוג, ו"א שגם הם פסול כיון שאינו הדר. עוד כתב הר"ן שכמו שחזוית פוסלת בחוטמו במשהו, ה"ה בכל הדברים שפוסלים באתרוג.

ניטלה פיטמתו –ראש האתרוג, פסול, ואם ניטל עוקצו זנבו כשר. וי"מ דפיטמתו היינו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג, אבל אם רק נחתך העוקץ שחצוץ לאתרוג כשר, ורש"י מוקשה על פי זה, וד"ת מיישב. ובאומר אחר פירוש התוס' ששניהם בראש האתרוג, ועוקצו היינו מה שבוטל וקשה כעץ, ופיטמתו היינו שנתלש העוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומה. ובשם הערוך פירשו שפיטמתו היינו ראש האתרוג, ויבכנתו היינו שאם יניטל העוקץ עם קצהו שבתוך האתרוג פסול. וכתב הרא"ש ש'לפירוש הראשון שאין נגלש העוקץ קצתו שם כעץ גומה כשר, מפני שלא נחסר כלום מגוף האתרוג, ולי"מ אין פסול בפיטמא שבראש האתרוג כלל, כיון שאינה מגוף האתרוג, ולביאור השלישי אין פסול בזנב האתרוג, והר"ף והרמב"ם מפרשים כמו הערוך, ולפי זה אם הניטל פיטמא בראש האתרוג וניטלה פסול, אבל אתרוג שלא היתה בו פיטמא מעולם כשר, ובעוקץ אם ניטל כולו פסול, ואם נשאר כל דהו כשר.

נקלף פסול, ואם נקלף כולו והגליד כתמרה אדומה כשר אבל מקצתו פסול דהוי ליה כמנומר. רש"י. והתוס' (ד"ה הא) מבארים בשם ר"ח שאם נקלף כולו פסול ובמקצתו לא, ויורד שם כתב בשם הראב"ד שאם נקלף בב' וג' מקומות פסול אפי' במיעוטו משום דהוי כמנומר, וי"א שאין כאן פסול מנומר כיון שזה מראה חזוית לאתרוג, אמנם אם נשנתה מקום הקלף למראה פסול ודאי הוי כמנומר, ובחוטמו אפי' במשוחו פסול. ואם נקלף רובו פסול כמו כבולו, היכא שנשנתה המראה למראה פסול. עוד כתב הרא"ש שאפשר להכשיר חזוית שעלתה במיעוטו בב' וג' מקומות, ע"י קילוף, אם היה המקום כמראה אתרוג.

ל"ו: נסדק פסול

ניקב נקב מפולש פסול, ובנקב שאינו מפולש פסול הבאיסר אע"פ שלא חסר כלום. וכתבו התוס' (ד"ה אי) והרא"ש שאם ניקב עד חדרי הווער יתכן שגם זה פסול, אבל בה"ג מכשיר.

מתי אתרוג פסול כמו טריפה בבהמה – רבא מסתפק באתרוג שנימוח ונשארו הסימפונות –חדרי הווער שבתוכם נמצאים הערענים, אם כשר כמו שמצינו לגבי טריפות שאם לא נימוחו הסימפונות לא הוי טריפה, או שאע"ג שבהמה לא הוי טריפה פסול באתרוג, דשאני הכא דשליט ביה אוריא. (ולענין נקלף או נסדק פסול באתרוג כמו בבהמה דמצינו שגלודה היא טריפה, וכן נסדק הקנה ולא נשאר חוליה למעלה וחוליה למטה הוי טריפה, וניקב כשר באתרוג אע"ג דבבהמה בניקב קרום של מוח הוי טריפה).

אתרוג תפוח שהתנפח מחמת שנופלו עליו גשמים אחרי שנתלש, סרוח שנקב, וי"א שתפוח היינו נרקב וסרוח ריחו רע, כבוש בחומץ או בחרדל, שלוק מבושל מאד, לבד. מנומר, עגול ככדור, פסול, וי"א אף התנים שני אתרוגים הדבוקים יחד.

אתרוג הכושי – לאביי כשר, לרבא לבני בבל כשר מפני שהם קרובים לכוש ורגילים באתרוגים אלו, ולבני א"י פסול. דומה לכושי שגדל בבבל והרי הוא שחור פסול משום דנמה, אבל הגדל בכוש כשר כיון שכך הדרך. וכתב הרא"ש שכوشי ולבן פוסלים ברובו של אתרוג, ואם הם בב' וג' מקומות פוסלים אף במיעוטו.

אתרוג הבוסר לרש"י היינו קטן כפול הלבן, ולתוס' היינו אף גדול שלא נגמר הפרי, ר"ע פוסל וחכמים מכשירים, ואינו תלוי בדין חיוב מעשר באתרוג בוסר שר"ש פוטר וחכמים מחייבים, ד"ל שר"ע פוסל משום שאינו הדר אבל במעשר חיוב, וחכמים שמכשירים סוברים שפטרם ממעשר דכתיב "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" דכרך שבני אדם מוציאים לזריעה והיינו פרי העשוי לצמוח שהוא בשל כל צרכו. (וחכמים לא מחייבים בוסר במעשר אלא אתרוגים ותפוחים, אבל שאר הפירות אינם דאריים ללא כשהם חסר ופטורים אין להכמיים, ותפוחים חייבים אף לר"ש משום שהם דאריים רק לזריעה, וכן באתרוגים. או בתפוחים קטנים מאד, שראויים לאכילה ולא לזריעה, ר"ש פוטר וחכמים מחייבים).

ל"ו: גדלו בדפוס ועשאו כמין דפיה אחרת פסול, ואם עשאו כברייתו כשר, אפי' אם עשאו כמין דפיה קרשים כעין גלגל של ריחיים.

חסר – אתרוג שניקבחוהו כעכרים, לל"ק פסול אף בשאר הימים משום דמאי'ס ובענין מצוה הדורה הואיל ומזכיר שם שמים עליו, ולל"ב כשר בשאר הימים ופסול רק ביום הראשון כדין חסר דפסול ביום הראשון שחיובו דאורייתא משום דבעינן לקיחה תמה. ורבי חנינא היה אוכל ממנו **ויוצא בו בשאר ימים**, וכתב הרא"ש ש'שאע"פ שהוקצה למצותו, מוה שהוא יותר משיעור אתרוג לא הוקצה. וכתב הר"ן שאתרוג חסר כשר בשאר ימים רק אם רובו קיים, דאל"כ פסול, ד"אתרוג" אמר רחמנא ולא חצי אתרוג.

שיעור אתרוג הקטן ר"מ אומר כאגוז ר"י אומר כביצה, וכן נחלקו בשיעור ג' אבנים מקורזלות (לרש"י היינו מחודדות וטובות לקינוח, ולתוס' היינו אבנים רכות) שמונת להכניס בשבת לבית הכסא. לרש"י ההתר יכול שמשלטל פחות מד' אמות ובתי הכסא אינו מוקף מחיצות, שאין כאן

אלא לטולטל מוקצה ומשום כבוד הבריות לא גזרו. אבל התוס' (ד"ה בשבת) כתבו שהתירו להכניסים אף לבית הכסא המוקף מחיצות דמוות אף להכניסי כמרמלית לרה"י או מרה"י לכרמלית או לטלטל ד' אמות בכרמלית, אמנם בבין הכסא הקבוע בבנין אסור.

שיעור אתרוג הגדול - לרבי יוסי אפי' אם צריך לאוחזו בשתי ידיו כשר, ולר"י בעינן כדי שיאחז ב' בידו אחת דברי ר"י דחשישין שפול, וכן אמר ר"י שיש לפוסלו משום שאינו הדר, (והניו לשיתוב רבי יוסי, אך ר"י עצמו סובר שאין דין הדר באתרוג). והר"ן גורס שלר"י בעינן כדי שיאחז **שתיים** בידו אחת, והיינו הלולב והאתרוג ולא שני אתרוגים.

דין אגידת הלולב

לרבנן מצוה לאגוד את הלולב וההדסים והעברות יחד משום "זה קלי ואותוזה", ורבי יהודה לומד מגזירה שוה שהאגידה מעכבת, ונ"מ ג"כ שלר"י האגידה חייבת להיות כמין הלולב, ולר"מ יכולים לאגוד במין אחר. וכן י"מ שלר"י אגידת הלולב אינה חוצצת, ולרבנן היא חוצצת. עוד יבואר להלן אם אפשר לאחוז את הלולב ע"י דבר אחר, או שזה פסול משום דבעינן לקיחה תמה.

לר"י אין אוגדים את הלולב אלא במינו של הלולב, ואין הטעם משום הדר, שהרי לר"י אין דין הדר בלולב, אלא משום דס"ל **שלולב צריך אגד** וא"כ האגד עצמו הוא מכלל המצוה, ואם יביא מין אחר יהיו חמשה מינים ויעבור בכל תוסין.

ואמרו רבא שסיב שנוכר סביב הדקל, (מכאן הוכיחו התוס' (ד"ה דסיו) שסיב הוא מין אילן, ואינו אצותא דדיקלא הכשר למרו), או עיקרא דדיקלא – חתיכות מהדקל עצמו, כשר לר"י, מפני שהם מין לולב, שהרי לר"י הסכך צריך להיות ממין לולב, וכדלהלן, ובכל זאת מכשיר ר"י לסכך בנסרים.

לר"מ אוגדים את הלולב אפי' בחוט או במשיחה, ומעשה באנשי ירושלים שאגדו בגימיוניות של רהב –חוט זהב כפופים, (ולר"י היה זה לנוי בעלמא ולא להכשר מצוה, ולכן אין בזה הל תוסין, ומלמטה היה אגוד במין הלולב).

ל"ז. אלו מינים כשרים לסכך - לרבי יהודה צריך לסכך דווקא בד' מינים שבלולב, דאם ד' מינים שהם קלים שנוהגים רק ביום פסולים בשאר מינים, כ"ש שסוכה שהיא חמורה שנוהגת גם בלילות שנוהגת רק בד' מינים. והא דאמר עזרא "צאו והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכות כנהוג", עלי זית ועץ שמן הם דלפנות ולא לסכך. לר"מ יכול לסכך בכל דבר, דכתיב "בסוכו ת תשבון" סוכות של כל דבר, ולא דורשים ק"ו כיוון שיוצא מזה קולא שאם לא מצא מד' מינים, לא ישאין סוכה כלל. וכן שומכשיר ר"י בסיככה בנסרים של ארז עשן בהם ד"ל (וה"מ מכשיר ק"ו אם שני בין נסר לנסר כמלוא נסר והניח פסל ביניהם) היינו הדס, כדכתיב "אתן במדבר ארז שיטה והדס".

וכתבו התוס' (ד"ה רבי יהודה) שגם לר"י אין מסככים בד' מינים אם זה דבר המקבל טומאה, כגון שעשה מהם גלי, או בפירות. דלמ"ד שהסוכות היו ענני כבוד בעינן דומיא דתב שאינו מקו"ט, ולמ"ד שהיו סוכות משמי, ילפינן מדאיתקש סוכה לחגיגה. עוד כתבו התוס' (ד"ה כל) שההדס כר"מ שמוסככים בכל דבר שגידולו מן הארץ, ולא דורשים ק"ו כיוון שיוצא מזה קולא, והא דלענין ביעור חמץ הלכה כר"מ שאין ביעור חמץ אלא שריפה, אע"ג שיוצא מזה קולא שאם לא מצא עצים לשורפו יתא וישב בטל, טעמא דהתם אינו משום ק"ו אלא לומדים במה מצוין מותר שמצוותו בשריפה.

דיני חציצה באחיות הלולב

לרבה **צריך לשייר בלולב מקום של בית יד בלא איגוד** דאל"כ הוי **חציצה** ואין זו לקיחה, דס"ל כרבנן שלולב אי"צ אגד וממילא אין האגד חלק מהמצוה, ולרבא כל דבר שבא לנוי אינו חוצץ. וכתבו התוס' (ד"ה כי) שרבה סובר שמין במינו חוצץ, או דמפסקא ליה אי חוצץ. (ומה שמצינו שבלית לדבר הכרוך סביב הד' חוצץ, או לחלק בין דבר הנצרך ללולב לדבר שאינו נצרך, תאומים בלי"ט שהשני מפסיק בין הראשון לרחם מין במינו אינו חוצץ, שאני התם שכן הודין עלות תאומים, אבל מידי דלאא אורחיה סברה הוא דחוצץ, ומצינו חילוקים בדינים אלו).

וכן לרבה **אין לאחוז את הלולב ע"י סודר**, דבעינן לקיחה תמה. אבל משום חציצה אין כאן, משום שמדובר שעשה מהסודר בית יד ללולב והוא אווז מלמטה והולב ממוין לידו. (בתחילה רצו התוס' לחלק בין דבר הכרוך בידו לדבר הכרוך סביב הד' חוצץ, או לחלק בין דבר הנצרך ללולב לדבר שאינו נצרך, והתוס' דחו חילוקים אלו. תורה' דבעינא.) והר"ן כתב שאין פסוק לפסול חציצה בלולב, אלא דבעינן לקיחה תמה, ודבר שהוא לנאותו או שהוא בטל לגבי ידו הוי לקיחה תמה.

ולרבא לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, וכדמצינו שאם אפר הפרה נפל מאיליו לשוקת שהיו מביאים את האפר בשפופרת, דכל מעשי פרה היו כבלי אבנים אם אפשר, ולתוס' רק בשבעת הימים שמפרישים את התנ שחורף את הפרה ללשכה, היו מעשיה כבלי אבנים, משום מעלה, אבל ההשפופרת כאן מקבלת טומאה, ונערים לתת את האפר על המים דכתיב "מים חיים אל כלי" שלא יפסיק האפר בין המים לכלל, והא דכתיב "ותנן עליו מים" היינו שיעורם, ואם נפל מאיליו לשוקת פסול, ומשמעו שאם הוא הפירו' בהמקוון כשר, ומבואר דאע"ג דכתיב "ולקחו מעפר שריפת החטאת ונתנן" לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה. וי"ג שלומדים מ"ותנן".

אמנם מוהא דתנן שאם האזוב קצר ואינו מגיע למים (שהיו מונחים בשפופרת קנים ארוכה), מארכיו בחוט או בכוש וטובל במים ומעלה (ואזוהו באזוב מזהב דאל"כ לא יצילה להוט על הלה), אע"ל דכתיב "ולקח אזוב וטבל" בשעת טבילה בעין לקיחה, ליכא ראיא שלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, דדילמא אין חיברו זה נחשב כגופיה.

ל"ח: וכן לרבה לא יכניס את הלולב לאגודה אחרי ההדסים והעברות שמא ינשרו עלים והיוו חציצה. וכן לא יחתוך את הלולב מלמטה שמא ישראו עלים חתוכים והוי חציצה, ורבא מתיר בשניהם, דמין במינו אינו חוצץ. וכתב הרא"ש שהלכה כרבא בכלוה.

הרחת הדס ואתרוג - הדס של מצוה אסור להריח בו, דכיוון דלריחא קאי הצקצו מריחא שזה דרך הנאות, וילפינן מסוכה שאסורה בתנאה, כיוון שחל שם שמים על הסוכה כיון שהוקצו במצוה, אבל אתרוג כיוון שהוא עומד לאכילה לא הקצוה מריחא אלא מאכילה. וכתב הר"ן שהדס שתולים בסוכה, מסתבר שגם אותו מקצים מלהריחו, אבל י"א שרק הדס שבו' מינים מוקצה מריח. ובשבת של כל ימות השנה מותר להריח הדס מחובר, דא"צ לתולשו כדי להריחו, אבל אתרוג אסור שמא יתאווה לאוכלו ויבוא לתולשו, ואף אם יאכלנו במחובר אין לך תולש גדול מזה. וכתב הר"ן דאינא בעירובין מ. מהדס שנתחך ביו"ט ע"י נכרים, לרבנא מותר להריח בו לאלתר, ולמסקנת הגמ' צריך להמתין בכדי שיעשה. והק' הר"ן שהרי מבואר כאן שמותר להריח במחובר, ור"ת כתב שכל דבר שאפשר לישראל להתנות מעמו בלא מלאכת הנכרי לא נאסר. ות"י דאיידי שהביאורו מחוץ לתחום, ולכן ביו"ט צננו לכי"ע אסור להנות ממנו, ונתחלקו במצוצי יו"ט אם מותר לאלתר כיוון שאפשר להריח במחובר, ואיסור תחומין לבד הוא קל כשאמר איסורים (כיון שבמקום האסור לאחד מותר לאחר), או דבעינן בכדי שיעשה כיוון שבשביל להביאו לכאן היה צריך לגם לתולשו.

נוטל את הלולב בימינו כיון שיש עמו עוד ב' מינים, ואת האתרוג בשמאלו, ואיטר יקח את הלולב בשמאלו שהוא ימין שול. ראו"ש.

מברך על נטילת לולב, והואיל ומינו גבוה משאר מינים ולכן הוא חשוב והאגד נוקד על שמו.

נענוע הלולב ושתי הלחם

מלבד מצות נטילת לולב והיינו לאחוז בידו את הד' מינים יחד, יש מצוה (י"א מדאורייתא וי"א מדרבנן) לנענע את הד' מינים, ולהלן יבואר מתי ואיך מנענעים, וכמה פעמים מנענעים.

היכן מנענעים - מנענעים בהודו לד' תחילה –שבתחילת המזמור שבתהילים, וסוף שבסוף אותו מזמור שהוא גם סוף ההלל, ובאנא ד' הושיעה נא, ולב"ש מנענעים אף באנא ד' הצליחה נא. וי"א שיענע בתחילת הודו ובסוף הודו, וכתבו התוס' והרא"ש שמסתבר שלא יענעו אלא פעם אחת בכל פסוק, והטעם שמנענעים הוא משום שבר"ה שבאים ישראל ואומות העולם לדין און יודעים מי יצא וזאי ומי יצא חייב, נתן להם ב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמוחים בלולביהם כאדם שיוצא זכאי שהוא שמה, והיינו דכתיב "אז ירגנו עצי היער (ע"י הנענוע) וכו', הודו לד' כי טוב (היינו שמנענעים בהודו) ואמרו הושיענו וכו' (והיינו בהושיעה נא) מלפני ד' כי לא נפוטו (ויצאו זכאים)", ובירושלמי איתא למח מנענע משום לנענע כוחו של קטיגור. ועכשיו נהגו שהציבור אומרים הודו אחרי שהש"ץ אומר יאמר נא ויאמרו נא ומנענעים, אבל הש"ץ לא יענע, וי"א שגם הש"ץ יענעו ביאמר נא ויאימרו נא אבד הציבור. והר"ן כתב שאף הציבור לא יענעו אלא בהודו הראשון, דמה שאומרים עוד הודו אינו אלא לצאת מיאמר נא ויאמרו נא, ויאמר נא ויאמרו נא עצמא א"צ נענוע, אמנם בהודו שבסוף הלל שכופלים אותו ש"ץ והציבור, מנענעים בכל פעם, וכן באנא ד' הושיעה נא. ובשעת ברכה ג"כ צריך לנענע, וכתב ראב"ה שזה עיקר הנענוע. (תוד"ה בהודו, והרא"ש).

דרך הנענוע היא מוליך ומביא ומעלה ומוריד, כמו שמצינו בשתי הלחם וב' כבשי עצרת, שמונים שתי הלחם ע"ג ב' הכבשים, ומניח ידו תחתיהם, דכתיב 'והניף הכהן אותם על לחם הביכורים תנופה לפני ד' על שני כבשים', ולומדים מלחם המילואים שהלחם יהיה מעל הכבשים, ומוליך ומביא (למי שד' רוחות שלו, וי"א כדי לעצור רוחות רעות) ומעלה ומוריד (למי שהשמים והארץ שלו, וי"א כדי לעצור טללים רעים, וחוזין מהכא שאפי' שיירי מצוה שאינם לעיכובא במצוה, מעכבים את הפורענות, שהרי תנופה אינם מעכבת, דכתיב 'לתנופה לכפר' ויוון שהפירה היא בדם בתכרה כהנה שאם לא הניף כיפר), דכתיב "אשר הודוה ואשר הורם" הנהיף היינו מוליך ומביא, והורם היינו מעלה ואין עליה בלא הודוה. ואין נכון לומר בנענועים "דין גירא בעיניה דסטנא" שרואה שאינו יכול לתקנו מעול מצוות, מפני שזה גורם שהשטן –היצר הרע, יתגרה בו שתועת מעל קונו. וכתבו התוס' (ד"ה כדי) ששמא לא בכל התנופות מוליך ומביא, אלא רק בלולב ושתי הלחם, משום שבספס דנזונים על התנואה בעצרת על פירות האילן ובהת על המים.

מנין הנענועים - בגמ' איתא מוליך ומביא מעלה ומוריד. ובירושלמי איתא שצריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר. והירושלמי מסתפק אם הולכה והבאה נחשבים שתיים או אחד. וכתבו התוס' (ד"ה כדי) דכיון דלא איפשיט עבדינן לחומרא, וכתב הרא"ש שאין מוספיק ההולכה וההבאה אלא יענעו ג"פ בכל הולכה והבאה, עוד כתב שאע"פ שהנענוע הוא מדרבנן, משום חביבות המצוה עבדינן לחומרא, ונמצא שצריך ג' הולכות וז' הבאות לכל צד שהם שלושים וששה, ובעל העיטור כתב שכיון שזה דרבנן עבדינן לקולא, עוד כתב שמוליך ומביא לו' רוחות ולפי דל', והמושל בשתיים מושל באברע, כל דהר"ן, וכתב הרא"ש שחולעם לולב לנענע לו', רוחות, דמי שמתעב לשתיים סבר שהמוליך ומביא לו' רוחות נראה כשתי וערב, אבל האמת ששתי רוחות על המעלה ומוריד זה נראה כשתי וערב, אבל ד' רוחות עם מעלה ומוריד יש להו' ו' קצוות. והר"ן מביא ש"א שכותב מוליך ומביא מעלה ומוריד, ולדבריהם א"צ נחשבים אחד וממילא צריך מוליך ומביא ומעלה ומוריד וחוזר ומוליך ומביא, או שההולכה וההבאה הם שתיים, ומוספיק מוליך ומביא ומעלה ומוריד, ולדבריהם א"צ כסכוס בלולב. אבל הר"ן סובר שצריך לכסכס את הלולב (ולכן צריך שיהיה הלולב ערוף על ההדסים טפה), וכתב שלשיתס היריף צריך לכסכס בלולב ג"פ במוליך ומביא ומעלה ומוריד, והספק הוא לענין הכסכוס ג"פ אם צריך ג"פ בהולכה וג"פ בהבאה וג"פ בהעלאה וג"פ בהורדה, או ג"פ בהולכה והבאה וג"פ בהעלאה והורדה, וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא. וי"א שכל פעם שמנענע בברכה ובהלל צריך לטקוף את הלולב ג"פ חוץ מהמוליך ומביא ומעלה ומוריד, ועל טריפה זו הירושלמי מסתפק אם מוספיק לעשות מוליך ומביא ומוליך בתנועות קטנות, או ג"פ מוליך ומביא בתנועות קטנות. וכיון דלא איפשטא נקטינן לחומרא, ונמצא סדר נטילת לולב מוליך ומביא ומעלה ומוריד ואח"כ יטרוף את הלולב ג' זגוות של תנועות קטנות.

אכילה לפני נטילת לולב

אסור לאכול לפני נטילת לולב, וכפי שמצינו שאסור לאכול לפני תפילת מנחה. ולהלן יבואר האם מי שהתחיל לאכול צריך להפסיק וליטול לולב או שיכול לאגור סעודתו וליטול את הלולב אח"כ.

ל"ח. מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול, צריך ליטול כשמגיע לביתו, וכל היום כשר לנטילת לולב. ואם שכח ליטול והתחיל סעודתו, ואם אין שהות ביום ליטול לאחרי חציצה, כדמצינו צריך להפסיק וליטול, ואם יש שהות ביום א"צ להפסיק, כדמצינו גבי תפילת מנחה שאם התחילו בסעודה ויש שהות להתפלל אח"כ אין מפסיקין אפי' אם התחילו אחרי שהגיע זמן המנחה. ר"ן.

רבי זירא אומר שמתנ' איירי בחול המועד שחיוב נטילת לולב הוא מדרבנן, אבל ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא מפסיק אפי' אם יש שהות ביום, אמנם כתבו התוס' (ד"ה מאי) שקידוש היום, אע"פ שהוא דאורייתא (ורק הדין לקדש על היו"א מדרבנן) מ"מ א"צ להפסיק לאכול, דשאני קידוש שיכול לעמוד אף ביום ולכא' למיחש כ"כ לפשיעווא, או נמי כיון שהוא עסוק בסעודת שבת לא חוששים שיפשע בקידוש. עוד כתבו התוס' (ד"ה יום טוב) שאין לומר שנטילת לולב חוששים גם ביו"ט שני דרבנן, כיון דהיכא דאיכא שהות ביום חיישינן טפי (כמו שבמערב חוששים יוצא מנמנחה), דשאני תפילה שצריכה שהות ומתעצל בה, כשא"כ לולב שמגביהו ויתר בו מיד. וכתב הר"ן שמה שמבואר שצריך להפסיק בדאורייתא, היינו אם התחיל כשהגיע הזמן, או חצי' שעה סמוך לזמנה, אבל אם התחיל לפני כן אפי' בדאורייתא אינו מפסיק בדאיכא שהות ביום. (הגמ' לגמרא ש"ל שדרבנן מצוה להפסיק שמא ישכח ויפשע).

יצאה יד"ה בברכת אחר - אדם יכול לצאת יד"ח ברכת המזון כששומע הברכה מאשתו ובניו בנן שהגיע לחינוך, והיינו היכא שהאב אכל כית או כביעה ולא כדי שביעה שגם הוא אינו מחויב מדאורייתא, דבעינן "ואכלת ושבעת וברכך", ואתי דרבנן ומפיק דרבנן, ומ"מ תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו, דודאי זה מחמת שלא למד.

סדר ודיני אמירת ההלל

איתא במתנ' לקמן (מ"ב:) ההלל והשתמחה שמונה, והיינו שצריך לגמור את ההלל כל השמונת ימים. דעת הרמב"ם (ספר המצוות שורש א') שאמירת ההלל היא דרבנן, שהרי זה שבח שאמרו דוד, אבל הרמב"ן בהשגות שם חולק ואומר ונתחלק הרמב"ם והרמב"ן (ספר המצוות שורש א') חולק וסובר שזה דאורייתא (ואלו נוסח ההלל נתקן אח"כ, עיין בגמרא פסחים ק"ו כמה שיטות מי אמר את ההלל בראשונה).

ונהג בתחילה לא היו בקיאים כולם בנוסח ההלל, והיה אחד קורא את הלל ועונים אחריה הללויה וראשי פרקים, ובהמשך כתבו היו בקיאים היו בדבר שמונהם שנים, וכדלהלן.

סדר קריאת ההלל - המנהג בתחילה היה שאחד קורא את ההלל ומציאות את הרבים, מפני שלא כולם היו בקיאים בקריאת ההלל, ומלמ חייבים בקריאתו, ועל כן אם קורא ההלל הוא גדול, עונה אחריו הללויה אחרי כל דבר שהוא אומר, וכדיאמא בסוטה ששירת הים נאמרה כאמירת ההלל, שכמו שבהלל אומרים הללויה אחרי הש"ץ, כך בבשירת הים משה אמר, וישראל ענו אחרי כל דבר אשריה **לך**. אבל מי שהיה עבד או אשה או קטן מקריין אותו, אינם יכולים להוציא ידן כיון שאינם מחויבים בדבר, ולכן עונה אחריהם עם שהם אומרים, ותבוא עליו קללה שלא למד, ואם למד על שעושה שלוחים כאלה. וכתבו התוס' (ד"ה מז) שאשה פטורה מהלל דסוכות ודעצרת, אבל חייבת בהלל דליל פסח, כיוון שאף היא היתה באותו הנס.

ל"ח: כמה הלכות שלומדים מדרך קריאת ההלל

במקומנו של רבא, למרות שכבר כולם היו בקיאים בקריאת ההלל, היו נוהגים כדלהלן, כדי ללמד מספר הלכות חשובות-

מאמירת ההללויה' הראשון שהש"ץ היה אומר הללויה וכולם שתקו, ואח"כ כולם היו עונים והוא שותק, ואלו היו אומרים יחד עם הש"ץ כמו בשאר ההלל, לומדים שמצוה להנחיל הללויה אפי' לבקיאין, מפני שכאן גם בקיאים שעונים הללויה אינם מנסתרים בזה מילה מההלל, ולכן תיקנו שיאמר הללויה כמו אלו שאינם בקיאים. ר"ן.

מאמירת ההללויה' השני אחרי הללויה' עבדי ד', לומדים שאם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה' שלא ישיכחו שאפשר לצאת יד"ח מהש"ץ (מי שאינו בקי או בקי הסומך על המקרא) ולומר הללויה' על כל דבר.

מאמירת הודו אחרי הש"ץ שבתחילה הש"ץ אומר הודו וכולם שותקים,

ואח"כ כולם אומרים הודו והש"ץ שותק, לומדים שמצוה לענות ראשי פרקים, והיינו לזכות שגם היום מי שיוצא מהש"ץ צריך לומר בראשי פרקים את ראשי הפרקים ולא הללויה' רש"י. וכתבו התוס' שמשמעו מרש"י שבשאר הפרק עונים הללויה' ואלו את ראש אותו הפרק, אמנם בסוטה שמעמ שבכל פרק עונים לפי תחילת הפרק, ושמוא מתחילתו ואלו דרו זה נחשב פרק אחד. ומה שנוהגים לומר הודו אחרי אמירת ראשי יאמר נא ויאמרו נא, לא מצינו מנהג זה בתלמוד, ואפשר שטעם המנהג הוא כדי לומר שבכל פרק עונים תחילתו אותו הפרק, ולפי' שהוא פסוק של הדואה ושבה נהגו כך, ויוצאים מהש"ץ מדין שומע כעונה. ר"ן.

מאמירת אנא ד' הושיעה נא אחרי הש"ץ, לומדים שאם קטן מקרא אותו צריך לחזור אחרייו כל מילה ומילה, והיינו שנהגו כך לסימן שכן ההלכה שנתקטן מקרא.

מאמירת אנא ד' הצליחה נא אחרי הש"ץ, לומדים שיכולים לכפול את פסוקי ההלל, שהרי שמעו כבר מהש"ץ ושומע כעונה. (והוה מצי' למילף איפכא, אלא השמיטנו בזה שלא בחינם נהגו כך). ומה שמפסיקים באמצע פסוק, הטעם הוא מפני שפסוק זה נאמר ע"י שני בני אדם (אחי דוד ודוד).

ממה שרק הש"ץ היה אומר רבינו הרבא, ויציבורו ממשכינים בשם ש', לומדים ששומעו כעונה (אע"פ שלא ענה כלום). והמקור שדמצינו כעונה הוא מדכתיב "את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה", ובאמת לא יאשיהו קראם אלא שפן דכתיב "ויקראוהו שפן לפני המלך", ולא חזר יאשיהו וקראם דכתיב "ותכנע לפני ד' "

בשמעון". כתב רש"י ששומע כעונה הינו שמי שאינו יודע לא לקרות ולא לענות, אם שמע וכיון ליבו לשמוע, יצא. ולמד מהו רש"י שהמתפלל שמונה עשרה ושומע קדושה או איש"ר ישתוק וכיון והרי הוא כעונה, ואח"כ ימשיך בתפילתו. וכן דעת הה"א, אבל התוס' (ד"ה שמע) כתבו ששומע כעונה באמצע התפילה הוי כמפסיק בתפילתו.

וכתבו התוס' (ד"ה הלכתא) שמהגגו עתה באמירת הלל אינו כמנהג שהזכיר רבא, מפני שאינו אלא מנהג, והיכא דלא נהוג לא נהוג. עוד כתבו התוס' (ד"ה הוא) שלענין הברכה שמא לא אחד מברך לעצמו, ומ"מ לא הוי הפסק מה ששותקים עד שיאמור הש"ץ התפילה.

רבא אמר שצריך להזהר שלא להפסיק בנשימה בין ברוך הבא, לבשם ד', וכן בין יהא שמייה רבא, למברך. ולרב ספרא אין לחוש בזה כיוון שכוונתו לגמור. ורבא חזר בו, כדמצינו לענין חליצה שלרבא אין בעיה להפסיק בין "לא ל' לאבה בימינו וכדו', (תוד"ה אמר).

ל"ט כפילת פסוקים בסוף ההלל - מקום שנהגו לכפול בפסוקי ההלל מ"אורך כי עניתנו" עד הסוף, 'כפול', וטעם המנהג מפני שפרשה זו עד אורך כולה כפולה, הדוד תחילה וסוף, יאמר נא ג'פ, קראתי יה' וענינו במרחב יה, וכו'. רבי היה כופל מאנא ד' והלאה, ור"א בן פרטא היה כופל מאורך והלאה.

ברכה בהלל - מצוה לברך לפני ההלל, דכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתם, (ו"עובר" היינו לשון הקדמה, דכתיב "ויעבור את הכושי", וכתיב "והוא עבר לפניהם", וכתיב "ויעבור מלכם לפניהם). ולענין ברכה אחריה אם נהגו לברך יברך. וכן לענין מגילה מברך לפניה, וברכת אחריה תליה במנהג המקום. עוד מצינו דברים שאין טעונים ברכה אלא לפניהם ולא אחריהם, והיינו ברכת הריח, וציצית ושופר וסוכה ולולב ל"ת"ש שאין מברכים אחריהם "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לשמור חוקיו", ורק בתפילין כשמודרים משום לילה מברך ברכה זו. (תוד"ה אבל).

עובר לעשייתם בולב - התוס' (ד"ה עובר) דנים במברכים על הלולב והוי עובר לעשייתם, בלא כוונתו שברך כשהוא מניח בולב ואינו מוזמן בידו, וי"ל שיברך כשלווק את הלולב ועדיין לא לקח את האתרוג, או שיטול שניהם ויהפוך אחד מהם, או שיתווכן שלא לצאת יד"ה, אם נמי י"ל דכיון שלא נגמרה המצוה עד אחרי הנענוע יכול לברך גם אם יצא יד"ה, דכיון שיש בדבר מצוה מן המובחר חשיב עובר לעשייתן.

כמה מדיני שביעית

אין לקנות אתרוג בשביעית מעם הארץ, מפני שאין מוסרים לעם הארץ דמי שביעית יותר ממזון ג' סעודות. ובסוגיותינו יבואר: א' כיצד ניתן לקנות אתרוג בשביעית בהיתר. ב' איסור קנית פירות שביעית מעם הארץ. ג' האם יש בלולב ובעצים קדושת שביעית. ד' האם שנת האתרוג נקבעת לפי חטטה כאילו או לפי לקיטת כירק. ה' חילול קדושת שביעית שיש במעוות שקנו מהם פירות שביעית.

קניית לולב ואתרוג בשביעית - מי שבא לקנות בשביעית לולב מעם הארץ, והלולב אין בו קדושת שביעית מפני שהוא גדל בשנה שישית, והקונה צריך גם אתרוג, ובאתרוג יש קדושת שביעית (למ"ד דאזלינן ביה בתר לקיטה), לא יקנה את האתרוג מעם הארץ, שהרי אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון ג' סעודות, אלא כשקונה לולב יתן לו המוכר אתרוג במתנה, ואם המוכר לא מסכים, יבליע את דמי האתרוג בלולב ע"י שימורו את הלולב ביוקר. ופרטי' הדינים כדלהלן.

קניית פירות שביעית-

פירות שביעית שנלקטו מן המשומר, אסור לקנות מהם אפי' פחות ממזון ג' סעודות, ופירות שאין דרך בני אדם לשומרם ולקטן מן המופקע, (כגון פיגם וירבוזים ושיטים וחלגלוגות וכוסברג שבהריהם וכרפס שבנהרות וזגריג של אפר, שאין דרך בני אדם לשומרם, והם פטורים מן המעשר דכתיב "ובא הלוי כי אין לו חלק ונהל עמך" יצא הפקר שיש לו בו חלק ונהל עמך), מותר לקנות עד מזון ג' סעודות.

כמו כן **אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ** יותר ממזון ג' סעודות, לרש"י הטעם משום דכתיב "לאכלה" ולא לסחורה, דפירות שביעית חייבים בביעור, ומימלא אסור לעשות בהם סחורה להצניע לאחר שביעית ולהעשיר, אבל מזון ג' סעודות מותר. והלוסי' (ד"ה שאין) טעם האיסור הוא שמא הוא לא יזהר במעות לנהוג בהם קדושת שביעית. ואם שכח ומסר לו, יאמור רבי, **מעות הללו יהיו מחוללים על פירות שאינם של שביעית שיש לי בתוך ביתי**, (ואף למ"ד שז"א לחלל מה שביד חבירו, מ"מ האנו אמי מדינא אלא קנסא בעלמא. תוד"ה מעות), ואוכל את הפירות בקדושת שביעית לאכילה ולשתיה ולסיכה ולהלכתה גבר.

ואין לומר שהאיסור הוא מחמת שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, דכתיב

"לאכלה" ולא לסחורה, דאין האיסור הוא כשהמלטק עצמו מוכר, אבל מותר שאחר

ימכרו, ואפי' כמה שמלטקים יחד מותר לאחד מהם למכור משום הבלעה. ואמנם

אסור למכור באתרו מוקם כל שעה, ואפשר שגם אסור לקנות פירות שביעית בזול

כדי למכורם ביוקר. והיו"ה ר"ליתם.

שיטת רש"י שפירות מושדה נעול ומשומר אסור לקנות אף פחות מוג' סעודות שכיון שהוא חשוד שאינו מפקיד את שדרו לעניים, חוששים שמא הוא מערים ומוכרם מעט מעט. אבל ההות' (ד"ה בוד"א) כתבו שעם הארץ רגיל אינו חשוד על השביעית, אלא ידוע שעבר על איסור שביעית אסור לקנות ממנו אפי' מן המופקר, אלא האיסור כאן הוא שפירות שביעית מן המשומר אסורים, דכתיב "ואת ענבי נזירך לא תבצור" נזירך היינו שזור מהם בין אדם. והק' התוס' דא"כ הפירות עצמם אסורים, ובגמ' נשמע שהאיסור הוא מה שנתון מעות למע הארץ, עוד הקוש התוס' שאף מן המשומר אין האיסור אלא לבצור כדרך הבוצרים, אבל ע"י שינוי מותר.

קדושת שביעית בלולב - לולב יש בו קדושת שביעית, כיון שהנאתו וביעורו שוה שמכבדים בו את הבית וזה שעת ביעורו וקלקולו, ומ"מ לולב הנקנה לפני סוכות הוא של שנה שישית, כיון שבאילן הולכים אחר חטטה. אי"נ לולב הוא עצים, ועצים אין בהם קדושת שביעית ר"ן.

קדושת שביעית ודיני ערלה ומעשר וכו' באתרוג - הנה אילן שזנה מירק בכמה דברים. א' נוהג בו ערלה ורבעי. ב' קדושת שביעית נוהגת בפירות שאינם בשביעית אע"פ שנלקטו בשמינית. ג' שנת המעשר שלו לענין אף לתת מעשר כיון עני' היא לפי השנה שהפרי חנט בה. משא"כ ירק שאין נוהג בו ערלה ורבעי, ואזלינן ביה בתר לקיטה בין למעשר בין לשביעית, אמנם כתבו התוס' (ד"ה ולשביעית) שירק שנגמר גדולו בשישית אין בו קדושת שביעית אע"פ שנלקט בשביעית. ולענין אתרוג שהוא אילן אף הוא גדל על כל מים (השקיה תמידית) ביה, נוהג בו ערלה ורבעי כאילן, ולענין שביעית לר"ג ולר"א אזלינן כירק, בתר חנטה כאילו, ולרבותינו שבהושא אסור לקיטה כירק, ולענין מעשר לר"ג ולרבותינו שבהושא דינו כירק כיון ששמעשר פירות האילן וירקות הוא מדרבנן ובגורן ויקב הוא מדאורייתא, ואמרין מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים אף כל פירות וכו', ואתרוג הוא כמו ירק שגדל על כל מים, ולר"א דינו כאילן. והתוס' דנים מהו גגור פרי באתרוג, די"ל שכיון שדרכו לעמוד באילן ששתיים שלש שוש והוא ממשין לגדול לא חשיב גמר פרי. ולענין כלאים דינו כאילן ואינו כלאים בכרם, וכן ראש השנה שלו הוא שבת כמו אילן (ולא תנא לפי שזה לא תלוי בחטטה ולקיטה).

מ. קדושת שביעית בעצים-

לרבנן אין קדושת שביעית חלה אלא על דבר שהנאתו וביעורו שוה, כגון סוכה ושתייה והדלקת הנר, דכתיב "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" לכם היינו לכל צרכיכם, ולאכלה היינו שמוותר להנות מהם בהנאה הדומה לאכילה ולא למשרה (-שרית פשתן ביין של שביעית) וכבוסה (-כבוס בגדים בין של שביעית), וכן דורשים "והיתה שבת הארץ וכו'" שאין שבת הארץ נוהגת והיינו שלא חלה קדושת שביעית אלא במה שהנאתו דומה לאכילה, ואכילה הנאתו נביאורו שוה, אבל משרה וכבוסה אין הנאתו וביעורו שוה (מפני שנתנים מהם בלבבישה וביעורו הוא בזמן שרייתם. ולפי זה צביעת בגד ג"כ חשיב אין הנאתו וביעורו שוה, אא"כ נאמר שיש שבח מנינים ע"ג צמר. וי"מ שמידי משעה ששורים את הבגדים הם מתקלקלי, והנאה היא רק אחרי כמה ימים שהבגד שרוי בהם. תוד"ה יצאו), ומומלאו עצים העומדים להסקה אין בהם קדושת שביעית, מפני שאופנים בעצים אחרי שנעשו גחלים, ואף שעצים דמשחן – עצי שמן שמדליקים אותם כדי להאיר את הבית ונמצא שהנאתם וביעורם שוה, מ"מ סתם עצים להסקה הם עומדים ולא להאיר, ולכן לא חלה עליהם קדושת שביעית מעיקרא, אפי' אם לקטם כדי להאיר. ועלי קנים וגפנים שלקטם בשדה לאוצר (התוס' מסתפקים אי איירי דזווקא בלקטם לאוצר), אם לקטם לאכילה יש בהם קדושת שביעית, אבל אם לקטם לעצים אין בהם קדושת שביעית, וכיון שעלי קנים וגפנים לפעמים עומדים לאכילה ולפעמים עומדים להיתקן, אזלינן בתר מחשבתו.

ולרבי יוסי הא דכתיב "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" הכונה לכל צרכיכם, ואפי' למשרה וכבוסה שאין הנאתם וביעורם שוה, ו"לאכלה" ממעט שאין לעשות בהם מלוגמא רפואה, או זילוף לריח טוב בבית, או אפיקטויזין להקיא, והיינו הנאה שאינה שוה לכל אדם אלא לצורך חולה או איסטנט, ולדבריו עצים להסקה יש בהם קדושת שביעית.

וי"א שכונת הגמי' שמה שעצים דמשחן אין בהם קדושת שביעית משום ססתם העצים עומדים להסקה, זה תלוי במחלוקת זו. שלרבנן לא מועילה מחשבת להפקיע מהסתמא, ולרבי יוסי מהני מחשבה להפקיע מהסתמא, ואם חשב על דבר שהנאתו אחר ביעורו כמשרה וכבוסה, מהני מחשבתו להפקיע מהם קדושת שביעית. תוד"ה ועצים.

מז. חילול קדושת שביעית-

קדושת שביעית שיש בפירות שביעית, אין מתחללת לענין שהדמים נתפסים בקדושה, על פירות או מעות בדרך חילול, ורק בדרך מקח חלה הקדושה על המעות או הפירות.

ולענין מעות המקח או פירות שקנו בהם פירות שביעית (פרי שני), בזה לדעת רבי אלעזר אין הקדושה מתחללת אלא דרך מקח, דכתיב "בשנת היובל הזאת" ויובל כשביעית, וסמיק' ליה "וכי תמכרו **ממכר** לעמיתך". ולפי זה מי שיש לו מעות של שביעית ורוצה לקנות בהם בגד, אינו יכול לחללם בעצמו על פירות, אלא ילך לחנוני הרגיל אצלו, ויקנה במעות פירות, ויתן את הפירות במתנה לחנוני שינהג בהם קדושת שביעית, והחנוני יתן לו את המעות שכבר אין בהם קדושת שביעית.

ולריו"ח שביעית מתחללת אף בדרך חילול שאמור שקדושת הפירות תחולל על המעות, דכתיב "כי יובל היא קודש" יובל כקודש שהקדושה מתחללת אף בדרך חילול.

ורבי אלעזר לומד מ"כי יובל היא קודש" ששביעית תופסת דמיה כמו בקודש דכתיב ביה פדיה, שזה יוצא ונכנס תחתיו. אמנם בשביעית אין הפרי שגדל בשביעית יוצא לחולין, דכתיב "תהיה" בהיותה תהיה, אמנם מה שחילול קדושת שביעית יוצא לחולין אם חיללו, דלא כתיב "תהיה" אלא בפירות עצמם, אלא כיצד אחרון אחרון נכנס בשביעית, וכן הפרי עצמו קדוש.

וריו"ח לומד מהסמיכות שאפי' אבקה של שביעית גורמת שימכור את מטלטליו וכליו מחמת עניות. ואבך היינו דבר שאינו גוף האיסור עצמו, דעיקר איסור שביעית הוא איסור זריעה וחמירה.

תנאי כוותיה דר"א, ותנאי כוותיה דריו"ח.

חילול שביעית ומעשר שני על בהמה - מעשר שני אין לחללו אלא על מטבע, דכתיב "וצרת הכסף בידך" דבר שיש בו צורה, אמנם מטבע שחיללו עליו מעשר שני, או דמי שביעית, לר"מ יכול

לקנות בהם בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים, ולחכמים רק שחוטים ולא חיים, גזירה שמה יגדל מהם עדרים עדרים ונמצא משהי ממשורות לאחר המעור, והתורה אמרה "שנה שנה ואכלת" ואם שהה ראשונה ושניה חייב לבער בשלישית, וכן בשביעית צריך לבערם בזמן הביעור ולא להתעשר מהם. ובזכרים גזרו חכמים אטו נקיבות. ומודר ר"מ שאין מחללים על חיים אלא בזכרים אבל בנקיבות לא דחיישין שמא יגדל מהם עדרים עדרים. וכתבו התוס' שרק מחוץ לירושלים לרבנן אין מחללים מעשר על בהמה, ואם חילל חלה הקדושה אבל הקדושה לא פקעה מהדמים, ולר"מ מותר דווקא אם כוונתו להעלותה ולאוכלה בירושלים, אבל בלאו הכי מבואר בריש הזהב שכליער אין מחללים טיבעא על פרא, (ובירושלמי יש מ"ד שאפי' ע"מ להעלותו אסור לכי"ע, ואין המחלוקת אלא בדמאי), אמנם בירושלים עצמה מותר לקנות במעשר בהמה לשלמים אפי' לתחילה. תוד"ה על.

תקנות זכר למקדש

חכמים למדו מהפסוק "ציון היא אין דורש לה" שצריך לזכור את בית המקדש, ולכן תיקנו חכמים תקנות זכר למה שהיה במקדש, כגון נטילת לולב שבעה ימים, ולהלן יבוארו כמה תקנות שתיקנו זכר למקדש.

מ"א. נטילת לולב ז' ימים - בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה אפי' בירושלים יום אחד, דכתיב "ושמחתם **לפני ה' אלקיכם** שבעת ימים", משחרב ביהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי שהיה הלולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. ובעינן לעשות זכר למקדש, דכתיב "ציון היא אין דורש לה" מכלל דבעי דרישה.

אכילת חדש בט"ז ניסן - אין לאכול חדש ביום הנף (ט"ז ניסן) עד אחרי הקרבת העומר דכתיב "עד הביאכם את עומר התנופה", והרחוקים מירושלים שאינם יודעים מתי הקריבו את העומר מותרים לאכול חדש מחצות לפי שידוע שאין ב"ד מתעצלים בו. משחרב בית המקדש מותר מעיקר הדין לאכול חדש משהאיר המזרח דכתיב "עד עצם היום הזה" דהיינו האיר המזרח, (ו"עד הביאכם" היינו בזמן שיש עומר), והתקין ריב"ז שיהא יום חייב כולו אסור באכילת חדש, מפני שמורה יבנה ביהמ"ק, ואם יבנה והיינו שיגמר הבנין בלייל ט"ז או בט"ו סמוך לשקיעת החמה ולא יהיו פנויים לקצור את העומר עד סמוך ליום, יש טירחה רבה בעומר לייבשו באבוס ולצבור אותו שזיבזבו מימיו ולטחון אותו בריחים של גרוסת ולנפות אותו ב"ג נפות, (ואף שאין ביהמ"ק נבנה בלילה דכתיב "וביום הקים" מקדש העתיד הוא בנוי ומשוכלל משמים, דכתיב "מקדש ד' כוננו ידיו"), ולא יפסיקו להקריבו אפי' עד חצות אלא א"כ, ויאמרו שכמו שאששתקד אכלו משהאיר המזרח כך יאכלו גם השנה, אבל אם נבנה בט"ז מותר משהאיר המזרח, ואם נבנה בט"ו או לפני כן מותרים כבר מחצות דודאי כבר קרב העומר.

וליישנא בתרא סבר ריו"ח שיום הנף כולו אסור באכילת חדש מן התורה, דכתיב "עד עצם היום הזה" עד עיצומו של יום והיינו שכל חיים קרוי עצם. ועד ועד בכלל, וכשיטת רבי יהודה, ודרש ריו"ח את הפסוק והתקין שלא לאכול כל היום מפני שבזמן ביהמ"ק היו רגילים לאכול מן מחצות.

דיני נטילת לולב-

מ"א: כל אחד מישראל חייב בנטילת לולב, שנא' "ולקחתם" בלשון רבים, וסוכה יליפנין מ"כל האזרח". תוד"ה ולקחתם.

"לכם" ביו"ט ראשון - אם חל יו"ט ראשון בשבת (דנטילת לולב דוחה שבת רק ביו"ט ראשון, היו מביאים את הלולבים מערב שבת לבית הכנסת, ולמחרת היה כל אחד נוטל את שלו ע"י שהיה מכיור, אבל בשל אחר א"א לצאת יד"ח ביו"ט ראשון, דכתיב "לכם" להוציא את השאול ואת הגזול, ואם נתנו לו במתנה יצא יד"ח, וכן המקבל לולב במתנה ע"מ להחזיר יצא יד"ח, ובלבד שהחזירו דאלי"כ אינאלא מילתא במעיקרא הוא גזול בידו. ולולב של שותפין ג"כ אין יוצאים בו יד"ח. דבענין שהיה מיוחד לו, וקהל הקונים בשותפות מלמדים אותם לתת במתנה ע"מ להחזיר, ויש לסמוך שבסתמא ג"כ זה ניתן במתנה ע"מ להחזיר. (תוד"ה אלא).

דיני מתנה ע"מ להחזיר - כתבו התוס' (ד"ה היחל) שבמתנה ע"מ להחזיר צריך תנאי כפול ולהקדים תנאי למעשה וכן ללא. ובעל העיטור כתב שכיון שהמקבל יודע שהנותן עדיין לא יצא בו ואין לו לולב אחר, אין בנותן סתם הוי מתנה ע"מ להחזיר. ראש"י, וכתב הר"ן דמסתבר דבנותן סתם מהני. עוד כתב הר"ן שמסתבר שאם התנאי שבערבה מצוותו לא חשיב חזרה. עוד כתב בעל העיטור שאם במתה מחמת מלואכה, שהרי אם לא יחזיר המתנה בטילה ועשה גזלן למפרע. עוד כתבו התוס' שאף שכל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה, מ"מ מהני מתנה ע"מ להחזיר כיון שיכול להקדישו לזמן שהוא בידו, ועוד י"ל שרק אם אינו יכול להקדיש מחמת הערמה לא הוי מתנה, אבל כאן הוא נותן לו כדי שיהנה ממנו. עוד כתבו התוס' שאם היה דעת הנותן שיוכל לתת לאחר והאחר יתן לאחר וכי' במתנה ע"מ להחזיר, ע"מ שבסוף יחזירו לו, ויצאים כולם יד"ח. וכתב הרא"ש שאם אמר יאה במתנה עד שתצא בו, לא יצא.

חביבות מצות לולב

ר"ג קנה לולב באלף זוז, מפני שהיתה המצוה חביבה עליו.

אמימר היה מתפלל עם הלולב מרוב חיבתו עליו, שאע"פ שאסור לאחוז תפילין או ס"ת בשעת התפילה (וכן כשאוחזם אסור להשתין או שינת שינת קבע או ערעא), וכן אסור להחזיק בשעת התפילה סכין או קינה מלאה או ככר או מעות, מ"מ לולב שיש מצוה בהחזקתו אין אחיזתו טורדת את דעת המתפלל מפני שהמצוה חביבה

עליו, משא"כ דברים שאין מצוה בהחזקתם הם טורדים את דעת המתפלל שמא יפלו מידו.

אנשי ירושלים היו זריזים במצוות, ועל כן היו נוהגים להחזיק את הלולב בידם ביציאתם מביתם ובהליכה לבית הכנסת ובזמן ק"ש ותפילה או ביקור חולים או ניוחם אבלים, אבל בזמן קריאת התורה שגולל ס"ת ופותחו, או נשיאת כפים, או בזמן הלימוד שהוא טרוד ויש לחוש שמא יפול מידו, לא היו מחזיקים את הלולב.

טעה בדבר מצוה

שיטת רבי יוסי' שהעושה בשוגג דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אם היה טרוד ועסוק בעשית מצוה, אינו חייב קרבן. הגמרא מבארת מתי שייך פטור לו של טעה בדבר מצוה.

מ"ב. הוצאת לולב בשבת - מי ששכח והוציא לולב לרה"ר ביו"ט ראשון שחל בשבת, קודם שיצא בו, כגון שהפכו ואם לא הפכו אינו יוצא בו אם לא נתחנן לצאת, והיינו למ"ד מצוות צריכות כוונה. (תוד"ה אמו). **או שהוציא בכלי** (בדבריו בזיון לא יצא אף לרבא שיצא בנטילה שלא דרך), פטור מחטאת לרבי יוסי, כיון שטעה בדבר מצוה, אבל אם כבר יצא בו חייב כיון שכבר אינו טרוד בעשית המצוה. וכתב הר"ן שבהוציא בכלי אינו חייב על הכלי מפני שהוא טפל ללולב.

אכילת עולת העוף - עולת העוף שהיתה בין חטאות העוף לפי שלפעמים שניהם נעשים בקרן מערבית דרומית, העולה למעלה מחוט הסיקרא (וכן ניסוך המים והיין, ואף שעיקר מוקם עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, מ"מ כשהיא רבה היתה מערבית בקרן מערבית דרומית), והחטאת למטה מחוט הסיקרא (וכן הגשות ושיירי הדם), ואכלה בטעות, פטור מקרבן מעילה, מפני שאכילת חטאת מצוה דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם", וטועה בדבר מצוה פטור, וקמ"ל שטועה בדבר מצוה פטור אע"פ שמועשה לא עשה מצוה. וכתבו התוס' (ד"ה עולת) שמתבאר בפסחים שרבי יוסי' פטר רק בזמנו בהול, וצ"ל דהכא זמנו בהול כדי שלא תבוא חטאת לידי נותר. עוד כתבו התוס' (ד"ה מהו) שיש מ"ד שטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב. וי"ג שהחידוש כאן הוא שאע"פ שאפשר שיאכל אחר את החטאת, מ"מ פטור כיון שטעה בדבר מצוה.

השוחרת תמיד שאינו מבוקר חייב חטאת משום שחיטה בשבת, והיינו כשהביאו מלשכת שאינם מבוקרים, דבאופן זה לא חשיב טועה בדבר מצוה כיון שבלשכה זו אין טלאים להקרבן שהוא טרוד מתי יקרבו, וכן טירדה שלא יעבור זמן המומד אינה סיבה לתלות בטעות ללשכת אחרת, למדיד הוא. וכתבו התוס' (ד"ה שאינו) שקרבן שאינו מבוקר פסול אפי' בנמצא תם, כיון שהוא טעון ביקור ד' ימים.

מותר לאשה לטלטל את הלולב ואע"פ שאינה חייבת בנטילתו אין בזה משום מוקצה כיון שהוא ראוי לאחרים. ולדידן שלולב לא דוחה שבת אפי' ביו"ט ראשון, אסור לטלטלו בשבת. ר"ן.

מותר להחזיר את הלולב במים בשבת אבל לא להוסיף מים או להחליף משם שזה שטירא לתקון מנא, לרבי יהודה ביו"ט מותר אף להוסיף מים ובחול המועד מחליפים את המים והיינו שמצוה להחליף.

דיני קטן

האב (וי"א גם האם) חייב לחנך בנו ובנותיו למצוות, דכתיב "חנוך נער על פי דרכו", וכן צריך להפרישם מאיסור, ושיעור החינוך במצוות שהוא הוא בכל תניקו לפי חריפותו וידיעתו, ובכל דבר לפי עניינו. עוד יש דברים השייכים לקטן לא מדיו חינוך, אלא מתי אפשר לסמוך עליו לענין טומאה וטהרה או לאכול משחיטתו או לשחוט עליו את הפסח, וכדלחלק.

חינוך קטן - קטן היודע לנענע חייב בלולב, והיודע להתעטף חייב בציצית, והיודע לשמור תפילין שלא להכנס בהם לבית הכסא, ולהר"ן היינו לשומרם בנקיט, אביו קונה לו תפילין, והיודע לדבר אביו מלמדו "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" ופסוק ראשון מקריאת שמע.

חשש טומאה בקטן - קטן היודע לשמור את גופו, אוכלים שטורו שגופו נגע בהם, אבל אג נגע בידיו ובהרות חוששים להם, מפני שגורו שסתם ידים יהיו שניות אא"כ יודע לשמורם וטורו שגופו נגע בהם שיתקן לפי חריפותו וידיעתו, ועוד יש דברים השייכים לקטן לא מדיו חינוך, אלא מתי אפשר לסמוך עליו לענין טומאה וטהרה או לאכול משחיטתו או לשחוט עליו את הפסח, וכדלחלק.

קטן כהן היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות מפני שעו"י ידוע שהביא ב' פערות, דאין קטן פורס כפיו, ולפינ כן אם יודע לשמור בטהרה אין חולקין לו גזרן מנא בגלל שבדיקת חמץ ורבנן, מ"מ כיון שאין כאן חזקת טומאה נאמן, וה"ה שסומכים על קטן לשמור דברים המזוהרים, אבל על עכ"כ אין סומכים. ר"ן. וקטן היודע לישאל ושאלוהו על הטומאה ואמר איני יודע, ברה"י ספיקו טמא וברה"ר ספיקו טהור, אבל אם אינו יודע להשאל, אפי' ברה"י ספיקו טהור. תוד"ה היודע לישאל.

קטן כהן היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות מפני שעו"י ידוע שהביא ב' פערות, דאין קטן פורס כפיו, ולפינ כן אם יודע לשמור בטהרה אין חולקין לו גזרן מנא בגלל שבדיקת חמץ ורבנן, מ"מ כיון שאין כאן חזקת טומאה נאמן, וה"ה שסומכים על קטן לשמור דברים המזוהרים, אבל על עכ"כ אין סומכים. ר"ן. וקטן היודע לישאל ושאלוהו על הטומאה ואמר איני יודע, ברה"י ספיקו טמא וברה"ר ספיקו טהור, אבל אם אינו יודע להשאל, אפי' ברה"י ספיקו טהור. תוד"ה היודע לישאל.

קטן כהן היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות מפני שעו"י ידוע שהביא ב' פערות, דאין קטן פורס כפיו, ולפינ כן אם יודע לשמור בטהרה אין חולקין לו גזרן מנא בגלל שבדיקת חמץ ורבנן, מ"מ כיון שאין כאן חזקת טומאה נאמן, וה"ה שסומכים על קטן לשמור דברים המזוהרים, אבל על עכ"כ אין סומכים. ר"ן. וקטן היודע לישאל ושאלוהו על הטומאה ואמר איני יודע, ברה"י ספיקו טמא וברה"ר ספיקו טהור, אבל אם אינו יודע להשאל, אפי' ברה"י ספיקו טהור. תוד"ה היודע לישאל.

מ"ב: קטן היודע לשחוט –לאמן ידיו לשחיטה אע"פ שאינו יודע הלכות שחיטה, אוכלים משחיטתו, ובלבד שעמד גדול על גביו וראה שלא שחא ולא דרס. וכתבו התוס' שמשעמם שאם אינו יודע לאמן ידיו לשחיטה אסור לאכול משחיטתו אף אם גדול עמד על גביו. וכתב הר"ן שיכול לשחוט אף לכתחילה.

קטן שיכול לאכול כזית דגן מחמשת המינים בכדי אכילת פרס לביתו, מרחיקין ד"א מצואתו וממנימו רגליו לענין ק"ש ותפילה, אם אכל כזית

מאלו בכל צורה כיון שצואתם מסרחת, ובגדול אע"פ שאינו יכול מרחיקין, דכתיב "יוסיף דעת יוסיף מכאוב".

קטן שיכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, דכתיב "איש לפי אכלו תכוסו", ולא מספיק שיכול לאכול כזית מבושל, כיון שדינו של פסח להאכל צלי. (תוד"ה יכול). ולר"י רק כשיכול לברור מאכלו, והיינו שנותניו לו צרור וזורקו אגוז ונטלו.

לולב וערבה:

איזה ממצוות ההג נוהגות ביו"ט או בשבת

בהג הסוכות יש כמה מצוות מיוחדות, והם נטילת לולב, מצוה ערבה (להקיף בה את המזבח) אמירת ההלל, ישיבה בסוכה, שמוחה - (אכילת בשר שלמים), ניסוך המים, שמחת בית השואבה. מצות נטילת לולב וישיבה בסוכה ושמוחת בית השואבה שייכים רק בשבעת ימי החג, ואילו הלל ושמוחה שייכים גם בשמיני עצרת, ולענין ניסוך המים יש מחלוקת (מ"ה) אם זה נוהג בשמיני עצרת. עוד יש לברר האם מצוות אלו נוהגות בשבת, או שחכמים תיקנו שזה לא ידחה שבת. ועניינים אלו וכן עניינים נוספים יבוארו בפרק זה.

נטילת **לולב וערבה** להקפת המזבח נוהגות בשש או בשבע ימים בחג, מפני שלולב אינו דוחה שבת אלא אם חל יו"ט ראשון בשבת, וערבה אינה דוחה שבת אלא אם חל יום השביעי בשבת.

הלל ושמוחה נוהגים בכל שמונת ימי החג, שבכל יום גומרים את ההלל (ושאני מנסח לפי שימי החג הלקיים בקרבנותיהם), ובכל יום אוכלים בשר שלמים, דכתיב "ושמחת בחגך" ובזמן ביהמ"ק אין שמוחה אלא בבשר, דכתיב "והבחת שלמים ואכלת שם ושמחת", (ואף שאם חל יום שביעי של סוכות בשבת אין אוכלים בשר שלמים בשמיני, דאין חגיגה ושמוחה דוחים שבת, וא"כ בליל שמיני כבר א"א לאכול מה שהקריבו בבישי, מ"מ אפשר לקיים שמוחה בכסות נקיה ויין ישן. תוד"ה לולב).

ישיבת **סוכה וניסוך המים** בקרבן תמיד של שחר נוהגים שבעה ימים. וה**חליל** והיינו שמחת בית השואבה נוהג רק חמשה או ששה ימים מפני שאינו דוחה לא שבת ולא יו"ט.

נטילת לולב בשבת

מן התורה נטילת לולב מותרת בשבת, וממילא הדין דאורייתא של נטילת לולב במקדש כל שבעה ובגבולין ביום הראשון שייך רק בשבת, אולם חכמים גזרו שלא ליטול במקדש בשבת אא"כ היום הראשון חל בשבת. שמא יבוא לידי איסור דאורייתא של טלטול ד' אמות ברה"י. וכדלחלק, עוד יבואר האם נטילת לולב בגבולין ביום הראשון שחל בשבת, ומדוע.

מ"ג. מה **נטולים לולב בשבת**, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבידנו ד"א ברה"ר וחכמים מתנים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, (ולכן אין תוקעים ואין קורין מגילה בשבת), אבל איסור טלטול אינו סיבה שלולב לא ידחה שבת דאין סיבה לגזור בזה. וכתבו התוס' (ד"ה טלטול) שאף שלולב ראוי למצוה שייך בו איסור מוקצה מפני שאינו כלי, ומ"מ בארץ ישראל שהם בקיאים בקביעא דירחא, היו נוטלים ביום הראשון אף אם הוא חל בשבת, כיון שיום הראשון בגבולין הוא מן התורה, דכתיב "ראשון" ולא פירש שזה דווקא במקדש, ורק בבבלי שאין בקיאים בקביעא דירחא ואף אי ידעי שמא יחזור דבר לקלקול (תוד"ה לא), אף ביום הראשון אין נטילת לולב דוחה שבת דשמא אלוה היה צריך להיות מעובר, ויו"ט חל רק למחרת. למסקנת הגמ' (מ"ד). אף לבני א"י אין נטילת לולב דוחה שבת אלא בזמן שביהמ"ק קיים, אבל לאחר חורבן הבית אין נטילת לולב דוחה שבת, כיון שלבני בבל אינו דוחה שבת.

מה החשש בנטילת לולב בשבת - דעת רש"י שכמו שחוששים להעברת ד' אמות ברה"י, כך יש לחוש להוצאה מרה"י לרה"ר, אלא שזה לא מצוי כ"כ, מפני שאם זה מונע בחמלית או בקרפא או בגינה, או שהגבירה ע"מ ליטלו ונמלך להוציא ולא עמד אח"כ לפשוט, אין באלו איסור הוצאה. אבל התוס' (ד"ה ויעבידנו) כתבו שגם באיסור העברת ד' אמות ברה"י ליכא חיובא בנטול שלא ע"מ להעבידו, וטעם ראשון נראה. אי נמי מרה"י לרה"ר איכא הכירא ולא גזרו, משא"כ בהעברת ד' אמות ברה"ר.

דחית שבת בלולב ובשופר - תקיעת שופר אינה דוחה שבת אלא במקדש ולא בגבולין. וכתבו התוס' (י"ה איצט) שזמה שהשופר יותר מלולב, הטעם הוא מפני שזה לא רק טלטול אלא מעשה חכמה. אמנם לאחר החורבן הקילו בשופר יותר מלולב, שתקיעתם בשבתם בכל מקום שיש בו ב"ד, מפני ששופר מעלה זכרונם של ישראל לאבותם בשמינים, וטעם נוסף מפני שבר"ה לא ידעו על קביעות החודש אלא בירושלים, משא"כ בלולב שכבר היה ידוע אף בגבולין. והר"ן מתיר ששופר יחד יכול לתקוע בשביל כולם, משא"כ לולב שכולם נוטלים.

נטילת לולב ביום הראשון דוחה שבת, וא"צ קרא לדין זה, כיון שנטילת לולב אינה אלא טלטול בעלמא, והא דאייתא בברייתא דיליף מדכתיב "ביום" ואפי' בשבת דביום משמע כל יום, וזה קרא יתירא, (ומדכתיב "הראשון" עם ה' לומדים שדווקא ביום הראשון נטילת לולב דוחה שבת, אמנם לפעמים ה' באה לרבות, וכל מקום הולכים לפני עניינו. תוד"ה הראשון), היינו לר"א דס"ל שמכשירי לולב ואפי' קציצות מן המזבח דוחים שבת, אלא לרבנן אין מכשירי לולב דוחים שבת, ולומדינו מ"ביום" למעט לילה, ור"א מנעט לילה מ"שבעת ימים", ולרבנן א"א ללמוד משם למעט לילות, דאפשר ללמוד מסוכה ש"מיים" כולל לילות.

הבאת הלולבים לבית המקדש - ביו"ט הראשון של חג שחל בשבת היו כולם מביאים את הלולבים לחר הבית מערב שבת, וסודרים אותם על גבי איצט, (והיו שם שני שורות של

ספסלים. מ"ה.) והזקנים היו מניחים את שלהם בלשכה, והיו מלמדים אותם לומר שכל מי שגיע לולבו ליד אחר הרי הוא שלו במתנה. אולם אחר שהיו חוטפים ומכים איש את אימרתו ובאים לידי סכנה, תיקנו חכמים שכל אחד יטול את לולבו בביתו.

כל אחד מישראל חייב בנטילת לולב, דכתיב "ולקחתם".

בנטילת לולב ביו"ט ראשון אין יוצאים בגזול ובשואל, דכתיב "לכם".

סוכה נוהגת אף בלילות, אף דכתיב בה "בסוכות תשבו שבעת ימים", ולא ילפינן מלולב שימים אינו כולל לילות דכיון שלא נאמר בו אלא לקחה די בשעה אחת, אלא ילפינן תשבו תשבו מימי המילואים שימים דכתיב "ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים" זה כולל לילות, דכתיב תחם "ופתח אהל מועד תשבו יוםנו וילח". ואין ללמוד מ"תשבו" כעין תדור, שהרי דכתיב "ימים". תוד"ה וסוכה. ואין דין סוכה שזה לגמרי יוצא המילואים, שהרי אסור לישן מחוץ לסוכה, ובזורה אסור לישן. תוד"ה תשבו. (ובלוא הכי אין להעדיף ללמוד מימי המילואים אף שזה דומה לסוכה שמצוות שניהם היא כל היום, מ"מ מאידך סוכה דומה יותר ללולב מאשר למילואים, מפני שסוכה ולולב נוהגים לדורות, משא"כ מילואים.)

מצות ערבה

מלבד הערבה שהיא אחד מהד' מינים היתה מצוה ערבה נוספת במקדש, שהיו מביאים מורביות של ערבה וזוקפים אותם בצידו המזבח וכו'. ולהלן יבואר: א' האם מצוה זו דוחה שבת. ב' האם מלבד מצות הערבה צבידו המזבח היו מקיפים את המזבח עוד ערב או ע"פ לולב. ג. מצות ערבה לאחר חורבן בית המקדש. ד' מקור מצוה ערבה. ה' שיעור הערבה. ו' האם יוצאים ידן חובת מצוה ערבה בערבה שכלול. ז' דעת רבי יוחנן בן ברוקה שהיו זוקפים מסביב למזבח חריות של דקל ולא ערבה.

מ"ג: מתי מצוה ערבה דוחה שבת-

מצוה ערבה ביום השביעי דוחה שבת, כדי לפרסם שהיא מדאורייתא שהרי אינה מפורשת בתורה, ובאמת מעיקר הדין מצוה ערבה דוחה שבת בכל היום, ואין לחוש שיעבידנו ד' אמות ברה"ר, כמו שהחשישים בלולב שהרי מטעם זה אף שיש ענין לפרסם שלולב הוא מן התורה כל שבעה, דהוי"א דהא דכתיב "ושמחתם לפני ד' אלוקים שבעת ימים" אין הכונה לשמחת לולב, מפני שמצוה ערבה מסורה רק לשלוחי ביו"ד שטביאים אותה מערב שבת, ורק הכהנים מקיפים בה את המזבח וישראל לא יכולים להכנס בין האולם ולמזבח, אמנם כדי שלא יבואו לזלוז בלולב תיקנו חכמים שרק יום אחד היא תדחה שבת, ולא קבעו לכך את היום הראשון, מפני שיחשבו שהדחיה היא מחמת הלולב, וממילא קבעו את היום השביעי שהוא יום מסוים ככל היום הראשון.

ובזמננו שהנוהג על פי הנביאים במצוה ערבה ביום השביעי בגבולין, אף ביום השביעי מצוה ערבה אינה דוחה שבת ואין שלוחי ביו"ד נוטלים וחובטים את הערבה כדי לפרסם שבמקדש היא מן התורה, ו"א שהטעם מפני שאין אנו בקיאים בקביעא דירחא ושמא אינו היום השביעי, ובא"י י"א שיום השביעי לא חל בשבת והיו מנערים אחד מן החוששים אם היה וראים שזה עומד לצאת בשבת, ויש להם רשות לעשות כך מפני שאין מועדות אלא לפי קביעות הכ"ד, ומבואר בירושלמי שעדיף שירה"י ויר"ט ראשון יצאו בשבת מאשר יום שביעי של ערבה. ובזמננו מקפידים רק שיום ערבה לא יחול בשבת, ולא מקפידים שרה"י ויר"ט ראשון לא יחולו בשבת, מפני שעברה יותר שי לחוש שילזילו בה, מפני שאינה מפורשת בתורה, ומפני שא"א ליטלה בשמיני עצרת. משא"כ שופר שתוקעים ביום השני. תוד"ה לא. וי"א שיום השביעי חל בשבת, ומ"מ אין ערבה דוחה שבת אף בא"י, מפני שלבני בבל אינה דוחה שבת ואין לעשות את ישראל אגודות אגודות מפני שנראה כבי' תורות. ואין לומר שהמצוה במקדש היתה רק בזקיפה ולא בנטילה וכיון שאין מובח אין לנו מה לעשות, שהרי מבואר בברייתא שיש מצוה גם בנטילה.

וכתב הר"ן, שבערבה אין לחוש להעברת ד' אמות ברה"ר, מפני שלוחי ביו"ד היו מביאים אותה, ואפי' בגבולין היו עושים כך דומיא דמקדש, וכיון שנטולים אותה מב"ד אימת ביו"ד עליהם ואין לחוש להעברה. ולכן נהגו עכשיו שהמתעסקים בצרכי ציבור מביאים את הערבה.

פעם אחת חל יום שביעי של ערבה בשבת, והביאו מערב שבת לעזרה מורביות של ערבה, והטמינום הביתיוסים מתחת אבנים, מפני שאינם מודים שחיבוט ערבה דוחה שבת לפי שאינה מפורשת בתורה, וידעו חכמים לא יטלטלו את האבנים ביו"ט, ולמחר כשראו זאת עמי הארץ שהיתה ידם עם החכמים, שמתום מתחת האבנים לפי שלא היו בקיאים באיסור הלולב, ובאו להכניסם וזקפום בצידו המזבח, אבל ישראלים אינם יכולים להכנס בין האולם ולמזבח. ושה"י. והוסיפו התוס' (ד"ה שלוחי) שהכהנים זריזים ואין לחוש שיבואו לידי חיולל שבת.

דין לכם במצוה ערבה - כתבו התוס' שחרבן שמוצת ערבה היא הלמ"מ א"צ לכם בערבה, ולבאב שאול דרדשי מ"עריב" צריך שתהיה שלו, ומ"מ שחלל בשבת היו מביאים בע"ש לא היו אומרים שאם תגיע ליד חבירו הרי היא שלו במתנה, מפני שלוחי ביו"ד היו מביאים וכל אחד היה זוכה בה בשבת. ועוד שהכהנים המקיפים לא היו מרובים. ועוד שהכהנים זריזים.

הקפת המזבח - בכל יום היו מקיפים את המזבח פעם אחת ביום וביום השביעי ז' פעמים, י"א שהיו מקיפים עם הערבה, וי"א שהיו מקיפים עם הלולב. ומהנהגו כמ"ד שהיו מקיפים עם הלולב, ולכן מקיפים את התיבה עם הלולב בכל יום פעם אחת וביום השביעי ז' פעמים. ר"ן.

מ"ד. מה תיקנו בלולב וערבה זכר למקדש - לולב תיקנו שיטלוהו ז' ימים בגבולין, כיון שחיובו ביום הראשון מן התורה אף בגבולין, אבל ערבה אע"פ שחיובה במקדש מדאורייתא, מ"מ כיון

שאין מצוה מדאורייתא בגבולין כלל, לא תיקנו לנוטלה כל שבעה, (ולרבא הטעם מפני שיוצא בערבה שבלולב).

מקור מצות ערבה - לאבא שאול לומדים מצות ערבה מדכתיב "ערבי נחל" אחת ללולב ואחת למוקדש, ולרבנן זה הלכה למשה מסיני כמו דין עשר נטיעות וניסוך המים. ובגבולין לריו"ח היא מצות נביאים (אבל במקדש זה הל"מ", ואין לומר ששכחו וחזרו הנביאים יסודם, שהרי ריו"ח אומר שההורה שייכת לבני בכל שאנ"פ גלותם יש בה טירוף הדעת, עמדה להם חכמת ההרש והמטגרי שגלו יבנה. והתוס' (ד"ה והא) מבארים בשם ר"ח שריו"ח אמר שאחד מבני בבל והיינו רב כהנא, אמר שזו תקנה מא"י, והיינו מנהג מנהביאים), ולרבי"ל **היא מנהג נביאים**, ועל כן ר"א בר צדוק ורב לא בירכו על מצות ערבה כשחבטוהו, דליכא למימר וציוונו דאין זה אפי' בכלל "לא תסור". מ"ד : . וכתב הרא"ש ש"א שהלכה כריו"ח, אף למעשה המנהג שלא לברך, וכן שיטת ר"ת ועוד.

ברכה על מנהג - שיטת רש"י שאין מברכים על ערבה בגבולין מפני שזה רק מנהג, וכתבו התוס' (ד"ה כאן) שיש שולמדים מזה שאין מברכים על הלל של ר"ח כיון שאינו רק מנהג, אבל שיטת ר"ת שמברכים על הלל של ר"ח, מפני שהוא חשוב לקבוע לו בריכה דלא גזר מקורא בתורה, משא"כ ערבה שהיא רק טלטול, וכן מצנינו שמברכים על יו"ט שני של גלויות אע"פ שאינו אלא מנהג. וכתבו התוס' שאין להוכיח מיו"ט שני של גלויות, שהרי אין מברכים וציוונו אלא רק קידוש והוכרה בתפילה ובברכת המזון, וכן אין להוכיח מתקיעת שופר ביום ב' דר"ה, מפני זו תקנה חמורה יותר משאר יו"ט שני. והר"ן סובר שאין תבדיל בין יו"ט שני ליום השני של ר"ה. עוד כתבו התוס' שמה שנוהגים כשגומרים את ההלל מברכים לגמור, וכשמדלגים מברכים לקרוא, אינו אלא לסימנא בעלמא, ויכולים תמיד לברך אן לגמור לא לקרוא.

ליש קליש אף כהנים **עלי מומין נכנסים לבין האולם ולמזבח למצות ערבה** למרות שכל השנה הם אסורים להכנס לשם, (וכתבו התוס' דה"ה בכהנים פרועי ראש). אמר ליה ריו"ח מי אמר שצריך נטילה דילמא בזק"פה שמספיק לזה כהן אחד, (ועוד שהרי הם יכולים לזקופה בצד אחר של המזבח. תוד"ה אמר), ועוד אפי' תימא שהמצוה היא נטילה ולא זקיפה (שם) מ"י אמר שמצוה זו נוהגת בבעלי מומין.

מ"ד: שיעור ערבה למצות ערבה - ערבה צריכה שיעור ושיעורה לרב נחמן ג' בדי ערבה שיש בכל אחד עלים לחים. רש"י. ולתוס' צריך ג' בדים (וגרסת המהר"ם עלים) היוצאים מקלח אחד. ולרב ששת מספיק אפי' בד אחד עם עלה אחד, וכעשינו נהגו להביא ענפים ארוכים ופיס, דמינכרא מצוה בעין יפה. וכתב הר"ן שהלכה כרב ששת, אמנם מסתבר ששיעור אורכה כשיעור אורך ערבה שבלולב.

לרבי אמי ערבה אינה ניטלת אלא בפני עצמה ולא כשהיא אגודה עם מין אחר. תוד"ה ואינה. ואין אדם יוצא יו"ח ע"ה בערבה שבלולב אפי' הגביה וחזר והגביה, ולרב חסדא אפשר לצאת ערבה שבלולב אם חזר והגביה. וכתב הרא"ש שנחלקו הראשונים כמו מי ההלכה, ומסתבר לפסוק כרב חסדא. עוד כתב הרא"ש ששיעור חיבוט ערבה הוא שני פעמים בתפילת המוסף של היום השביעי. לרש"י חיבוט היינו נענוע, ולרמבם חובטה על הכלי או על הקרקע פעמיים או שלש.

אסור לעדור סביב האילן בשביעית כדי להשביחו, וי"מ כוונת הגמ' שאסור לקבץ את העפר שעל העושרים ולהזיזו כדי שיהיה רך ותיחוח כדי להשביח את האילן, דכתיב "והשביעית תשמטנה (מלקשקש) ונטשתה (מלסקל)", אבל מותר לעדור כדי לכסות את העושרים כדי שהאילן לא ימות ולא כדי להשביחו. ואסור לתת מפירות שביעית שכר לאלו העוזרים באופן המותר דכתיב "לאכלה" ולא לסחורה, אלא צריך להפקיר האילנות ושלם מכיסו עבור העידור.

אין להלך בערב שבת יותר מג' פרסאות אלא צריך לשבות בעוד היום גדול ולהכין סעודת שבת. ו"א שלביתו אסור מפני שהם לא יודעים שהוא בא ואינם מכינים אוכל לצורכו, והוא כועס עליהם, ולאכסניא מותר מפני שהוא סומך על מה שבידו ולא עליהם. וי"א שלביתו אסור אע"פ שמה שיוצא שם אפי' מעט זה שלו, וכ"ש לאכסניא שלא יוצא כלום.

מ"ה. כל הנוטל לולב באיגודו והדס בעבותו, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב קרבן, דכתיב "אסור (-אגודה של לולב) חג בעבותים" (וה"ם עבות, יהיה להם קרבן בשמות מלך מגוי-ע). עד קרנות המזבח", וי"ד דקאי על העושה איסור לחם באכילה ושתיה, ועבותים היינו בהמות עבות ושמונת. י"מ שמענת את ההג, וי"א דקאי על יום שלאחר ההג.

מצות ערבה כיצד-

היו מלקטים מורביות ממוצא (ע"ש שהיו פטורים ממס) והיו המורביות ארוכות י"א אמה, והיו זוקפים אותם (דרך גדילתם כמו בעצי שיטים עומדים) על היסוד בכדי שיהיו מוטים על המזבח, אמרו, דכתיב "אסור כל בעבותות עד קרנות המזבח", וכיון שהמזבח עד הקרנות היה ט' אמות, ועוד ב' אמות שהיה רוחבו מתמעט אמה ביסוד ואמה בסובב, נמצא שאם היו הערבות על

הקרקע לא היו מוטים על המזבח אמה. ולריו"ח בן ברוקה היו מביאים חריות של דקל בין בחול בין בשבת, וכדלהלן מ"ה' .

היו תוקעים ומוריעים ותוקעים בשעת זקיפת ערבה, (רש"י נ"ג: סוף המרשנ', והטעם משום שמחה. תוד"ה תתקן.

הקפת המזבח- בכל יום היו מקיפים את המזבח פעם אחת, ואומרים אנא ד' הושיעה נא, אנא ד' הצליחה נא. ר"י אומר אני והו הושיעה נא.י. וביום השביעי היו מקיפים את המזבח ד' פעמים. בשעת פטירתם אומרים יופי לך מזבח שאתה מכפר עלינו, ואין בזה משום משתף שם שמים ודבר אחר (שהעושה כך נעקר מן העולם דכתיב "בלתי לדי לבדו"), דהכי קאמר ל"יה אנחנו מודים שהוא אלוקינו, (ומודים אינו לשון הוד אלא לשון תודה, שאנו מודים ולא כופרים), ולך משבחים ומקלסים שאתה חביב לפני ד' לכפר עלינו.

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיו מלקטים אותם בערב שבת ומניחים אותם בגיגית של זה לב כדי שלא יכמושו.

מ"ה: לריו"ח בן ברוקה היו מביאים חריות של דקל וחובטים אותם בצידו המזבח, ואותו היום נקרא יום חיבוט חריות. לרב הונא ריב"ק יליף מדרגין "כפות" בלשון רבים ולפ"ו כל שבעה היו מביאים חריות של דקל ולא ערבה. ורבנן חולקים כיון דכתיב "כפת" חסר.

ולרבי לוי טעמא דריב"ק משום שכמו שתמר אין לו אלא לב אחד שיש לו מח רק בעץ האמצעי, כך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים, ולרבי לוי י"ל שרק ביום השביעי היו מביאים חריות, שזה סימן יפה לקלוסם של ישראל, ואף אם זה היה כל שבעה היו מביאים גם ערבה וגם חריות של דקל. תוד"ה אחת.

כל המצוות כגון קרשי המשכן והעמודים ולולב הדס וערבה, אין אדם יוצא בהם אלא דרך גדילתם התחתון למטה והעליון למעלה, דכתיב "עצי שיטים עומדים". דבר אחר "עומדים" שמעמידים את ציפויים שהיה קבוע בתוך העץ במסמרות של זהב, ולא היה עושה סס זהב ארוך כמידת הקרש כדי שיעמוד מאיליו. דבר אחר שעומדים לעד ולעולמי עולמים, ולא אבדה תקוותם משנגנו אהל מועד.

אמר חזקיה משום רשב"י יכול אני לפטור כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי ועד עתה שאני סובל את כל עונותיהם. ואם אלעזר בני עימי, מיום בריאתו ועד כעשיו, ואם יותם בן עוזיהו עינינו (שהיה צדיק ועניו יותר משאר מלכים, וזכה בכבוד אב שכל הימים שאביו היה מצורע והוא היה שופט לא נטל כתר מלכות והיה דין כל הדעים בהם אביו), מיום שנברא עד סופו. עוד אמר ראתי בני עליה והם מועטים... ואם הם שניים אני ובני הם. וכוונתו, דהנה סביב הקב"ה יש י"ח אלף צדיקים הנתונים לפני מלאכי השרת, דכתיב "סביב שמונה עשר אלף" (שאף שהפסוק מדבר על מידתה של ירושלים לעת"ל, שתיחה י"ח אלף אמות לכל רוח, מ"מ זה נדרש גם על הקב"ה, דכתיב התם "ד' שמה"), והם מסתכלים באספקלריא משנה מאירה שהמחשבה בינם לכשינה אינה מאירה כ"כ ואינם יכולים לראות ממש, ומוהם ל"ו המסתכלים באספקלריא המאירה כמו מראה שרואים, ומוהם דכתיב אשרי כל חוכי לו', ורשב"י דיבר על אלו שנכנסים ורואים פני שכניה בלא נטילת רשות.

ברכות לולב וסוכה ותפילין

כל המצוות מברך עליהם עובר לעשיהם (-לפני העשיה), ולכן צריך לברך על ישיבת הסוכה ועל נטילת לולב. ולהלן 'יבואר א' האם מברכים על הסוכה והלולב בכל הימים או רק ביום הראשון. ב' האם שייך ברכת המצוות על מצוה דרבנן. ג' מ"י מברכים שהחיינו על הלולב והסוכה. ד' מה יברך אדם שיש לפניו כמה מצוות.

ברכת לישב בסוכה - הנוכנס לישב בסוכה מברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו לישב בסוכה. וכתב הרא"ש ששיטת הרמב"ם שצריך לקדש מעומד, משום עובר לשבת הרא"ש, אבל דעת הרא"ש שאם כדברי הרמב"ם היה צריך לברך לפני שנכנס לסוכה, שהרי האוכל מעומד צריך לברך, אלא ודאי דכיון שהמצוה מנשכת כל הזמן מיקרי עובר לעשייתו, (וכדמצנינו בטלית שמבזכר להתעטף אחר שכבר נתעטף), ו"ישיבת" סוכה היינו להתעכב בסוכה. וכ"כ מר בר צמוח גאון שאע"פ ששנכנסנו צריך לברך, כיון שאין לה קבע אלא בסעודה, מברך על הכוס יחד עם שאר ברכות הקידוש. ורבינו מאיר היה מברך לישב לפני ברכת המוציא, והעם לא נהגו כך כיון שרגילים לא לברך על טיול ושינה אלא בשעת אכילה, וזכין מקדישנים המוציא לברכת לישב בסוכה. ומה שאין מברכים אלא על האכילה, אע"פ ששינה חמורה מאכילה, שהרי אפי' שנית עראי אסורה חוץ לסוכה, הטעם הוא שמא לא יוכל לישן והיו בריכה לבטלה, ור"ת מפרש הטעם שיעקר הקביעות היא האכילה, והטיול ושינה טפלים לאכילה והיא פוטרתם. וכתב רב האי גאון שהמנהג שהנכנס לסוכת חבירו יברך אפי' אם לא סעד.

באמצע, ומילאורו סיד וקוניא וזפת, וסביבו למטה היה הסובב, שהיו הכהנים הולכים שם כשהיו באים להקטיר או לתת דמים, ועליו היה גג המזבח, ובצדדים ממש היו הקרנות, ועשאים ע"י מלבן אמה על אמה בגובה אמה, שמילאורו חלקן אבנים וסיד וקוניא וזפת. רש"י.

^{**א** **אני והו הושיעה נא** - אני והו זה בגימטריא אנא י'הו"ה, ריאני' ר'והו"ו אלו ב' שמות משמתיים של הקב"ה, ושמות אלו נתובים ג' פסוקים בפרשת בשלה מיוסע מלאך וכו' עד ויבקעו המים, שכל אחד מג' הפסוקים יש בו ע"ב אותיות, והשמות הם לפי הסדר דלהלן, השם הראשון הוא האות הראשונה של הפסוק הראשון והאחרונה של הפסוק האמצעי והראשון של הפסוק האחרון, ואח"כ האות השניה של הראשון ואחת לפני האחרונה של האמצעי והשניה של האחרון, וכן הלאה. וריו"ח זה השם הראשון, וריאני' זה השם הלי". רש"י. והוסיף התוס' שמזכירים דווקא שמות הללו, כיון דכתיב ביחזקאל **וַיֹּאצֵר** בתוך הגולה", ומכרי בימיה **והַצֹּא** אסור באיזקים", ואנו מפתללים שחזקאל" שייךבא"ק וישע' לעצמו.}

ברכת לולב וסוכה בשאר הימים-

לשמואל מברכים על הלולב כל שבעה, כיון שהלילה מפסיק בין הנטילות, אבל סוכה שנוהגת אף בלילות אין מברכים עליה אלא ביום הראשון. ולרבה בר בר חנה דעת ריו"ח שלולב שהוא מדאורייתא רק ביום הראשון, מברכים עליו רק ביום הראשון, אבל סוכה מברכים עליה כל שבעה, כיון שהיא מראשיתא כל שבעה, וכן הלכה שמבזכר בכל שעה שנוכנס לישב בסוכה. ורבינן אמר בשם ריו"ח שגם בסוכה וגם בלולב מברכים כל שבעה. וכתבו התוס' (ד"ה אחד) שאינם שוים לגמרי, דלולב מברך עליו פעם אחת ביום, וסוכה כל פעם שנוכנס לאכול ולשתות ולישן מברך, ואפי' י' פעמים ביום, וכמו בתפילין, והטעם משום שסוכה ותפילין מצוות כל היום, אבל לולב מצוותו פעם אחת ביום.

מ"ו. ובברייתא איתא שבלולב מברכים כל שבעה, ובסוכה אין

מברכים אלא ביום הראשון. הגמ' אומרת שלריו"ח לא קשה מלולב, דאיירי בזמן שביהמ"ק קיים, אלא קשה מסוכה, דהנה לגבי תפילין מצנינו מחלוקת כמה צריך לברך, שיטת רבי שכל פעם שמונים צריך לברך אפי' אם חולצ מניחים מאה פעמים ביום, ולרבנן מברך רק בשחרית, וא"כ ריו"ח קאי כרבי, והברייתא כרבנן. ואנן כרבי עבדינן בסוכה ובתפילין. ורבנן דבי רב היו מברכים על התפילין בכל משמושו, דחובה למשמש בתפילין כל שעה, ק"ו מצין. וכתבו התוס' (ד"ה דכל) שמסתבר שברכו לשמור חוקין, ולא להניח. והר"ן כתב שברכת לשמור חוקין זה רק למ"ד ש"יזשומת את החוקה מימימי ימימה" היינו מצות תפילין, ובימים ימימה היינו שילל שאינו זמן תפילין, אבל בזמן המשמוש אין שייך "לשמור חוקין", אלא מברך לשמור את התפילין, והיינו מהחם הדעת וכדל'. וכתב שאינו יודע למה פוסקין האבות שהשיטו ברכה זו, ואפשר כיון שאין ידוע כל כמה זמן ימשמש ויברך, וכן שכל איתות דמשמושו היינו כשנשטמו בלשב בסוכה.

ברכה על מצוה דרבנן - אף שמצוות לולב מדאורייתא זה רק ביום הראשון, מ"מ מברכים על כל הימים, כמו שמברכים על גר חנוכה, ומברכים וציונו שהרי ציונו "לא תסור", וי"א מ"שאל אביך ויגדך", (ובגר חנוכה מברך ציונו ליהלך להדליק ועשעה ניסים, וביום הראשון מברכים שהחיינו, והרואה שלא הדליק בביתו ורואה בפתחי בתי אחרים, אינו מברך להדליק, ודווקא בחנוכה תיקנו ברכה לרואה מפני חביבות הנס, או משום שיש כמה בני אדם שאין להם בית, ולטעם הראשון לא קשה ממוזזה, או דמיא שאין ברכה לרואה היכא שהעושה אינו מברך. תוד"ה הרואה).

ברכת שהחיינו - בברייתא איתא שמבזכר שהחיינו בעשית הלולב

בערב יו"ט לעצמו ולא לאחרים, ובעשית הסוכה, (ובירושלמי יש מ"ד שהעושה לעצמו יברך לעשות סוכה, והעושה לאחרים יברך לעשות סוכה לשמו (וי"ג על עשית סוכה). ולהלכה העושה לאחרים לא יברך. רא"ש). ואם היתה הסוכה עשויה יחדש בה דבר ויברך, ואם אינו יכול לחדש בדרך כשינכנס לשתת בה יחד עם ברכת לישב בסוכה. ורב כהנא בירך שהחיינו

בקידוש. וכתבו התוס' (ד"ה העושה) שברכת שהחיינו נתקנה במצוה שיש בה שמחה כמו בעשית סוכה ולולב ומוגילה, ולכן בעשית ציצית ותפילין ובמילה ובהלל אינו מברך. והר"ן כתב שמצוות התלויות בזמן כמו סוכה ולולב ומוגילה מברך שהחיינו לזמן הזה, ועל פדיון הבן מברך בגלל שבגדו זה התינוק יצא מכלל נפל ונכנס לכלל קיימא וחיות, אבל תפילין ומוילה אינם תלויים בזמן, והלל אע"פ שתלוי בזמן, כיון שתיקנו לומר הלל על כל צרה שלא תבוא אין זמנו קבוע, וז"ע למה לא מברכים על ספירת העומר, ויש מתרגמים משום שאם לא ספר בלילה לא יספור ביום. עוד כתבו התוס' (ד"ה נכנס) שמשמע שלא מברך שהחיינו שנכנסים לסוכה, וצ"ב למה לא מברך על היום כמו בשאר יו"ט, ושמוא יצא במה שבירך על עשית הסוכה. והר"ן מביא מהראב"ד שאם לא אכל בסוכה בלילה הראשון, אע"פ שבירך זמן בביתו יברך כשבא לאכול בסוכה. וכתב הרא"ש שהאידינא אין נוהגים לברך שהחיינו בשעת עשית הלולב, אלא בשעת נטילה. עוד מביא הרא"ש מחלוקת הפוסקים אם מברכים שהחיינו ביו"ט שני או לא. וכתב הרא"ש דאיתא לקמן ג'ו. שילהלם מברך לישב ושהחיינו, ויש מן הגדולים דס"ל שבלילה השני מברך קודם שהחיינו, דשהחיינו לא קאי אסוכה, ויש חולקים.

ברכת המצוות - היו לפניו מצוות הרבה יברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו על המצוות, ולר"י יברך על כל מצוה, דכתיב "ברוך ד' יום יום" בכל יום יום תן לו מעין ברכותיו, וה"ה שבכל דבר תן לו מעין ברכותיו, וכן הלכה.

מ"ו: אם שמוע תשמע - י"מ שאם שמעת תשמע עוד,

דכלי מלא מחזיק, אבל כלי ריקן אינו מחזיק שאם לא הורגל והטה אדם בילדותו לשמוע, לאחר זמן לא יספיקו בידו לשמוע, שלא כמידת בשר ודם שרק כל ריקן מחזיק. וי"מ אם שמוע בישן שחורת עלי, **תשמע בחדש** לישן שחורת דברים חדשים מתוך הוישנים, ואם יפנה לבבך להתייאש מלחזור על מה שלמדת, **שוב לא תשמע**.

אתרוג שהוקצה למצוות

נתבאר לעיל ט. שעצי הסוכה אסורים בתנאה כל ז' ימי הסוכות, כמו כן נתבאר י' שגם הדברים שנתלו לנוי הסוכה אסורים כל ימי הסוכות עד מוצאי יו"ט אחרון של חג, אא"כ התנהג. ולהלן יבואר מה הדין בזה לגבי אתרוג.

הגדולים, ביום השביעי, שזומטים את הלולבים מיד התינוקות, ואוכלים את **אתרוגיהם**, ואין בזה לא משום גזל ולא משום דרכי שלום, שכך נהגו מחמת שמחה. והתוס' (מ"ה). (כל מיד) דנים אם יש ללמוד מכאן שהבהורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן, ונלמדים זה עם זה, וקורעים בגדיהם או מזיקים את הסוס, שהם פטורים, כיון שעושים מחמת שמחה. או שהכונה שהתינוקות עצמם שזומטים את הלולב וואוכלים את האתרוג.

לריו"ח דווקא אתרוג של תינוקות מותר לאכול בשביעי מפני שלא הוקצה למצוה גמורה, אבל של גדולים אסור בהנאה בשביעי אפי' אחרי שיצא בו, כיון שהוקצה למצוותו לכל היום, וכן אתרוג שנפסל אסור

באכילה כל שבעה, וכן הלכה. אבל בשמיני מותר כיון דלא אמרין מיגו דאתצאי אביי אהוה שחזקת מחמת ספק יום שעבר. ולר"ל אף אתרוג של גדול מותר בשמיני אורי שבעה, מפני אכל הוקצה אלא למצוותו. וכתבו התוס' (ד"ה אתרוג) שמה שרבי תינאי היה אוכל מהאתרוג בתוך ה' הימים, צ"ל שהיה מקצה את כולו ליום הראשון, ולשאר הימים שחסר כשר בהם היה מקצה רק כשיעור. וי"א שאף בשמיני אסור דבשיעור הוא אסור כיון שהוקצה לכל היום, וכיון שבבני השמשותף הוא בספק, אסור לכל היום. ורש"י, והתוס' (ד"ה אתרוג אפילו) והרא"ש כתבו שהטעם משום גזירה אטו סוכה. עוד כתב הרא"ש שנוהגים שאם חל שבת במוצאי יו"ט אין מסתפקים מניי הסוכה עד מוצאי שבת, ונראה דשדרי דאין לאסור משום מיגו דאתצאי מחמת ספק יום שעבר, והאין לאסור מחמת שזה קדושת אחת, שחלילה שתי קדושות יהיו, ואין לאסור משום הכנה, דלא שריי כשר הכנה, (ונמ' ג"כ שאם חל תשעיי באחד בשבת האתרוג מותר, וכן עמא דבר, ויש אוסרים משום הכנה).

אתרוג **שהוקצה למצותו** רק לאחד מהימים, לרב יכול לאוכלו מיד **אחרי שיצא** בו, וכדעת ר"מ, ולרב **אסי** מותר רק למחר, וכדעת רי"ף, וכן הלכה.

בני חול-י י"א שמוותרים בתשעיי ואסורים בשמיני שהוא ספק **שביעי, וכן הלכה**, וכתב הר"ן שאף שבבין השמשותף ליל של שמיני אין ליטול לולב, מ"מ אם נתיר את הלולב בשמיני יאמר שהוא ודאי שמיני ולא ישמע לנו לישב בסוכה. וי"א שאף בשמיני שהוא ספק שביעי מותרים.

סוכה אסורה אף בשמיני, ושאיני מלולב, כיון דסוכה חזיא למצותה בבין השמשותף אם תזדמן לו סעודה, וכתבו התוס' שביעיקר הסוכה יש לאסור מדין סתירת אהל, והנ"מ היא היכא שהסוכה נפלה באמצע סוכות, שאסורה כיון שמעיקרא נבנתה לכך שאם תזדמן לו סעודה בביה"ש יאכלנה בסוכה, אי נמי נ"מ לנויי סוכה בהם סתירת אהל.

אין להקנות לולב לקטן ביום הראשון לפני שיצא בו, כיון שקטן קונה מדרבנן, אבל לא יכול להקנותו בחזרה כיון שאינו בר דעת. וכתב הר"ן דאדריי עד בן יו או י, אבל בנן יו או י' יכול גם להקנות. עוד כתב הר"ן שאף שהקנה לקטן בבתנה ע"מ להחזיר, מ"מ אם אינו יכול להחזיר קנה הקטן, דכל הנאי שא"ל לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנאו בטל. וכן אין לומר לקטן שיתן לו משהו ולא יתן לו, כי מורגילו בשקר.

שמיני עצרת

כתיב "ביום השמיני מקרא קודש יהיה לכם והקברתם אשה לד' עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו". יום שמיני זה שקראתו התורה עצרת חלוק הוא ברוב הלכותיו מנה הסוכות וכלהלן, וכן יבואר האם בחו"ל יושבים בסוכה בשמיני עצרת שמא עיברו את החודש וזהו יום השביעי, ואם מברכים על ישיבה זו.

מ"ז. ישיבה בסוכה וברכת לישב בחו"ל בשמיני- לל"ק לכו"ע צריך לשבת בסוכה בשמיני, אמנם לגבי לולב לא תיקנו שיטול בשמיני, כיון שאם זו י"ז ח הוקצה, אבל סוכה פועמים אסוכה בה ביו"ט לפי שהיא עריבה עליו, עוד מתרץ הר"ן שכיוון שולוב בגבולין הוא מדרבנן לא תיקנו בשמיני. ולגבי ברכת לישב בסוכה יש מחלוקת אם צריך לברך בשמיני. ווליישנא בתרא לכו"ע לא יברך, ויש מחלוקת אם צריך לישב בסוכה, ולהלכה ישב ולא יברך, דכיון שהיה עצרת אין יברך, ומ"מ שמיני יושבים בסוכה, וכתב הר"ן דאף דידעין בקביעת דירחא, מ"מ לא שלחו מתם "וזהוהו במנהג אבותינו", אבל לא יברך כדי שלא יזלזלו ביו"ט, ואף שמברכים על פסירת העומר ביו"ט שני ולא חישיין לזלזלו, שאני התם שזה בב' זמנים שונים, וכאן מברך לישב בשעת הקידוש. ועוד י"ל דספירת העומר א"א לדחותה, שהרי אנו בקיאים בקביעת דירחא וחייבים בה מדראורייתא, אבל ישיבת סוכה בשביעי ספק שמיני היא מדרבנן. ולכו"ע בתפילה וקידוש וברחמ'ז מזכיר את יום השמיני חג עצרת הזה.

ברכת שהחיינו - בשמיני עצרת מברכים שהחיינו, שהרי חלוק הוא מסוכות, שאין בו מצות סוכה ולולב וניסוך המים, (ולר"י היה מנסך אף בשמיני, ומ"מ חלוק הוא בסוכה ולולב). וי"א שאין אומרים בו שהחיינו. ולהלכה (מ"ז): אומרים בו שהחיינו. אבל שביעי של פסח לכו"ע אין מברכים בו שהחיינו, שאף שהוא חלוק מהלילה הראשון שיש בלילה הראשון חובת אכילת מצה, מ"מ מהיום אינו חלוק, אי נמי אינו חלוק אלא מיום הראשון ולא מאשר ימים. עוד מביאים האמוראים ראיות מלשון הפסוקים שהוא רגל בפני עצמו, בדשאר ימי החג כתיב פרים, וביום, וכמשפטם, אבל בשמיני כתיב פר ואינו מקריב פרים כשאר ימי החג, וכן כתיב ביום בלי ו' ומשמע שאינו תוספת על הראשונים, וכן כתיב כמשפט בלשון יחיד ומשמע שהוא חלוק לעצמו. (ואף בשאר ימי החג כתוב כמשפט, ורק באחרון כתוב כמשפטם לפי שהוא סוף הרגל וגמר החג. תוד"ה הכא).

במה שמיני הוא רגל בפני עצמו - הפרים האילים והכבשים שמקריבים בכל יום מימי החג מועלבים זה את זה שאם חסר אחד אין מקריבים כלל. ולר"י פרים אינם מועלבים זה את זה שהרי ממתעטעים והולכים ומשמטע דאף קפיד רחמנא. אמרו לו והרי כולם ממתעטעים בשמיני דבימי החג מקריב ב' אילים יו"ד כבשים, ובשמיני איל אחד ו' כבשים. אמר להם שמיני רגל בפני עצמו, שכמו ששבעת ימי החג טעונים קרבן, ושיר' בינו בוערים בעם, "והבו לד' , שרמוזו בהם עסקי מנותן עניים, לפי שה זמן אסיפת התבואה, וברכה, ולינה בירושלים בליל מוצאי יו"ט ראשון, דכתיב "ופנית בבוקר והלכת לאחיל", ומי שלא הביא גזיתוהו ביום ראשון טעון לינה בלילה אחרי שהביא יכתים "ופנית בבוקר והלכת לאחיל", (ואף שהז חזין בכל קרבן ואפי' בעופות ומנחות עצים ולבונה, מ"מ לולא חגיגה משכחת לה ששלח שלמיו יום לפני שהגיע, או שלא הביא קרבן אלא שמח בכסות נקיה ויין יין ישן. תוד"ה לינה). כך שמיני עצרת טעון בפני עצמו, קרבן, ושיר' ורש"י כתב שלא מפורש איה שיר, וכתוס' כתבו דשמו היינו למנצח על השמינית, וברכה (אין הכרח

שהכונה לשהחיינו, ונימא שכל יום שייך בו שהחיינו אם לא בייך לפני כן, (ואי בעינן כוס איירי שנזדמן לו כוס, (ולרב נחמן שהחיינו אומרו ואפי' בשוק) ד"ל שהכונה שמזכירים בתפילה שמיני עצרת ולא סוכות), ולינה.

עוד איתא להלן (מ"ח). ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, לענין פ"יס שכל פרי החג היו קרבים לפי סדר, וכל משמרה מוכ"ד המשמרות היתה מקריבה ג' פרים, חוץ משתי משמרות, ופר של שמיני היו מפסיקים עליו. זמן – שהחיינו. רגל – שאין יושבים בסוכה. ולר"ת היינו שטעון לינה. קרבן – פר אחד ולא שתי פרים לפי סדר פני החג. שירה, שהיו אומרים מזמור שלם, ובשאר ימי החג חצי מזמור. ברכה – את יום השמיני, והתוספתא משמע שמברכים בו את המלך. ור"ת מפרש שהכונה למה שמזכירים בברכת המזון ובתפילה, ור"ח מפרש דהיינו שהוא דוחה אכילתו, שאף אם לא נכבד ו' ימים לפני תחילת החג בטלה גזירת שלושים משום שמיני עצרת, וכתבו התוס' שאינו דוחה לגמרי אלא שיום אחד לפני החג והחג ושמיני עצרת נחשבים כ"א יום. תוד"ה רגל.

מ"א: אלו קרבנות טעונים לינה - פסח שני אינו טעון לינה, דכתיב "ופנית בבוקר והלכת לאחילך" וסמין ליה "ששת ימים תאכל מצות" ללמד שפסח שני שאינו טעון אכילת מצה ששה ימים אינו טעון לינה, אבל שמיני עצרת וחג השבועות טעונים לינה אע"פ שהם אינם טעונים אכילת מצה ששה ימים, דאינו מומטע אלא פסח דכוותיה.

הביכורים טעונים תנופה קרבן שיר ולינה. הגמ' דנה אם זה דעת ר"י דס"ל ש"והנחתו" זו תנופה, דאין לומר שהכונה להנחה ממש, שהרי כבר כתיב "והניחו". או שזה דעת ראבי"ז שלמד תנופה מ"ולקח הכהן הטנא מידך", דמיתא יד יד משלמים דכתיב התם "דידי תביאנה את אשר יד ", דמאי כאן כהן אף התם כהן, ומה התם בעלים אף כאן בעלים, הא כיצד, כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, והיינו שהבעלים אוזכים בשפת הטנא, וכהן מניח ידו תחת שליו. וכתבו התוס' (ד"ה כהן) שאין לומר שהכונה תחת יד הבעלים ממש, דא"כ הוי חציצה. אמנם מרש"י במנחות משמע שאין בעיה בחציצה כיון שעיקר התנופה היא בבעלים, והק' התוס' שהרי תנופת שניהם כתיבא בקרא. והביאו שבירושלמי סוטה משמע קצת שהיו נוגעים זה בזה, ויש לדחות. עוד כתבו התוס' (ד"ה הביכורים) שכשתיהו מגיע בקריאה לאימרי אוכב באי היה מוריד את הטל מתכופו ומניפים אותו ומשפך עד סוף הפרשה, ומניחו בצד המזבח ומשתחוה ויוצא. ומשמע שאין עוד תנופה. ובספרי משמע שגם בשעת השתחויה יש תנופה, ויש לדחות. ויש תנא דס"ל שאין כלל תנופה.

מ"ת. הלל שמחה וכבוד בשמיני עצרת - חייב אדם בהלל ובשלמי שמחה וככבוד היום, בין בשבעת ימי החג, בין ביום השמיני, ואף הוא דכתיב "ושמחת בחגך" קאי על "נה הסוכות תעשה לך", ולא על שמיני עצרת, מ"מ יליף מדכתיב "והיית אף שמח" לרבות ליל יו"ט האחרון, והיינו שיוזב שלמים בשביעי כדי לאוכלם בליל שמיני, שהרי בלילה א"א לזבוח, וקו"י שחייב בשמחה ביום שהוא העיקר, והפסוק מדבר על הלילה לפי שהוא סמין לשבעת ימים, ושאר הלילות א"צ רבוי, ד"דמים" אפי' לילות במשמע. ואין לומר דבא לרבות ליל יו"ט ראשון שיוזב שלמים בערב יו"ט אף שאינו שעת שמחה וישמח בלילה, ד"אך" חילק, ומסתבר לרבות ליל שמיני עצרת שיש שמחה לפניו, מאשר ליל יו"ט ראשון שאין שמחה לפניו.

ישיבה בסוכה בשמיני עצרת - אין מצות ישיבת סוכה בשמיני עצרת, וכשגומר לאכול בשביעי לא יפרק את הסוכה שהרי עדיין חייב לאכול ולישן בה, ושמן תזדמן לו סעודה, והר"ן כתב דכיון דאמר רחמנא "בסוכות תשבו בשעת ימים" צריך שתהיה לו סוכה ז' ימים, וכן הכלים והמצעות הנאים ראו שהיו בסוכה ז' ימים, ורק מפני כבוד יו"ט האחרון ש חג רשאי להורידם, וכדלהלן, אבל מוריד את הכלים והמצעות הנאות מן המנחה ולמעלה, לכבוד יו"ט אחרון של חג. ואם אין לו מקום לכלים בבית ורוצה לאכול בסוכה, צריך להוכיח שאינו מוסיף על המנוחה, ולכן פוחת בה ד' טפחים ופוסלה. (והק' התוס' שהיה באויר כבר בגיט הסוכה נפסלת, בין באמצע בין מן הצד. ותר"י דבעינן ד' טפחים הכוירא, ומ"מ צריך גם פוחת ד"ט יפסול את הסוכה), ובני בבל שיושבים בסוכה בשמיני אין אותם את הסוכה אלא ידליקו בה את הנר שאסור להדליק בסוכה קטנה, וסוכה גדולה יכניס לתוכה כלי אוכל שאין להכניסם לסוכה. דעת הרא"ש שבני בבל א"צ לעשות הכר בשביל היום השמיני, אלא רק אם אוכלים בסוכה ביום התשעיי, ובני א"י אם אוכלים בסוכה ביום השמיני א"צ לעשות הכר, שהרי הם יכילים לפסול את הסוכה בשביעי.

ניסוך המים

בכל יום מנסכים יין ע"ג המזבח יחד עם הקרבת התמיד, וכן יש קרבנות (עולת בהמה ושלמים) שהיו מביאים עמם נסכים. בחג הסוכות היתה מצוה מיוחדת לנסך מים ע"ג המזבח בכל יום. ולהלן יבואר א' באיזה ימים היתה מצות ניסוך המים. ב' סדר ניסוך המים. ג' היכן היו מנסכים. ד' אם יש מעילה בנסכים. ה' פסול מים מגולים לניסוך.

לת"כ מצות ניסוך המים היא רק בז' ימי החג ולא בשמיני עצרת, ולר"י המצוה היא גם בשמיני עצרת.

ניסוך המים כיצד - היה ממלא מהשילוח צלוחית שמחזקת ג' לוגין (ולר"י של לוג אחד). הגיעו לשער המים (שהיה בצד דרום סמוך למערב, ונקרא שער המים משום שבו היו מכניסים את הצלוחית של ניסוך המים) תקעו והריעו משום שמעם, דכתיב "ושאבתם מים בששון" עוד ביארו התוס' שמפסוק זה לומדים שהיה ממלא מהשילוח דכתיב "ממעייני

הישועה". עלה בכבש, וכשהגיע למעלה פנה לשמאלו (שכל העולים למזבח פונים לימין ומקופים ויורדים דרך שמאל דכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, והיו הולכים כשפניהם למרכז המזבח, דאין להחזיר אחריו למזבה, חוץ מהעולים לניסוך המים ולניסוך היין וכן עולת העוף כשרבתה במזרח³ שכיון שהקף המזבח הוא יותר מנאה אמה יש לחוש שהנסכים יתעצמו מעטן המערכה, ועולת העוף תמות מעטן המערכה, ולכן היו עולים דרך שמאל, וחוזרים לאחוריהם כדי למעט בהילוך של שמאל), והיו שם ליד קרן מערבית דרומית שני ספלים, (לת"ק של כסף, ולר"י של סיד היו והיו נראים כסף מפני שהיו מושחרים בגלל היין, וגם של מים היה מושחר נראה אם עירה של יין לתוך של מים יצא, מערב של מים ומזרחי של יין, והספלים היו מנוקבים כמין ב' חוטמין דקין, אחד עבה ואחד דק כדי שהמים והיין יכלו בבת אחת, שהרי המים קלין יותר לצאת מן היין, (ולר"י שהיה מנסך רק לוג אחד של מים ובין היה מנסך רביעית ההין שזה ג' לוגין, היה הנקב של יין רחב ושל מים קצר ורחב זה יותר מנקב, יותר ממה שעבה הוא יותר מדק). ואם עירה של יין לתוך של מים או איפכא, יצא.

לרש"י היתה בליטה בספל ובבליטה היה נקב, ולתוס' (ד"ה כמיון) לא היתה בליטה אלא נקב כמו נקבי החוטם, אא"כ נאמר שהיתה בליטה כדי שלא יפול בנקב דבר לסותמו. עוד כתב רש"י שהנסכים היו מקלחים בנקב ע"ג המזבח, ובמזבח היה נקב ששם בו היה היו דרך לשיתן, ולתוס' היו יורדים, שירות לשיתן. עוד כתב רש"י שהנקבים עצמם אחד היה עבה ואחד היה דק, ולתוס' (ד"ה אחד) הספל עצמו למטה היה צר כדי שהמים יצאו לאט יותר. עוד כתבו התוס' (ד"ה שני) שאף שהיו מביאים את המים בלוחית של זהב, היו מנסכים בספלים של כסף, ואין בזה משום מעלין בקודש ואין מורידין, משום שהספלים נחשבים מגופו של מזבח, וכמו שאת הלבונה היו מביאים בבזיזי זהב ומקטירים ע"ג המזבח. (אה.א. אולי י"ל שהמחלוקות הנ"ל תלויות בנדון אם הספלים היו חלק מהמזבח או שהיו כלי נפרד).

מ"ח: הנהו תרי מיני חד שמייה ששון וחד שמייה שמחה וכו'.

אמר ליה ההוא מינא דשמייה ששון לרבי אבהו וכו'.

היו אומרים למנסך הגבה ידך כדי שיראו שהוא נותן את המים בספל, שהיה צדוקי אחד שניסך ע"ג רגליו לפי שאין הצדוקים מודים בניסוך המים, ורגמורוהו כל העם באתרוגיהם, ונפגמה קרן המזבח ונפסל דפגימה פוסלת באבני מזבח בכדי שתחגורו בה צפוני, דכתיב "אבנים שלמות תבנה", ובסיד י"א פגמימה פוסלת בטפה וי"א בזכין, וטעם הפסול משום שאינו רבוע. תוד"ה שכל. ומילאו את הסתימה מלח, ולא הוכשר המזבח בכך (דכל מזבח שאין לו כבש או קרן או יסוד או שאינו מרובע, פסול לעבודה, דבכל אלו כתיב "המזבח" לעכב. וי"א שאף חסרון בסובב פוסל את המזבח, ונתחלק אם הכריבוב דכתיב ביה "המזבח" הכונה לסובב או לכיוו), אלא מפני צרכו כדי שלא יראה פגם.

מ"ט. השיתין והיינו חלל תחת המזבח כנגד מקום הנסכים, והיה עמוק מאד, נבראו בששת ימי בראשית, דכתיב "חמוקו יריכך (אלו השיתין, חמוקן היינו סתרי, ויכריך היינו ירך המזבח), כמו חלאים (חלולים ויורדים עד התהום), מעשה ידי אמן (אומנותו של הקב"ה)". ותנא דבי רבי ישמעאל דריש "בראשית" ברא שית. ורבי יוסי דריש "אשירה נא לידידי (-הקב"ה, ואני שר וקובל על כך במקומו), שירת דודי לכרמו (-על כרמו), כרם היה לידידי בקרן בן שמן (באי"ה השמיניה מכל הארצות), ויעזקהו ויסקלהו (מן האומות, כאדם המפנה אבנים מכרמו), ויטעוהו שורק (זה ביהמ"ק ונטעו עץ השורשים כגפנים משובחות, ולא רק זמורה), ויבן מגדל (-מזבח כמגדל עוז) בתוכו, וגם יקב (- בור חפור. והיינו השיתין חצוב בור ח"י, ומגדל זה היכל, ויקב זה מזבח ונקרא יקב משום שמנסכים עליו את היין שיוצא מיקב, תוד"ה ויטעהו.

לר"א בר צדוק לא היו שיתין שיורדים עד התהום, (ולא נבראו בששת ימי בראשית. תוד"ה אל), אלא היה לול (-ארובה שיורדים בה למטה) בין כבש למזבח, שהיה חלל בין הכבש למזבח, דכתיב "ועשית עולותיך הבשר והדם" מה ט"ז בויקרא אף בשר בזריקה, והללו היה בצד מערב של הכבש, והכבש היה רוחבו כס"א אמה, והחלל שהנסכים היו יורדים לתוכו היה מוקף ד' מתיצות עד קרקעיתו, ונסכי כל השנה יורדים לשם, ולא היו נבלעים מפני שהרצפה היתה משיש, ואחת לע' שנה היו יורדים פרחי כהונה (-ילדי הכהנים), ומלקטים משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה, ושורפין אותו בקדושה ולא בחיל חוץ לעזרה, דכתיב "בקודש הסך נסך שכר לד' " וילפינן גז"ש "דכתיב "ושרפת... קודש הוא", שירפתו בקדושה כמו שניסוכו היה בקדושה, והוצאתו לא בעי קרא. דעושים כך כדי שלא יתמלאו.

וי"א שדוד כרה את השיתין.

מ"ט: מעילה בנסכים- נסכים בתחילה מועלין בהם אבל משיירו לשיתין אין מועלים בהם. הגמ' אומרת שי"ל דקאי כרבנן שהם יורדים לתהום, ואין כשקלעו הנסכים לפני שירדו לתהום, וי"ל דקאי כר"א בר צדוק, ואין מועלים בהם כיון שעשה מצותם והניסוך הוא עיקר המצוה.

^[3] עולת העוף מקוקמה צדוקית דרומית מזרחית, ששם זה קרוב לבית הדשן שמשלימים לשם את המזרחא והנוצא, ובית הדשן היה במזרח כ' אמות מהמזבח, ג' טפחים ליד הכבש. ורש"י

^[4] ואז היה חותך בלא פגימה לא חשיב אבנים הסרות. ומה שמצינו בנזבחים שא"א לחתוך את האבנים משום שצריך "אבנים שלמות" הכונה שא"א שלא יהיה בהם פגימה ששיחיתם. ומה שלא תחזקו ע"י שמיר, שהרי בבית שני היה שמיר, י"ל שגם כשתיהו חותך ע"י השמיר היו פגישות, ואבני המזבח היו חלקיות מעיקרא, כמו אבנים שחבול הים, שהרי א"א להחלקות ע"י כלי ברזל אפי' מחוץ לביהמ"ק, דכתיב "לא תבנה אתהן גזית כי חרברך תהפך עליה", והא דכתיב "וכל כלי ברזל לא נשמע בבית הבנוינות" שמשמע שחיוך היו משתמשים בברזל, היינו להיכל ולקודש הקדשים ולא למזבח. תוד"ה שכל.

בזמן שהיו מנסכים יין ע"ג המזבח היו פוקקין את השיתין, לקיים מה שאנ' "בקודש הסך נסך שכר לד' ", ושכר היינו לשון שביעה ושכרות. (ולומדים מכאן שהשביעה מהיין היא כשיש הרבה יין בגרון ולא במעיים ע"י הרבה לגימות קטנות, וממילא ת"ח שיש לו מעט יין יגמע אותם בלגימות גדולות, וכן עשה רבא בכוס של ברכה משום חיובו מצוה).

מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב- רגליהם של ישראל בשעה שעולים לרגל, ונדיב הוא אברהם שהיה תחילה לגרים ונדבו ליבו להכיר את בוראו.

חמוקי ירכיך- מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר, דכל מילי בעי צניעותא, ואפי' הוצאת המת והכנסת כלה שדרך לעשותם בפרהסיא, יש לעשותם בצניעא, דכתיב "והצנע לכת עם אלוךיך". י"מ שהכונה שיסעד וישמח במידה נאה, ולא ינהיג קלות ראש בעצמו. וי"מ שאם צריך להוציא ההוצאות יוציא בצניעא, ולא יספר למי שאינו יודע.

גדולה צדקה מקרבנות.

גדולה גמ"ח מן הצדקה בג' דברים, צדקה דווקא בממונו ולעניים ולחיים, וגמ"ח זה אף בגופו ולעשירים ולמתים.

אין צדקה משתלמת אלא לפי החסד טורה שבה, שנותן ליבו ודעתו לטובתו של העני.

כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם חסד, ולא כל אדם זוכה לסייע לעניים מהוגנים וירא שמים וזכה.

כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים.

תורת חסד היינו תורה לשמה, וי"א דהיינו הלומד ע"מ ללמד לאחרים.

ג' מילוי המים לניסוך בשבת של סוכות- כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא המים בערב שבת, בחבית שאינה מקודשת, ומניחה בלשכה. ומה שלא היה לוקח חבית מקודשת ומתכוון שלא יתקדשו, או שאין מתקדשים משום שיש בהם יותר מכשיעור, וממילא לא יפסלו בלינה. לזעירי הטעם מפני שמקודשת מקדשת מיד אף שלא מדעת שרוצה שיתקדשו רק למחר, ואין שיעור למים דלא פירשה תורה שיעור לניסוך המים, ויפסלו המים בלינה דכיוון שהם קדושים קדושת הגוף, נפסלים בלינה כאימורי קרבן. ולחזקיה אין שיעור לנסכים, אמנם אף אי נימא שאין מקדשת שלא מדעת (והיינו שלא בזמנם, אבל בזמנם הא כבר חזקיה שהאומר יקדשו ארבעים חלות תודה מתוך שמונים קדשו ארבעים. תוד"ה חזקיה), כ"מ מ' חיישינן שמא יאמרו לדעת נתקדשו. ולרבי זירא אפי' אם אין שיעור למים חיישינן שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים של כה"ג **מילאם**, דבעינן מים מקדשים דומיא דכיוור שנמשח בשמן המשחה ומקדש את מימיו, וכן עשו קיתון של זהב לכבודו של כה"ג לקדש ידיו ורגליו.

מים או יין שנתגלו פסולים לניסוך, ואף לר' נחמיה שמתיר מים מגולים (- שיעור גילוי הוא כדי שיצא נחש מתחת און הכלי וישתה ויחורר לחורו) לשתיה ע"י סינון, כמ"מ הני מילי להדיוט אבל לגבוה לא, דכתיב "הקריבהו נא לפחתך הירצו או ירשא פניך אמר ד' צבקות". ואם נתגלו המים יטול מן הכיור, שאע"פ שהכיור נתקדש, מ"מ מימיו אין נפסלים בלינה, משום שהיו משקעים אותו בכל ערב בבור.

מיים או יין שנתגלו פסולים לניסוך, ואף לר' נחמיה שמתיר מים מגולים (- שיעור גילוי הוא כדי שיצא נחש מתחת און הכלי וישתה ויחורר לחורו) לשתיה ע"י סינון, כמ"מ הני מילי להדיוט אבל לגבוה לא, דכתיב "הקריבהו נא לפחתך הירצו או ירשא פניך אמר ד' צבקות". ואם נתגלו המים יטול מן הכיור, שאע"פ שהכיור נתקדש, מ"מ מימיו אין נפסלים בלינה, משום שהיו משקעים אותו בכל ערב בבור.

החליל:

האם החליל דוחה שבת ויו"ט

כתב "ושאבתם מים בששון" והיינו שיש לעשות שמחה לכבוד מצות ניסוך המים. (רש"י). וכתוס' הביאו מהירושלמי משמש היו שואבים רוח הקודש, דאין השכניה שורה אמתן שמחה. ולהלן יבואר: א' האם היו מנגנים בחליל בשבת ויו"ט או לא. ב' סדר שמחת בית השואבה.

החליל היינו חליל של בית "השואבה", מלשון "ושאבתם מים בששון", שהשמחה היתה בשביל ניסוך המים. ובירושלמי מפרש שמשם שואבים רוח הקודש, שהשיכנה שורה מתוך שמחה. (תוד"ה חת). ויש **ששונים** "חשובה" שמצוה זו חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית, וכדלעיל שהשיתין נבראו מששת ימי בראשית לקבל את הנסכים.

לתנא דמתני' החליל נוהג בחמשה או בששה מימי חג הסוכות, לפי שאינו דוחה שבת ויו"ט, שאע"פ שאין איסורו אלא שמא יתקן כלי שיר, ואין שבות במקדש, מ"מ כיון שאינו אלא לשמחת בית השואבה שהיא לשמחה יתירה אינו דוחה. (תוד"ה שאינו).

ג' בברייתא מבואר שלרבי יוסי בר יהודה החליל דוחה שבת, ולחכמים אינו דוחה אפי' יו"ט.

לרב יוסף נחלקו בחליל של קרבן, והיינו חליל שהיו מנגנים בו לפני המזבח י"ב ימים בשנה (ח' ימי החג. יו"ט של פסח ושבועות, ובשעת שחיטת פסח ראשון ושני. ערכי") בשעת ניסוך היין בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערבים, **שרבי יוסי** בר יהודה סובר שעיקר שירה בכלי בחליל ובכנורות ונבלים וכו', והוי בעודה ודוחה שבת, וחכמים סוברים שעיקר שירה בפה שהלויים אומרים שיר של יום, והכלי הוא לבסומי קלא, וממילא כלי אינו דוחה שבת, (ואף שלכו"ה התיירו שבות במקדש, ואפי' רבי נתן שממחר בפסחים ס"ה. מודה ששבות צריכה התיור, מ"מ הכא שיש הרבה כלי שיר וצריכים לתקנם תדיר גזר גם במקדש. תוד"ה רבנן). אבל חליל של בית השואבה בלילות החג, שאינו אלא לשמחה יתירה ואינו מן התורה אלא כדי לחבב את המצוות, לכי"ע אינו דוחה שבת ויו"ט.

וכן מציינו שרבי יוסי בר יהודה סובר שכלי שרת שעשאן מעץ כשרים, שהרי אבובא דמשה (- שהיה במקדש מימות משה) היה של עץ, ומבואר שעיקר שירה בכלי, וממילא הכלי שיר הם כלי שרת וילפינן שכלי שרת מעץ כשר. ורבי דס"ל שכלי שרת מעץ פסולים ס"ל שעיקר שירה בפה והכלים אינם אלא לבסומי קלא, ואינם כלי שרת.

הגמ' דוחה שרבי ורבי יוסי בר יהודה יכולים לסבור שעיקר שירה בכלי, ונחלקו אם דנים אפשר משאי אפשר, דאיתא התם שציפו את האבוב וזה אלו היה קולו ערב. או שעיקר שירה בפה, ואף את"ל עיקר שירה בכלי אין דנים אפשר משאי אפשר, ונחלקו בלפתא במנורה, דכתיב "ועשית מנורת, זהב טהור, מקשה תעשה המנורה" לרבי דרשינן כלל ופרט וכלל, דס"ל שהפרט הוא פירושו של כלל, וכלל שני בא להוסיף מה שדומה לפרט, ובעינן כעין הפרט של מתכת, ולרבי יוסי בר יהודה דרשינן רבוי מיעוט ורובי, דכיון שהרובי הראשון מרובה הכל ממילא המיעוט אינו פירוש של הרובי אלא ממוטע מה שאינו כעין הרובי, והרובי חוזר ומרבה הכל מלבד דבר הראוי להתמעט יותר משאר הדברים, ומורבינן כל מילי חוץ משל חרס, אבל של עץ כשרה.

ג'א. הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה שהמחלוקת היא בשיר של שואבה, ודלא כרב יוסף שאמר שבזה לכו"ע אינה דוחה שבת ויו"ט, וממתני' משמע ששיר של קרבן לכו"ע דוחה שבת.

לרב ירמיה בר אבא נחלקו בשל בית השואבה, אם שמחה יתירה דוחה שבת כיון שהיא שמחת מצוה, וחליל אינו אלא שבות בעלמא, או שאינה דוחה שבת, אבל של קרבן לכו"ע דוחה.

והנה נחלקו תנאים מי היה מנגן בכלי שיר במקדש בשעת **שירת הלויים**, לר"מ עבדי כהנים, לרבי יוסי ממשפחות ישראלים מיוחסות, ולרבי חנינא בן אנטיגנוס לויים היו. הגמ' רצתה לתלות מחלוקת זו אם עיקר שירה בפה, או שעיקר שירה בכלי. והגמ' דוחה שא"כ לרבי יוסי עיקר שירה בפה ולמה לא נגנו עבדים, אלא לכו"ע עיקר שירה בפה, ונחלקו מה היה בפועל במקדש, ונ"מ שר"מ אין מעלים מדוכן אף ליוחסין, ולרבי יוסי מעלין ליוחסין, שא"כ שעבדים כשרים הורגלו להעמיד שם דיוקא ישראלים כדי שלא יטעו להשיאם מיוחסות, ולרחב"א מעלין אף למעשר דהורגלו להעמיד שם לויים. רש"י. והתוס' (ד"ה מעלין) מכארים שהטעם שהעמידו לויים או ישראלים אינו כדי להעלותם ליוחסין או למעשר, אלא הנהגו הוא מי היה הכי בקי, וההעלאה תלויה במעשה ולא המעשה תלוי בהעלאה.

מ"ד עיקר שירה בכלי מקורו מדכתיב "ויאמר חזקיה להעלות העולה להמזבח, ובעת החל העולה החל שיר ד' והחצוצרות ועל די כלי דויד מלך ישראל", ומ"ד עיקר שירה בפה מפרש ש"החל שיר ד' " בפה, והחצוצרות וכו' הם לבסומי קלא, ויליף שעיקר שירה בפה מדכתיב "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד" ולא כתיב כלי. ואף שבהמשך הפסוק כתיב "בחצוצרות ובמצלתים ובכלי השיר" מ"מ מדהילקם לב' הילולים משמע שעיקר השירה בפה והכלי הוא לבסומי קלא. (תוד"ה למחצצרים). ומ"ד עיקר שירה בכלי סובר משמוררים היינו ע"י כלי דומיא דמחצצרים.

סדר שמחת בית השואבה

במוצאי יו"ט הראשון של חג היו כהנים והלויים יורדים מעזרת ישראל לעזרת נשים שהיתה במקום נמוך יותר בהר הבית, ושם היתה שמחת בית השואבה.

היו שם **מנורות של זהב** שגובהם נ' אמה, ובכל מנורה היו ארבעה ספלים של זהב בראשה וארבעה סולמות וארבעה פרחי כהונה שביד כל אחד כד שמן של ל' לוג שמהם היו נותנים שמן בספלים, והם היו יותר חזקים מבנה של מרתא בת בייתוס שהיה נוטל שתי ירכות של שור גדול ביזו והולך לאט (ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות כך אלא העלו האברים לפי החחוקה המבוארת בסדר יומא משום "וברב עשוע הדרת מלך"), ואף של' לוג זה יותר קל, מנ"מ לטפס עם ל' לוג על סולמות זקופים זה יותר קשה. ולא היתה חצר בירושלים שלא היתה מאירה מאור בית השואבה מפני שהמנורות היו גבוהות נ' אמה, והיו גבוהות יותר מהכותל המזרחי של עזרת הנשים, וחר הבית היה גבוה, והיתה אשה בוררת חיטים לאור בית השואבה, והיינו שהיתה יכולה לברור מצד האור הגדול, אולם יש איסור בדבר, שאף שקול

מראה וריח אין בהם מעילה מ"מ איסורא איכא. (תוד"ה אשה). הפתילות היו נעשות מבבלאי מכןסי כההנים שהיו משל ציבור ומאבנטירים.

ג'א: חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בפניהם עם אבוקות אור בידיהם שזורקים ותופסים ארבע או שמונה מהם בזה אחר זה, ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות. ורשב"ג (נ"ג). היה זורק ח' אבוקות של אש, וזורק אחת ונוטל אחת ואינם נוגעות זו בזו, וכשהיה משתחוה היה נועץ ב' גדוליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה ע"ש "כי רצו עבדיך את אבניה" זווקף, וזו היא קידה האמורה בכתובים, שרק פניו מגיעות לארץ, ואין כלל בזהו יכולה לעשות כך. ולוי היה משחק לפני רבי בשמונה סכינים, וישמאל היה משחק לפני שבור מלכא בח' כוסות יין, ואב"י היה משחק לפני רבה בח' ביצים, וי"א בד' ביצים.

השירות והתשבחות שהיו אומרים חסידים ואנשי מעשה- יש שאמרו אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו, ובעלי תשובה היו אומרים אשרי זקנותינו שכיפרה את ילדותינו, אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו. והלל היה אומר אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן, לרש"י. הלל דיבר על הקב"ה, ולתוס' הלל דיבר על ישראל, שקילוסם חביב לפני הקב"ה יותר מן העל. ושמי שיבוא אל ביתו של הקב"ה יבוא הקב"ה אל ביתו, חזק אמר שמואל מוליכות אותו למקום שהוא אוהב. ופעם ראה לגולגולת צפה על פני המים והכיר שהוא רוצה והרגוהו ליסטים, ואמר שזה קרה לה בגלל שהיא עשתה כך לאחרים, וכן יקרה למי שעשה לה זאת. (נ"ג.).

רבי יהושע בן חנניה אמר שהם **לא היו טועמים טעם שינה כל חג הסוכות** (אלא ישנו אחד על כתף חבירו, שהרי הנשבע שלא יישן ג' ימים מלקים אותו וישן לאלתר), שהיו מקריבים תמיד של שחר בשעה ראשונה, ואח"כ מתפללים ומקריבים מוסף ומתפללים מוסף והולכים לבית המדרש ואח"כ אוכלים ושותים ומתפללים מנחה ומקריבים תמיד של בין הערבים ואח"כ שמחים בשמחת בית השואבה. (נ"ג.).

הלויים היו מנגנים בשמחת בית השואבה (אבל בקרבן היה להם מקום ליד המזבח) בהרבה כלי שיר על ט"ו מעלות שאורכם כרוחב העזרה ורוחבם וגובהם חצי אמה, היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים, (שאמרום דוד כאשר כרה את השיתין (ולא ס"ל שמששת ימי בראשית נבראו, אי נמי נתמלאו אח"כ עפר או צורות), והתוהו רצה לשקוט את העולם, ואמר שמי שיועד אם מותר לכתוב שם על חרס ולזרוק למים ואינו אומר יחנק, ואחיתופל אמר שמותר, שהרי אפי' לעשות שלום בין איש לאשתו מוחים שם ד' על המים, ועשה כך דוד וירד התהום ט"ו אלף אמות, ובכל שיר המעלות העלה אלף אמות, והתהום נמצא אלף אמות מתחת הקרקע, והמים שיש בפחות מכך הם מסולמא דפרת מפני שהפרת גבוה משאר נהרות ובכח המים לעלות להר באותו גובה ולא יותר. (נ"ג:).

ההליכה לשאיבת המים והתקיעות- שני כהנים היו עומדים בשער העליון שיויר מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושתי חצוצרות בידיהם, והיו תוקעים תקיעה תרועה תקיעה בקריאת הגבר להודיע שצריך ללכת למלא מים מהשילוח, (ואף שמי הכיור נפסלים בלינה בין קריאת הגבר לצפרא. מ"מ עד שהגיעו לעזרה כבר עלה השחר, ועד שיקדשו בכלי אינם נפסלים בלינה. תוד"ה קרא). וכן תקעו כשהגיעו למעלה עשירית (וילה"ס אם הכונה עשירית מלמטה או מלמעלה), וכן כשהגיעו לעזרה, והיו מאריכים בתקיעה זו עד שהגיעו לשער היוצא מעזרת נשים להר הבית לכיוון מזרח שהוא מכוון כנגד השער שמעזרת ישראל לעזרת נשים, ושם הפכו פניהם מהערב לכיוון העזרת וההיכל, ואמרו, אבותינו בבית הראשון שהיו במקום הזה אחזריהם אל ההיכל (ופורעים עצמם ומתריזים כלפי מעלה) ופניהם קדמה ומשחוחים קדמה לשמש מפני שהיו כופרים, ואנו ליה עניינו. ולר"י היו שונים ואומרים אנו ליה אנחנו מודים ול"ה ענינו מייחלות (אבל אין לומר בסתמא פעמיים אנו ליה, כמו שהאומר מודים מודים משתקים אותו. נ"ג:).

ישיבת הנשים- בראשונה היו הנשים יושבות מבפנים ואנשים מבחוץ והיו מגיעים לקלות ראש, התקינו שיהיו הנשים מבחוץ והאנשים בפנים ועדיין היו באים לקלות ראש, התקינו "תיקון גדול" שיהיו הנשים למעלה והאנשים למטה, ואף שאין לחדש בבית המקדש ממה שעשה שלמה, דכתיב "הכל מיד ד' עלי השכיל", הא כתיב בנבואת זכריה "וספדה הארץ וכו' ונשיהם לבד", ואם לעת"ל צריכים להזהר בזה אף שעוסקים בהספד והמצטער אינו מיקל ראש מהר, כ"ש בזמננו שיצר הרע שולט, ועוסקים בשמחה.

מי שלא ראה...

מי שלא ראה **שמחת בית השואבה** לא ראה שמחה מימיו.

מי שלא ראה **שמחת בית תפארתה** לא ראה כרך נחמד מעולם.

מי שלא ראה **בית המקדש שבנה הורדוס** בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם, שבנאו באבני שיש יוקו ומורמרא שיש לבן, וי"א אף בכוחאל שיש כחול, ועשה שורות אבנים אחת שקועה ואחת בולטת

^[1] ואף שבעלמא כלי שרת אין מקדשים שלא בזמנם, וכשהגיע הזמן היו כמו שמילאו הקוף, מ"מ הכא כלי דלא בעי כון ובגדי כהונה, מתקדשים בכלי שרת. ומה שהיו ממלאים בצלוחית מקודשת מן השילוח, אין בזה פסול יוצא, דאין כלי שרת מקדשים בחוץ עד שיכנסו לפנים. ומ"מ לא היה מושאירם בחוץ כדי שלא יפסלו בלינה, דאי"ל לא הועיל במה שקלק מצלוחית מקודשת, ועוד דמכוער הדבר להשתוחם הרבה זמן בכלי שרת בחוץ. תוד"ה ואי

כדי שהסיד יהיה תפוס טוב, ורצה לצפותו בזהב, ואמרו לו חכמים שכך זה יפה יותר מפני שזה נראה כגלי הים נדים ונעים.

מי שלא ראה **דיופלוסטון של אלכסנדריא** לא ראה בכבודן של ישראל. והיה זה ארמון גבוה, ושתי שורות ספסלים בתוכו, ולפעמים היו בו כפלים מיוצאי מצרים, והיו שם ע"א קתדראות זהב כנגד ע"א זקנים, (ולר"י שסנהדרי גדולה היא של שבעים, המושב הנוסף היה למופלא שבב"ד שאינו מן החשבון. תוד"ה והיו), שכל אחת אינה פחותה מ"א רבוא ככרי זהב. ובאמצע היתה בימה, וכשהיה צריך לענות אמן היה החזן שעומד ליד הבימה מניף בסודרין וכולם עונים אמן (ואף שאין לענות אמן יתומה, צ"ל שהיו עושים כך רק בקריאת התורה ולא בתפילה ובדבר שצריכים לידד"ת, או שהיו יודעים באיזה ברכה הש"ץ נמצא. תוד"ה וכיון), והיו יושבים כל בעלי אומנות בפני עצמם (כדי שעני ימצא בעלי אומנותו וישכיר עצמו להם). ואלכסנדר מוקדון הרג את כולם, ונענשו מפני שעברו על "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד", וראה אלכסנדר מוקדון שנתקיים בו הפסוק "שא ד' עליך גוי מרוחק" שע" הרוח הגיע בה' ימים במקום ב' ימים.

כמה מאמרים בענין היצר הרע

נ"ב, לעת"ל יהיה הספד, י"א על משיח בן יוסף שנהרג, וי"א על יצר הרע שנהרג, שהצדיקים בוכים מפני שנוכרים בצערם, היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, והרשעים בוכים היאך לא כבשנו חוט השערה כזה. (הקב"ה אמר למשיח בן דוד "שאל ממני", וביקש שלא למות כמו שמת משיח בן יוסף, אמר לו הקב"ה כבר נתנבא עליך דוד אבין "חיים שאל ממך נתת לו").

יצר הרע בתחילה קל להתגבר עליו ואם לא התגבר נעשה קשה.

ז' שמות יש ליצה"ר - "כי יצר לב האדם רע", "ומלתם את **ע**רלת לבכם", "לב טהור ברא לי אלקים" מכלל דאיכא **טמא**, "אם רעב **שונא** האכילוהו לחם" והטריחוהו במלחמתה של תורה, "הרימו **מכשול** מדרך עמי", "והסירותי את לב האבן מבשרכם", "ואת ה**צפוני** ארחיק מעליכם" שהוא צפון בליבו של אדם.

היצר הרע נתן עינוי במקדש ראשון ושני והחריבם והרג ת"ח שבהם, ומניח אומות העולם ומתגרה בישראל, והוא מתגרה בת"ח יותר מכולם, דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו.

נ"ב: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו.

אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב "וכפטיש יפוצץ סלע".

יצר הרע מסיתו לאדם בעולם הזה ומועיד עליו לעולם הבא, דכתיב "מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון", ובאטב"ח קריאת א' ב' שאותיות א' עד ט' מתחלפות א' ב'ט' ב' בח' וכו', וזל זוג ביחד זה עשר, וכן י' ב'צ' ו'כ' ב'פ', וכל זוג ביחד זה מאה, ואותיות האחרונות מתחלפות באותיות הסופיות, ב'צ' וכו', וכל זוג ביחד זה מאה, ונמצא שאותיות מנון מתחלפות בסהדה. ועבדו היינו היצר הרע שאם האדם רוצה הוא מסור בידו.

יצר הרע אם האדם הולך אחריו היצר הרע מתחזק.

אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע.

ארבעה מתחרט עליהם הקב"ה שבראם, גלות, כשדים, ישמעאלים, יצר הרע.

אלמלא מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל "ואשר הרעותי", וכתיב "כחומר ביד היוצר כן אתם ביד", וכתיב "והסירותי את לב האבן מבשרכם", וכתיב "ואת רוחי אתן בקרבכם".

הקב"ה הראה לזכריה ד' חרשים, משיח בן דוד, משיח בן יוסף, אליהו, וכהן צדק שם בן נח.

לעת"ל אם יבוא אשור להלחם בישראל יקומו עליו ז' רועים דוד באמצע, אדם שת ומתושלח מימינו, ואברהם יעקב ומושה משמאלו, וח' נסיכי אדם- ישי שאול שמואל עמוס צפניה צדקיה משיח ואליהו.

נ"ג: רגלי האדם ישאו אותו להיכן שיגזרו עליו, הגמ' מביאה על זה מעשה בשלמה ששלח שניים ללזז כדי להציגם ממיתה, ומתו שם בשערי העיר, ואמרו לו מלאך המות שבאמת דווקא שם היו צריכים למות.

לוי נעשה צולע אחרי שקד לפני רבי, וזה נגרם לו גם בגלל שהטיח דברים כלפי מעלה.

דברי הגמ' בענין שמחת בית השואבה משולבים לעיל נ"א:

התקיעות במקדש

לעיל נתבאר מתי וכמה פעמים הו תוקעים בחצוצרות בזמן ההליכה לשאבת המים עבור ניסוך המים. ולהלן יבואר מתי עוד היו תוקעים במקדש בכל השנה, ומהם הימים שהיו בהם הכי הרבה תקיעות.

נ"ג: אין פוחתין מכ"א תקיעות בכל יום, ואין מוסיפין על מ"ח.

בכל יום היו תוקעים כ"א תקיעות, ג' לפתיחת שערים (-שערי העזרה. והיו ז' שערים בעזרה. וג' תקיעות היינו פשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע), וט' לתמיד של שחר שכשהיו מנסכים את נסכי התמיד היו הלויים אומרים שיר, ובשיר היו י' חלקים, ובכל חלק היו הכהנים תוקעים בחצוצרות והעם היו משתחווים. וט' לתמיד של בין הערבים.

בקרבן מוסף היו מוסיפין עוד ט' בשיר של מוסף.

בערב שבת היו מוסיפין עוד ו', ג' להבטיל את העם ממולאכה, וג' להבדיל בין קודש לחול.

בימי חג הסוכות נוספו עוד י"ב, ג' בשער העליון, וג' בתחתון כדאיता לעיל שכשהגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו והיו מאריכים עד שהגיעו לשער היוצא למזרח, ג' למילוי המים אחר שמילאו ובאו לעזרה דרך שער המים, וג' ע"ג מזבח שזקוקין את הערב וי"א כשמולכים את המים למזבח, לרא"ב לא היה תוקע במעלה עשירית מפני שכבר תקע לפתיחת שערים. ולרבנן היה תוקע ג' במעלה עשירית ולא ע"ג מזבח, כיון שתקע למילוי המים, ולסוכרים שע"ג המזבח היינו בהולכת המים למזבח, לא היה תוקע כיון שהיה תוקע בניסוך המים.

ר"י מחשיב כל תקיעה תרועה ותקיעה לתקיעה אחת, (דכתיב "ותקעתם תרועה", ולרבנן כל אחת זה מצוה נפרדת, ו"ותקעתם תרועה" היינו שצריך פשוטה לפניה ולאחריה, ור"י לומד דין זה מ"שנית". ורבנן טעמייהו מדכתיב "ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו", ולר"י תקיעה זו אינה אלא לסימן, ולרבנן מ"מ יש בזה מצוה להקהיל דווקא בזה אופן). ולר"י יוצא שאין פוחתין מז' ואין מוסיפין על ט"ז. ולדבריו אין להפסיק בין תקיעה לתרועה ולא כלום אלא כדי נשימה, אבל לרבנן שינוי שאם שמע ט' תקיעות של ראש השנה, ג' למלכיות ג' לזכרונות ג' לשופרות (דמה שאנו תוקעים יותר אין הטעם אלא משום שאינו יודעים אם תרועה זה גנוחי או לילולי, בט' שעות יצא. ואף לר"י התקיעות שני להבטיל את העם ממולאכה היתה שהות גדולה ביניהם. תוד"ה רבי יהודה. עוד כתבו התוס' שכל התקיעות היו כסדר תקיעה תרועה ותקיעה.

נ"ד: לרב אחא בר חנינא מדרומא היו תוקעים ט' תקיעות לכל מוסף, אם היו ב' מוספין באותו היום, שלכל מוסף היה שיר של אותו מוסף, דכתיב "ובני אהרן יתקעו בחצוצרות". למסקנא הגמ' (נ"ה). מביאה ברייתא שלומדת מ"בראשי חדשיכם" שאין תוקעים על כל מוסף ומוסף, (או שבפסוק זה הוקשו כל ראשי החודשים זה לזה, או ש"בראשי" זה רבים, והיינו ראש השנה שהוא ר"ח, וכתיב "חדשיכם" בכתיב חסר לומר שתוקעים בו פעם אחת). ומה שהברייתא לומדת מ"יתקעו בחצוצרות" הכונה שהיו מאריכים בתקיעות כשהיו מקריבים נסכי שניהם, או שהיו מרבים בתוקעים, שהרי אפשר להרבות בחצוצרות כמה שרוצים.

תקיעות בשבת - רבי זירא אמר שבשבת לא תוקעים לפתיחת

שערים מפני שאינה למצוה אלא לסימנא שיבוא למעמדם ודוכנם ולא דחו שבת. ורבא מוכיח שלמילוי המים לא היו תוקעים בשבת לפי שהיו ממלאים מערב שבת, אבל לפתיחת שערים היו תוקעים בשבת.

בערב שבת שבתון החג היו תוקעים מ"ח תקיעות, כ"א שבכל יום, ט' למוספין, וי"ב של ימי החג, וו' של ערב שבת.

למ"ד שתוקעים לכל מוסף גם **בראש השנה שחל בשבת** היו

מ"ח תקיעות, ולא תנא לה משום דתנא ושייר, ושייר נמי ערב פסח וכדלהלן.

בערב פסח היו תוקעים מ"ח תקיעות שבכל הלל שבשעת הקרבת הפסח היו תוקעים ג' תקיעות, וכל כת היו קורין את ההלל ג"פ (ולתוס' הלויים היו קורין ואל הכת עצמה), ואף שלא היו גומרים את ההלל בפעם השלישית, מ"מ התקיעות היו בתחילת ההלל. רש"י. אבל שיטת התוס' (ד"ה שיר) שאפי' כת ראשונה לא היתה מתחילה את ההלל בפעם השלישית, וכן ס"ל שהיו תוקעים בתחילת הפרקים י' תקיעות, וכיון שיש ג' פרקים בהלל (אהבתי והודו הם תחילת פרקים) נמצא שכל כת היו לה לפחות ט' תקיעות. ולר"י שבכת שלישית לא גמרו ההלל אפי' פעם אחת מפני שלא נשארו לפעם השלישית אלא מעטים, ליכא מ"ח תקיעות, ואם היה חל ערב פסח בערב שבת היה שם מ"ח יחד עם התקיעות של כל ערב שבת.

נ"ד: בערב פסח שחל בשבת לר"י היו תוקעים נ"א כ"א שבכל יום ט' דמוספין וי"ח דשתי כתות ראשונות וג' דכת שלישית, ולרבנן נ"ז, ולא תנא במתני' כי לא בכל שנה ערב פסח חל בשבת, אבל ערב שבת שבתון החג היה חל בכל שנה, כרבנן שהיו מעבירים את אלול כדי שיוה"כ לא יחול ביום ראשון, אבל י"א שלא היו דוחים ויוה"כ יכול לחול ביום ראשון, וכן תנן שחלבי בין הערבים של שבת קרבים ביוה"כ שחל במוצ"ש, וכן תניא שאם חל יוה"כ במוצאי שבת לא היו מבדילים מפני שגם יוה"כ דעבר במלאכה, (ואם חל בערב שבת לא היו תוקעים להבטיל ולהבדיל), ודעה זו היא דעת אחרים, ססובבין שאין בין עצרת לעצרת ובין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים, דס"ל שאין מעבירים את חודש חסר אפי' לצורך, וכיון שבין מולד למולד יש כ"ט יום ומחצה, נמצא שחודש אחד מלא ואחד חסר, ובכל שנה יש שני ד' ימים, שזה חמישים שבעות וד' ימים. ואם היתה שנה **מועברת** הו' ימים מפני שחודש העיבור לעולם חסר, ויש בו עוד ד' שבעות ויום אחד. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) בערכין שהמולד הוא שני שליש שעה וע"א חלקי שעה יותר מל"ט יום ומחצה, וא"כ בכל שנה נדחה המולד

בשמונה שעות ותת"ו חלקי שעה, והשעות עולות יום אחד בכל ג' שנים, והחלקים עולות יום אחד בכל ל' שנים, אמנם כיון שזה לא בכל השנים לא קחשיב.

שיר של יום

בכל יום היו הלויים אומרים שירה במקדש בזמן הקרבת עולות חובה של ציבור בשעה שהיו מנסכים את הין, ואחרים היו עומדים ומנגנים בכלי שיר. (ערכין י' - י"ב). ובגמרא בריה"ה (כ"ט ל') מובאר איזה שיר היו שרים בכל יום. ולהלן יבואר איזה שיר היו שרים ברי"ח שחל בשבת, ובימי חול המועד של סוכות.

ראש חודש שחל להיות בשבת שיר של ראש חודש דוחה שיר של שבת. לרב אחא הכונה שהיו מקדימים שיר של ראש חודש לשל שבת, אע"פ שתדיר קודם לשאינו תדיר, כדי לידע שהוקבע החודש בזמנו ולא יגמגמו בדבר, שהרי רוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה. ואע"פ שהיה סימן אחר שהיו נותנים אברי מוסף ר"ח בכשב תחת כרכוב (-סובב) המזבח ולמטה וכיון שהסובב היה ג' אמות לפני סוף המזבח, והכשב אורכו ל"ב אמה ומשפע תשע אמות, נמצא הסובב בתחילת השליש העליון, (ושל שאר מוספין מחצי כבש ולמטה במעורב, ושל תמיד של שחר מחצי כבש ולמטה במזרח, (והתוס' גורסים איפכא, והיו ו' כהנים זוכים בהולכת אברים, ומסדרים אותם במקומות הנ"ל, עד שיבאו כהן ועלה אותם ויקטרים), מ"מ עשו עוד היכר כדי שמי שראה רק היכר אחד ידע ג"כ שהוקבע החודש.

נ"ה: **שיר של יום של חול המועד של סוכות** - בראשון "הבו לד' בני אלים" דבית השואבה הוא "כבוד ועוז", ו"קול השם על המים" על שם ניסוך המים. בשני "ולרשע אמר אלקים" ללמד את הנאספים שצריך לחזור בתשובה, וכן כתיב התם "ושלם לעליון נדריך" שסוכות הוא זמן "בל תאחר", בשלישי "מי יקום לי עם מרעים" על צרת ישראל שהיו משועבדים בבית שני תחת מלכי פרס יין ורומי, ומ"מ אינם מנגנים מלשמות, ומתפללים לד' שיצילם. ברביעי "בינו בוערים בעם" שזה זמן מנותן עניים וצריכים לדעת שאע"פ שהמשעשרות צביענא, הקב"ה יודע. בחמישי "הסירותי מסבל שכמו" שיש בזה דברי תנחומים, ושנודנו על המים. בשישי "מוטו כל מוסדי ארץ" דעניי ורש הצדיק"ן אלא מעשרות. וסימנך ה**ומבה**". ולרב פפא הסירותי קודם לבניו וסימנך ה**ומבה**". ואם חל שבת בחול המועד לא אומרים "מוטו".

בני חו"ל שיש להם יו"ט שני ואינם יכולים לומר ביו"ט שני פרשת "וביום השני" דאי"כ עבדין ליה חול, ובכל יום יש מנין אחר של פרים, **לאביי מדלגים היום השני** דמפני שהוא ספק נדחה לגמרי. **ולרבא** אומרים ביום השלישי "וביום השני, וכן כסדר ושל **שביעי** נדחה שא"א לאומרו ביו"ט דאי"כ עבדין ליה חול, וכן **איתא בברייתא**. ולאמימר מדלגים והיינו שאומרים ביום ראשון של חוה"מ גם שני וגם שליש, וכן הלאה, וכן עושים בקריאת התורה בקריאת העלה קרביעי שהוא קורא קרבות החג, (ובשבת קוראם המקמיט), וג' הראשונים יקראו מה שירצו. ורבותי נהגו ששנים הראשונים קוראים ב' ספיקי היום, והשלישי של יום הבא, והרביעי חוזר על מה שקראו השניים הראשונים. וכתבו התוס' שלפי זה בשביעי אין לקרות של שמיני עצרת, אלא הראשון קורא פרשה שלפני הספיקות, ואינו כסדר שאר הימים, אלא ראוי להנהיג שכל ארבעת הקוראים קוראים בספיקי היום.

קרבתות החג

בחג הסוכות היו כל המשמרות עולות לרגל, ולכולם יש זכות להקריב את קרבנות הרגל, והיו מקריבים בכל יום שני אילים וי"ד כבשים ושעיר לחטאת, ושבעים פרים היו מקריבים בכל ימי החג יחד, ביום הראשון י"ג פרים ובשני י"ב וכן הלאה בסדר יורד, וכדלהלן. (רש"י).

נ"ה: **סדר הקרבת קרבנות החג** - בכל יום היו מחלקים את פרי החג ואת האילים והשעיר אחד לכל משמרה י"ג המשמרות הראשונות (כסדר שהם סדורים בדברי הימים יחזירוי ידעתי חרים וכו') הקריבו י"ג פרים, ואח"כ היו מקריבים את השעיר והאילים, ושאר המשמרות היו מקריבות את הכבשים, וכיון שביום הראשון היו י"ג פרים ושני אילים ושעיר אחד, היו ששה משמרות מקריבים שני כבשים כל אחת, והשאר כבש אחד, וביום השני שהיו י"ב פרים היו חמשה משמרות מקריבות שני כבשים והשאר כבש אחד, וכו', עד שביום השביעי כל משמרה היתה מקריבה קרבן אחד. ונמצא שכל המשמרות היו מקריבות בימי החג (לא כולל שמיני עצרת) ג' קרבנות, חוץ משתי משמרות שהיו מקריבות ב' קרבנות.

סדר הקרבת הפרים היה שכל משמרה שהקריבה ביום הראשון לא מקריבה למחרת, אלא היו מתחילים מהמשמרה שלא הקריבה פר, וחוזר חלילה. ונמצא שביום השני הקריבו פרים י"א המשמרות שלא הקריבו בראשון, ורק יחזיריה היו מקריב ב' ימים רצופים, וביום השלישי היו מקריבים י"א משמרות מדעיה ואילך, וכן הלאה.

בשמיני עצרת היו מקריבים רק פר אחד, לרבי היו מפסים כולם על אותו פר, ולחכמים אחת משתי המשמרות שהקריבו בימי החג רק ב' קרבנות היתה מקריבה את אותו פר, והגמ' אומרת שב' המשמרות היו מפייסות ביניהם.

ע' פרים בימי החג היו **כנגד ע' אומות העולם** לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם, שהרי בחג נזידנים על המים, והיוים האחרון היה רק לישראל **אוהביו של מקום**, שאין לקב"ה הנאה וקורת רוח אלא בפר של ישראל, ואחר החורבן איבדו עכו"ם כפרתם ואין יודעים מה איבדו.

מי היה מקריב את הקרבנות ברגל- המשמר שזמנו היה ברגל היה מקריב תמידים נדרים ונדבות. וכן שאר קרבנות ציבור והיינו פר העלם דבר של ציבור, ושעירי עבודת כוכבים, ומוסף של שבת. ומקריב את הכל, והיינו קיץ המזבח שהיו מקריבים כסלא היו קרבנות על המזבח, והיו שופרות שהיו נותנים בהם מעות מכל ה'מותרות' וכן מכל הקרבנות שנאמר בהם שירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה.

מי היה חולק בקדשי הרגל- כל המשמרות שוות באימורי הקרבנות שהקריבו ברגלים בערות של העולות, ובחזה ושוק של שלמי ראיה, ומוספי ציבור, ושעירי חטאות, דכתיב "ובא בכל אות נפשו ושרת" (ודין זה הוא דווקא ברגלים, דכתיב "באחד שעריך" בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד). וחובות הבאות שלא מחמת הרגל, היו מקבלים בני המשמר שזמנו ברגל, דכתיב "לבד ממכריו על האבות" והיינו מה שמכרו האבות זה לזה, שכל אחד יקבל שבוע אחר.

ג'ו. חלוקת הלחם הפנים ברגלים
היתה לבני כל המשמרות, דכתיב "חלק כחלק יאכלו" כחלק העבודה כך חלק אכילת הלחם, (ולא איירי בקרבנות, בדקרבנות כבר כתיב "לכהן המקריב אותה לו תהיה" וכיון שהוא מקריב פשיטא שהוא אוכל), אמנם סילוקו וסידורו והקטרת הבזיכים, הם ע"י המשמר הקבוע, דכתיב "יאכלו" לאכילה רבייה רחמנא ולא לדבר אחר. תוד"ה ובחילוק.

דיני קדימה

כשמחלקים בעצרת את לחם הפנים ואת שתי הלחם, צריך המחלק לומר לכהן הילך מצה הילך חמץ, לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, דכתיב "לכל בני אהרן תהיה", ובברייתא איתא שלאבא שאול היה הופך את הסדר ואומר הילך חמץ הילך מצה, ודין זה תלוי אם תדיר קודם, או חובת היום שתי הלחם קודמת שלחם הפנים הוא משבת שעברה, וכדלהלן.

סדר ברכת שהחיינו וברכת הסוכה - (היכא שהיתה הסוכה עשויה ולא בירך שהחיינו בעשייתה). לרב ולרב ששת בריה דרב אידי מברך על הסוכה ואח"כ על הזמן, מפני שחייב היום קודם. ולרבנ"ח ולרב נחמן בר רב חסדא מברך על הזמן ואח"כ על סוכה, דתדיר קודם. והלכתא מברך על הסוכה ואח"כ על הזמן.

סדר ברכת הגפן וברכת הקידוש- לב"ש מברך על היום ואח"כ על היין, מפני שהיום גורם לשתיית היין, וכן מפני שהיום בא לפני שתיית היין. ולב"ה מברך על היין ואח"כ על היום, מפני שהיין גורם לקידוש שיאמר, וה"ה המקדש על הפת מקדים לבדך על הפת. וכן מפני שתדיר קודם לשאינו תדיר.

הגמ' מבארת שרב ורבנ"ח שנחלקו לענין סוכה לא נחלקו במחלוקת ב"ש וב"ה לענין קידוש, די"ל שב"ה מודים שברכת הסוכה קודמת, מפני שמברכים על הסוכה גם בלא ברכת הזמן. וכן י"ל שב"ש מודים שברכת הזמן קודמת, מפני שמברכים על הזמן גם בלי הסוכה כגון הולכי דרכים, שאע"פ שהם פטורים מן הסוכה, הם מברכים שהחיינו כמו בשאר רגלים.

חלוקת לחם הפנים

יו"ט הסמוך לשבת בין שבת שחלה לפני יו"ט ראשון, ובין שבת שחלה אחרי יו"ט אחרון, היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים, כיון שהיו צריכים כל המשמרות להקדים או לאחר כדי להיות ביו"ט בביהמ"ק, ואם חל יו"ט ביום חמישי או שני, משמר שזמנו קבוע היה נוטל י' חלות ומחלקים אותם בין משמר היוצא למשמר הנכנס, והאחרים ב' חלות כיון שהיו יכולים לבא בערב שבת או ללכת ביום ראשון.

ג'ו. כמה לחמים נוטל כל משמר- בכל שבתות השנה שהמשמרות היו מתחלפות בשבת, אחת עובדת שחרית והחדשה מתחילה בערבית, משמר היוצא נוטל שש והנכנס נוטל שש, לר"י הנכנס נוטל ז' בשכר הגפת דלתות (וזה עדיף מאשר לקבל בשבת הבאה, דבוצינא טב מקרא, לרש"י הכונה שמי שנותן לחבירו דלעת מחוברת הוא מעדיף להולשה אף שהיא קטנה שנא' יחזור בו, ולתוס' בוצינא זה קישור וקרא זה דלעת, והקישות היא קטנה וממהרת להתבשל, ואדם מעדיף אותה מאשר דלעת שמהארת להתבשל והיא גדולה), והיוצא נוטל ה'. משמר היוצא היה עושה תמיד של שחר ומוספים, והנכנס של בין הערבים ובזיכים שסילקו מעל השלחן, והם מתירים את לחם הפנים באכילה, דכתיב "והיה ללחם לאמורה". ד' כהנים ב' מכל משמר היו נכנסים כדי לחלק בניהים את החלות.

מקום חלוקת הלחם

הנכנסים חולקים בצפון, כדי שיראו שהם נכנסים דצפון הוא עיקר, שקבעו הכתוב למקום שחית' קדשי קדשים, והיוצאים חולקים בדרום כדי שיראו שהם יוצאים.

בילגה לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה (שהיו כ"ד טבעות, אחת לכל משמר, והיו פתוחות בצד אחד כדי שיוכלו להכניס את ראש הבהמה, והיו יכולות להסתובב ברצפה כדי לסובבה אחרי שהכניס ראש הבהמה, וקבעו בקרקע

את טבעת בילגה כדי שצטטרף להשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה, וחלונה י-) שהיו חלונות בצפון ההיכל שהיו מצניעים שם את הסכניים) סתומה, י"א לפי שמרים בת בילגה המירה דתה וכו', והיתה מבעטת בסנדלה על"ג המזוזב וכו', וקנסו את כל המשמרת כי דיברה מה ששמעה מהוריה ואוי לרשע ואוי לשכנו (כדילפינן מדכתיב "וחלצו את האבנים" שעושים זאת אע"פ שהם גם של שכנו, שמפני שהיתה עינו צרה בכליו חבירו לקה בשבילו, וה"ה דטוב לדריך טוב לשכנו, דמידה טובה מרובה. וי"א שקנסוסם לפי שהיו שהוים מלבוזא כשהגיע זמן משמרתם וזה מראה שהעבודה לא היתה חביבה עליהם, וישבב אחיו שהיתה משמרתו לפני בילגה הויה משרת תחתיו.

הדרן עלך מסכת סוכה

סיכומים כלליים לפי סדר העניינים

דיני הסכך

צילתה מרובה מחמתה - צריך שתהיה הסוכה צילתה מרובה מחמתה. לרבנן הכונה שהצל של הסכך יהיה מרובה מהחמה, ולרבי יאשיה גם הצל של הדפנות פוסל. (י:). וגם אם הסכך דליל ויש הרבה חמה, כל שצילתה מרובה כשרה. (כ"ב). ואיתא בגמ' (כ"ב): דבעינן שיהיה הסכך עצמו יותר מהחלל שבין הסכך, והצל שלמטה שהוא פחות מהסכך שלמעלה יכול להיות שוה לחמה. ולתוס' שם אם הסכך שוה לחלל כשרה, דפרוך כעומד מותר, וכוננת הגמ' שאם מלמטה זה נראה שוה פסולה, מפני שבמציאות יש יותר אויר מסכך. ואם הסוכה בכללה צילתה מרובה מחמתה, הסוכה כשרה אף אם מיעוטה חמתה מרובה מצילתה (י"ט), אמנם י"א שאם יש בסוכה מקום ז"ט על ז"ט שחמתו מרובה מצילתו אין לשבת באותו מקום (ר"ן שם). והגמ' (ט"ו) אומרת שהמקרה סוכתו בסכך פסול וכשר בשיעור שוה זה תלוי במחלוקת אם פרוץ כעומד מותר או אסור, ואם פרוץ כעומד אסור צריך לשים יותר סכך כשר מהפסול, או למלא את כל החלל ולשים מעט סכך כשר על הפסול, דאז יש רוב סכך כשר. ואם הסכך עבה כ"כ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה, ואם גם זהרורי חמה אינם נראים, לב"ש פסולה ולב"ה כשרה. (כ"ב:).

מה כשר לסכך - אין מסככים אלא בדבר שגידולו מן הארץ, והוא תלוש, ואינו מקבל טומאה. (י"א). י"א שלומדים מ"ואד יעלה מן הארץ" למ"ד שסוכה היא זכר לענני כבוד. ויש לומדים מהקש לחגיגה. ויש שלומדים (י"ב) מ"באספך מגרנך ומיקבך" בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. ויש לומדים מדכתיב "צאו ההר והביאו עלי זית וכו' ". ושיטת ר"י (ל"ז). שצריך לסכך דווקא בד' מינים שבבלבול, דאם ד' מינים שגוהיגר ביום נוהגים רק בד' מינים, כ"ש שסוכה שנוהגת גם בלילה שנוהגת רק בד' מינים. וכתבו התוס' שגם לדעתו אין לסכך בדבר המקבל טומאה. והלכה שמסככים בכל דבר שגידולו מן הארץ.

מחובר שקצצו, נחלקו בגמ' אם פסול משום תעשה ולא מן העשוי, או שכשר משום דאמרנין פסיקתן זו היא עשייתן, וצריך לנענע את הסכך אחרי שחתכת, ואם אין הקציצה יכרת כיון שהשאיר את הענף במקום חיבורו פסול. וכתבו הראשונים שאם סיכך תחת מחובר או תחת בית והסירו אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי כיון שהפסול בסכך עצמו.

אלו דברים פסולים לסיכוך משום שהם מקבלים טומאה- כל דבר שהוא כלי הרי הוא מקבל טומאה ואין מסככים בו. ובלאי כלים כגון מטלניות שאין בהם ג' על ג', אע"פ שעכשיו אינם מקבלים טומאה, גזרו חכמים שלא לסכך בהם כיון ומכליל קארו. (ט"ז). ושיפודים וארוכות המיטת פסולים לסיכוך, ואף אי נימא שאפשר לסכך בבלאי כלים, מ"מ אם סיכך בארוכה ושתת כרעים או בקצרה ושתי כרעים פסולה, כיון שהו ראוי לשימוש אם יסמוך אותה לכולת וישים שם עצים וחבילים. (שם). חיצים זכרים שאין להם בית קיבול אינם מקבלים טומאה וכשרים לסיכוך, אבל נקיבות שיש להם בית קיבול מקבלים טומאה ואין מסככים בהם. (י"ב:). פשתן שלא נשרה ולא נופץ אפשר לסכך בו, אבל אם נשרה כבר בין בזה ספק, ואם תיקנים במסרק ונתלבנו אין מסככים בהם אף שלא נטוו. וחבילים של פשתן כתב הרא"ש שאין מסככים בהם (אע"פ שאין מקבלים טומאה, מפני שנשתנה צורתם), אבל בשל סיב מסככים. (י"ב:). נסרים שאינם רחבים בשיעור הפוסל, אבל הם משופים, אפשר לסכך בהם, ולא גזרו שמוא יבואו לסכך בכלים. (ט"ז:).

מאכל אדם הרי הוא מקבל טומאה ואין מסככים בו. ושושי והיוזמי אינם מאכל אדם ומסככים בהם, אבל שווצרי אין מסככים בו מפני שריוח רע, והגוי אין מסככים בו מפני שעליו נושרים ואדם יוצא בגללו מן הסוכה. (ג"א:).

מחצלת- מחצלת קנים אם עשאה בהדיא לשיכיה הרי היא מקבלת טומאה ואין מסככים בה, ואם עשאה בהדיא לסיכוך מסככים בה ואינה מקבלת טומאה. ואם עשאה בסתמא, לרבא גדולה כשרה ובסתנה לת"ק פסולה ולר"א כשרה, ולרב פפא קטנה פסולה, ובגדולה לת"ק פסולה ולר"א כשרה. ובגמ' איתא שמתצלת קנים או חילת, אם היא קלועה מסככים בה, ובארוגה מחלוקת, ואם יש לה שפה לכו"ע אין מסככים בה. ומחצלת של שיפה וגמי גדולה כשרה וקטנה פסולה. (י"ט:כ').

ירקות שמתייבשים מהר אע"פ שהם פסולים לסיכוך משום שהם מקבלים טומאה, וסכך פסול פוסל בארבעה טפחים, מ"מ הם פוסלים בג"ט דכין אויר, כיון שהם שמתייבשו, ולענין זרעים שבטלטל לסוכה, כתבו התוס' שאין זה כשר לסיכוך כיון שעתידי לטותר את הסוכה, או שזה פסול משום תעשה ולא מן העשוי, והסתפקו התוס' היכא דביטלם לפני שהניחם ולא עשה מעשה לבטלם, אי מהני. (ג"א:).

סיכוך באוכל המחובר לפסולת- הבוצר ענבים לגת אם הפסולת מרובה על האוכל מסככים בהם, ואם לאו אין מסככים בהם. ובקוצר לסכך יש מחלוקת אם דנים רק את האוכל לפסול, או שיש לפסולת דין ידות שגם היד מצטרף לפסול, ואם קצצם לאכילה לכו"ע גם היד מצטרף לפסול. ואם קצצם לאכילה ונמלך לסכך בהם, יש מחלוקת אם מחשבה מעילה לבטל דין ידות, או דבעינן מעשה. (ג"א:).

סיכוך בחבילות - אין לסכך בחבילה קשורה, דפעמים אדם מניח חבילות על גבי סוכתו כדי ליבשה ונמלך עליה לסיכוך, שאז הם פסול משום תעשה ולא מן העשוי, ולכן גזרו שאין לסכך בחבילה אף כשמניחה לשם צל. ואיתא בירושלמי שאין חבילה פחותה מכו"ה קנים. ואם פתח את החבילה, היכא שהאיסור הוא משום גזירה כשרה, ודעת התוס' דאף היכא שהניחה לייבשה כשירה משום שהפתיהה היא כמו נענוע. (י"ב:).

אגד חד לאו שמיה חבילה, ואגד שלש הוי חבילה, ובשתיים יש מחלוקת רבי יוסי ורבנן. (ג"א). קנים שאגדם למנין מסככים בהם, כיון שאין דרך להצניעם אגודים. אגד שאינו עשוי לטלטלו באותו אגד, נחלקו בגמ' אי הוי אגד. (ג"א:).

סיכוך בנסרים - במתני' (י"ד) איתא שלר"י מסככים בנסרים, ור"מ אוסר. שיטת רב שנסרים פחות מד"ט כשרים לכו"ע, וכל המחלוקת היא בנסרים רחבים ד"ט, ונחלקו אם יש גזירת תקרה, וטען ר"י שהרי בתקרה שאין עליה מעויזה ב"ה מתירים לנענע משום תעשה ולא מן העשוי, או ליטול אחת מבינתיים, ורק ב"ש מצריכים דווקא ליטול אחת מבינתיים, שזו מעשה מעליא. ור"י מתיר אף לישן תחתיהם, ואף אם יש בצד הסוכה ד' אמות של נסרים של ד"ט, אין מצטרפים לפסול. ור"מ אוסר לסכך בהם, (וסובר שגם לב"ה בתקרה שאין עליה מעויזה צריך ליטול אחת מבינתיים), ואין לישן תחתיהם, וכמו נסרים מצטרפים לר' אמות מן הצד לפסול את הסוכה. וללב"ג (י"ז): שגם באמצע סכך פסול פוסל בד"ט, א"כ ה"ה באמצע הסוכה. ולשמואל נסרים רחבים ד"ט לכו"ע אין מסככים בהם ואין ישינים תחתיהם, ובפחות מג' לכו"ע מסככים בהם, ונחלקו ברחבים בין ג' לר' טפחים. ושני נסרים שביחד הם יותר מד"ט והם באמצע הסוכה (לשנא קמא), או שביחד הם ד' אמות והם בצידי הסוכה (לשנא בתרא), לר"י אינם פוסלים את הסוכה, ולר"מ הם פוסלים את הסוכה. ובתקרה שאין עליה מעייזה, המחלוקת היא אם פסוקים מעויל לבטל ממה שם תקרה או לא. נסרים הרחבים ד"ט שהפכם על צידיהם פסולים, משום שנעשו כשיפודים של מתכת. (י"ד: – ט"ז:).

סוכה שלא נעשית לצל כגון החוטט בגדיש פסול משום תעשה ולא מן העשוי, ואם שנהגדיש היה חלל טפח במשך ז"ט כשיעור הכשר סוכה, אותו מקום כשר לסוכה, (והתוס' מסתפקים אם טפח מספיק לכו"ע או שי"א שצריך ד"ט). (ט"ז:).

דין סכך שאינו מעל כל חלל הסוכה- אם יש בסוכה סכך שאינו מקוור ככל, הרי אם יש בזה ג"ט, בין באמצע בין בצד, זה פוסל את הסוכה. וסכך פסול, אם הוא בצד הסוכה אינו פוסל אלא בד' אמות, מפני שעד ד' אמות אומרים דופן עקומה. ובאמצע י"א שגם שם זה פוסל בד' אמות, שזהו השיעור לפסול, וי"א שבאמצע זה פוסל כבר בד' טפחים. ולענין לפסול את שאר הסוכה, אם גם כשנוציא את המקום שיש בו סכך פסול נשאר למקום הכשר ג' מאחזות הרי זה כשר, ואם לאו פסול. ולישן תחת סכך פסול, דעת הרר"ה שמותר עד ד"ט, ודעת הראב"ד שרק עד ג"ט מותר. סכך פסול ולידו אויר, אין מצרפים אותם לשיעור אחד לפסול אף בשיעור החמור. (י"ז:). ואם יש אויר ג"ט, אם הסוכה גדולה והאויר בצידי הסוכה, יכול למעט את האויר ע"י סכך פסול ולהכשירו, ואם האויר באמצע הסוכה נחלקו רב אחא ורבינא אם אומרים לבדו באמצע הסוכה. וכתבו התוס' שכל המחלוקת היא היכא שיש אויר לכל אורך הסוכה. ולקמן (י"ט) מבואר ברש"י שאויר פחות מג"ט אין ישינים תחתיו, וכתב הרא"ש דהיינו היכא שהאויר הוא לכל אורך הסוכה, והר"ן כתב דהיינו כשראשו או רובו תחת האויר. והתוס' (שם) כתבו שאפשר לישן תחת האויר.

סוכה תחת האילן, אם האילן צילתו מרובה מחמתו הסוכה פסולה, ואם האילן חמתו מרובה מצילתו כשרה רק אם עירב את ענפי האילן עם הסכך. ונחלקו הראשונים אי איירי כשהסוכה צילתה מרובה מחמתה רק בציוף האילן, או שצילתה מרובה מתמנה ללא האילן. (ט:).

סוכה תחת סוכה, ושיעור הסוכה העליונה י"א טפח וי"א ד"ט וי"א י"ט, אם שניהם צילתן מרובה מחמתן העליונה כשרה והתחתונה פסולה, ואם העליונה חמתה מרובה מצילתה, אין התחתונה פסולה, ואם הסכך של העליונה הוא למעלה מכ' נחלקו הראשונים אם התחתונה פסולה כשהיא בפני עצמה צילתה מרובה מחמתה. ואם התחתונה חמתה מרובה מצילתה, והעליונה צילתה מרובה מחמתה, והסכך של העליונה למטה מכ', שתיהם כשרות. לכל זה כשהעליונה יכולה לקבל כרים וכסתות של התחתונה, אבל בלאו הכי אין העליונה פוסלת את התחתונה, ואם יכולה לקבל ע"י הדחק, ר"י מכשיר והכמים פוסלים. (ט: – י:).

הפרס סדין- אום פרס מעל הסוכה מפיץ החמה, או תחתיה מפני הנשר, פסולה, והכל שבלא הסדין צילתה מרובה מחמתה נחלקו הראשונים את הסדין (פולק), ואם פרס סדין כדי לאותה כשרה, אמנם נוי סוכה המרוחקים ד"ט מהסכך, נחלקו אמוראים אם הם פוסלים או לא. ואין לשום בגד ע"ג הסוכה כשהוא יבש, מפני מראית העין, וכשהוא רטוב נחלקו הראשונים אם הוא פוסל מדינא, או שמותר להניחו דהוי כמו סדין לפיחו. (י').

מיטה וכולה וכדו' שבתוך הסוכה - אסור לישן בסוכה תחת מיטה הגבוהה י"ט. ותחת כילה אם יש לה גג מותר רק בפחות מ"ט, ובאין לה גג מותר אף בגבוהה י"ט. ובנקליטין מותר רק באינם גבוהים י"ט, ובגבוהים י"ט אסור אפי' באין להם גג אלא מותר משופע. ובקניפות אסור אפי' באינם גבוהים י"ט, כיון דקבועי, ור"י מותר לישן תחת מיטה או תחת כילה אף בגבוהים י"ט ויש להם גג, והגמ' (כ"א): דנה אם טעמו משום דס"ל שסוכה אינה אהל כיון שנעשית בשביל בבה ולא בשביל שימוש תחתיה, או משום דס"ל שסוכה דירת קבע בעינן, ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע. (י' - י"א.).

דיני הסוכה

גובה הסוכה - לרבנן צריך שהסכך יהיה עד גובה כ' אמה. והגמ' בעירובין ג' דנה מה הדין אם מקצת הסכך למעלה מכ' ומקצתו למעלה מכ', והכלה כרבא שכשר, ושעיור כ' אמה היינו שחל הסוכה יהיה כ' אמה. לר"י סוכה גבוהה כשרה עד ארבעים י"א וזוהי אמה ואו אפ"ל, ותר. בטעמא דרבנן ג' ביאורי' בגמ':" י"א משום דלא שלטא ביה עינא (ולטעם זה יש מכשירים כשהדפנות מגיעות לסכך). וי"מ משום שאין קצת נותן לצ' בסוכה (ולטעם זה יש מכשירים כשהסוכה גדולה מנד' עד ד'). וי"מ משום שצריך סוכה שאפשר לבנותה בנין עראי. לרב בן אף הסוכה יתור מנד' על ז"ט, כשרה אף למעלה מכ', וזה לא ינצא. חלק לעשמיים בתנ"ל. (וי"ל טעמנו משום דבפחותה הוי לול של תרגומלים. תוס'). (ב').

מיעוט גובה הסוכה ללמטה מכ' אמה - כרים וסכותות לא הוי מיעוט אפי' בביטלם להדיא, כתבן או עפר מהני ביטול, ותבן שאינו עתיד לפנותו או עפר בסתמא, להכניסם אינו בטל ולרבי יוסי בטל. הוצין הירודים (תלן כ' כשר אם צילתם מרובה מחמתם. אצטבא בדופן האמצעיות הן מיעוט, והנחלקו הראשונים היו לו משכיר את כל הסוכה), ובדפנות הצדדיות או באמצע הסוכה כשר רק אם אינה רחוקה ד' אמות מהדפנות, ואין להכשיר עמוד מדין גוד אסיק, דבעינן מחיצות הכינור. (ד).

גובה הסוכה הוא לפחות י' טפחים, הגמ' אומרת שר"מ דס"ל שאמות כלי ביהמ"ק הם בינוניות, והיינו ו' טפחים, לומדים מוכתבין "סוכים כבנפיהם על הפירות" שסוכים היינו גובה י"ט, שהרי בבימ"ק שעשה שלמה שיעור הכרובים היה שליש מהגובה, וא"כ ה"ה במשכן, וכיון שגובה המשכן הוא ס' טפחים, וגובה הארון ' טפחים, נמצא גובה הכרובים ' טפחים. ולר"י דס"ל שאמות הכלים היו של ה' טפחים נמצא שהכרובים היו י"א וחצי טפחים, ולדבריו שיעור י' טפחים הוא מלחלה למשה מסיני. (ה').

סוכה נמוכה מ"ט אפשר להכשירה ע"י חקיקה בשיעור הכשר סוכה אם זה בתוך ג"ט למחיצות, ולענין שבת א"צ שיהיה בתוך ג"ט), ואם הסוכה גבוהה י"ט והוצין יורדים לתוכה, פסולה.

גודל הסוכה -אין צריך שהסוכה תהיה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, והיינו ז' טפחים על ז' טפחים, אדאם יושב באמה ובעינן עוד טפח לשלחן, ולכ"ה מספיק שהסוכה תהיה מחזקת ראשו ורובו בלא שלחנו. ולרבי בעינן סוכה ד' אמות על ד' אמות. והכלה כב"ש. (ג). ובסוכה עגולה, לרבי דבעינן סוכה ד' אמות, בעינן שיהיה הארון "ז" פחות מגובה, ויור"ח שאמר דבעינן שיעור כדי שישבו כ"ד בני אדם מסיבב לסוכה זה הקף של י"ח אמה, וזה מספיק ערוחב הסוכה ב' חומשי אמה, לא דק לחומרא. (ח').

סוכה לשמה - סוכה שעשאה ל' יום קודם חגה, כל"ש פסולה ולכ"ה כשרה, ונחלקו א"ע טעם עדיה לשמה. וזאתו בירושלמי דמ"מ צריך לחדש בה דבר או טפח על כל טפח או כל דבר פני כולה. ואם עשאה לשם חג אפי' מחמת השנה כשרה כל"ע ואפי' בלא חידוש. (ט). אמנם צריך שתהיה הסוכה עשויה לשם צל (י"א דבא לפוקי לשם צניעות, וי"א שבה לפוקי לשם אוצר ודירה), ולכן סוכת גנב"ק רב"ש (גמיי) נשם בהמה כתיב שיעור קייצים שומרי פירות), אם היא סוכתה כהלכתה לשם צל כשרה. (ח). סוכה של יוצרים הפנימית פסולה לסוכה, דכיון שהוא דר בה כל השנה אינו יוכיז שהוא דר בה לשם סוכה, (והחיצוניה כשרה כיון שאינו דר בה כל השנה), ובר"ן כתב שיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי. (ח').

עצי סוכה אסורים כל שבעה משום שחל עם שמים על הסוכה, דכתיב "חג הסוכות שבעת ימים לך". (וכתבו התוס' שהדפנות קיימת האסורה הוא מדאורייתא, ואם נפלה האיסור מדרבנן. ונחלקו הראשונים אם האיסור הוא רק על הסכך או גם על הדפנות, ומ"מ כתבו הראשונים שאם השלים שיעור סוכה ואח"כ הוסיף עוד דפנות לא נאסרו הדפנות הנוספות. (ט). עוד איתא (י') שאין להשתמש במה שתולים בסוכה כדי לנאותה, והאיסור הוא גם ביום השמיני משום דאתקצא, אבל התנה ואמר שאינו בודל מהם כל בין השמשות, הכל לפי תנאו. וזאת בגמ' (מ"א): סוכה אסורה אם שבת, כשמנין, ואלא מאתרוג שמותר בשמיני משום שאם הדמין לו סעודה היה משתמש של השמיני וישתני בסוכה.

פסל סוכה וסוכה נדון כסוכה - ביאור א' סכך המושך לאחוריו הסוכה, ויש שם דפנות בשיעור הכשר סוכה, כשר, (לרש"י קמ"ל שהדפנות כשרים אפי"ם שנעשו לתוכם, ולתוס' החידוש הוא בסכך). ביאור ב' - אם אחת מהדפנות ממשכה לצד הסכך, כל השטח שמול הדופן כשר, כדקיימא לן ושלשית אפי' טפח. ביאור ג' - מיעוט סוכה שמתחו מרובה מעצילתו כשר אם כלל הסוכה צילתו מרובה. ביאור ג' - סכך פסול כשהוא מג"ט ישנים תחתיו, לתוס' רק אם בלעדיו יש הכשר סוכה, ולרש"י אף בסוכה קטנה שישנים תחתיו.

סוכה שהסכך הוא באכסלון והוא משמש גם לרפוי, יש מחלוקת הגנאים אם שפיעי' אהלים כאלהים ותרסו, או ששיפועי' אהלים לאו כאלהים פסולי. ואם הגביה טפח מן הקרקע או החכר טפח מן הכותל כשרה, (לרש"י ופסול חלל הסוכה) כשעשה שם בנין). וצריך שיהיה בסוכה חלל ז"ט על ז"ט גבוהה י"ט, ואפשר שכבה"א נזנא גם שאר הסוכה כשרה משום פסל היוצא מן הסוכה. (ט"ז).

המסכך ע"ג כרעי המיטה, לת"ק כשרה, ולר"י אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. ויש מחלוקת אם טעמו של ר"י משום דס"ל דבעינן סכך דירת קבע, או משום שעממיהה בדבר המקבל סומאנו, וי"מ במסכך ע"ג עמודי ברזל, שהרי יש להם קבע אף הם מקבלים סומאה. ואם סכך ע"ג יתדות והמיטות הם הדפנות כשרה לכ"ע, וכתבו התוס' שכמו כן המסכך ע"ג כלי גדול שאינו מקבל סומאה אף אין לו קבע, פסולה לכ"ע. (כ"א).

חבוט רמי- סכך שאינו גבוהה אחד, אם אין הפרש בגובה ג"ט כשרה משום לבדו, ולשמואל אליבא דרבא אף ביותר מג"ט כשרה מפני שמצרפים את הסכך משום

דאמרינן חבוט רמי, אמנם אין אומרים חבוט רמי אלא כשהסכך הוא ברוחב טפח, והכל נמצא מעט גובה י"ט ולא יותר מוכ' אמה. (כ"ב).

דיני הדפנות

נענץ ד' קונדסים וסיכך על גבם - לרבי יעקב ב"ן בארץ בין בשפת הגג בין באמצע הגג כשר, היכא שאנו יחזקו את הקונדסים יהיה בהם טפח לכאן וטפח לכאן. והכל נמצא טפח אינו מועיל דבעינן שתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח. והיכא שהסוכה נמצאת בשפת הגג, הגמ' מסתפקת אם זה כשר לרבנן משום גוד אחיה, או לא. (ד').

מספר הדפנות הנצרכות בסוכה - לרבנן צריך ב' דפנות שלימות, והשלישית יכולה להיות טפח, ולרש"י צריך א' דפנות שלימות, והרביעית יכולה להיות אפי' טפח. הגמ' מבארת שמה שדופן אחת מועילה בטפח זה הלכה למשה מסיני, והמחלוקת היא דהנה בתורה כתוב ב"פ בסוכות, ופועל אחת בסוכות, ונחלקו אם יש אם למחלקת או לסמורה, או שנחלקו אף סככה בעי קרא, או שנחלקו אם ההלכה למשה מסיני באה לגרוע ממשל או להוסיף על שלש, או שנחלקו אם דורשין תחילות או לא, או שר"ש לומד מהפסוק "וסוכה תהיה עליך יומנו ולמחסה ולמסנורו מזרם וממטר". (ו'). עוד איתא בגמ' (ז'): ששיטת אחרים שסוכה העשויה כשוכרן, והיינו עגולה, פסולה לפי שאין לה זווית, ובעינן דירת קבע, ואין להלכה כן.

ושלישית אפי' טפח, ואותו טפח היכן מעמידו - אם יש ב' דפנות זו לצד זו כמין גאם, עושה דופן של טפח ומשנהו, ומעמידו בפחות מג"ט לאחת הדפנות, שעיי"ז יש כאן דופן ר"ע ע"י לבדו, שזה רוב מנד' שזה שיעור הכשר סוכה, (וביותר מנד' ומחצה לא מני, משום דפחות מנד' לא חשיב בשום דוכתא), ואם הדפנות זו נגדו זו כמבוי, צריך לעמוד מחיצה ד"ל ומשנהו, ולהעמידה פחות מג"ט סמוך לאחת הדפנות. והנה רבא מחדש ד"ל לגבי צוה"פ בדופן של הטפח, "י"א שכוונתו שיחלק טפח לשתיים ויעשה ממנו צוה"פ, וי"א שכוועיל או טפח או צוה"פ, וי"א שצריך גם טפח וגם צוה"פ, וכן הלכה. והיכא שעשת פס ד"ט נחלקו הראשונים אם צריך צוה"פ, ואם עשה דופן ר"ע לכוח"א צוה"פ. (י').

סוכה יש לה ב' דפנות, והטעם שדופן השלישית הוא מוחץ לחלל הסוכה, רב אבי הכשיר בזה כמו דמיה לגבי כחי. (ט"ט).

מחיצה של שתי בלא ערב או של ערב בלא שתי כשרה לסוכה כמו לשבת, ובלבד שלא יתא בין קנה או חבל לחבירו ג"ט. פרוץ מרובה על העמוד כשר בסוכה, ובלבד שלא יהיה תתח יותר מ"א אמות, ואם יש פתח יותר מ"א אמות עם צוה"פ נחלקו הראשונים אם כשר. (י').

מחיצה מדין מיגו- רבא מחדש ששתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח מותר לטלטל בזה בשבת של סוכות, מיגו דהוי דופן לענין סוכה. וכן לרבי גיסא אם סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי, או לא ביש כל פסי ביראות, שאיך הסוכה בשבת בתוך החג. מיגו דהוי דופן לענין שבת. וכתבו הראשונים שזה מועיל רק לדינים שדברן, אבל לא לדין טפח של הדופן לפיכא שיהיה שזה אדאורייתא. ונחלקו הראשונים אם מבוי מופלש שיש לו לחי בעד אחד כשר אם סיכך באותו צד, אף שמדרבנן אסור לטלטל במבוי כזה, או שאין להתיי אלא במקום שהלחי מותר גם מדרבנן. וי"א שדעת הר"ף שהמיגו מועיל רק לחומרא.

אפשר לעשות דפנות מדבר המקבל סומאה או שגידולו מן הארץ, או מדבר שאין גידולו קרקע. (י"ב). אך כתב הר"ן שאין לעשות דפנות מדבר שיש לו ריח רע.

גובה הדפנות - א"צ שהדפנות יגיעו עד הסכך, אמנם צריך שיהיו הדפנות עד גובה מ"טחיתו לפחות מג"ט לקרקע, ונמצא שסוכה גבוהה י"ט אפשר להכשירה במחצלת ד"ל ומשנהו, אף באין ג"ט בין הקרקע למחצלת ובין הסכך במחצלת, דאמרינן לבדו, אך אם הסכך גבוה מיגו טפחים צריך שהדופן תהיה עד גובה י"ט. אמנם דעת רבי יוסי שדופן י"ט כשרה אף אם הניח אותה מעל ג"ט. והמחלוקת היא אם מחיצה תלויה מתרת או לא, (ואינו תלוי במחלוקת בדין מחיצה תלויה בביר). (ט"ז).

א"צ לעשות את הדפנות לצורך החלל, אלא אפשר לעשות סוכה ע"י הדפנות החיצוניות של הבית אף שנעשו לחלל הבית,

פי תקרה יורד וסותם - סיכך ע"ג אכסדרה, ויש בין מחיצות הבית לסוף האכסדרה א"א אמות, אם יש לה עמודים שאין ביניהם ג"ט, ל"ק סד"ה למע"ט משום לבדו, ולכ"ה כשר ממשיר שמוך לבדו, ורבא פוסל ממשיר ג"ט, אלא אומרים לבדו ו"לכ"ה אביי מחדש נעשה לבפנים ולא לבחוץ, וראם אין לה עמודים פחות מג"ט, שיטת אביי דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, והיינו דהיכא שכשחקרת האכסדרה גבוהה יותר מהסכך אומרים ששכסך התקרה יורד עד למטה, (והיינו בביתר רב ממשכיר אכסדרה שבבעקה משום פי תקרה, אבל לשמואל שפסול בבקעה ודא פסול גם באכסדרה). ולרבא לא אומרים פי תקרה יורד וסותם באכסדרה (ולא הכשיר רב אלא בבקעה שהתקרה עשויה לתוכה, ולא באכסדרה שיהיה עשויה לחלל הסוכה). לרש"י אומרים פי תקרה באכסדרה גם אם אין לה דפנות כלל, ולתוס' איידי שיש לה ב' דפנות סמוכות. בסוכה העשויה כמבוי, שהדפנות זו מול זו מודה אביי שלא אומרים פי תקרה יורד וסותם. (ח" - ח"ט").

בהמה המשמשת לדופן, י"י (כ"ג) מכשיר "אכ"כ סמן עליה הסכך. תוס'), ור"מ פוסל, י"מ (כ"ג) טעמא דר"מ משום שמחיצה העומדת ברוח אינה מחיצה, וי"מ משום שמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה, וי"מ במחיצה שהעמידה ביד תפוח. ואין טעמו של ר"מ מדרבנן גזירה שמא תמות או שמא תברר, דודאי ר"מ פוסל מדאורייתא. שהרי ר"מ מיקל וסובר שאין סומאות גולל בדבר שיש בו רוח חיים.

דופן סוכה שברוח מצויה היא מתנודדת פסולה, אם משתמש בענפי אילן רכים לדפנות צריך לקשרם בחוצא דופנא, ואם חוששים שמא ישתמש באילן. (כ"ד').

דיני הסוכה

אלו מקומות ארויים לסוכה - בראש הספינה, אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה ידבשה פסולה, וברוח מצויה דים שהיא רוח שאינה מותרת ידבשה, ר"ג פוסל דבעינן דירת קבע, ור"ע מכשיר דבעינן דירת עראי, ואם יכולה לעמוד גם בזה כשרה לכ"ע, אפי"ם שאינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה דים. בראש העגולה, לתנא דמתני' כ"ב: כשרה עגולה לה ביו"ט. ונחלקו הראשונים (תוס' ז: ותוס' כ"ב) אם ר"ג שפוסל בראש הספינה פוסל גם בזה. בראש האילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט, ואם עלה יצא י"א, ואם עומדת עם ר"ע עמודים או ניטל האילן לא תיפול עולין לה ביו"ט, וכתבו התוס' (כ"ג) דאף כשהן סוכה הראויה לשבעה מעל ע"ג אילן פסולה, ע"ג גמל ר"י פוסל כיון שאינה ראויה לשבעה, ור"מ מכשיר כיון שמדאורייתא היא ראויה לשבעה, ונחלקו רש"י ותוס' אף איידי שהסכך ב"ג ע"ג גמל או רק הקרקעית והדפנות.

כתבו התוס' (כ"ב: ד"ה שתיים) שסכך הסמון על אילן פסול, דחיישינן שמא יניח חצפיו על הסכך ונמצא שמתמשש באילן.

סוכה גזולה וסאולה - סוכה גזולה פסולה דכתיב "חג הסוכות תעשה לך". והתוס' דינים שיש לפסול גם משום מצוה הבאה בעבירה. (ט). וזאתה בגמ' (ל"א) שולבנן אדם יוצא יד"ח בסוכה שאולה, ולר"א לא יצא דכתיב "תעשה לך" משלך. ולענין גזולה המוציאה את הבירו מהסוכה וישב בה כשרה לרבנן, משום שרקעו אינה נגולה והוא סאולה, וכן הדין בבונה סוכה ברה"ר שזה גזל הרבים, אבל אם גזל עצים וסיכך בהם יוצא לכ"ע, משום שקנאם בשינוי מעשה ושינוי השם, ועוד דמשום פסול השבים א"א לסוחרת או הבנין, וכתב רש"י דהא דאיתא בגמ' שסוכה גזולה פסולה היינו אם לא סלח העשיתר בהעלה או בראש הספינה בה היא פסולה. והתוס' כתבו דמשכחת לה בגזל עצים ובנה מהם סוכה, או בבנה סוכה בחצר חבירו שלא מדעתו והוציאו בעל הצצר מסוכתו וישב בה.

דיני ישיבת הסוכה

פטור סוכה מדין עוסק במצוה - העוסק במצוה פטור מן המצוה, וזה כולל גם שליח שהולך לעשות מצוה. (וכן כותבי תוס' ומתרימים ומוכרי תבלת וכדו'). וכן הסווד כסידרה דמצוה פטור מן המצוה (וכגון חתן הכנסה או הבתולה, אבל באלמנה חייב מפני שאינו טרוד, וכן הולכים לדבר מצוה פטורים מסוכה גם בלילה משום סידרה דמצוה, ובסידרה דרשות כגון שטבעה ספינתו בים, או אבל שאין לו מצוה להיות מדין חייב, ואכל אינו פטור אלא מתפילין ביום הראשון). ומקור האי פטורא הוא או מ"בשבתך בביתך ובלכתך בדרך", ומ"ויהי אנשים אשר היו סומאים" (במטאמרים א"ל ללמוד דאין שכבר נתחייב במצוה, וא"ל ללמוד מטאים מ"בשבתך בביתך" כיון שפסח יש בו כרת). וכתב רש"י שהסווד הוא אפי' בשעת חנייתם, וכתבו התוס' והרא"ש שדווקא חייב שאם יעקסו סוכה ויתבללו מן המצוה פטורים, אבל היכא שאפשר לקיים שניהם חייבים. אבל הר"ן כתב שאפי' באפשר לקיים שניהם פטורים, אמנם היכא שא"צ לטרוח כדי לקיים שניהם יצא ידי שניהם ומותרות טוב לא יקרא ר"י. חתן ושושבניו וכל בני החופה פטורים מסוכה, ומו שכל יעשה החופה בסוכה י"מ משום שמא יתחייבו עם הכל כשילך לצרכיו, וי"מ משום שהחתן מצטער לשחק עם כלתו בסוכה של ג' דפנות, וז"מ במקום שאין איסור יחוד אבל יש צער לחתן. לרש"י יש הגאים מחייבים עוסק במצוה לעשות מחמת אחרת, וכגון ק"ש בשושביני החתן ובני החופה (ומ"מ פטורים מתפילה דבעיא כוונה, וכן מתפילין משום שכתות וקלות ראש), אבל לחר"ף אותם תנאים אינם חולקים על עיקר הדין, ורק מחייבים בק"ש משום דליכא טירחא וליכא חסרון בשמחה. (כ"ה). – (כ"ז).

פטורים נוספים מסוכה-

הולכי דרכים פטורים רק בזמן הליכתם משום "תשבו" כעין תדורו, והולכים לדבר מצוה פטורים אף בלילה משום שיהיה דמצוה. (כ"א).

שומרים פטורים מלילה בזמן שירותם, היכא שיוכל לשמור בסוכה עצמה לרבא חייב משום שאינו מומעט בשמירתו, ולאביי פטור מפני שפטור שומר הוא בגלל "תשבו" כעין תדורו. (שם).

חולים ומשומשים פטורים מן הסוכה, ואפי' חולה שאין בו סכנה. (שם).

מצטער פטור מן הסוכה משום "תשבו" כעין תדורו, אבל משמשיו חייבים, אמנם חובת האדם לעשות מעיקרא את הסוכה במקום שאינו מצטער שם. (כ"א).

נשים ועבדים פטורים מן הסוכה מכלהה למשה מסיני, (וקמ"ל שאין לחייבם אע"פ שזה מ"ע שהזמן גרמא, משום תשבו כעין תדורו, או מטי"ו ט"ו מוח המצות). (כ"ח). קטן פטור מן הסוכה, אם אינו צריך לאמו (י"א שנפנה ומקנה בעצמו, וי"א שניעור בלילה אינו קורא אמא אמא) חייב בסוכה, ושמאי מחמיר בקטן. (כ"ח). ירדו גשמים, מותר לפנות משתדחד המקפה, ואם ירד ופסקו הגשמים יכול לגמור סעודתו בביתו, ויבשן אינו צריך לעלות עד שיעור העמוד השחר. והר"ן ד' להקל שאם לא התחיל לאכול והתחילו גשמים וי"א פטור בכל מצטער אף לפני שתסרך המקפה. ובשניה אם פסקו הגשמים צריך לעלות אם ינעור משעלה עמוד השחר, והר"ן הביא שלשיטת הגאונים י"ל שאם אף לא ינעור חייב לעלות משעלה עמוד השחר, אא"כ תקפה עליו שנתו שהוא מצטער. (כ"ט).

תשבו כעין תדורו - נתבאר לעיל שהולכי דרכים ושומרים פטורים בזמן הליכתם או שמירתם מסוכה משום תשבו כעין תדורו, וכן זה הטעם לפטור מצטער. (כ"א). עוד מצינו שולכ"ה חייבים טמעם לא לאכול י"ד סעודות בסוכה, ולרבנן אדרבה כיון שבכל יום או לא בעי לא אכיל פטורים. (כ"א). עוד מצינו (כ"ח) שמשמעם אף צריך לעשות סוכתו כדין והעלות לסוכה בליים ומצעות ואין ולאכול ולשתות ולטיל בסוכה, ובמיתו יהיה עראי. עוד מצינו (כ"א בתוס') שאין להכניס קדירות ואגני דלשים משום שבבית יש להם מקום בפני עצמם. (ו"מ) דאיידי בכלי אוכל, שצריך להוציאם אחר האכילה מפני שהם מאוסים).

חייב סוכה באכילה ושניה ותלמוד תורה - באכילה מותר מוחץ לסוכה אכילת עראי, (לרב יוסי ב' או ג' ביצים, וי"א שכוונתו שיתין ב' או ג' פעמים לתוך פיו, ולאביי מותר רק ניעור סוכה מנימה בבוקר לפני שהולך לבימיהו), ופירות הלחין פיו, והרא"ש מותר אף בקבע, ורבינו מנחם מנחם אבן קבבע, ובין מותר. ובשר וגבינה לרבינו פרץ בעי סוכה ולרא"ש לא בעי סוכה. (כ"ו). ומי שרוצה להתמיר שלא לאכול אכילת עראי רשאי, ואין בזה משום יוראול ויוראול חשיב הדיט. (כ"ז). ולענין שניה אסור אפי' שנית עראי, לרב שא"י שמא יש שנית קבוע, ולרבא משום שאין קבע לשניה, וי"מ אם מותר להניח ראשו בין ברכיו. (כ"ז). ולענין תלמוד תורה, למיגרס בעי סוכה אלא לעינוי לא בעי סוכה, (משום מצטער. רש"י). והר"ן אומר שי"א שדווקא לעינוי חייב לענוי לא בעי סוכה, ור"מ שיהיה אפי' מטרוד. (כ"ח).

מצות אכילה בסוכה - חייב סבר שחייבים לאכול בסוכה י"ד סעודות, וד"מ ביים וזאת כבילה, ולרבנן רב כותב ראשון חייב לדיפנין ט"ו ט"ו מוח המצות, ונחלקו אם "תשבו" כעין תדורו היינו יום ולילה או שאינו אוכל אלא אם רוצה. וחזו בו ר"א (לרש"י חייב רב סעודה אחת בליל יו"ט ראשון, ויכול להשלימה, ויכולת' חייב י"ד סעודות אלא לא דווקא בסוכה, ויכול להשלימ'). והתוס' מבאיים שלומדים את המצות שצריך לאכול כשהוא תאב, וכן שיש חייב לאכול כזית דגן, ובר"ן כתב ששלומדים שיהיה שיעור החייב בסוכה, וי"א שדי' בכזית ומ"מ חייב בסוכה משום שכיין שהוא חובל היו אכילת קבע, וי"א שלומדים מחג המצות שיהאל בסוכה אע"פ שירדו משום (כ"ז).

מחלוקות ר"א ורבנן דיניי ישיבת הסוכה - לר"א צריך לאכול ולישן באותה סוכה כל שבעה, ואם עבר לסוכה אחרת ביטל מצותה של ראשונה, דכתיב "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים". אמנם אם נפלה חזור ובנה אותה (וכתבו התוס' שיה"א שצריך לבנותה באותם עמים, ולרבנן א"צ להיות באותה סוכה כל שבעה. עד נחלקו ר"א ורבנן אם עושים סוכה בחולו של מועד או לא. עוד נחלקו שולרבנן ויצאים בסוכה שאולה ורק בגולה לא, ולר"א אין ויצאים בשאולה, (אמנם בני הבית ויצאים בסוכה אחת משום "תשבו כעין תדורו". תוס'). (כ"ז).

אע"ג דכתיב "בסוכות תשבו שבעת יבצפם" המצוה היא גם בלילה, ודיפנין גז"ש תשבו תשבו מימי המילואים. (מ"א).

ברכה על ישיבת הסוכה - הנכנס לישב בסוכה מברך "לישב בסוכה". לרמב"ם יקדש מעומר ויברך ואח"כ ישב משום עובר לעשייתו, ולהרא"ש א"א לעמוד דכיון

סובר תנא דמתני' דאזלינן בתר לקיטה ולכן יש בו קדושת שביעית, ולכן צריך לקבל את האתרוג במתנה או להביעו בלולב. וי"א שאף אתרוג דינו כשאר פירות האילן שקדושת שביעית תלויה בזמן ההנטה. והנה בראשונים יש מבארים שהטעם שאין קדושת שביעית בלולב הוא משום שאין בעצים קדושת שביעית, ובאחרונים מבארים הדברים שלא יסתרו את הגמי. (ל"ט מ').

מצוות חג הסוכות

קריאת ההלל – בכל יום מימי חג הסוכות וכן בשמיני עצרת גומרים את ההלל. (מ"ח.) כולם חייבים לקרוא ההלל, (ונשים פטורות. תוס'). (ל"ח.) מצוה לברך לפני ההלל. המנהג בתחילה היה שאחד קורא את ההלל ומוציא את הרבים יד"ח, והיו עונים ההלליה אחרי כל דבר שהש"ץ אומר, ואם קטן מקרא אותו צריך לענות אחריו מילה במילה, ותבוא עליו מארה. במקומו של רבא היה המנהג לומר ההלליה אחרי אמירת הש"ץ ההלליה ואחרי אמירת הללו כל ד', וכן לומר הודו וואנא ד'! הושיעה נא ואנא ד'! הצליחה נא אחרי הש"ץ, ורק הש"ץ היה אומר ברוך הבא והיו יוצאים מדין שומע כעונה. וכתבו התוס' שבזמננו לא נהוג כמנהג שהזכיר רבא. יש שנהגו לכפול פסוקים בסוף ההלל, מאודין כי עניתיו, או אמאנא ד', וכל מקום ינהג כמנהגו. ויש נוהגים לומר הודו אחרי אמירת הש"ץ יאמר נא ויאמרו נא.

שמחה – מצוה לשמוח בכל ח' ימי החג, ובזמן ביהמ"ק אין שמחה אלא בבשר דכתיב "והחת שלמים ואכלת שם ושחמתי", ואם חל היום השביעי בשבת אין אוכלים בשר שלמים ביום השמיני, ושמוחים בכסות נקיה ויון ישת. (מ"ב).

קרבנות החג – כ"ד משמרות כהונה היו, וכל שבוע היתה עובדת משמרות אחרת, ובגדלים היו כל המשמרות עולות לזרג, והמשמר הקבוע היה מקריב תמידים נדרים ונדבות ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים ועולות קיץ המזבח, וכן היו בני אותו משמר אוכלים קרבנות אלו וחולקים בעורות של העולות. ושאר כל המשמרות היו מקריבים וחולקים בקרבנות הבאות מוחמת הרגל, ובכל יום מימי הרגל היו מקריבים י"ד כבשים ושני אילים ושעיר אחד, והיו מקריבים בימי החג ב"סה ע' פרים ביום הראשון י"ג ובשני י"ב וכן הלאה. והיו מחלקים את הפרים לפי סדר המשמרות באופן היה היתה משמרת מקריבה פר יום אחד יום (הח) מהמשמרת הראשונה שהיתה מקריבה גם ביום השני), אלא מתחילים במשמרת שלא הקריבה פרים אתמול, ונמצא שכל משמרת הקריבה ג' פרים חוץ משתי משמרות, והיו משמרות שהיו מקריבות ביום אחד ב' כבשים (חוץ מזביום השביעי). בלחם הפנים היו כל המשמרות חולקות ברגלים. (ר"ח).

מצות ערבה

חיובה מדאורייתא ומדרבנן – לאבא שאול לומדים מצות ערבה במקדש מדכתיב "ערבי נחל" בלשון רבים, ולרבנן זה הלכה למשה מסיני, (וכתבו התוס' שלרבא שאול בעינן "לכם" בערבה, ולרבן כי עניתיו לכם). ובגבולין יור"ח אמר שמצות ערבה בגבולין היא מצות נביאים, וי"א שזה מנהג נביאים, ונ"מ אם מבשרים, ולמעשה אין נוהגים לברך. בגבולין אין נוהגת מצות ערבה אלא ביום השביעי, ולא תיסק מצוה זו כל שבוע עם בלולב, מפני שבלוב שייך בגבולין מדאורייתא יום אחד, מושא"כ ערבה שאח בה חיוב בגבולין מדאורייתא כלל, או מפני שיוצא בערבה שבלולב. (מ"ד).

מצות ערבה בשבת – מצות ערבה אין לחוש בה להעברת ד"א ברה"ר כמו בלולב, מפני שהיא מסורה רק לשלוחי בי"ד, אמנם כדי שלא יבואו לזלזל בלולב תיקנו שרק ביום השביעי היא תדחה שבת, כדי לפרסם שהיא מן התורה, ובזמננו אף ביום השביעי אינה דוחה שבת, משום שאין אנו בקיאים בקביעת דירחא, ובא"י י"א שיום השביעי לא חל בשבת, וי"א שהוא חל בשבת ומ"מ אינה דוחה כמו לבני בבל. (מ"ג.)

מצות ערבה כיצד – היו מלקטים ממוצא מזוהית ערבה שאורכם י"א אמה, (ולשבת היו מלקטים מערב שבת ומניחים אותם בגזיית של זהב כדי שלא יכמשו), וזקופים אותם (בדרך גדילתם) על היסוד כדי שיהיו מוטים אמה על המזבח, והיו תוקעים ומריעים ותוקעים בשעת זקופת הערבה.

הגמי מוכיחה שמצות ערבה אינה רק בזקופה וכנ"ל אלא גם בנטילה, מדאיתא בברייתא שחיטב ערבה דוחה שבת. (מ"ג.) ונחלקו הראשונים אם חיטוב היינו נענוע, או שחיטבו ב"פ או ג"פ. ונחלקו בגמ' אם אדם יוצא יד"ח בערבה שבלולב אם חזר והגביחה, או לא. (מ"ד).

שיעור ערבה בגבולין – י"א ג' בדי עלים לחים, וי"א אפי' עלה אחד בבד אחד, וכתב הר"ן שאורכה יתיה כשיעור הערבה שללם עולם. וכתב רש"י שנהגו להביא ענפים ארוכים ויפים. (מ"ד).

הקפת המזבח – בכל יום מימי הסוכות היו מקיפים את המזבח פעם אחת, ובשביעי ז"פ. י"א שהיו מקיפין עם הלולב, וי"א עם הערבה. (מ"ג.) ואנו נוהגים להקיף את הבימה עם הלולב. (ר"ן).

שמיני עצרת

הלל ושומחה (שלמי שמחה) נוהגים בשמיני עצרת כמו בשאר ימי חג הסוכות. (מ"ח.)

לענין מה שמיני הוא רגל בפני עצמו-

סוכה ולולב אין מצוותם נוהגת ביום השמיני. (וכשגומר לאכול בשביעי לא יפרק את הסוכה שמא תזדמן לו טעווה, אבל יכול להוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה לצורך שמיני עצרת, ואם רוצה לאכול בסוכה בשמיני יפחות בה ד' טפחים.) (מ"ח.)

ניסוך המים לת"ק אינה שייכת בסוכה ולר"י מנסכים אף בשמיני. (מ"ח.)

שהחיינו – יש מחלוקת בגמ' אם מבשרים שהחיינו בשמיני, ולהלכה מבשרים. (מ"ז.)

פרי החג – בכל יום מימי החג היו קרבים כמה פרים, ביום הראשון י"ג ובהמשך הימים פוחת פר אחד בכל יום, וכל המשמרות היו מקריבות פרים אלו לפי סדר, והם כנגד ע' אמוות, אבל ביום השמיני אין מקריבים אלא פר אחד, כנגד ישראל, ואין מקריבים אותו לפי סדר המשמרות אלא מפויסים עליו. (נ"ח.)

לינה – צריך ללון בירושלים בליל מוצאי שמיני כמו בליל מוצאי יו"ט ראשון. (מ"ז.)

שירה – בכל ימי החג היו אומרים חצי מזמור, וביום השמיני היו אומרים מזמור שלם. (מ"ח.)

ברכה – בשמיני לא אומרים בתפילה את יום חג הסוכות הזה, אלא את יום השמיני חג עצרת הזה. וי"א שמבשרים בשמיני את המלך. (מ"ח.)

אבילות – מי שמת לו מת לפני סוכות, יו"ט ראשון מבטל ממנו את השבעה", ויום השמיני נחשב עוד ז' ימים לגבי ה"שלושים", ויחד עם ז' ימי החג נמצא שעברו כ"א יום מהשלושים. (תוס' מ"ח.)

ישיבה בסוכה לבני חו"ל – לל"ק לכו"ע יושבים בסוכה בחו"ל בשמיני, ויש מחלוקת אם יברך לישב בסוכה או לא, ולל"ב לכו"ע לא יברך, ולענין הישיבה יש מחלוקת, ולהלכה ישב ולא יברך. וכתב הר"ן שגם בזמננו שבקאים בקביעא דירחא יש לישב בסוכה בשמיני בחו"ל. ולענין ההזכרה בתפילה ובקידוש יאמר "שמיני חג עצרת הזה". (מ"ז.)

שמחת בית השואבה וניסוך המים

שמחת בית השואבה היתה בשביל ניסוך המים.

שמחת בית שואבה בשבת – לתנא דמתני' שמחת בית השואבה לא היתה נוהגת בשבת ויו"ט. ובברייתא איתא שלרבי יוסי רביבי יהודה החליל דוחה שבת, והגמי מוכיחה שהמחלוקת היא בשיר של בית השואבה, ונחלקו אם שמחה יתירה דוחה איסור שבות של החליל. (ז').

סדר שמחת בית השואבה – במוצאי יו"ט הראשון של חג היו הכהנים והלוויים יורדים לעזרת נשים, והלוויים היו מנגנים ושירים שם בכלי שיר רבים מאד, על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, וחסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם עם אבוקות בידיהם ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות, והיו שם מנורות שגובהם נ' אמה, ובכל מנורה היו ד' ספלי זהב, וד' סולמות שעליהם ד' פרחי כהונה, ובדי כל אחד כד שמן של ל' לוג כדי למלא לכל ספל, והאור היה גדול עד שהיתה אשה יכולה לברור חטים ע"י אור זה (אבל אסור לעשות כך). והנשים היו יושבות מלמעלה (ולא למטה או בחוץ מפני שכשהגו כן הגיעו לידי קלות ראש). אמרו מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. (נ"א – ז"ג).

ההליכה לשאיבת המים – שני כהנים היו עומדים בשער העליון היורד מעזרת ישראל לעזרת נשים, וכשקרא הגבר היו תוקעים בחצוצרות להודיע שהגיע הזמן ללכת למלא מים מהשילוח, והיו יוצאים למלא מים, וכשהגיעו למעלה עשירית תקעו והריעו ותקעו, והיו מאריכים בתקיעה זו עד שהגיעו לשער היוצא מעזרת נשים להר בית לכיוון מזרח, ושם הפכו פניהם למערב ואמרו אבותינו וכו' ואנו ליה ענינו. (ז"א).

"לדעת"

מבחנו שבועי – כדף היומי

לע"ר ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

- סוכה הגבוהה מכ' ויש בה איצטבא, מהם התנאים להכשירה?**
 - שיחיה בה שיעור הכשר סוכה (ז' על ז' טפחים), אפילו אם אין לה ג' דפנות.
 - שיחיה לה ג' דפנות (אפילו ע"יי דופן עקומה), אפילו אם אין בה שיעור הכשר סוכה.
 - שיחיה לה גם שיעור הכשר סוכה וגם ג' דפנות.
- האם למסקנת הגמרא (ה): ניתן ללמוד שיעור גובה סוכה י' טפחים מגובה הארון?**
 - כן.
 - לא.
 - מחלוקת.
- כמה טפחים היה גובה הארון כולל הכפורת?**
 - עשרה טפחים.
 - שמונה וחצי טפחים.
 - מחלוקת.
- איזה הלכה בחציצה נלמדת בהלכה למשה מסיני?**
 - עיקר דין חציצה.
 - דין חציצה בשיעור.
 - שרק רובו המקפיד חוצץ מדאורייתא.
- מהיכן נלמד שאחת מדפנות הסוכה (לרבנן השלישית ולר"ש הרביעית) היא טפח?**
 - הלכה למשה מסיני לכו"ע.
 - י"א הלכה למשה מסיני וי"א מפסוק.
 - י"א הלכה למשה מסיני וי"א מדרבנן.

מדור – לדעת חכמה

לע"ר ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

- אלו דפנות פסולים לסוכה לכו"י עלמא?**
 - דפנות פחותות מיי טפחים, שחקק למטה במרחק ג' טפחים להשלימים ליי טפחים.
 - אם אומרים גוד אסיק בעש ד' עמודים בשפת הגג.
 - חאם דיומדןן שיש בכל אחד טפח לכל צד כשרים לסוכה.
- למאן דאמר שבסוכה שיש לה ג' דפנות סמיכות צריך לעשות לה טפח שוחק ולהעמידו במרחק פחות מג' טפחים לדופן, מה הדין בסוכה שיש לה ד' דפנות זו מול זו?**
 - אין חילוק.
 - יעשה פס ארבעה ומשהו ויעמידו בתוך ג' טפחים לאחת הדפנות.
 - יעשה פס יותר מארבעה באמצע הדופן.
- באיזה אופן רבא שהסוכה כשרה בשבת מיגו דהוי דופן לענין שבת?**
 - רק בסיכך ע"י מבוי.
 - רק בסיכך ע"י דיומדין.
 - גם בסיכך ע"י מבוי וגם בסיכך ע"י דיומדין.
- איזו מהסוכות של יוצאי כל חרש כשרה לסוכה, ואיזו חייבת במזווה?**
 - שתיהן חייבות במזווה, ורק החיצונה כשרה לסוכה.
 - שתיהן פטורות ממזווה, ורק החיצונה כשרה לסוכה.
 - החיצונה כשרה לסוכה ופטורה ממזווה, והפנימית פסולה לסוכה וחייבת במזווה.

רשות- מה האיסור להשתמש בעצי הסוכה לשיטת רבינו תם?

- העצים של כדי הכשר סוכה אסורים מדאורייתא, ושאר העצים מותרים.
- העצים של כדי הכשר סוכה אסורים מדרבנן, ושאר העצים מותרים.
- העצים של כדי הכשר סוכה אסורים מדאורייתא, ושאר העצים אסורים מדרבנן.

ניסוך המים – היו ממלאים מהשילוח צלוות מחוקת ג' לוגין (ולר"י לוג אחד), וכשהגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו. היה עולה לכבש ופונה לשמאלו (ולא היה מאריך ללכת דרך מזרח כדי שלא יתעשנו הנסכים בעשן המערכה), והיו שם שני ספלים (י"א של כסף וי"א של סיד) מערבי של מים מזרחי של יין, ואם החליף יצא. והיו אומרים למסנך הגבה ידך, לפי שאין הצדוקים מומים בניסוך המים ופעם אחת ניסך צרע"א רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיון, והיו הנסכים יורדים לשיתין (י"א שהיו עמוקים עד התהום, ונבראו מששת ימי בראשית, וי"א שזה היה חלל בין המזבח לכבש, ומה שמצונו שדוד חפר את השיתין או שזה שיטה שלישית או שנתמלאו צדורות ודוד פניה אותם). וכשהיו מנסכים היו פוקקים את השיתין, נסכים מועלים בהם עד שירדו לשיתין, כיום אין וי שנתגלו פסולים לגבי המזבח. (מ"ח. – ז').

ניסוך המים בשבת – היו מנסכים מים בשבת, אלא שהיו ממלאים את המים בערב שבת, ומניחים אותם בלשכה בחבית שאינה מוקדשת (או משום שמקדשת מקדשת אף שלא מדעת ואין שיעור למים ויפסלו המים בלינה, או גזירה שמא יאמרו לדעת נתקדשו, או גזירה שמא יאמרו שמילאום לקידוש ידים ורגלים. (ז').

ניתן לקבל במייל סיכום נוסף על מסכת סוכה
לפי סדר הפסוקים
כפי שדרשו חז"ל את כל הדינים מן המקראות
וכן את הדברים שנמסרו הלכה למשה מסיני או תקנת דרבנן

פרשת במדבר ~ סוכה ד-י ~ מבחנו מס' 80
המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.
לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולקדוחים ההפצה ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע, ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com .

- מהו שיעור העיגול שיש בו חלל ד' אמות על ד' אמות (לתירוץ שהגמרא לא דוחה)?**
 - י"ח אמות.
 - שש עשרה אמות וארבע עמישיות אמה.
 - שש עשרה אמות.
- איזו סוכה כשרה לכולי עלמא?**
 - סוכה שנעשית בחורו של מועד.
 - סוכה שנעשית בסתמא בתוך ל' יום לחג.
 - סוכה גזולה.
- באיזה אופן סוכה תחת סוכה התחתונה כשרה (כשהסכך של העליונה למטה מכ' אמה)?**
 - אם העליונה חתמה מרובה מצילתה, או שאינה יכולה לקבל כרים וכסתות כלל.
 - אם התחתונה חתמה מרובה מצילתה והעליונה צילתה מרובה מחמתה.
 - שתי התשובות נכונות.
- באיזה אופן סדין אינו פוסל את הסכך?**
 - רק במורס לנוי.
 - גם במורס כדי שלא יפלו עלים.
 - בכל גוונא וחסדין פוסל.
- באיזה אופן מותר לישן בבילה בסוכה?**
 - באינה גבוהה עשרה, או במשופעת.
 - צריך שלא תהיה גבוהה עשרה וגם לא תהיה משופעת.
 - אפילו גבוהה עשרה ואינה משופעת.

הגרלה מיוחדת
לרגל תחילת מסכת סוכה
יפורסם בעזהי"ת בקו.
הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:
ע"ס 150 ₪

פרשת עקב ~ סוכה ח"ל- כ"ד ~ מבטן מס' 82

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבעה, מיום המשיע עד יום שי בלילה.

לרישום ונעשית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות החתפה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

כמייצג ניתן לקבל ולעשות התמכר במילי באופן קבוע,
ע"י רישום במחברת: 00527692282@gmail.com.

”לדעת”

מבטן שבועי – בדרך הנוצר
לעצ'ה בדרך יחסית יום טובה ז"ל

073-7289669

פרשת ואחנן ~ סוכה י"א- י"ז ~ מבטן מס' 81

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבעה, מיום המשיע עד יום שי בלילה.

לרישום ונעשית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות החתפה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

כמייצג ניתן לקבל ולעשות התמכר במילי באופן קבוע,
ע"י רישום במחברת: 00527692282@gmail.com.

”לדעת”

מבטן שבועי – בדרך הנוצר
לעצ'ה בדרך יחסית יום טובה ז"ל

073-7289669

אלו דינים יתכן שאמרו רבי יהודה שנים שהם סוברים

שסורה היא זירת קצת (גמרא ורש"י)?

- א. שמונה לשון בסורה תחת המזוזה.
- ב. שסורה הנסמכת על כרזי המזוזה פסולה.
- ג. שתי התשובות נכונות.

מהו שיעור הסכך שהוא נשאר לכול עולם?

- א. שאין הכובעים נראים מחוברים.
- ב. שאין חזרוני חמה נראים מחוברים.
- ג. שאין עשמים יורדים לחתום.

מדוע העשה נסוכו על גבי בהמה פסולה לפי רבי יהודה

(גמרא כ"א)?

- א. מפני שאין לה קיבץ.
- ב. מפני שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה.
- ג. שכל אסור לעלות לה ביום טוב אינה ראויה לכל יז' נמ' (הסוכות).

מה טעם המסל דופן סוכה שהעמידה בנדר מנופה?

- א. שהשנים שמה יבצע חדר.
- ב. שהמזוזה העשויה ברוח אחר מחזקת.
- ג. משום מעמיד בדבר המקבל טומאה.

באיזה אופן העושה סוכה בין האוללות פסולה?

- א. באופן שהאוללות מחוברים לקרקע.
- ב. באופן שהאוללות נעים ברוח.
- ג. בכל אופן, משום העשה ולא מן העשוי.

באיזה אופן מורה אב"י שלא אמורים פי תקרה יורד וטווה?

- א. בסוכה שיש לה ב' דפנות וה' כנפי דה'.
- ב. כשאין פי התקרה נראה.
- ג. שתי התשובות נכונות.

המשני סוכו על הכותל, והגולה את הסכך מן הקרקע טפח

או חלוקה מן הכותל טפח, האם הסוכה נכשרת?

- א. כשרת לכשיע.
- ב. מחלוקת רבי אליעזר ור' חכמים.
- ג. בהגבירה מן הקרקע נכשר, ובהרחיק מן הכותל מחלוקת.

מה מדייק רב פפא מדברי רבי אליעזר בברייתא לגבי מחלוקת קנים גולה "אם אינה מקבלת טומאה מסככים בה"?

- א. שבטומאה אינה מקבלת טומאה.
- ב. שבטומאה היא מקבלת טומאה.
- ג. שאם עשאה לשלכיה היא מקבלת טומאה.

על איזה מיטה נחלקו ר'נא קמא ורבי יהודה אם אפשר לשון

ותחילה בסוכה?

- א. בביתו פחות מעשרה ספחים.
- ב. בביתו עשרה ספחים.
- ג. שתי התשובות נכונות.

עד איזה שיעור סוכה רבי יהודה שאכל שאינו עשוי ביד?

אדם אינו אוכל?

- א. עד טפח.
- ב. עד כמלא אגרוף.
- ג. עד ד' ספחים.

מדור- לדעת חכמה
לעצ'ה ישראלי יסוק ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

מה נחלקו רב אחא ורבנא (י"ח), בזין לבד?

- א. האם אמורים לבד לחתום או לא.
- ב. האם אמורים לבד בסוכה לסתם.
- ג. האם אמורים לבד באמנע סתם.
- ד. סוכה המעמד מאחורי הדופן או צד הפתח, ואין שם אלא ב' דפנות, האם זה נשאר לסוכה?
- א. כשר.
- ב. כשר.
- ג. כשר.
- ד. כשר.
- א. מאחורי הסוכה פסול, ומאחורי צד הפתח כשר.
- ב. רחוק כל שרוא, ונראה סתם.
- ג. רחוק ספתי, ונראה ב' ספחים.
- ד. רחוק ד' ספחים, ונראה ב' ספחים.
- א. בנח' נחלקו רבי עקיבא לרב' גמליאל לענין העושה סוכה בראש השמינה?
- ב. האם הסוכה נחשבת לייחוד או שהמים זכים והיא כבויה.
- ג. האם סוכה העומדת ברוח מעור של ישראלי לא של ים נכשרת.
- ד. האם מותר לעלות לסוכה בשבת יום טוב.

לרשות- להכניס שהמענין סוכו על הכותל הסוכה נכשרת, מה שיעור הסוכה הנדרש?

- א. שיהיה חלל ז' על ז' בנבנה י', ואם הוא חתול שאין בו שיעור זה כשר.
- ב. שיהיה חלל ז' על ז' בנבנה י' ספחים, ואם אפשר שום שאר חתול כשר.
- ג. שיהיה בו שיעור ז' על ז' בנבנה י' לפי חשבון.

מה המחלוקת של ר"ש ור"ה לגבי תקרה שאין עליה

מעוצבה?

- א. התקרה ברת שבת לכטלה לשם סיכוך יש בה זיזרת.
- ב. האם יש זיזרת תקרה בסוכה רחבים ד' ספחים.
- ג. מחלוקת.

באיזה סוכה נחצה סכך נשאר חצויה סכך פסול נכשרת?

- א. תלוי במחלוקת לגבי מחלוקת שבת אם צריך לשמור מורכב על הפרק או שמספיק פרוץ כשעור.
- ב. בסוכה כנולד עולם כשר.
- ג. בסוכה כנולד עולם פסול.

מהו הגובה הכי קטן של דופן שאפשר לצאת בו ירי חובת

סוכה?

- א. ארבעה ספחים ומשהו, ותכשיר ע"י כבוד.
- ב. ארבעה ספחים ומשהו, ותכשיר ע"י תיר' לבד.
- ג. י' ספחים, ואין אמורים לבד בגובה חדמות.

באיזה שיעור אויר או סכך פסול פוסלים את הסוכה?

- א. סכך פסול ד' אמות בצד ד' ספחים באמצע (וי"א ד' אמות), ואור' בכל מקום בג' ספחים.
- ב. בצד בין סכך פסול בין אויר פוסלים רק בדי' אמות, ובאמצע סכך פסול ד' ספחים (וי"א ד' אמות) ואור' ג' ספחים.
- ג. בין באמצע בין בצד סכך פסול ד' ספחים, ואור' ג' ספחים.

האם שני שיעורים שאינם שנים מאטרופים?

- א. מטרופים רק לשיעור תודול.
- ב. מטרופים גם לשיעור חקסן.
- ג. אינם מטרופים כלל.

החגלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪
למחרת: אושר עדושי.

החגלה נוספת על מדור לדעת חכמה:
ע"ס 150 ₪

איזה דבר פסול לסיכוך לכו"ע?

- א. מחובר לקרקע או דבר המקבל טומאה.
- ב. ג' דברים שחלש אחר סיכוך בו אם אין הקצצה נכסות.
- ג. גם אם הקצצה נכרת אם לא נענע את הסכך אחרי הקצצה.

מהי סיכוך בחביל קש או עצים פסול מראויות?

- א. אם הניח שלא לשם סיכוך וממילא לסיכוך.
- ב. אם אין הניח לשם סיכוך כל זמן שלא חתך את החבילה.
- ג. אף אם הניח לשם סיכוך וחתך את החבילה.

האם אפשר לסכך בחיטים?

- א. נכשרת פסולים מד' אוריות, וזכרים פסולים מדרבנן.
- ב. נכשרת פסולים מדרבנן, וזכרים פסולים.
- ג. נכשרת פסולים מראויות, וזכרים פסולים.

דבר המחובר מתחלת ברייתו בצד אחד ובצד השני הוא

מופלג, האם הוא נשאר כשר לסיכוך?

- א. כמות שהוא נשאר, ואם אחד בצד השני פסול.
- ב. אף אם אחד בצד השני נשאר.
- ג. אף אם לא אחד בצד השני פסול.

באיזה נסר נחלקו רבי יהודה ור"ם אם הוא נשאר כשר לסיכוך?

- א. לרב נחלקו ברחבים ד' ספחים, ולשמואל נחלקו ברחבים ג' ספחים.
- ב. לרב נחלקו ברחבים ג' ספחים, ולשמואל נחלקו אף ברחבים פחות מג' ספחים.
- ג. ר"ם הלכה למשה מסיני ור"ם מדרבנן.

מדור- לדעת חכמה
לעצ'ה ישראלי יסוק ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

האם צריך לצאת את החלל והחיצים והעובות יחד או לא?

- א. ר"ם שאין בה פתח, ור"ם שיש בה פתח.
- ב. ר"ם שאין בה פתח, ור"ם שיש בה פתח אבל אינו מנכס.
- ג. ר"ם שיש בה פתח, ור"ם שיש בה פתח.
- ד. ר"ם שיש בה פתח, ור"ם שיש בה פתח.
- א. כמות החיצים לאפסלה והם מתייבשים בתוך ז' ימים, מה דינם לענין סיכוך?
- ב. פוסלים בדי' ספחים בדין סכך פסול, כיון שאוכל מקבל טומאה.
- ג. פוסלים בג' ספחים בדין אויר, כיון שהם מתייבשים מיד.
- ד. סכך פסול בגדי' הסוכה פוסלים שאין דופן, באיזה שיעור הוא פסול (גמרא ורש"י)?
- א. ארבע אמות.
- ב. ארבעה ספחים.
- ג. ארבעה ספחים.
- ד. ארבעה ספחים.
- א. כן.
- ב. לא.
- ג. אם חסר משיעור הדופן כן, ואם חסר בדשך חדמות לא.
- ד. אם חסר משיעור הדופן כן, ואם חסר בדשך חדמות לא.

לרשות- האם שני מקומות של סכך פסול שיש ביניהם אויר פחות מג' ספחים מפסורפים למסור את הסוכה?

- א. מטרופים משום כבוד.
- ב. מטרופים, דלא אמרין אף מטרופים, ואם יש בהם ד' ספחים ספק.
- ג. אם אין בשניהם יחד ד' ספחים אין מטרופים.

פרשת שופטים ~ סוכה כ"ג- ל"ח ~ מבחן מס' 84

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבעה, מיום המשיע עד יום שני בלילה.

לרישום ותעשית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות התפאה ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע, ע"י רישום במכתובת: a0527692282@gmail.com

”לדעת”

מבחן שבועי – בדף היומן
לעזר' ברוך ב"ר יוסף יום שבת ז"ל

073-7289669

מהו שיעור הלולב החדש והעברתו?

- א. שלשה ספרים.
- ב. שלשה ספרים, הלולב (וי"א שדר"ו) צריך לצאת עוד ספר.
- ג. ארבעה ספרים, הלולב (וי"א שדר"ו) צריך לצאת עוד ספר.

דם שהיוטת חיה או עוף שהיה מביטה ונתגלה, האם צריך לחזור למסורת?

- א. לא.
- ב. אם מותרת לה כסותו בעצמו פסול, אבל אם נתכסה ע"י רוח חייב.
- ג. אם מותרת לה כסותו בעצמו פסול, ואם כיסותו חרוץ חייב לכסותו בעצמו אפילו בלא נתגלה.

למסקנת הגמרא, האם יש דיוחי בשאר מצוות (חוץ מקריאתו)?

- א. דיוחי מעיקרא אינו דיוחי, אבל כבינא ונדרה יש דיוחי.
- ב. דיוחי מעיקרא ספק, אבל בנדרה ונדרה יש דיוחי.
- ג. דיוחי מעיקרא אינו דיוחי, אבל בנדרה ונדרה ספק.

- א. שנים חידושי קטנים פטורים מיום המשיע עד יום שני בלילה.
- ב. שנים חידושי קטנים פטורים מיום המשיע עד יום שני בלילה.
- ג. שנים חידושי קטנים פטורים מיום המשיע עד יום שני בלילה.

האלו דברים שבהם דלא דלא חיי מצוה?

- א. חסד מותר ואחרת אסור.
- ב. אחרת מותר והדס אסור.
- ג. אחרת מותר בסוכות ואסור בשבת, והדס אסור בסוכות ומותר בשבת.

מהו אומרים שומע מצוה?

- א. גם אם לא ענה אחריו כלל.
- ב. רק שומע אחריו את המשיך הפסוק.
- ג. רק אם ענה אחריו אמר.

מדור – לדעת חכמה
לעזר' ישראלי יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

האם חלוקה נכונה במלך כשר?

- א. לפני פסול לאחריו כשר ולכדים מחולקים.
 - ב. לפני פסול לאחריו פסול ולכדים מחולקים.
 - ג. לפני פסול, לאחריו פסול ולכדים מחולקים.
- מהו דין שער שנתעו שאמרו חללה לשמה משיגי (רש"י)?
- א. שומע לשער ולדור שער ל יום לפני שפיתע עד כדי תפלה ל יום יומה.
 - ב. שומע לשער ולדור שער ל יום לפני שפיתע עד כדי תפלה ל יום יומה.
 - ג. שומע לשער ולדור שער ל יום לפני שפיתע עד כדי תפלה ל יום יומה.
- האם אפשר לומר שחלוקה נכונה של חרומה חרומה?
- א. כשר לחלוקה.
 - ב. כשר לחלוקה לא יסול האם נטל יא לא לרוע.
 - ג. כשר לחלוקה לא יסול האם נטל יא לא לרוע.
- האם קטן שהגיע לחינך יכול להצביע גזול בברכת המזון (רש"י)?
- א. אינו יכול.
 - ב. יכול להצביע אם האם אלו שיעור כוונה או כבינה ולא כדי שפיתע.
 - ג. יכול להצביע ב י אפילו עקל.

רשונה – האם יוצאים ידי חובה באחרת של שומעים ללא הקטנה מאחד לחבריו?

- א. לא יוצאים.
- ב. יוצאים.
- ג. תלוי אם כל אחד יש שיעור הראוי להכשר אחרת בפני עצמו.

פרשת ראה ~ סוכה כ"ה- ל"א ~ מבחן מס' 83

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבעה, מיום המשיע עד יום שני בלילה.

לרישום ותעשית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות התפאה ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע, ע"י רישום במכתובת: a0527692282@gmail.com

”לדעת”

מבחן שבועי – בדף היומן
לעזר' ברוך ב"ר יוסף יום שבת ז"ל

073-7289669

האם אדם טורח פטור ממנו?

- א. רק בטרוד טירדה של מצוה.
- ב. גם בטרוד טירדה של רשות.
- ג. בכל אופן חייב.

האם אדם חייב בסוכה ובמסכתו?

- א. פטור בסוכה כיון שהוא מצטער, ומתפלג משום שאמרו בהם "פארו חבש עליו".
- ב. חייב בסוכה, ובמתפלג פטור רק ביום הראשון.
- ג. חייב בסוכה, ובמתפלג פטור כל שבעה.

כיצד ניתן להשלים סעודת ע"ש ראשון לפי רבי אלעזר?

- א. יאכל באחד ממני הסוכות ג סעודות.
- ב. יאכל בייחוד אחריו ג סעודות.
- ג. יאכל בייחוד אחריו מנין תרומת אחר סעודות.

מאיזה דין חזר בו רבי אלעזר?

- א. ממה שאמר חייב לאכול בסוכה י"ד סעודות.
- ב. ממה שאמר חייב סוכה בחלי של מעור.
- ג. שצריך להיות באחרת סוכה כל י ימי הסוכות.

האם אדם יוצא ידי חובה בסוכה שאולה או גזולה (לפי רמב"ם)?

- א. יוצא ידי חובה בכל אופן.
- ב. אינו יוצא דברתי "תעשה לך".
- ג. בשאולה יוצא ידי חובה ובגזולה אינו יוצא ידי חובה.

מדור – לדעת חכמה
לעזר' ישראלי יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

האם מותר לישן מחוץ לסוכה בחלה שאין בו סכנה או פשיעה טרא על המזוזה?

- א. מותר.
 - ב. שבת טרא אסור וחרלה שאין בו סכנה מותר.
 - ג. שבת טרא מותר ע"י שומר, וחרלה שאין בו סכנה מותר.
- מהו שער שנתעו שאמרו חללה לשמה משיגי (רש"י)?
- א. שומע לשער ולדור שער ל יום לפני שפיתע עד כדי תפלה ל יום יומה.
 - ב. שומע לשער ולדור שער ל יום לפני שפיתע עד כדי תפלה ל יום יומה.
 - ג. שומע לשער ולדור שער ל יום לפני שפיתע עד כדי תפלה ל יום יומה.
- האם אפשר לומר שחלוקה נכונה של חרומה חרומה?
- א. כשר לחלוקה.
 - ב. כשר לחלוקה לא יסול האם נטל יא לא לרוע.
 - ג. כשר לחלוקה לא יסול האם נטל יא לא לרוע.
- האם קטן שהגיע לחינך יכול להצביע גזול בברכת המזון (רש"י)?
- א. אינו יכול.
 - ב. יכול להצביע אם האם אלו שיעור כוונה או כבינה ולא כדי שפיתע.
 - ג. יכול להצביע ב י אפילו עקל.

רשונה – האם שומע עקל יוצא בברכת המזון של ע"ש ראשון של סוכה, האם צריך לחזור?

- א. בכלל חזר, וביום תלוי אם צריך לקיים תלוי לם באפילו וסודות.
- ב. בכלל חזר, וביום תלוי אם צריך לקיים תלוי לם באפילו וסודות.
- ג. בכלל חזר, וביום תלוי אם צריך לקיים תלוי לם באפילו וסודות.

פרשת כי תבוא ~ סוכה מז' - נב' ~ מבחן מס' 86

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבע, מיום חמישי עד יום שי כלילה.

לרישום ותשניית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות החתפה ניתן לשמוע בקו הטלפוני: 073-7289669.

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במילל באופן קבוע, ע"י רישום בתחבת: a0527692282@gmail.com.

”לדעת”

מבחן שבועי – בדרך היום
לפי: ר' ברוך ביד יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

פרשת כי תצא ~ סוכה לט' - מה' ~ מבחן מס' 85

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבע, מיום חמישי עד יום שי כלילה.

לרישום ותשניית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות החתפה ניתן לשמוע בקו הטלפוני: 073-7289669.

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במילל באופן קבוע, ע"י רישום בתחבת: a0527692282@gmail.com.

”לדעת”

מבחן שבועי – בדרך היום
לפי: ר' ברוך ביד יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

6. האם מים מוגלים שסייגים במשנתנו יש בהם משום גילוי?

- א. לא.
- ב. להדיט מותרים ולגבוה פסולים.
- ג. להדיט מחלוקת ולגבוה פסולים לכולי עלמא.

7. היכן הייתה שמחת בית השואבה במקדש?

- א. בהרבה הר הרית.
- ב. בעזרת נשים.
- ג. בעזרת ישראל.

8. מדוע נאנעשו ישראל של שהיו בארץ סנוריה?

- א. מפני שהמליכו מלך לא משפט יהודה.
- ב. מפני שעבדו עבדו זה.
- ג. מפני שחזרו למצרים.

9. כיצד יהיה נזמה הצר הרע לעתיד לבוא?

- א. לרשעים כהר גבוה ולצדיקים כהר חשירה.
- ב. לרשעים כהר חשירה ולצדיקים כהר גבוה.
- ג. לרשעים כעבותות חשירה ולצדיקים כהר גבוה.

10. כמה שמו היה בצדים שבירי כל אחד מהררי הכהונה?

- א. שלושים לוג.
- ב. שישים לוג.
- ג. מאה ועשרים לוג.

1. מתי מותר להתעטש בעצי הסוכה להסקה?

- א. ביום השמיני.
- ב. ביום התשעי.
- ג. אסור לעולם.

2. איזה מהצבים דחלן אינו טעון לינה?

- א. שמיני עובר.
- ב. בכורים.
- ג. פסח שני.

3. מתי מחזירים את הכלים היפים מהסוכה לבית?

- א. מיד לאחר סיום אכילתו.
- ב. מן המזבח ולמזבח.
- ג. סמוך לשקיעת החמה.

4. האם המזבח חייב להיות מרופע?

- א. כן.
- ב. לכתחילה.
- ג. לא.

5. מה נחשב תורה של חסד?

- א. תורה שלמה.
- ב. הלכות על מנת ללמד לאחרים.
- ג. שרץ לשנתו בגמרא.

מדור - לדעת חכמה
לפי: ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אידן ז"ל

1. כמה פגמים ביום מברכים על המילין?

- א. י"א בכל למשה וי"א בכל משמש.
- ב. י"א בכל יום וי"א בכל משמש.
- ג. י"א בכל יום וי"א בכל יום.

2. האם בשמיני צורת בתי"ל יושבים בסוכה מברכים לישב בסוכה או שהרינו (להלכה)?

- א. יושבים בסוכה ולא מברכים לא לישב בסוכה ולא שהרינו.
- ב. לא יושבים בסוכה ומברכים שהרינו.
- ג. יושבים בסוכה ולא מברכים לישב בסוכה, ומברכים שהרינו.

3. כיצד היו מחללים בדרך כלל בואש המזבח (נמרא ורש"י)?

- א. כשפני לבנין תלכות וצדי חשטאל לצד המזבח.
- ב. כשפני לבנין תלכות וצדי חשטאל לצד המזבח.
- ג. כשפני לבנין תלכות וצדי חשטאל לצד המזבח.

4. האם כלי שרת שעשם מעץ?

- א. פסלים.
- ב. כשרים.
- ג. מחלקות.

רשתי- מדוע על עשיית סוכה ולילך מברכים שהרינו לא על עשיית סוכה ותפילין?

- א. מפני שסוכה ותפילין זמנים כל חשנה, וסוכה ולולב רק בסוכות.
- ב. מפני שסוכה ולולב יש שפחה בעשייתם, משא"כ סוכה ותפילין.
- ג. מפני שלא היקנו ברכת שהרינו אלא על מעשה מפור לא על לבשה.

1. האם מותר לקנות פירות שביעיות שלא הופקדו בריז?

- א. אסור.
- ב. מותר מוון ג' שעודות.
- ג. מותר, אבל צריך לחלל את הדומים.

2. האם יש קדושת שביעיות בעצים שליקטם להסקה?

- א. כן.
- ב. לא.
- ג. מחלקות.

3. האם מותר להשתמש בפירות שביעיות לשרית פשתן או לכינוס 8. האם מצום ערבה היא מדארייתא או מדרבנן?

- א. דרבנן.
- ב. דאורייתא.
- ג. במקדש דאורייתא ובשאר מקומות אינה דאורייתא.

9. מה היה גובה המזבח ללא הקדושת?

- א. ח' אמות.
- ב. ט' אמות.
- ג. י' אמות.

5. מתי צריך האב ללמד את בנו פסוק ראשון של קריאת שמע

והורה צוה לו משה?

- א. כשהוא מבין את המשמעות חגיגו.
- ב. כשהוא יודע לדרב.
- ג. כשהוא יודע לשמור דיוו בסתרה.

מדור - לדעת חכמה
לפי: ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אידן ז"ל

1. באיזה אופן מותר לקנות מים הארץ אחרת שיש בו קדושת שביעית?

- א. אחר לקנות אצלו בחבלקי, ויבקש שיתן לו מפתח שמסכה קנה בחבלקי.
- ב. יבשל שיתן לו בחבלקי, ואם אינו מסכים קנה בחבלקי.
- ג. יבשל קדושת לחבלקי, ויבשל שיתן לו בחבלקי.

2. האם בית המקדש נבנה בלילה או ביו"ט (רש"י)?

- א. לא.
- ב. בדי ארם לא ובדי שמים כן.
- ג. בלילה לא ואי בדי שמים, וביו"ט רק בדי ארם לא.

3. האם מצום ערבה דוחה שבת?

- א. לפני חחרוב דוחה בכל הימים, ובמנו ארם דוחה דחיה.
- ב. לפני חחרוב דוחה ביום השמיני, ובמנו ארם דוחה דחיה.
- ג. לפני חחרוב דוחה בכל הימים, ובמנו ארם דוחה דחיה.

4. האם מותר לעירי כדי שהולין לא נמות, והאם מותר לתת שר מפעל מפירות שביעיות?

- א. אסור.
- ב. מותר.
- ג. לעירד מותר לתת שר מפירות שביעיות אסור.

רשתי- הנהיג אחריו להכריז במנוח ע"מ להחליף, האם הוא יכול לתת את האחריו לאחר ואח"כ האחריו יחזור לעמליו?